

NI ZA
IZPOSOJO
NA DOM

ŽIROVSKI OBČASNIK

Časopis za kulturna in družboslovna vprašanja na Žirovskem 4 1982

ČB 293

1982

B: 9543/1989

Izhaja dvakrat letno.

Izdajatelj

Literarna sekcija DPD Svoboda in krajevna konferenca SZDL Žiri

Uredniški odbor

Mišo Čeplak, Tone Eniko, Stane Kosmač, Tomaž Kržišnik (likovni urednik), Miha Naglič, Franc Temelj in Helena Zorjan (tehnična urednica)

Glavni in odgovorni urednik

Miha Naglič

Stalni sodelavci

Nada Govekar (blagajna), Mira Kopač (lektorat), Matevž Pečelin, Marija Stanonik, Sonja Trošt (tipkopis), Bojan Zorjan (distribucija)

Svet časopisa

Janez Jan, Milan Kopač, Mira Kopač, Anton Oblak, Nejko Podobnik, Slobodan Poljanšek, Janko Smole (delegati širše družbene skupnosti); Mišo Čeplak, Marjan Dolenc, Tone Eniko, Tomaž Kržišnik, dr. Zdravko Mlinar, Miha Naglič in Jože Peternelj (delegati sodelavcev časopisa)

Predsednik sveta

dr. Zdravko Mlinar

Naklada

800 izvodov

Cena te številke

100 dinarjev

Tisk in vezava

Partizanska knjiga, Ljubljana

Tisk ovitka in grafičnih prilog

Etiketa, Žiri

Dopise pošiljajte na naslov enega od obeh izdajateljev ali pa kar glavnemu uredniku (Stara vas 110, 64226 Žiri).

Fotografije in risbe po želji vračamo, rokopisov ne vračamo; za vsebino prispevkov odgovarjajo avtorji sami.

Po mnenju Republiškega komiteja za informiranje (št. 421-1/72 z dne 10/2-1981) šteje ŽO med proizvode iz 7. točke 1. odstavka 36. člena Zakona o obdavčenju proizvodov in storitev v prometu, za katere se ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov.

Letna naročnina

200 dinarjev

Podporna naročnina

500 dinarjev

Tekoči račun

51510-679-71031 z oznako: za ŽO.

Izdajanje ŽO denarno podpira krajevna skupnost Žiri.

Ob tej številki, ki izhaja v znamenju OF slovenskega naroda, velja še posebej izpostaviti delež članov fotosekcije Planinskega društva Žiri, njihovega mentorja Vlastje Simončiča, mednarodnega mojstra fotografije ter revizijo in izpopolnitev njenega grafičnega preloma, ki sta delo Ranka Novaka, dipl.ing. arhitekture. Izdajo so soomogočile tudi delovne organizacije, katerih oglasi so natisnjeni na koncu. Vsem najlepša hvala! V Žireh, 27. aprila 1982.

UVODNE BESEDE

Miha Naglič

Četrta številka ŽO izhaja v znamenju OF slovenskega naroda. Nekoliko zamuja, saj je bil izid naravnano na zadnje aprilske dni. Pa nič ne de.

Ko smo se odločili, da izidemo ravno ob praznični priliki, nikakor ni bil naš namen, da bi postali s tem dejanjem le še ena od številnih manifestacij, ki se občajno dogajajo v predprazničnih dneh in v katerih tako ali drugače, bolj ali manj prepričljivo in iskreno izkazujemo svojo pravovernost. Že odkar izdajamo ta časopis, in ne le ob tej številki, je naš temeljni namen, da bi permanentno izkazovali svojo zavezanost duhu OF, ki je bil in ostaja duh sodelovanja vseh dobronamernih in socialistično opredeljenih posameznikov in asociacij terobenem duh premagovanja in strpnosti do vseh razlik, ki se zmeraj znova pojavljajo znotraj te naravnosti.

Ustanovitev OF je bila vsekakor dejanje, ki je znalo in zmoglo v odločilni uri rešiti socialistično naravnano slovenstvo z združenjem različnega v težkih in omejenih razmerah. Sodi v tradicijo tistega, kar je v naši zgodovini najboljšega in najvišjega, kar je pognalo iz domačih tal in raslo v preizkušajočem vetru iz zunanjega sveta - Trubar, reformacija, kmečki punkti, Prešeren, J.Ev. Krek, Cankar, Kosovel, Kardelj, OF, nastajanje političnega sistema socialističnega samoupravljanja ... ŽO izhaja v duhu te tradicije na Žirovskem, na lepem koncu slovenske zemlje, v kraju podeželske osame in omejenosti, ki mu je vseskozi primanjkovalo ravno tega svetovljanskega prepiha; izhaja v ozračju, iz katerega slejkoprej pobegne vse, kar v njem ne more dihati.

Tako posvečamo osrednji del te številke skoraj povsem pozabljeni, vendar izredni in močno intelektualno obarvani osebnosti Valentina Poljanška, ki se je rodil pred 100 leti na Dobračevi in tam kot posestnik ter zadružni, politični in kulturni organizator preživel vse svoje življenje, vztrajajoč v danih razmerah, ki niso bile le kulturno omejene in politično razdrobljene, temveč so jih težili tudi neuspehi številnih gospodarskih podjetij, s katerimi je skušal večkrat ustvariti trdni ekonomski

temelj za politično in kulturno emancipacijo posameznikov in asociacij, okuženih z novimi idejami iz velikega sveta, v katerih je bila pojmovno že zapopadena boljša socialna perspektiva tudi za kmete ter vse številnejše čevljar-ske vajence in pomočnike na Žirovskem; tako ni čudno, da je postal V.P. kljub vsem polomijam in že kot starec tudi član prvega narodnoosvobodilnega odbora na Gorenjskem in v takratnem nemškem rajhu, ustanovljenem v Žireh, 23.10.1943. Že zapisane splošne opredelitve se konkretizirajo tudi v drugih prispevkih pričujoče številke. Tokrat ne mislim naštevati vseh po vrsti, kakor so razvrščeni v treh tematskih enotah in sedmih rubrikah, saj je to razvidno iz kazala, takoj za tem pisanjem. Izpostaviti pa želim posebno težo likovne oz. arhitekturnega vidika likovne tematike v njej.

Žirovsko sicer ne slovi po kakšnih izrednih dosežkih v stavbarstvu, vendar so razni ljudski in drugi mojstri skozi stoletja ustvarili marsikaj imenitnega tako v posameznih objektih kakor v celoti vaških jeder, ki so vsakemu tukaj živemu vraščena v spomin kot neločljivi del naše pokrajine, naše naravne in kulturne dediščine ter spričevalo naše krajevne identitete; tudi arhitekturni objekti so del tiste substance, po

kateri so Žiri ravno to, kar so in ne karkoli drugega. Uničevanje te dediščine pomeni, da se odrekamo lastni zgodovini in se prepustimo samotoku slučajnosti - "kar bo pa bo". Naš neustrezní odnos do arhitekture skušamo osvetliti ob dveh "grehih". Najprej je tu uničenje naše stare župne cerkve, ki se je zgodilo v času, ko še ni bilo odnosa do imenitnosti starega. Potem je tu načrt za spomenik NOB na Selu, ki ni bil postavljen v času, ko še ni bilo zmožnosti in poguma za spoznanje imenitnosti novega.

In kaj zdaj? Dr. Peter Fister piše, kako pristopiti k ohranitvi in oživitvi preostale arhitekturne dediščine. Po vsem tem pa se zastavlja še tisto bistveno vprašanje za naprej: Kaj je in kaj bo z načrtovanjem našega novega bivalnega okolja, naših novih stanovanjskih sosesk in tiste središčne celote, o kateri se že dolgo govori, in ki naj bi bila novi center kraja? Zakaj dejstvo je, da so Žiri v tem trenutku kraj brez centra (v vseh ozirih); ne gre le za zgraditev osrednje urbane celote, gre predvsem za pomanjkanje združujočega duha, ki je predpogoj za uspeh novih družbenih prizadevanj. Kje je tedaj središče Žirov? Območje okrog "Žirovskega ministrstva" si tega imena gotovo ne zasluži več. - Ob koncu prejšnjega stoletja je

bilo središče neše kotlinice nesporno postavljeno vzdolž trške ulice od Tineta do Petrona. Z novo cerkvijo se je že pred prvo svetovno vojno premaknila na drugo stran Sore, kjer je bilo potem med vojnama dejansko in celovitodelujoče središče kraja; tam so bili ob cerkvi, župnišču in spomeniku padlim razvrščeni še številni drugi javni objekti v zasebni lasti: šola, sodobna ambulanta, trgovine, gostilne, avtobusno podjetje, razni drugi obrtniki, nedaleč stran sta bila še občina in prosvetni dom... Po vojni je ljudska oblast z graditvijo novega in največjega družnega doma v FLR Jugoslaviji skušala osredotočiti vse to in še kaj novega na novem kraju, ob tovarni, v kateri so združili svoje sile delavci in tako presegli predvojno obrtniško razdrobljenost. Če je v začetku že kazalo na uspeh tega podviga, potem je sedaj vsa stvar gotovo v razsulu, naša krajevna skupnost oz. samouprava pa postavljena pred preizkušnjo, da ob tem trdem orehu izkaže svojo moč in ponovno zbere vse sile za obnovo omenjene celote.

ŽO stoji v teh prizadevanjih na strani novega. Prepričani smo, da je mogoče zmagati samo v znamenju OP, v sodelovanju vseh dobronamernih in za socialistično samoupravljanje opredeljenih subjektivnih sil.

KAZALO

UVODNE BESEDE 3

TRIBUNA BRALCEV

Odmevi	7
Uredniška tribuna	8

KRONIKA

Žirovski kulturni utrip	13
Marjan Dolenc - In memoriam (dr.L.Sočan).....	31
Prijatelju Marjanu v spomin (Pavle Zajc).....	33
Bibliografija Marjana Dolenca	34

AKTUALNO V ŽIREH

Prenova starega jedra Žirov (dr.P.Fister)....	41
O spoznavanju preteklega in usmerjanju bodočega razvoja Žirov (dr.Z.Mlinar)	51
Tretji mandat uspešnejši (Nejko Podobnik)....	55
Nezakonski otrok bo posvojen (Nejko Podobnik)57	
"Žiri 2000" (Tone Eniko)	60
Pomen zborovskega petja pri Slovencih in pogled v perspektivo pevske dejavnosti v Žireh (Slobodan Poljanšek).....	61

SREDICA

Izbrani dopisi Valentina Poljanška	
- Dopisi v "Naprej!" (1903-11)	69
- Dopisi v "Notranjca" (1904-09)	71
- Dopisi v "Brazdo" (1934-37)	85
- Dopisi v "Ljudski glas" (1935-41)	100
(Nabral Miha Naglič)	
Stara župna cerkev v Žireh (dr.F.Stele).....	106
Likovna kultura na Žirovskem (dr.I.Sedej)....	111
Likovna priloga (S.Kosmač,T.Kržišnik)	113
Živali rokenrola (Gregor Tomc)	115
Spomini I (Karel Bernik)	125
Osnutka za spomenik NOB na Selu (J.Plečnik).129	

DOMOZNAJSTVO

Loško gospostvo leta 1630 (dr.F.Kos)	133
Žirovski naravni biseri IV - Rajnik z okolico (Matevž Pečelin)	149

DOKUMENTI

Suženjstvo na Žirovskem	155
Mlekarska zadruga v Žireh 1936-49 (Ivan Potočnik, Marija Stanonik)	157
Prvi komandir in prvi politkomisar Žirovske čete (Janko Mrovlje)	165
Izbrani dokumenti o NOB in nastajanju ljudske oblasti na Žirovskem leta 1944 (Zbral in izbral Miha Naglič)	169

DROBTINE

"Kako čez grič?" (Paberki iz nekdanjih časopisov)	187
---	-----

OGLASI DELOVNIH ORGANIZACIJ

Trilbuna beseda

IZBRANI ODMEVI NA POJAV ŽO V SLOVENSKEM ČASOPISJU

Jože Horvat, Lado Stružnik, Janez Zadnikar...

BESEDA UREDNIŠTVA

ODMEVI

Žirovski kulturni občasnik

Menda ni samo podjetnost, zaradi katere je pred nami že 3. številka "Žirovskega občasnika" (141 str.) - revije, ki jo izdajata literarna sekcija DPD Svoboda in krajevna konferenca SZDL Žiri: gre tudi med drugim za svojevrstno delavnost in željo, zbrati in evidentirati pomembnejše dogodke in probleme v Žireh in tako rešiti ali uveljaviti, kar je uveljavitve vredno. Ta želja je redka - po krajevnih skupnostih v Sloveniji jih gotovo ni veliko. Toliko bolj gre - kot se reče - pozdraviti Žirovce, ki so si naredili ambiciozen načrt, ta načrt pa se že uresničuje. A v njem seveda ni samo želja po "evidentiranju" stvari, ampak tudi po lastni ustvarjalnosti, to pa je tisto, kar reviji (ki naj izhaja "občasno" dvakrat letno) daje dodatno mikavnost. Kajpada, v zvezi z "Žirovskim občasnikom" ni mogoče govoriti kot o veliki "čezregionalni" reviji: je le to, kar je, glasilo Žirov. Urejena je tako rekoč profesionalno, se pravi zgledno in z okusom, njeni teksti so večidel za Žiri več kot dragoceni. Razdeljeni so po rubrikah: "Tribuni bralcev" sledi "Kronika", potem "Aktualno v Žireh" (inovacije, možnosti pridelovanja hrane v Žireh, o gozdovih in lesu ...), "Sredica" (z dokumentarno literarnimi prispevki), "Domožnanstvo" (poročila, opisi Žirov in bližnjih krajev), "Dokumenti" (izbrani dokumenti iz NOB, kronika gasilskega društva), "Drobtine". Omeniti velja, da ima "Občasnik" kvalitetno likovno opremo in likovno prilogo, v kateri se predstavljajo nekateri žirovski slikarji samouki, dva akademski slikarja in dva gosta iz Poljske. "Občasnik" ureja uredniški odbor pod vodstvom Miha Nagliča, likovni delež pa je delo Tomaža Kržišnika. "Žirovskemu občasniku" je treba želeti še naprej srečno uredniško roko, pa tudi potrebno razumevanje tistih, ki omogočajo njegovo izhajanje v 500 izvodih! Jože Horvat (Delo, 12/11-1981)

Žirovski občasnik

Želja nekaterih prizadevnih Žirovcev, da bi dvigali splošno kulturo pismenosti ljudi, hkrati pa skrbeli za raziskovanje ter zbiranje gradiva o gospodarski, politični in kulturni preteklosti ter sedanjosti Žirov, se

je naposled uresničila z Žirovskim občasnikom, časopisom za kulturna in družboslovna vprašanja na Žirovskem. Pobudo za to publikacijo so izrekli pred dobrim letom, doslej pa so izdali že tri številke.

Iz skoraj ilegalne publikacije, za katero se je zdelo, da je bolj glasilo skupine navdušenih posameznikov, se je razvil pravi, pravno in politično legaliziran časopis, okrog katerega se zbira vedno več pisanja željnih in zmožnih ter likovno ustvarjajočih Žirovcev in prijateljev Žirov. Tudi vsebinska zasnova revije, ki jo izdajata literarna sekcija DPD Svoboda in krajevna konferenca SZDL, se je medtem precej razbistrila. Žirovski občasnik postaja časopis za vsa vprašanja, ki jih je mogoče zvrstiti v tri temeljne tematske enote: aktualno, literarno in likovno ter zgodovinsko.

V prvi številki je uredništvo predstavilo koncept časopisa in objavilo nekaj zanimivih sestavkov iz kulturnega in drugega družbenega dogajanja Žirov v preteklosti. Druga številka ima še posebno vrednost zaradi krajevnge bibliografije, ki jo je sestavil Miha Naglič, eden glavnih pobudnikov za nastanek časopisa. Čeprav bržkone ni popolna, je vendar le dober temelj za nadaljnje delo na tem področju. Pokazala je, da je bilo o Žireh in Žirovcih v slovenski publicistiki doslej kar precej napisanega, le malokatera krajevna skupnost pri nas pa se lahko pohvali s tako izčrpno predstavitvijo literature in gradiva o svoji usodi. V tretji številki, ki je izšla pred kratkim, ob krajevnem prazniku Žirov, so v aktualnem delu mladi domači strokovnjaki posvetili pozornost gospodarskim dogajanjem, ki so ta čas aktualna v vsem svetu, to je izkoriščanju surovin in energije, pridelavi hrane in uporabi znanja in vse to prikazali v žirovskem prostoru. Sredico časopisa predstavlja likovna dejavnost v Žireh, ki je za tolikšen kraj nenavadno bogata, ter zanimive prispevke s področja domožnanstva. Dokumentarni del pa med drugim prinaša izbrane dokumente o NOV in nastajanju ljudske oblasti na Žirovskem jeseni leta 1943.

Lado Stružnik (Delo, 14/1-1982)

Žiri kot presenečenje

Sandi Čolnik se je za svoj tokratni Studio 2 docela preselil iz pravega studia. Brez slehernega dekora se je v TV studiu samo najavil in se po dobri uri še odjavil ter poslovil. Izbral je dve temi, tako da je zdaj še bolj

očitno, da želi imeti za obravnavano zadevo svoj čas, ker je le tako mogoče več izvesti, povedati in naposled tudi utemeljiti. Bil je tipičen reporter na terenu, radoveden, kolikor je potrebno in še malo več, delno tudi komentatorski, skoz in skoz pa potrpežljiv, vljuđen in galanten, kakršen je tako in tako skoraj zmeraj.

Žirovski primer angažiranega in pisanega dela v krajevni skupnosti je bil za prenekaterega gledalca najprej odkritje, potem pa vsekakor potrditev tistega, kar v teoriji kar dobro poznamo, o čemer radi govorimo, da bi "bilo treba", da "bi morali". Žirovci pa nad teorijo kar z dejanji.

Seveda je prišlo takoj na dan, da mora imeti tako dejavna krajevna skupnost nekakšne temelje in da po možnosti to ni kaka mestna skupnost, kjer je lahko še toliko enako ali še bolj sposobnih ljudi, ki pa ne čutijo tolikšne potrebe po povezovanju in delovanju. Žirovske temelje so dokaj trdno že zdavnaj postavili tamkajšnji slikarji, kraj sam je dovolj zanimiv po vsakršnih dogodkih, potrebno je bilo le še to, da se vrnejo domov tudi šolani ljudje, ki so svoj čas ostajali v večjih mestih. Zdaj je nič koliko ljudi zbranih okrog dveh poglavitnih formacij - ob publikaciji Žirovski občasnik in radijski postaji. Če sta ti dve neposredno zaposlili kar okrog 50 ljudi, pa njihove sadove uživa mnogo več krajanov, če ne kar vsi Žirovci. Pokazalo se je, da krajevni glasnik, ki izhaja v 500 primerkih, redno poide, tako da ga bo treba tiskati (krajevna Etiketa pri tem nima majhnega deleža) več in morda tudi pogosteje (zdaj dvakrat na leto). Po takile oddaji se utegne zanimanje razširiti tudi ven iz Žirov, zato ne bo presenečenja, če bodo tvorci publikacijo razširjali tudi tematsko.

Za zdaj je žirovski primer predvsem simpatičen pojav izredno gibljivega kulturnega delovanja (delajo še zmeraj stari in uveljavljeni slikarji, pridružujejo pa se jim novi, tudi akademski), toda takšnale dva, kot sta Miha Naglič in Tomaž Kržišnik, bosta voz še bolj namazala in ga pognala še kam dlje. Če imajo za zdaj bogato slikarstvo, dobro obdelano krajevno kroniko, filmarje in fotografije, jim manjka pravzaprav le še nekaj (več) gledališča in glasbe, pa se bodo Žirovci še bolj veselo smehljali v kamere. In vendar drži, da jih je malo dlje odpeljal že Čolnikov Studio. To je pač njegova moč. Francoski del oddaje je bil krajši, in ker je bil naslonjen na nedavno knjižno prireditev v

Cankarjeven domu, kjer se je dalo marsikaj tega, kar smo slišali, že dognati, je bil tudi nekam bolj znan. Jaz bi ga celo izpustil in cel Studio dokončal v Žireh. Kontrastnost pa je seveda tudi nekaj prispevala k poldrugo uro trajajočemu kulturnemu večeru.

Janez Zadnikar (Delo, 6/2-1982)

UREDNIŠKA TRIBUNA

Nabralo se je veliko takega, kar bi vam radi povedali z uredniške tribune. Marsikaj je zapisano že v uvodniku in v uredniških pripisih.

Zato na tem mestu samo še nekaj besed o težavah, ki bremenijo izdajanje ŽO. Da gre predvsem za finančne težave, pač ni treba posebej poudarjati. V času med izidom ŽO 2 in ŽO 3 je prišlo do pravne in politične legalizacije našega časopisa in v slednjem smo zapisali, da se nam tedaj zastavlja še nerešeno vprašanje finančnelegalizacije. Prvi korak naprej v tem oziru je bil storjen na razširjenem sestanku izdajateljskega sveta ŽO s predstavniki žirovskih delovnih organizacij, krajevne skupnosti in širše družbenopolitične skupnosti, dne 7/11-1981. Dosežen je bil načelni dogovor o tem, da je možno in potrebno zagotoviti sredstva za redno izhajanje ŽO v naslednjih letih. Možnosti sta bili dve: sklenitev še enega posebnega samoupravnega sporazuma ali pa iskanje rešitve v okviru sredstev, ki jih žirovske DO združujejo za potrebe KS ("4%"). Opredelili smo se za slednjo in tako nam je KS Žiri za letošnje namenila subvencijo v višini 100.000 dinarjev.

Finančna konstrukcija letošnjih dveh številok pa kljub temu, da smo se odrekli želji po stavku in ostajamo pri razmnoževanju kot najcenejši grafični tehniki, vsled podražitev in povišanja naklade predvideva stroške v višini 350.000 do 400.000 dinarjev. Tako smo primorani zvišati ceno in moledovati po DO širom Slovenije za oglase. Nekaj smo jih nabrali tudi to pot, čeprav je uspevanje v teh zadevah zmeraj težje in marsikje, kjer so nam že kaj dali, so nam tudi na lep način povedali, naj ne prihajamo spet in spet.

So pa tudi svetle izjeme. Omeniti velja novo možnost, ki se nakazuje v sodelovanju z DO Alpina. Ta se je v pričujoči številki odrekla standardnemu oglasu, zato pa se dogovarjamo, da bi v ŽO 5 tekstualno in slikovno predstavili en izsek iz dela in življenja te DO ob njeni 35-letnici, za kar bi nam ona seveda namenila izdatnejšo denarno podporo kot je v

navadi za običajni oglas. Upamo, da bo ta zgled posnemala še kakšna druga DO. Povedati želimo tudi, da nismo zadovoljni z odzivom na naše prošnje, naslovljene ob koncu lanskega leta na vire z občinske ravni. Doslej se je odzvala le Občinska konferenca SZDL Škofja Loka s 5.000 dinarji. S strani Občinske kulturne skupnosti oz. Zveze kulturnih organizacij Škofja Loka odgovora še ni, vendar upamo, da se slednja le izkaže s kakšnim večjim zneskom. Finančna konstrukcija poslovanja ob izidu ŽO 3 pa je takale:

STROŠKI

49.729,10.-	Partizanska knjiga (tisk in vezava)
51.478,15.-	Etiketa (tisk ovitka in grafičnih prilog)
8.430,00.-	priprava za tisk
<u>109.637,25.-</u>	Skupaj

PRIHODKI

Dotacije	
20.000,00.-	KS Žiri
10.000,00.-	DPD Svoboda Žiri
5.000,00.-	OKS Šk. Loka
5.000,00.-	OK SZDL Šk. Loka
5.000,00.-	SO Šk. Loka
Oglasi	
10.000,00.-	Ljubljanska banka - Združena banka, Ljubljana
5.000,00.-	Alpina
5.000,00.-	Izolirka
5.000,00.-	Kladivar
5.000,00.-	SOZD Mercator
3.000,00.-	SOZD Alpetour
2.500,00.-	ABC - Loka
2.500,00.-	Autocommerce
2.000,00.-	Jelovica
2.000,00.-	Marmor
2.000,00.-	Mizarsko podjetje
2.000,00.-	Petrol Kranj
2.000,00.-	SGP Tehnik
1.000,00.-	Triglav Kranj
<u>20.250,00.-</u>	Prodaja
<u>114.250,00.-</u>	Skupaj (do 31/12-1981)

Toliko o denarnih zadevah. In zdaj še:

Vabilo k naročilu na Žirovski občasnik

Z veseljem ugotavljamo, da je zanimanje za ŽO v zadnjem času vedno večje tako v Žireh kakor tudi drugod. Ker izven Žirov nimamo organizirane prodaje, vabimo vse posameznike in ustanove, nastanjene izven pošte 64226 Žiri, ki bi želeli redno prejemati ŽO, da se nanj naročijo. To lahko storite ustno ali pismeno, osebno ali s posredovanjem svojih sorodnikov in znancev. Pismeno: Izpolnite priloženo naročilnico, če je nimate pa nam kar z navadno dopisnico sporočite svojo željo na naslov: DPD Svoboda Žiri, Uredništvo ŽO, 64226 Žiri. Ustno: Pokličite na eno naslednjih telefonskih števil: (064) 69 254 Krajevna skupnost 69 247 Krajevni urad 69 461 (int. 347) Alpina (Tone Eniko) 69 300 Kladivar (Franc Temelj)

Predvsem pa čimprej nakažite s splošno položnico 200.- dinarjev na tekoči račun 51510-679-71031 z oznako: za ŽO.

Kdor želi našo dejavnost še posebej podpreti, lahko postane podporni naročnik. Ta naj nakaže 500 dinarjev (ali več). Podpornim naročnikom se bomo zahvalili tako, da bomo njihova imena natisnili v posebni rubriki. Podporni naročniki lahko postanejo tudi domačini. Tem bomo ŽO dostavili osebno ali po pošti, čeprav stalno prebivajo na območju pošte 64226.

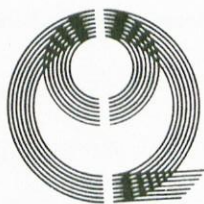
Torej: Vse Žirovce po svetu in vse prijatelje Žirov vabimo k naročilu na ŽO! Toliko zaenkrat. Naslednja letošnja številka (ŽO 5) bo izšla v pozni jeseni.

KIRONTA

ŽIROVSKI KULTURNI UTRIP - BESEDNA IN LIKOVNA
PREDSTAVITEV ORGANIZIRANIH KULTURNIH
DEJAVNIKOV NA ŽIROVSKEM

MARJAN DOLENC (1930-1981)
dr. Lojze Sočan, Pavle Zajc

SVOLIBODNA

ŽIROVSKI KULTURNI UTRIP

Ženski pevski zbor DPD Svoboda Žiri

Z mešanimi občutki, vendar vse pripričane, da smo se prav odločile, smo se zbrale 26. marca 1980, na prvi vaji ženskega pevskega zbora, ki je dobil ime ŽPZ Svoboda. Perinštrideset žensk, z večjimi ali manjšimi pevskimi izkušnjami. Skoraj vsaka izmed nas je že pela v kakem zboru, zdaj pa smo bile tu, da se ob petju sprostimo po napornem delavniku, ki traja od jutra in mnogokrat pozno v noč. Da ljubezen do petja prenese-mo sem, na vse. Vedele pa smo, da petje v zboru ne bo le sprostitev, ampak trdo delo, ki pa je sprostilno.

Naš zborovodja Slobodan Poljanšek ima veliko izkušenj z vodenjem pevskega zbora, vendar se vseeno ni nadejal tolikšnega obiska. In ko smo prvo našo pesem Škrjančki zapele že na prvi vaji štiriglasno, si je oddahnil in povedal, kar smo že same občutile, namreč, da bodo gotovo šle tudi ostale pesmi.

Vendar nič sentimentalnosti, nič šale: začeti je bilo treba s trdim delom, kajti že 31. maja nas je čakal prvi nastop: občinska revija pevskega zbora v Železnikih.

Z Mokranjčevimi, Primorskimi napjevi smo požele aplavz in odobravanje poslušalcev in zrasel nam je pogum. Vedele smo, da smo na pravi poti, da je vredno vztrajati, da naš trud ni bil zaman. Vendar postelja na lovorikah ne ostane dolgo postлана brez vztrajnosti in volje do dela. To smo vedele me in naš dirigent. Opazile smo, da smo uspešne le, če hodimo redno na vaje, če smo na njih zbrane in pojemo tako, kot je od nas zahtevano.

Niso bile vse pevke tega mnenja. Tri ali štiri so odpadle, dobili smo nekaj novih in tako se je naše število ustalilo na osemtrideset.

Zgleda, da nas bo toliko tudi ostalo.

Po reviji v Železnikih smo oktobra 1980 nastopile na proslavi ob krajevnem prazniku Žirov, ob koncu leta pa na slovesnosti ob podelitvi priznanj najboljšim slovenskim športnikom, v kinodvorani v Žireh.

Naš največji uspeh do danes je bilo vabilo na nastop na medobčinski reviji pevskega zbora Gorenjske, ki je bila 11. 4. 1981 v Škofji Loki. V tem letu smo nastopile še na občinskih revijah pevskega zbora v Železnikih in v Žireh.

Laskavih pohval smo seveda vesele in strašna trema, ki se nas drži, ko čakamo v vrsti pred odhodom na oder, popusti, ko odpremo usta in pojemo, zaverovane v znanje, ki smo si ga pri-

dobile na vajah. Vesele smo vsakega uspešnega nastopa.

Največjo skrb posvečamo zdaj pripravi na naš prvi samostojni koncert, ki bo 8. maja 1982 v Žireh. Želimo opravičiti pričakovanja naših poslušalcev in se za svoj nastop pripraviti čim bolje. 17. aprila bomo nastopile na občinski reviji v Ratečah. 2. maja pa smo povabljene v po-brateno občino Sovodnje ob Soči, kjer bomo nastopile ob praznovanju te občine.

Želimo, da bi imel naš vodja, Slobodan Poljanšek, še naprej toliko potrpljenja z nami in volje do dela in bi nam tudi v bodoče zbiral pesmi, ki so sicer zahtevne, a lepe.

Helena Žakelj

Mladinska instrumentalna sekcija

Mladinska sekcija DPD Svoboda Žiri je pričela s prvimi vajami 21.10.1981. Vaje imamo v osnovni šoli v glasbeni sobi, in sicer enkrat tedensko po dve šolski uri. Mladinska sekcija sestavlja zaenkrat 13 članov, in sicer 11 kitaristov Lidiya Kavčič, Anica Kogovšek, Primož Trček, Domen Klemenčič, Metka Mravlje, Urška Grošelj, Denis Božič, Lili Poljanšek, Tjaša Demšar, Marja Jesenko in Tanja Podobnik in dva harmonikaša Tomaž Žakelj in Božena Starman. Zaenkrat naš program obsega slovenske narodne pesmi, ki jih izvajamo tako, da jih pojemo, spremljamo pa s kitaro oziroma harmoniko. V letu 1981 smo nastopali:

- na otvoritvi razstave v stari šoli v Žireh (svoja dela je razstavljal Mazzini),
- ob 40.-letnici JLA,
- snemali smo tudi na žirovskem radiu,
- za starše pa smo v osnovni šoli pripravili nekakšen pregled dosedanjega dela.

Člani mladinske sekcije so kar delavni in zelo redno obiskujejo vaje, zato smo z dosedanjim delom lahko kar zadovoljni.

Za leto 1982 smo si zadali, nalogo, da se naučimo čim več pesmi, s katerimi bi se predstavili našim poslušalcem na različnih prireditvah.

Upam, da nam bo uspelo skupaj s tistimi, ki nam bodo pomagali moralno kot tudi finančno, tako da naše delo ne bo zamen.

Franci More

Likovna sekcija

Tako kot ostale sekcije se je tudi likovna formirala ob ponovnem rojstvu DPD Svobode.

Če pregledamo dvoletno delo, je bilo narejenega marsikaj. Lahko bi bilo še več, vendar so naše delo zavirali objektivni razlogi.

Vseskozi smo tesno sodelovali z literarno sekcijo pri urejanju Žirovskega občasnika. Rezultati so vidni. Občasnik je tudi po likovni podobi dosegel visok nivo, tako da je tudi v širšem družbenem prostoru naletel na ugodne ocene.

Dve razstavi, ki smo ju organizirali, je odloženo premalo. Mala galerija, ki nam jo prijazno odstopa Muzejsko društvo, je žal pripravna le za manjše razstave. Ravno zato se dogovarjamo, da bi v DDE Partizan postavili prenosne panoje. S tem bi dobili veliko in dobro zastavišče v centru Žirov, kjer bi lahko postavili tudi večje razstave. Žirovci se sicer lahko pohvalimo s precejšnjim številom ustvarjalcev; res pa je, da še nismo videli dela drugih umetnikov, razen redkih izjem. S tem novim razstaviščem, ki bo, kot upamo, nared že letos, bomo popestrili likovno-razstavljaljsko dejavnost v Žireh in krajanom predstavili poleg domačih ustvarjalcev tudi znane umetnike iz vse Slovenije.

Pred vrati je 40. obletnica osvoboditve Žirov in v njeno proslavljanje se bo vključila tudi naša sekcija, ki bo pomagala oblikovati vizuelno podobo celotnega programa proslav in prireditvev.

Zadnje čase se precej govori o postavitvi spomenika našemu rojaku, slikarju Maksimu Sedeju. Menimo, da lahko naša sekcija skupaj z drugimi družbenimi dejavniki precej pripomore k uresničitvi te zamisli. Še več. S krajevno, občinsko in republiško družbenopolitično in kulturno skupnostjo bomo poskušali organizirati retrospektivno razstavo tega velikega umetnika, saj je to naša dolžnost. Načrtov je še veliko, kdaj pa bodo realizirani, je pa težko reči, saj vsi poznamo današnje gospodarsko stanje. Tako še nismo opustili misli na kolonijo likovnikov - amaterjev, risarske tečaje in še kaj. V daljšem obdobju bomo to vsekar uresničili in s tem prispevali k širši in globlji kulturni osveščenosti vseh nas.

Stane Kosmač

Literarna sekcija

Kinosekcija

Trenutni položaj, ki je nastal v kinematografiji, je zaskrbljujoč. Čuti se ekonomska kriza in oddaljenost od programske usmeritve. Kino samuje v sredinah in največkrat nima nobene materialne zaslombe, kajti miselnost je še vedno ta, da lahko še vedno delujejo samostojno, da jim ta samostojnost prinaša še vedno dovolj sredstev.

Zavedati se moramo, da je imel film že v začetnih povojnih fazah velik družben in kulturni pomen, da je bil poleg gledališko-pevske dejavnosti eden izmed nosilcev dogajanja in družbenega življenja. Za normalno delovanje kina je potreben povprečen obisk 150 obiskovalcev z vstopnico 25.- din. Povprečje se suče okoli številke 100. Poglejmo še statistiko: če se ozremo v preteklost in primerjamo s sedanostjo, so zanimive tele številke: leta 1946 smo imeli v Sloveniji 85 kinematografov z 29.641 sedeži in 5.654 tisoč gledalci; na en kinematograf je odpadlo 16.707 prebivalcev. Kinematografija doseže svoj vrhunec leta 1962, ko je bilo v republiki 265 kinematografov s 83.051 sedeži in 15.619 tisoč gledalci; na en kino je prišlo 6.030 prebivalcev. Danes pa imamo 169 kinematografov s 50.1972 sedeži in 11.000 prebivalci na eno dvorano. Z naglim razvojem televizije, motorizacije, naglim dvigom osebnega standarda je prišlo do upadanja kino obiskovalcev.

Dohodek se je zmanjšal, dvignili so se stroški poslovanja. Začela se je borba za gledalca na račun kvalitete programa. Povečuje se predvajanje povprečnega filma. Prednost ima komercialno idoč film. V začetku so bili to vesterni, potem akcijski, vojni, spektakli. Začne se obdobje karateja in v zadnjem času erotski film. Žirovski kino se srečuje z istimi problemi kot vsa slovenska kinematografija. Iz doma Partizan se je kino preselil v nove prostore v Zadržnem domu leta 1960. V novi kinodvorani se takoj začeli predvajati filme. Takrat so pred polno dvorano predvajali filme 5x tedensko. Danes predvajamo filme samo še 3x tedensko in večkrat se postavlja vprašanje, če se nam to sploh splača, saj si recimo ob sredah ogleda filme v povprečju samo 61 obiskovalcev. Tako slabemu obisku sploh ni kriv program, ki je izbran kar najbolj skrbno. Glavni vzroki so verjetno že vsem znani: odbijajoča zunanost in notranost dvorane. Dvorane se sploh ne da ogreti, kvalitete predvajanja ne morejo krotiti kinoaparaterji na strojih, ki so že precej zastareli. Da pa ne govorimo o ozvočenju, ki bi ga bilo nujno nadomestiti z novim, saj ob predavanju slovenskega

filma gledalec lahko spremlja samo sliko, razumeti pa ne more popolnoma nič. Zato se ni čuditi, zakaj si vsak domači film ogleda v povprečju samo 67 obiskovalcev.

To je samo nekaj vzrokov, ki praznijo našo veliko kinodvorano. Če v kraju tem problemom ne bodo prisluhnili odgovorni in se zavzeli za adaptacijo, bo zob časa naredil svoje. Dvorana bo propadla, kar se vidi že na vhodu, ki je vse prej kot lep. Možni obiskovalci pa bodo raje sedeli doma na toplem pred televizorjem, saj dvorana s 15°C ne more privabiti še najbolj vročega gledalca. V takih pogojih dela si ne moremo omisliti nobenih programskih sprememb, saj so stroški vzdrževanja že presegli mejo, tako da bi vsaka programska sprememba to stanje še poslabšala.

Drago Grošelj

Dramska sekcija

Dramska sekcija je v preteklem letu načrtovala dve premieri, a nam ni uspelo uresničiti nobene.

V spomladanskem času je po izkušnjah iz daljne preteklosti težje dobiti igralce, zato smo se odločili, da začnemo s študijem načrtovanih "Zamorčkov" Agathe Christie jeseni. Drago Grošelj, ki je že pred leti napravil idejno zamisel igre, tudi te jeseni ni mogel dobiti zadostnega števila igalskih ljubiteljev. Povabili smo jih dvakrat po radiu, nato še pisno po delovnih kolektivih, vendar zaželenega števila še nismo dobili. Izmislili smo si še tretji način povabila - pisno smo se obrnili na vse, ki so kdaj v zgodovini žirovskega gledališkega amaterstva že sodelovali pri ustvarjanju gledaliških predstav. Žal se povabljeni tudi tokrat niso odzvali v zadovoljivem številu - posebno velja to za starejše igralce. Zato je IO našega društva na svojem sestanku dne 25.1.1982 sklenil, da je treba po dvoletnih neuspehih prizadevanjih za obnovo dramske dejavnosti pristopiti k stvarni drugače.

V Sloveniji je trenutno več dobrih in živih amaterskih odrov. Njih skupna bistvena značilnost je v tem, da gre za strokovno vodenje amaterjev. Tako želimo tudi mi prodobiti nekoga, ki sicer profesionalno dela v gledališču, da bi prihajal v Žiri in delal z našimi igralci. Obenem pričakujemo od ZKO Šk.Loka, da bi letnemu zagotovila izplačilo simboličnega honorarja in povrnitev potnih stroškov.

Prepričani smo, da je treba iskati rešitev ravno v tej smeri.

IO DPD Svoboda

Moški pevski zbor GPD Alpina Žiri

Prvi začetki zborovskega petja v Žireh segajo v leto 1900. Od takrat pa do danes se je izmenjalo že več zborov (mešanih, moških, ženskih, mladinskih) tako ima petje v Žireh že precejšnjo tradicijo in dokaj številno udeležbo vseh krajanov. Največ zaslug za zborovsko petje v Žireh ima sedaj že pokojni skladatelj, zborovodja, organist in nazadnje še kapelnik Anton Jobst.

Sedanji moški pevski zbor "Alpina" je bil ustanovljen leta 1964. Na pobudo nekaterih članov današnjega zbora so se zbrali v hiši prvega učitelja Janeza Oblaka in pričeli z vajami. Po njegovi smrti je zbor prevzel skladatelj Anton Jobst, ki je vodil zbor vse do svoje 80-letnice. Sedanji zborovodja Slobodan Poljanšek, nas poučuje že 8 let. Zbor sodeluje na prireditvah v občini in tudi izven nje. Gostoval je že pri zamejskih Slovencih v Italiji, Avstriji. Nastopa na vseh občinskih revijah, seveda tudi na Gorenjskih revijah pevskih zborov. Posnel pa je tudi nekaj pesmi za RTV Ljubljana in nastopil v oddaji POKAŽI KAJ ZNAŠ. Zapel je tudi za RTV Beograd v oddaji SELO VESELO. Za svoje požrtvovalno delo je prejel že vrsto priznanj in pohval. Zbor nima lastnega prostora za vaje, zato nam daje prostor šola "PADLIH PRVOBORCEV" Žiri, za kar se ji prav lepo zahvaljujemo. Glede notnega materiala zbor nima problemov. Trenutno ima zbor problem, ki pa ga sam ne more rešiti brez podpore celotne družbe. Približuje se 20-letnica ustanovitve zbora, pevci bi radi imeli nove obleke, za kar pa ni denarnih sredstev. Stare obleke so že precej izrabljene pa še premalo jih je, saj se je število pevcev v zadnjem času povečalo. Zbor že od vsega začetka podpirajo člani delovne organizacije Alpina. Dotacija za naše društvo pa je zelo skromna. Mislimo, da bi lahko dobili precej več, saj nosimo ime ALPINA že 20 let po vseh naših nastopih doma in v tujini, kar je velika reklama za podjetje. Pevci se zberejo na vajah dvakrat tedensko. Udeležba na vajah bi bila lahko še boljša. V bodoče bo treba več posvetiti delu z mladimi v zboru in ga programsko obogatiti.

Viki Žakelj

Pihalni orkester GPD Alpina Žiri

Godba je bila v Žireh že leta 1906, in sicer so jo ustanovili takratni žirovski gasilci. Vaje so imeli dvakrat tedensko. Vse do prve svetovne vojne je godba štela 17 godbenikov. V letih 1914-1918 godba ni delovala. Ponovno so se zbrali leta 1919 ter pričeli z vajami. Ta godba je delovala vse do druge svetovne vojne. Nato je zopet sledilo nekaj let mirovanja.

Le nekaj mesecev po ustanovitvi tovarne čevljev v Žireh leta 1947 je nastala sedanja godba. Med vojno so dali godbeniki instrumente godbi XXXI.divizije. Po vojni pa je bil prvi kapelnik žirovske godbe kapelnik godbe XXXI.divizije, Jože Klemenčič iz Idrije. K ustanovitvi godbe sta največ prispevala takratni direktor tovarne čevljev Vinko Govekar in organizacijski vodja godbe ter godbenik XXXI.divizije tov. Julij Gliha. Začetne korake pri poučevanju not je napravil skladatelj Anton Jobst. Tudi kasneje je vodil godbo več let. Žirovsko godbo so vodili in poučevali še Jože Močnik in Franc Tušar ter kapelnik Riko Črnigoj. Leta 1965 pa je godbo prevzel kapelnik Drago Kanduč iz Idrije in jo vodi še danes. Za organizacijo godbe pa so skrbeli Julij Gliha, Franc Erjavec, Jože Krampršek, Janko Slabe in Viki Žakelj, ki je še danes organizacijski vodja in predsednik društva. V glavnem so vsi člani Alpine. Godba ima redne tedenske vaje. V svoji notni izbiri ima razne skladbe domačih in tujih avtorjev. Nastopa skoraj povsod po naši lepi Sloveniji, seveda je bila že tudi pri Slovencih v Italiji in na Češkem. Lansko leto je imela že 1000.nastop. Letos pa bo 35-letnica godbe. Trenutno šteje 35 članov in ima vsako leto od 35-40 nastopov. Godbo denarno podpirajo samo delavci Alpine. Sodeluje z drugimi godbami v Sloveniji. Številna priznanja, ki jih je zaslužila, so v godbeni sobi že pokrila stene. Pred leti si je na republiškem tekmovanju godb priborila prvo mesto v svoji skupini. Vsi člani godbe smo čisti amaterji z veliko veselja do glasbe. Zelo si prizadevamo, da bi dobili v svoje vrste čimveč mladih. Kajti le tako se ni treba bati za prihodnost žirovske godbe, ki ima že kar lepo tradicijo.

Viki Žakelj

Moški pevski zbor podjetij, Žiri

O moškem pevskeem zboru Podjetij Žiri lahko govorimo že od avgusta 1970. leta. Tega leta so se namreč sestali Vital Oblak, Janez Kopač in Anton Šantej na kratkem sestanku, kjer so razmišljali približno takole: v Žireh imamo priznani moški zbor Alpine, to pa je le 15-20 pevcev. Ni zlo-mek, da je pri tako številnih Žirovcih še kdo, ki ima posluh in voljo peti. Ideja je rodila us-peh in že 1. septembra je bil ustanovni občni zbor društva. Pridobili so 23 članov in se zagrizli v note, višaje, nižaje, forte, piano in ostalo, kar je nujno, če hočeš vsaj malo brati note.

Naš prvi pevovodja je bil Slobodan Poljanšek; po treh letih ga je zamenjal Dušan Mlakar. Ko je Dušana vodila služba iz Žirov, smo zaprosili skladatelja Antona Jobsta, da nas je vse do bo-lezni uspešno vodil celih pet let. Sedaj pa nas že več kot leto poučuje Franci More, ki je prej opravil pevovodsko šolo v Kranju. Poleg številnih nastopov na različnih kulturnih prireditvah v Žireh smo nastopili na vsakoletnih pevske revijah občine Škofja Loka, ob otvorit-vi spomenika NOB v Dražgošah, na proslavi ob 40 letnici stavke tekstilnih in gradbenih delav-cev v Kranju, sodelovali pa smo tudi v dveh TV oddajah, in sicer "Slovenski kraji med seboj" in "Od vsakega jutra raste dan".

Naš zbor goji predvsem lepo slovensko narodno pesem, v svojem repertoarju pa imamo tudi bor-bene pesmi in umetne pesmi. MPZ Podjetij "živi" od dotacij ZKO Škofja Loka, vendar moramo pripomniti, da gre tu za mini-malna sredstva in da smo odvisni od dobre volje delavcev DO Etikete, Mizarskega podjetja, Kla-divarja in KGZ Merkator Sore. Vsak zaposlen iz omenjenih DO da namreč prostovoljno vsak me-sec 5 dinarjev za naš zbor. Tako zbrana sred-stva nam služijo za nakup notnega gradiva, pi-sarniškega materiala in za izplačilo pevovodje. Delavci DO, omenjenih zgoraj, pa imajo za proti-uslugo naslednjo ugodnost: v primeru smrti člana kolektiva ali bližnjega sorodnika (mož, žena, oče, mati, brat, sestra, sin, hči) mu ni treba drugega kot to sporočiti predsedniku zbora in pev-ci smo dolžni zapeti na pogrebni svečanosti brez povračila stroškov.

Pozdravljamo to odločitev delavcev, moti pa nas in nam je tudi nerazumljivo, da DO nimajo več posluha za naše probleme. Za kaj gre: že 10 let ima naš zbor redne pevske vaje ob torkih od 20 ure do 21.30. Skoraj polovica članov dela na iz-mene in že smo pri problemu. Na prste bi lahko

prešteli vaje, na katerih je bil cel zbor. Tako smo vaje ponavljali zaradi tistih, ki jih ni bi-lo in seveda niso znali, drugič pa ponavljali zaradi tistih, ki so pozabili... Tisti, ki ste v podobnih skupinah, nas boste razumeli, drugi pa nas skušajte razumeti.

Za rešitev tega problema smo poizkušali marsi-kaj, uspeli pa le delno. Govorimo za Etiketo, od koder nas je 6 članov in vsi delamo na dve ali tri izmene. Na samoupravne organe smo naslovili prošnjo za ugodno rešitev tega problema. Dobili smo odgovor: "Pevce se lahko udeleži vaj zbora, če ima ure v dobrem, če koristi dopust, če bo zamujene ure nadoknadil, seveda če proizvodnja normalno teče dalje." Skoraj eno leto smo tako tudi delali, sedaj pa se fantje nekam čudno obna-šajo, pravijo namreč: "Če ni s strani DO toliko razumevanja za nas, da bi nam opravičili štiri ure na mesec, potem pa ni vredno da še ustvar-jamo."

Še na en problem bi opozorili; zgodilo se je pred kratkim, nekdo je umrl, k predsedniku so prišli šele zvečer pred pogrebom, časa za obveš-čanje je bilo malo, pogreb pa že ob 15 uri na-slednjega dne. Oddaljeni pevci se morajo še pre-obleči, obriti. Kazalo je že, da bomo morali uslugo odreči, vendar smo se zadnji hip le dogo-vorili in vse uredili. Ali se to res ne da re-šiti drugače, bolj enostavno in človeško, ali bomo morali res še vedno moledovati za vsak slučaj posebej? Še ena težava nas tare: Na prvih letošnjih vajah naj bi predsednik sezna-nil prisotne, da je naslednjega dne pogreb; ker pa so bile prve vaje, smo hoteli pevce spom-niti nanje. Vendar v DO nismo pri telefonistih zaželeni s "privat" telefoniranjem, tako si niti predsednik v Etiketi niti referent za obveščanje v Alpini nista upala poklicati Mi-zarskega podjetja in Kladivarja (le za dve telefonski številki gre). Referent za obvešča-nje je zato popoldne sedel v fička in obvestil vsakega člana posebej. Vprašujemo se, kaj je bilo ceneje?

Še bi lahko naštevati to in ono, a se bojimo, da smo že tako koga užalili. Poglejmo malo še v bodočnost. MPZ Podjetij je praznoval v lan-skem letu 10-letnico delovanja in ob tej pri-liki smo izvedli koncert pesmi, na katerem so poleg nas nastopali še Komorni pevski zbor Za-sip pri Bledu in trio Korotan s pevci iz Šent-vida v Podjuni. Koncert, ki ga je povezoval RTV napovedovalec Janez Dolinar, je po besedah obiskovalcev lepo uspel. V tem letu koncerta ne načrtujemo, pač pa bomo izmenično z ostali-mi zbori nastopali na proslavah v kraju, na po-

grebnih svečanostih in obletnicah društev. Če pa bi uspeli pri DO doseči, da bi nam pod ugodnejšimi pogoji omogočile obiskovanje vaj in da bi se resno lotili dela, bi verjetno tudi v letošnjem letu pripravili koncert in tako pokazali, kaj smo se naučili.

V upanju, da bomo še dolgo prepevali in razveseljevali poslušalce zaključujemo ta sestavek in vse ljubitelje tovrstne glasbe pozdravljamo.

Vladimir Novak

Radio Žiri

Mnogi se znajdejo pred dilemo - je radio kulturna ustanova ali ni?

Zato, ker smo vajeni, da nas radio ali npr. tudi televizija, obvešča predvsem o življenju in delu v ožji ali širši sredini; zatoorej menimo, radio je predvsem sredstvo informiranja.

Toda, oglejmo si stvari nekoliko поблиže!

Radio se loteva razmer, torej odnosov, ki vlada-jo, ki smo jih veseli, ki se jih žalostimo; ki jih hvalimo, kritiziramo... Toda vsi mi smo tvorci teh razmer; z vsem svojim znanjem, z izkušnjami, s svojim temperamentom, s svojo omiko... Nenadoma postane ta medij, radio namreč, ne samo sredstvo obveščanja, temveč komuniciranja, to pa je prvi korak k dogovarjanju. Ali z drugimi besedami, k ustvarjanju novih razmerij, novih odnosov, širše kulture.

Gre namreč predvsem za prevrednotenje vrednot. Vemo staro resnico, da tisti, ki ne ve, da je pod njegovo jablano zakopan zaklad, pridno in vestno neguje drevo, vse dotlej, da se njegovo znanje in spoznanje razširi in poglobi. .. Tedaj jablano požaga in izkoplje zaklad. V tem primeru gre torej za dvig kulturne zavesti, čeprav v tej zgodbi še ni zajeta vsa širina tega spiralnega dviga.

Seveda pa je radio medij, ki posreduje živo besedo, eno temeljnih vrednot naroda. Neguje knjižno slovenščino, zborna rabo jezika, pogovorno slovenščino in za nas Žirovce tako dragocene značilnosti narečja.

Nič manj pomemben ni kot ohranjevalec kulturnega izročila kraja.

Čeprav smo majhni in nas je malo, so v nas težnje po kulturnem izražanju. Radio je medij, ki omogoča mlademu pesniku širok javni nastop, igralcu njemu lastno interpretacijo dramskega testa, piscu ustvarjanje in uveljavljanje, glasbeniku prav tako...

Sedaj pa smo tu in v praksi: imamo kulturno redakcijo v okviru ekipe radia, ki predvsem spremlja kulturne dogodke, poroča tu in tam s

kulturnih prireditev, pripravlja glasbene prireditve in oddaje - bolj ali manj uspešno, opozarja na pomembnejše dogodke ali pisce. Ob tem pa so njegove možnosti in razsežnosti ostale še vedno neizčrpne, zlasti v spodbujanju dejavnosti.

Nejko Podobnik

Klub študentov Poljanske doline

KŠPD obstaja že od leta 1970, ko ga je v Ljubljani ustanovila skupina nadobudnih študentov iz Poljanske doline. Od ustanovitve pa do danes se je njegovo delovanje nenehno širilo, prav tako pa se je iz leta v leto večalo število članov. Danes jih je že okrog 130, vendar pa je na žalost le malo takih, ki so resnično aktivni v akcijah kluba. Delo imamo organizirano po komisijah, in sicer imamo športno, informativno, kadrovske, kulturno, disciplinsko in še komisije za idejnopolično delo, za varstvo okolja ter komisijo za SLO in DS. Velja povedati, da imamo tudi svoje glasilo KORENINE, ki seznanja člane z akcijami kluba, pa tudi objavlja literarne prispevke članov samih.

Lahko rečemo, da je kulturna komisija ena izmed najbolj aktivnih, čeprav se tega vsi ne zavedamo najbolj. Nihče namreč ne ve za vaje, ki jih moramo imeti pred vsakim nastopom; problem je predvsem medsebojna oddaljenost sodelujočih.

Nekdo stanuje v študentskem naselju, drugi je v privatnem stanovanju, tretji se vozi vsak dan iz Žirov v Ljubljano. Kje torej imeti vajo? Prav tako nas pesti pomanjkanje finančnih sredstev, zato nastopajoči največkrat ne dobimo povrnjenih niti potnih stroškov za vožnjo na nastope, recimo v Žiri ali v Gorenjo vas.

Pa pustimo probleme in pogledjmo, na kakšen način se vključujemo v kulturno življenje v Žireh. Že tradicionalno je postalo sodelovanje na proslavah ob pomembnejših praznikih in jubilejih. Vsako leto sodelujemo na proslavi ob dnevu republike, priredimo recital ob slovenskem kulturnem prezniku. Mislim, da je normalno, da poskušamo na teh proslavah z nečim novim, nekomercialnim, z nečim, kar bi občinstvo pritegnilo bolj kot pa proslave, ki so si že vse med seboj bolj ali manj podobne. Tako smo predlanskim pripravljali proslavo za 29. november z občutkom, da pripravljamo nekaj izvirnega in novega. Kljub organizatorjevim pripombam na program smo vztrajali pri svojem. Po proslavi v Žireh in v Gorenji vasi smo slišali različne odmeve, tudi ostre, padale so pripombe, da si študentje veliko upa-

mo, ko razbijamo tradicionalne predstave o proslavah jubilejev in praznikov, vendar pa menimo, da je tudi to potrebno.

Kulturna komisija skrbi tudi za kulturno izobraževanje študentov samih. Njena naloga je, da pripravlja kratke kulturne programe za sestanke kluba, še posebej za klubsko praznovanje novega leta. Sodeluje pri pripravi programa za vsakoletno brucovanje, največje in najpomembnejše akcije za delovanje kluba. Skrbi za objavljjanje prispevkov članov v klubskem glasilu KORENINE. Vsako leto z nabavo približno dvajsetih letnih kart organizira ogled predstavl MGL.

Lani smo sodelovali tudi v tekmovanju za najboljšo kulturno društvo pri OO ZSMS v škofjeloški občini. Videli smo, da smo med najbolj aktivni in smo za to prejeli tudi posebno priznanje, kar je bilo hkrati tudi spodbuda za nadaljnje delo.

Pred leti smo nameravali uprizoriti gledališko igro, vendar se je izkazalo, da v tako majhnem klubu ni bilo mogoče dobiti dovolj igralcev, poleg tega je priprava igre povezana z določeni finančnimi problemi, kjer pa smo mi najbolj ranljivi. Organizirali smo tudi gostovanje Poldeta Bibiča z monodramo Peter Fulež v OŠ v Gorenji vasi. Vendar gostovanje ni uspelo, saj je bil odziv vaščanov na igro zelo slab. In ker vemo, da gostovanja znanih igralcev niso zastoj, pade v takem primeru večji del bremena na ramena kluba. To pa bistveno vpliva na njegovo delovanje.

Naša želja za naprej je, da se naše kulturno delovanje še bolj razgiba ali vsaj ostane na sedanjem nivoju. Seveda pa bomo vedno poskušali najti nove oblike kulturnega izražanja, za kar nas obvezuje že sam študentski stan.

Jure Erznožnik

Fotosekcija PD Žiri

Že od nekdaj je človek čutil v sebi potrebo, da na nek način trajno zabeleži vse tisto, kar se je dogajalo okrog njega. Kot posledica te želje se je vzporedno z razvojem tehnike leta 1839 rodila fotografija, ki se je do današnjega časa zelo razmahnila. Dejstvo je, da je fotografija na nek nevsiljiv in hkrati zanimiv način pridrila v naše življenje in da si življenja brez nje skorajda ni mogoče več predstavljati.

Fotografija je za vse zanimiva predvsem zaradi svojega univerzalnega jezika, s katerim lahko tudi najbolj preprostem in neizobraženemu človeku vedno znova odkriva, kaj se dogaja v svetu, pa naj bo to na tej ali oni strani zemelj-

ske poloble.

Tisti, ki se v Žireh ukvarjamo s fotografijo ljubiteljsko, obenem pa hočemo vanjo vnesti tudi nekaj svojega, nevsakdanjega, smo člani Fotosekcije planinskega društva Žiri. Predlog za ustanovitev fotosekcije je bil na pobudo nekaterih ljubiteljev fotografije (Franc Gantar, Vane Mole, Franc Temelj, Mirko Cankar) dan UO PD Žiri v začetku leta 1979, marca istega leta pa je bila na občnem zboru društva tudi uradno sprejeta v društvo. Redno je sekcija pričela z delovanjem septembra istega leta, ko je bil na Goropekah ustanovni sestanek. Takoj za tem smo organizirali tečaj fotografije, ki ga je obiskovalo 16 članov. Vodil ga je mednarodni mojster fotografije Vlastja Simončič, ki je obenem tudi mentor sekcije in nam vedno pomaga po svojih najboljših močeh. Teoretično znanje, pridobljeno na tečaju, smo praktično preizkušali s snemanjem na terenu in izdelavo fotografij v laboratoriju. Tak način dela smo nadaljevali tudi pozneje, saj je to edini možen način priprave materiala za razstave.

Tako smo v teh treh letih delovanja sekcije pripravili pet razstav:

1. razstava v prostorih žirovskega muzeja
2. razstava ob 30. obletnici PD Žiri na Goropekah
3. razstava v galeriji Atrij v Ljubljani
4. razstava v galeriji Ivan Tavčar v Gorenji vasi
5. razstava skupaj s fotoklubi škofjeloške občine v galeriji Ivan Tavčar v Gorenji vasi.

S svojimi deli smo sodelovali tudi na republiških in regijskih razstavah. V začetku nam je z laboratorijem priskočil na pomoč Fotoklub Gorenja vas, pozneje pa smo po dogovoru in s pomočjo PD Žiri garažo pod teraso planinskega doma na Goropekah preuredili v prijeten laboratorij in klubski prostor.

Ob koncu leta 1981 smo ponovno pripravili tečaj fotografije, ki je bil zelo dobro obiskan, kar nam dokazuje, da zanimanje za fotografijo raste tudi v Žireh in je hkrati tudi porok, da se bomo ob dobrem in vztrajnem delu sčasoma razvili v močno in kvalitetno sekcijo.

Mirko Cankar

Muzejsko društvo Žiri

Muzejsko društvo je predvidelo, da bi bilo kraju samemu v prid, če bi se posebne muzejske zbirke nahajale v kraju nastajanja. S tem namenom je bil najprej ustanovljen pododbor škofjeloškega muzejskega društva v Železnikih, ki naj bi prikazoval razvoj lesne industrije in železarstva. Pred dvanaajstimi leti pa je bil ustanovni

sestaneke tudi v Žireh in osnovan pododbor društva. V Žireh naj bi pripravili zbirke, čevljarstva in čipkarstva. K temu namenu je bila dodana želja, da bi se vsi skupaj zavedeli odgovornosti, ki nam jo določa današnji čas v odnosu do ustvarjalnosti v preteklosti in sedanjosti. V ta namen služi publikacija Loški razgledi, ki nam do dobra razkriva dogajanja našega ožjega in širšega bivanja in ustvarjanja v njem.

Člani pododbora so se z vso zagnanostjo lotili zbiranja predmetov. Hkrati pa začeli preurejati in pripravljati dva prostora za omenjeni zbirke v stari šoli. Stavba je namreč pravšnja za tako dejavnost. Ob praznovanju tisočletnice Škofje Loke sta bili zbirke odprti javnosti.

Z novim zakonom o društvih smo se osamosvojili in dobili sedanje ime Muzejsko društvo Žiri. Razvoj muzejske dejavnosti same in obiskovalci, ki bi radi videli mnogo več, so narekovali dodati zbirke še prikaz vojnih dogodkov v našem kraju. Za deseto obletnico muzejske dejavnosti smo odprli galerijo slikarjev - rojakov, ki so s svojimi deli izpričali umetniška hotenja.

Razvoj hiti naprej in kliče po razširitvi dosedanjih zbirk in odprtju novih. Sem sodijo prikazi gasilskih društev, prosvetnih in telovadnih društev, ki so uspešno delovali v kraju, s posebnim poudarkom na glasbeni dejavnosti. Uresničile so se besede dr. Pavla Blaznika ob otvoritvi prve zbirke, ki je med drugim dejal: "Treba bo skrbeti, da bodo posamezni prostori primerno adaptirani za povečane zbirke, ki bodo sčasoma prav gotovo toliko prerasle, da bo treba misliti na ustrezno premetitev. Saj bo treba čevljarstvo in čipkarstvo dejavnost po možnosti predstaviti v vseh fazah; iz zbirke naj bo viden razvoj od samega začetka pa vse do današnje razvejanosti." Ob tem ugotavlja: "S skupnimi naporji bomo vsekakor uspeli postaviti v Žireh tako zbirko, ki bo zanimiva ne samo za domačino, marveč tudi za izredno širok krog ljudi, ki danes sicer poznajo ime Žiri predvsem po Alpini, toda kraja mnogi med njimi niso nikdar videli."

Želje in možnosti se v mnogih primerih razhajajo. Prav tako se soočamo z ostrejšimi pogoji gospodarjenja in z različnimi interesi. Naše želje so povečati površino zbirk in jih popestriti ter obiskovalce obogatiti in zadovoljiti, a s tem prevzemati še večje breme za adaptacijo in vzdrževanje.

Mnogi obetavni načrti so se nam ponesrečili,

nekateri pa bodo uresničeni samo z moralno in materialno pomočjo vseh krajanov. Le-ti odločajo in uresničujejo želje in potrebe na našem področju. Želja po teh dobrinah raste, če primerjamo s članstvom društva, saj se je v teh letih obstoja društva podeseterilo.

Loški razgledi, ki povezujejo člane s sorodnim društvom in nekdanjim matičnim, so z vsakim letom z veseljem pričakovani, saj člani v njih zagotovo najdejo del svoje krajevne zgodovine. To pa je tudi potrdilo svojega obstoja.

Alfonz Zajec

Knjižnica Ivana Tavčarja Škofja Loka - Izposojevališče Žiri

Knjižnica Ivana Tavčarja v Škofji Loki ima razširjeno mrežo izposojevališč po vseh večjih krajih občine: v Žireh, Železnikih, Gorenji vasi, Trati-Frankovem naselju in v Poljanah. Knjižnica v Žireh je po vojni delala v okviru društva, kasneje je postala naše izposojevališče. Približno 3000 knjig ima knjižnica še iz društvenega obdobja, danes pa šteje knjižnica že čez 5000 knjig.

Knjižnica v Škofji Loki skrbi kot matična knjižnica za knjižni fond v izposojevališčih in tako prejme knjižnica v Žireh vsako leto približno od 200-300 novih mladinskih, strokovnih in leposlovnih knjig.

Spomladi 1.1979 je bilo izposojevališče preurejeno in posodobljeno. Opremljeno je s knjižnimi policami, izposojevalnim pultom in majhno čitalnico. Knjige so postavljene v prostem pristopu, tako da si jih bralci lahko sami izbirajo. Razporejene so po UDK (univerzalna decimalna klasifikacija) sistemu. Ta sistem ločuje leposlovne knjige po zvrsteh (pesmi, drame, proza), strokovne knjige pa so razporejene v skupine od 0 do 9 (0-splošno, znanost, 1-filozofija, 2-verstvo, 3-družbene vede, 5-prirodoslovne vede, 6-uporabne vede, 7-umetnost, šport, 8-jezikoslovje, literarna zgodovina, 9-zemljepis, zgodovina, biografije).

Knjige v žirovskem izposojevališču izposoja knjižničarka Gabrijela Šubic že vrsto let. Krajanje jo zelo dobro poznajo in radi obiskujejo knjižnico.

Knjižnica je odprta trikrat tedensko (ponedeljek, sredo, petek) popoldne.

Knjižničarka vodi evidenco števila bralcev in

izposojenih knjig ter vodi izposojno. V l. 1981 je obiskalo knjižnico čez 4000 bralcev, izposojenih pa je bilo čez 9000 knjig. V letih po posodobitvi kaže statistika velik porast obiska in izposojenih knjig.

Letos bo knjižnica obogatila svoj knjižni fond kar z 800 knjigami reraformiranega Čevljarskega centra iz Žirov. Te knjige bomo morali v matični knjižnici obdelati, zaviti in pripraviti za izposojno. Posebno se bo obogatil mladinski oddelek, ki ga knjižnica tudi ima.

Knjižnica ima letos naročeno glasilo Glas, tako da bralci lahko sledijo novicam iz domačih krajev. V bodoče bi kazalo razširiti dejavnost knjižnice s primernimi razstavami (likovnimi ali knjižnimi) ter obogatiti dejavnost s pravljičnimi urami. Seveda bo vse to mogoče tedaj, ko bo matična knjižnica zaposlovala večje število strokovnih delavcev.

Snežna Lotrič

Osnovna šola "Padlih prvoborcev" Žiri

V vsej svoji zgodovini je osnovna šola predstavljala kulturni center kraja, ki se je v različnih obdobjih zgodovine različno uspešno uveljavljala. Stopnja uveljavitve in uspešnosti v kraju, kjer šola deluje, je bila nedvomno odvisna od kadra, ki na šoli trenutno poučuje, in pa seveda od vodstva šole.

Pri tem ne moremo ocenjevati vse šole v republiki po istih kriterijih. Šola v manjšem kraju, kot so npr. Žiri, lahko neprimerno bolj zadiha s krajem kakor kaka mestna šola, kjer so te povezave izredno skromne. Govorimo o posebni funkciji šole na podeželju, ki jo v zadnjem času neprimerno bolj razvijamo v vseh družbenopolitičnih in strokovnih dokumentih, zakonih in izvršilnih predpisih. Velika napaka je bila storjena v povojnem času glede podružničnih šol. Tam, kjer so se te šole obdržale, se je obdržal živ prostor. Ljudje so ostali doma na kmetijah. Veliko teh šol pa je bilo ukinjenih. Tam je živ prostor tudi umrl. V današnjem času poskušamo te napake popravljati, vendar je to počasen proces, ki bo dal svoje rezultate šele v dvajsetih, tridesetih letih.

Že prej omenjeni kader je za šolo bistvenega pomena. Poznamo šole, kjer se polovica ali celo 3/4 kadra vozi domov iz kraja, kjer deluje šola. Takšna šola ne more zaživeti s krajem. Po končanem pouku je to mrtva zgradba. Iz navedenega sledi, da moramo predvsem stimulirati domače perspektivne pedagoške kadre, jih stipendirati

in jim omogočiti službovanje na šoli v domačem kraju. Tu so izkušnje znane. Navadno se domači pedagoški delavci veliko bolj s srcem udeležujejo na družbenopolitičnem, kulturnem in telesnovzgojnem področju v kraju. Osnovne šole v naši občini imajo v zadnjem času vso možnost vplivanja na stipendiranje dijakov - domačinov na pedagoških smereh.

Šola pa nikakor ni ustanova, kjer bi delovali edino pedagoški delavci. Izredno je poudarjeno vključevanje zunanjih sodelavcev. Njihovo vključevanje bi morala šola doseči tako, da letni delovni načrt šole postaja vse bolj zdeva krajevne skupnosti in delavcev v organizacijah združenega dela v šolskem okolju. Svet šole, svet staršev in izobraževalne skupnosti morajo k uresničevanju programov prostega časa bolj pritegniti zunanje sodelavce, zlasti iz društev, družbenopolitičnih organizacij in skupnosti, organizacij združenega dela in staršev.

Kadre za uspešno izvajanje interesnih dejavnosti bi tudi morale zagotavljati organizacije združenega dela, saj bo le tako mogoče uresničevati novo vsebino življenja in dela osnovne šole, kot jo opredeljuje novi zakon o osnovni šoli. Organizacije združenega dela pa bi morale urediti tudi ustrezen sistem nagrajevanja teh zunanjih sodelavcev.

Po drugi strani pa, če hoče šola postati družbeni in kulturni center kraja, mora postati neizčrpen vir mentorjev za kulturno, družbenopolitično in telesnovzgojno dejavnost v kraju. Učitelji so tisti, ki morajo prevzemati naloge animatorjev na teh področjih. Danes se uspešnost šole pogosto meri s tem, koliko njenih delavcev sodeluje na teh področjih, ne samo kot člani določenih kulturnih skupin, temveč predvsem kot organizatorji teh dejavnosti. Za take naloge pa mora biti učitelj vsestransko usposobljen. Ni dovolj le pridobitev določene stopnje izobrazbe. Danes se zahteva več. Učitelj se mora nenehno strokovno in družbenopolitično izpopolnjevati, sicer ni več kos tem nalogam.

Da bi lažje razumeli vlogo današnje šole in učiteljstva, citiram razgovor tovariša Tita z abiturienti Učiteljskega inštituta v Novem Pazarju leta 1950, ki je enako aktualen še danes:

"Posebno mi je všeč, ker vidim danes tukaj mlado generacijo naših učiteljev, Vem, da vaše delo ne bo lahko. Vi ne boste delali samo z otroki, ampak boste morali pomagati tudi prebivalstvu. Vendar pa ne tako, da vas bodo vpregli v sestavljanje raznih seznamov in da vas bodo uporabili za pisarjenje v vaših odborih, temveč

da organizirate in vodite kulturnoprosvetno delo, kar je učiteljeva dolžnost. Učitelji naj delajo to, kar je njihov posel: da vzgajajo otroke in delujejo kulturno med ljudstvom, da organizirajo razna kulturna društva, prireditve in slično, da odpravljajo nepismenost in da širijo prosvetno delo.

Odslej se mora točno določiti, kaj je učiteljeva dolžnost in do česar ima pravico, kakor tudi to, kako se je treba do njega vesti.

Mislím, da bomo v tem pogledu krepko krenili naprej. In prav zato, ker ste iz krajev, v katerih je zelo potrebno delo za dvig pismenosti in splošne kulture naših ljudi, to pa so kraji, v katerih sem med vojno bival tudi jaz, mislim, da moram poudariti, da moramo danes dvigniti kulturno raven ne samo naših ljudi po mestih, temveč tudi v najbolj zakotnih krajih. Tudi tam morajo naši ljudje, kmetje občutiti duha nove države, nove socialistične Jugoslavije. To pa je za vas zelo važna naloga.

Nekdaj je bil učitelj pri nas, pravzaprav v stari Jugoslaviji, dejansko opora režimom, čeprav smo imeli med učiteljstvom precej močno oporo. Vi veste, kako je bilo tedaj: ko je učitelj dovršil šolo, je moral čakati na namestitev, kajti gradilo se je le malo šol. Danes mora biti učitelj nosilec socialistične misli in konstruktivni tvorec socializma. Biti mora opora ljudstvu. Opора ljudski državi. Vaša naloga je zelo važna, kajti kdo je blizu ljudstva?

Od naše celotne inteligence je učitelj najbližji širokim ljudskim množicam. Največ prihaja v neposreden stik z ljudstvom, vsak dan vidi njegov način življenja, pomaga mu, ker mu mora pomagati in uči ga prav zato, ker je z njim v neposrednem stiku. Zato morate tudi vi, tovariši in tovarišice, kakor tudi vsi naši drugi učitelji, posvetiti največjo pozornost

kulturnemu dviganju našega ljudstva..."
Slobodan Poljanšek

Glasbena šola Škofja Loka - Oddelek v Žireh

Glasbena šola je vzgojnoizobraževalna organizacija posebnega družbenega pomena. Glavna dejavnost glasbene šole je osnovno izobraževanje glasbene smeri.

V okviru svoje dejavnosti glasbena šola:

- vzgaja in izobražuje učence, da lahko sodelujejo v orkestralnih skupinah ali pevskih zborih, oziroma, da lahko nadaljujejo glasbeno izobraževanje;
- organizira in nudi učencem osnovni glasbeni pouk na sodobnih umetniških in pedagoških na-

čelih;

- vzgaja in osvešča učence v etičnem in estetskem smislu skladno z razvojem in potrebami socialistične družbe;
- prireja z učenci interne in javne glasbene nastope, glasbene večere, proslave, akademije, gostovanja, ekskurzije in druge glasbene nastope;
- sodeluje z učenci na glasbenih prireditvah, festivalih, tekmovanjih, seminarjih, posvetovanjih in kongresih;
- usmerja in pospešuje glasbeno življenje in izobrazbo občanov ter v ta namen prireja tečaje za predšolske otroke in odrasle;
- sodeluje z glasbenimi šolami in drugimi vzgojnoizobraževalnimi organizacijami, strokovnimi organizacijami, družbenopolitičnimi organizacijami in društvi;
- posoja učencem glasbeno literaturo in inštrumente.

To bi bile v glavnem glavne dejavnosti glasbene šole Šk.Loka, v katero je vključen tudi dislocirani oddelek v Žireh, ki je bil ustanovljen februarja 1976. leta na podlagi sklepa IS OS Škofja Loka.

Že več let pred ustanovitvijo oddelka glasbene šole v Žireh so se kazale potrebe po organiziranem glasbenem šolstvu. Do takrat je situacijo reševal pokojni tov. Anton Jobst, ki je poučeval klavir in harmoniko. Pihala in trobila za potrebe pihalnega orkestra Alpina pa so poučevali člani orkestra sami.

Prvo leto je bil vpis samo na teoretični oddelek, naslednje leto pa še na instrumentalni. V letošnjem letu je v glasbeno šolo v Žireh vpisanih 22 otrok. Od tega jih 16 obiskuje instrumentalni pouk, 7 pa jih je v pripravnici. Pripravnica je nekakšna mala šola za glasbeno šolo. Tu se učenci spoznajo z osnovnimi glasbenimi prvinami, ugotovi se nadarjenost, zainteresiranost, posluš, ritmični in melodični občutek ter predvsem volja in zavzetost za delo. Veliko otrok se odloči za kak inštrument, ker ga ima sošolec ali tovariš, ali pa je to stvar mode.

Od šestnajstih otrok v Žireh se jih pet uči blokflavto, dva harmoniko, trije kitaro, pet klavir, eden klarinet. Vsi obiskujejo vzporedno tudi nauk o glasbi. Šolanje v nižji glasbeni šoli traja šest let. Dvakrat na leto imajo učenci javni nastop, sodelujejo pa tudi na javnih nastopih v Škofji Loki ter na proslavah in prireditvah v domačem kraju. Enkrat mesečno pa najboljši nastopijo tudi v posebni glasbeni oddaji na lokalni radijski postaji Žiri.
Dušan Mlakar

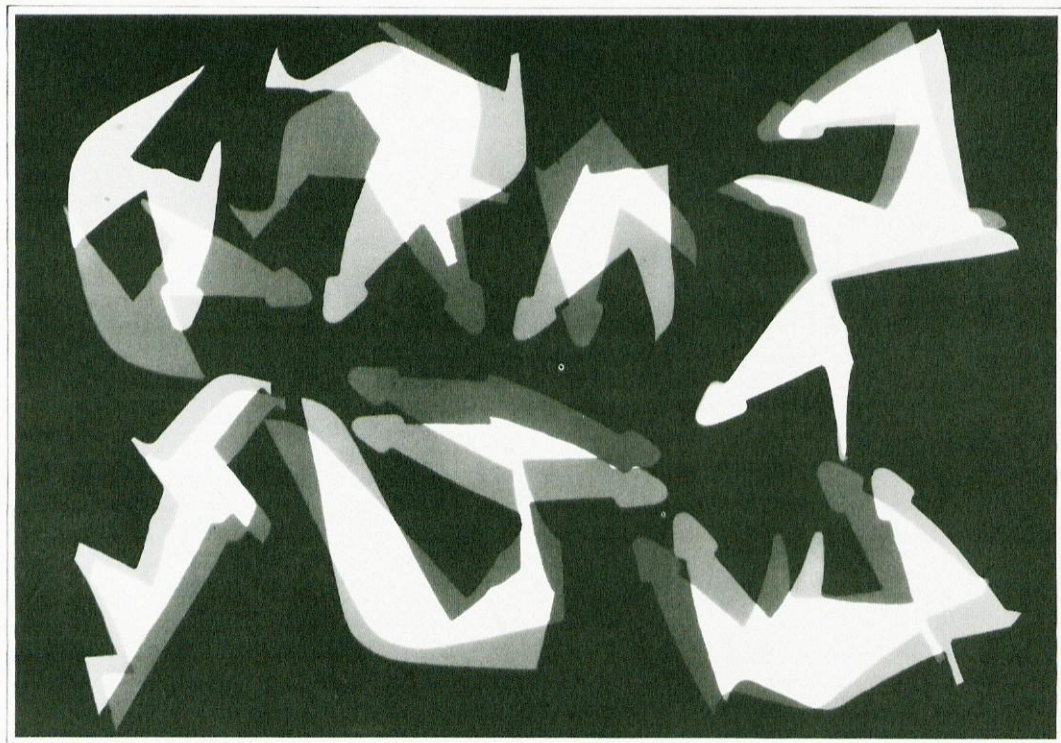
1 DPD Svoboda Žiri - ženski pevski zbor (Mirko Cankar)

2 DPD Svoboda Žiri - mladinska instrumentalna sekcija (Mirko Cankar)

3

4

3 DPD Svoboda Žiri - literarna sekcija (Marjan Pišljari)

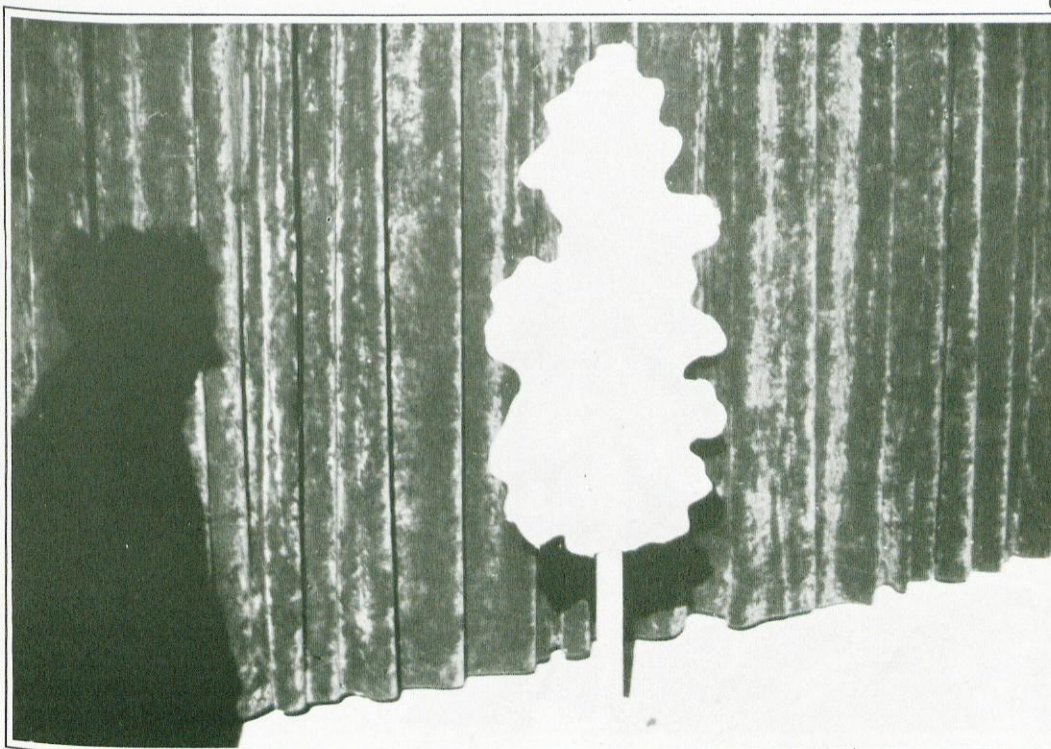
4 DPD Svoboda Žiri - likovna sekcija (Marjan Pišljari)

5

6

5 DPD Svoboda Žiri - kinosekcija (Marjan Praprotnik)

6 DPD Svoboda Žiri - dramska sekcija (Franc Temelj)

7

8

7 GPD Alpina Žiri - moški pevski zbor (Mirko Cankar)

8 GPD Alpina Žiri - pihalni orkester (Tanja Šubic)

9

10

9 Moški pevski zbor podjetij, Žiri (Mirko Cankar)

10 Radio Žiri (Vlastja Simončič)

11

12

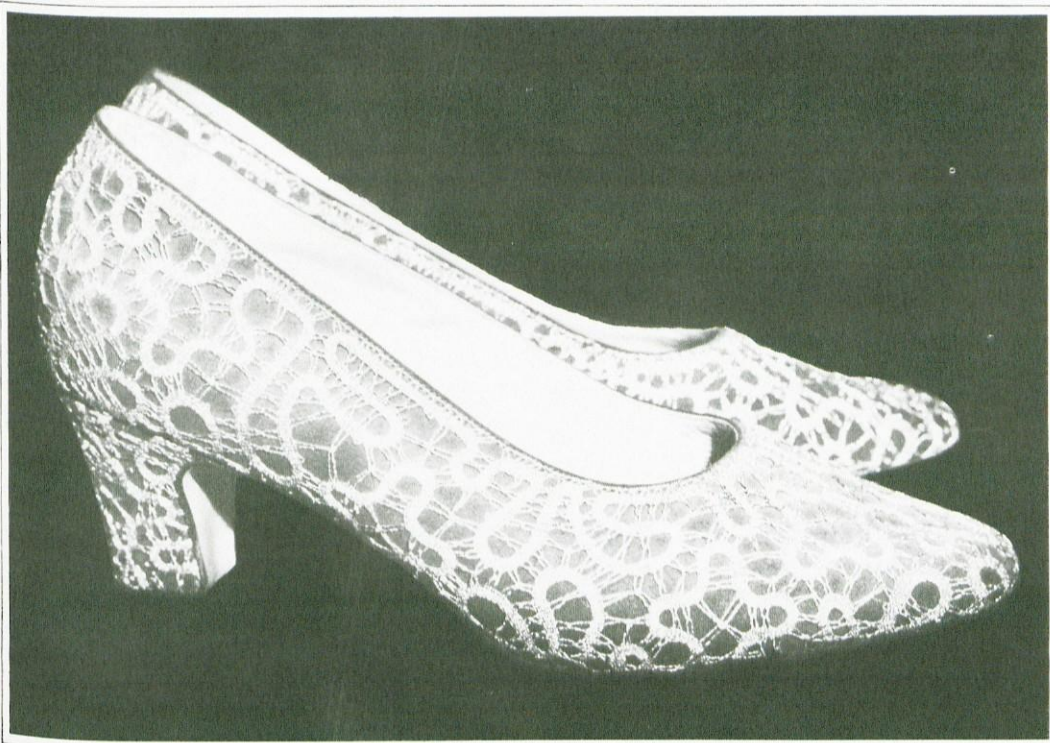

11 Klub študentov Poljanske doline (Marjan Praprotnik)

12 Fotosekcija PD Žiri (Vlastja Simončič)

13

14

13 Muzejsko društvo Žiri (Franc Temelj)

14 Knjižnica Ivana Tavčarja - Izposojevališče
Žiri (Tanja Šubic)

15

16

15 Osnovna šola "Padlih prvoborcev" Žiri
(Marjan Poljanšek)

16 Glasbena šola Škofja Loka - oddelek v Žireh
(Marjan Poljanšek)

MARJAN DOLENC (1930-1981) IN MEMORIAM

dr. Lojze Sočan

Izgubili smo našega sodelavca, svetovalca in prijatelja. Izgubili smo človeka, ki je s svojim znanjem in s svojim humanim odnosom do ljudi znal voditi kolektiv in usmerjati delo inštituta. Marjan zasluži, da mladi sodelavci, ki niste imeli prilike dlje časa delati z njim, vsaj malo spoznate njegovo življenjsko pot, vsi, ki smo tukaj zbrani, pa se v tihi žalosti zamislimo o njegovem odnosu do dela, do družbe, do sodelavcev, do družine in do samega sebe. Moja skromna želja je, da ob teh besedah podoživimo Marjana kot celovito osebnost - kot sposobnega raziskovalca in odgovornega vodilnega delavca, razumevajočega prijatelja, dobrega moža in izrednega očeta. Marjan se je rodil v Žireh 15.2.1930 kot tretji sin Marije in Janeza Dolenca. Osnovno šolo je obiskoval v Žireh, kjer je na rojstni domačiji pomagal vse do osvoboditve. Voja ga je zatekla kot dvanajstletnega fantiča. Ko je leta 1943 odšel v partizane njegov starejši brat, se je vključil v pionirsko organizacijo, kasneje je postal mladinski aktivist. Njegov oče je bil ves čas okupacije v vojnem ujetništvu. Januarja 1945 je bil Marjan sprejet v SKOJ.

Po osvoboditvi je nadaljeval šolanje, prekinjeno 1943. leta. Vpisal se je kot redni dijak na nižjo gimnazijo v Žireh, nato opravil izpite na tretji državni gimnaziji v Ljubljani, tako da je deloma nadomestil izgubljena šolska leta. Sedmi in osmi razred gimnazije je obiskoval kot redni dijak na Poljanski gimnaziji v Ljubljani.

Leta 1950 se je vpisal na Ekonomsko fakulteto v Ljubljani in diplomiral leta 1955. Tu je tudi leta 1975 dokončal študij tretje stopnje.

Vsa dijaška in študentska leta je bil mladinski funkcionar. Po dokončanem študiju je kot praktikant AIESEG-a delal 3 mesece v Hamburgu, nato še eno leto v Solingenu in potoval po Evropi.

Na naš inštitut je prišel leta 1956. Z vso vnašo se je posvetil raziskovalnemu delu in se ves čas strokovno izobraževal. Želja po znanju ga je gnala študirat v ZDA, kjer se je l

leto izpopolnjeval pri vodilnem strokovnjaku za regionalno ekonomijo prof. Isardu. Kot odličan učenec je postal priznan strokovnjak tudi sam in se aktivno udeleževal številnih domačih in mednarodnih posvetov in kongresov. Še lamsko leto je sodeloval na kongresu Mednarodne regionalne zveze v Bostonu s temo Postwar Regional Development in Yugoslavia. S tem je ime našega inštituta ponesel v svet. Njegova zasluga je, da je Slovenija že pred petnajstimi leti dobila svoje medsektorske tabele, ki so nepogrešljivo orodje regionalnega planiranja in jih po tem zgledu poskušajo vpeljati nekatere druge republike šele danes. Zaradi Marjanovega kvalitetnega strokovnega dela je Inštitut postal znan tudi po analizah narodnogospodarske upravičenosti pomembnejših razvojnih investicij, pripravljenih po vseh kriterijih mednarodnih finančnih investicij. Kljub veliki strokovni angažiranosti Marjan ni opustil političnega dela. Sodeloval je v samoupravnih organih inštituta, bil je član občinskega komiteja ZKS, sekretar osnovne organizacije ZKS na terenu. Štiri leta je bil zvezni poslanec in nato štiri leta republiški poslanec. Leta 1969 je bil imenovan za člana IS skupščine SRS, kasneje še za republiškega sekretarja za gospodarstvo. Poleg tega je opravljal še vrsto drugih funkcij in je bil leta 1973 odlikovan z redom dela z zlatim vencem.

Po izteku mandatne dobe se je vrnil na inštitut in 1. oktobra 1973 je postal direktor. To mesto je prevzel na željo delavcev inštituta, ki so cenili njegove človeške in strokovne sposobnosti ter moralnopolitične lastnosti. Dolžnost direktorja je opravljal do zadnjega. Pod njegovim vodstvom je inštitut pridobil sedanjo jasno začrtano delovno usmerjenost ter se je kadrovske in strokovno okrepil. Vztrajno je spodbujal sodelavce k nenehnemu strokovnemu izpopolnjevanju, kar je vplivalo na rast strokovne ravni raziskovalnega dela. Pod njegovim vodstvom se je razširilo sodelovanje našega inštituta z jugoslovanskimi inštituti, pa tudi z mednarodnimi institucijami, kot so Mednarodna banka za obnovo in razvoj, OECD, Evropska ekonomska komisija in še več kot 10 drugih inštitutov v Evropi, Ameriki in na Japonskem, s katerimi se pri delu povezujemo.

Tudi kot direktor ni opustil raziskovalnega dela. Po obdelavi medsektorskih tabel za leta 1966, 1968 in 1972 je kot mentor posređoval svojo metodologijo in izkušnje sodelavcem Zavoda SRS za statistiko. S tem je sestava medsek-

torskih tabel postala sestavni del redne dejavnosti statistične službe. S predavanji na Zavodu SRS za družbeno planiranje ter z razpravami v jugoslovanskih strokovnih revijah in na posvetovanjih je uspešno uvažal medsektorske tabele pri nas. Pomembno je njegovo delo pri proučevanju stopnje družbene in gospodarske razvitosti v jugoslovanskih republikah in pokrajinah, pri katerem so on in njegovi sodelavci uspešno strokovno sodelovali z drugimi jugoslovanskimi inštituti. Z vztrajnim delom si je pridobil široko znanje s področja sektorskega, regionalnega, gospodarskega in družbenega razvoja Jugoslavije. Strokovne in družbenopolitične izkušnje so mu dale izreden občutek za realno oceno gospodarskih, družbenih in političnih gibanj doma in v svetu. S svojim znanjem, delovnimi in življenjskimi izkušnjami je nesebično pomagal nam na inštitutu, pa tudi drugim sodelavcem. Bil je tudi član uredniškega odbora International Regional Science Review.

Kot je Marjan v zadnjih letih večkrat poudaril, dobiva Inštitut za ekonomska raziskovanja značilnosti razvojnega inštituta Slovenije in Jugoslavije. Uspešno smo se uveljavili na nekaterih delovnih področjih, kot so medsektorske analize družbene reprodukcije, narodnogospodarski modeli, proučevanje razvojne strategije, analiza široke potrošnje, regionalne raziskave in druge dejavnosti. Predvsem Marjanova zasluga je, da imamo precej sposobnih kadrov in moramo si prizadevati, da svoje znanje čimbolj izpopolnimo. S tem ustvarjamo možnosti, da bomo dostojno nadaljevali delo inštituta, ki ga je Marjan uspešno vodil.

Marjana poznamo tudi kot izrednega človeka, kot zanesljivega sodelavca in iskrenega prijatelja. Vem, da je nemogoče z nekaj besedami osvetliti njegov značaj, vendar se misli o njem same porajajo.

- Ob zaključku leta, praznikov, pa tudi ob naših uspehih ali skupnih problemih je imel navado povedati nekaj prijaznih in spodbudnih misli, s katerimi je ustvaril prijetno vzdušje. O delovnih in drugih vprašanjih smo se vedno pogovarjali zelo sproščeno in odkrito.
- Velika je njegova zasluga, da smo složen in dober kolektiv. Če se samo spomnim našega skupnega izleta v Logarsko dolino - kot da bi vsi pripadali eni sami večji družini.
- Kot direktor ni hotel nikoli izstopati - prav zato smo ga še bolj spoštovali in cenili.
- Njegova vrata so bila za nas vedno odprta. Imel je najlepšo lastnost, ki jo lahko ima vo-

dilni delavec: kljub zaposlenosti si je vedno vzel čas in prisluhnil svojim sodelavcem. Nikoli ni pokazal svojih težav, kaj šele, da bi jih prenašal na kolektiv.

- Marjan ni nikdar nikogar užalil. Bil je izredno objektivni in temeljit pri presoji. Svoje odločitve je sprejemal mirno, včasih je sam rekel, da je dobro kakšen problem prespati in se ga lotiti naslednji dan ali zbrati še dodatna pojasnila. Zato ni delal napak, ne pri delu, ne v medsebojnih odnosih. Prepričan sem, da bomo v prihodnje večkrat razmišljali, kako bi se v tem ali onem primeru odločil on.
- Neredko smo sprejemali tuje goste ali smo se udeležili raznih mednarodnih razgovorov ali posvetov v tujini. Skupaj z Marjanom je bilo to vedno prijetno in uspešno. Ne samo zaradi tega, ker je obvladal angleščino, nemščino in francoščino. Znal je ustvariti sproščeno vzdušje - bodisi pri delu ali ob družabnih srečanjih in svečanih prilikah.
- V takih okoliščinah je imel naš kolektiv občutek varnosti, tako pri delu kot pri posredovanju svojih rezultatov širši javnosti, pa tudi kar zadeva obstoj in razvoj inštituta.
- Z Marjanom se nismo pogovarjali samo o delu. Še posebno se je zanimal za stanovanjske in druge probleme svojih sodelavcev. Pogosto je pogovor nanesele tudi na dom in družino. O tem se je najraje pogovarjal. Sam je imel težko otroštvo, saj mu je umrla mama, ko je bil star tri leta. Zato zanj ni bila nobena žrtev prevelika, ko sta si z ženo Anko z velikim trudom gradila dom za svojo družino. Cenil je svojo ženo in trdno je verjel v svojo Majo in svojega Aleša. Ko smo razmišljali, kako bomo svojim otrokom pomagali, ga je včasih obšla skrb - večina od nas te njegove zaskrbljenosti dolgo ni dojele.
- Takšen je bil naš Marjan. Radi smo delali z njim in smo tudi delo največkrat sprejeli kot neločljivo osnovo našega osebnega življenja. Del tega odnosa nam je s svojim zgledom gotovo dal prav on. Zato je v našem majhnem kolektivu danes praznina ob njegovem odhodu toliko večja. Ko sem prej omenil, da ustvarjamo trdne osnove za nadaljnji razvoj inštituta, se moramo zavedati, da bomo morali prevzeti vsak svoj del njegovega bremena, vsi pa se bomo morali navzeti njegove strpnosti, človečnosti in optimizma, da izpolnimo njegovo in našo željo, da bo naš inštitut tudi v prihodnje napredoval.

Letos je Inštitut za ekonomska raziskovanja prejel ob svoji petindvajsetletnici odlikova-

nje Red dela z zlatim vencem. Med odlikovanimi posamezniki je bil tudi Marjan, ki je prejel visoko odlikovanje Red zaslug za narod s srebrnimi žarki. Trikrat smo predstavili podelitev teh priznanj in proslavo uspešnega razvoja predvsem zato, da bi bil med nami tudi on, ki je k temu uspehu največ prispeval. Usoda tega ni dopustila.

Ko je Marjan letos po prvi in drugi operaciji prihajal med nas, smo se ga vedno razveselili, hkrati pa nam je bilo hudo, ker smo vedeli, da je to zanj velik napor. Nekaj podobnega je tudi sam občutil. Bil je zadovoljen, da je med nami, in žalosten, ker ni mogel ostajati dlje. Vse bolj je opuščal zunanje obveznosti, za nas je imel odprta vrata do tistega petka, ko je bil poslednjič med nami.

Marjan je v svojem življenju prestal osem težkih operacij, večino v zadnjih letih. Nikoli ni potožil nad bolečinami, nikoli ni obupal. Tistega petka mi je pokazal časopis, v katerem so bili podrobnejši podatki o uspehih pri zdravljenju raka na Japonskem. Tiho je rekel, da njegove možnosti niso velike, vendar sva bila oba prepričana, da to pomeni vsaj še kakšno leto ali pa tudi več. Zato je bila naša žalost tako velika, ko smo se morali pred 29. novembrom dokončno sprijazniti s tem, da ga ne bo več.

Svoj plemeniti značaj in dostojanstvo je ohranil do zadnjega dne, do zadnje ure. Verjetno lahko rečem, da je imel poleg družine tudi širšo družino, naš kolektiv. Zato je tudi naša žalost velika. Draga žena Anka, hčerka Marja in sin Aleš! Naše najgloblje sožalje vam izrekamo z željo, da bi vam veliko bolečino vsaj malo ublažili.

Dragi Marjan, bil si velik in plemenit človek. Hvala Ti za vse, kar si nam dal. Ohranili Te bomo vedno v najlepšem spominu.

(Te besede so bile izrečene na žalni seji razširjenega sveta Inštituta za ekonomska raziskovanja (IER) v Ljubljani, 8. decembra 1981).

PRIJATELJU MARJANU V SPOMIN

Pavel Zajc

Vsaka smrt, zlasti smrt velikega prijatelja, se s svojo nedojemljivo dokončnostjo upira misli in besedi toliko bolj, če je ta prerana.

Z Marjanom sva se spoprijateljila že pred prvimi koraki v šolo. Najino prijateljstvo ni bilo naključje, saj sta se njegova in moja mama zelo razumeli.

V njihovo hišo, po domače pri Šemončku, smo zelo radi zahajali. To je bil raj za vse okoliške vrstnike in vedno je bil prostor tudi za znane in neznane popotnike. Nihče nas ni preganjal, vedno smo se dobro počutili. Igrali smo se na velikem vrtu, na skednju in na razkošni kmečki peči, na kateri je bilo veliko razlake in dobrih knjig. Za tako razumevanje do otrok, ki ga ne nudi vsaka hiša, je imela zagotovo največ zaslug njegova stara mama Roza-lija.

Zelo zgodaj, ko je bil star tri leta, je umrla mama Marija in tako ostal z brati Dušanom, Stanetom in Jankom ter staro mamo, ki je morala prevzeti vso materinsko skrb nase. Kot najmlajši vnuk je bil vedno ljubljeneц stare mame, zelo sta se razumela.

Spominjam se njegovega spisa v drugem razredu ljudske šole z naslovom Moja mama. Njegov spis je bil najboljši, zato ga je moral prebrati pred razredom. Pretresljivi so bili stavki, ko je opisal, kako se je na Strojerejevih stopnicah pred hišo poslavljajal od mame na njeni zadnji poti. Z roko je mahal in jokaj. Razred je zahtel.

Vse razrede takratne ljudske šole je opravil z odliko. Zelo dobro je oblikoval spise, računal in risal.

Malo je imel prostega časa, saj je bilo doma, na ne bogati kmetiji, vedno dovolj kmečkih opravil.

V vihnem vojnem času, ki je bil ves prežet s presenečenji, z junaštvom, s prezirom, žalostjo in veseljem, smo se mladi kalili in dozorevali; skoraj prezgodaj. Hitreje smo spoznavali samega sebe, ljudi in čas.

Marjan je osvobodilno stanje spoznal in podoživljal že zgodaj preko svojega starejšega brata Janka, ki je bil organizirano povezan že l. 1942. Po njegovem odhodu v partizane so Nemci staro mamo in Marjana, ki sta ostala doma,

uvrstili med tiste, ki so bili določeni za izselitev. Po osvoboditvi Žirov 1943.1. je sodelovanje v NOB imelo drugačen značaj, čeprav so nas mlade formalno sprejeli v pionirje šele februarja 1944, kasneje v zvezo slovenske mladine in februarja 1.1945 v SKOJ.

Dobro se spominjam dogodka iz 1.1942 v nemški šoli, katero smo morali obiskovati. V razredu je bilo predvideno cepljenje. Marjan je bil med prvimi pobudniki, da cepljenje odklonimo - bojkotiramo tako, da poskačemo skozi že odprta okna. Vedeli smo, kako so Nemci cepili poljske otroke in kakšne so bile posledice. Oddahnili smo se, ko smo poleg nekega Nemca zagledali še našega domačega zdravnika dr. Volčjaka, za katerega smo vedeli ali slutili, da je naš človek.

Na vseh naših pohodih, kot kurirji, obveščevalci, prevozniki opreme, municije, hrane, padlih borcev, je bil Marjan prisoten. Zelo je bil pogumen in ne zaletav. V kritičnih trenutkih je znal pametno presoditi kočljiv položaj. Vsi njegovi vrstniki smo se ob njem kalili, se zgedovali, ga spoštovali in imeli radi.

Nepozaben je spomin na 9. maj 1945, ko smo že nekaj dni slutili, da prihaja tako težko pričakovani dan - osvoboditev. Z enournim zvonjenjem v farni cerkvi smo oznanjali praznik veselja, radosti in hkrati velike žalosti. Prav ta dan sta se smrtno ponesrečila naša najbližja prijatelja, Matevž Ivanov - Boštarič in Pavel Mravlje - Petelinov, oba iz Žirov.

Leto po vojni je Marjan obiskoval 1. razred nižje gimnazije v Žireh. V jeseni 1.1946 smo odšli v Ljubljano, da čimprej nadoknadimo zamujeno šolanje. Stanovali smo v internatu, bivšem Marijanišču. To so bila najlepša leta. Kljub zelo pičli hrani, skromni obleki smo se vsi Dicovci napajali z zelo bogatim kulturnim življenjem, ki so ga ustvarjali takratni gimnazijci Janez Menart, Ciril Zlobec, Lado Smrekar, Lojze Kovačič, Dane Zajc, Marjan in Boris Kralj in drugi.

Po zelo uspešni končani gimnaziji se je Marjan odločil, da postane arhitekt. Zelo ga je potrlo, ko so na zdravniškem pregledu ugotovili napako na očeh in ga odklonili. Odločil se je za študij ekonomije.

Prelepi so spomini na najino hribarjenje po naših Alpah, saj sva skupaj prehodila večji del slovenske transverzale. Posebnost je bilo najino popotovanje iz Žirov na Triglav. Nikdar ni omahoval ali tarnal, imel je izredno voljo za premagovanje težav. Za jesen 1980 sva načrtovala še nekaj obiskov v Savinjske alpe. Sredi polet-

ja je prišel za nekaj dni v Žiri, da bi si skupaj nabrala nekaj vzdržljivosti na bližnjih poteh žirovske okolice. V zelo lepem sončnem vremenu sva se odpravila na Mrzli vrh. Po dolgih letih sta se srečala z bivšim poslancem Kosmačem-Vodičarjem iz Mrzlega vrha. V vsej iskrivosti in duhovitosti sta obujala poslanske dogodivščine, ki jih ni bilo malo.

Marjan je bil velik ljubitelj in častilec narave. Izkoristil je vsak prosti čas, da se je srečal z njo. Zelo se je veselil lova, in to ne zaradi trofeje, zaradi ljubezni do žive in nežive narave.

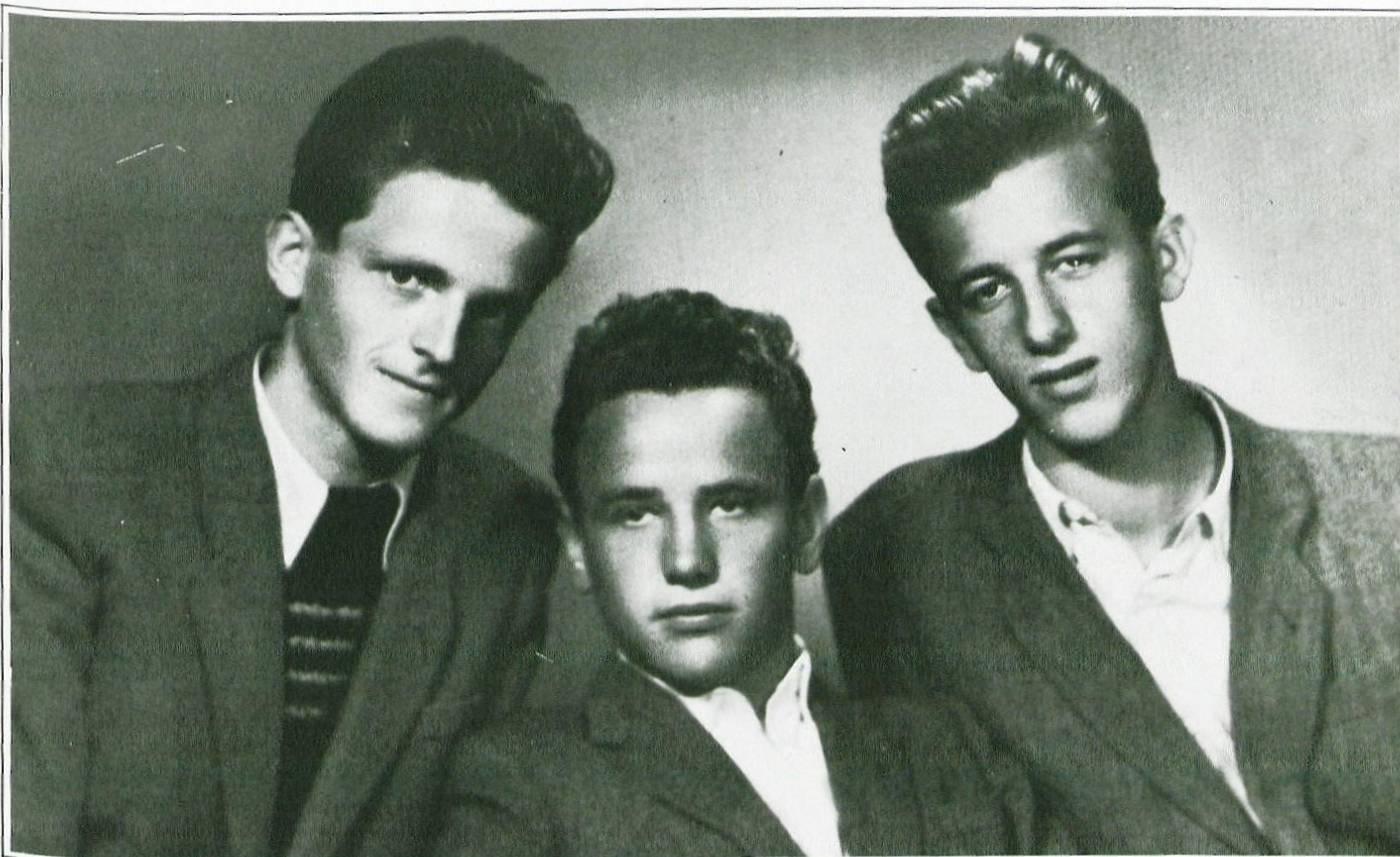
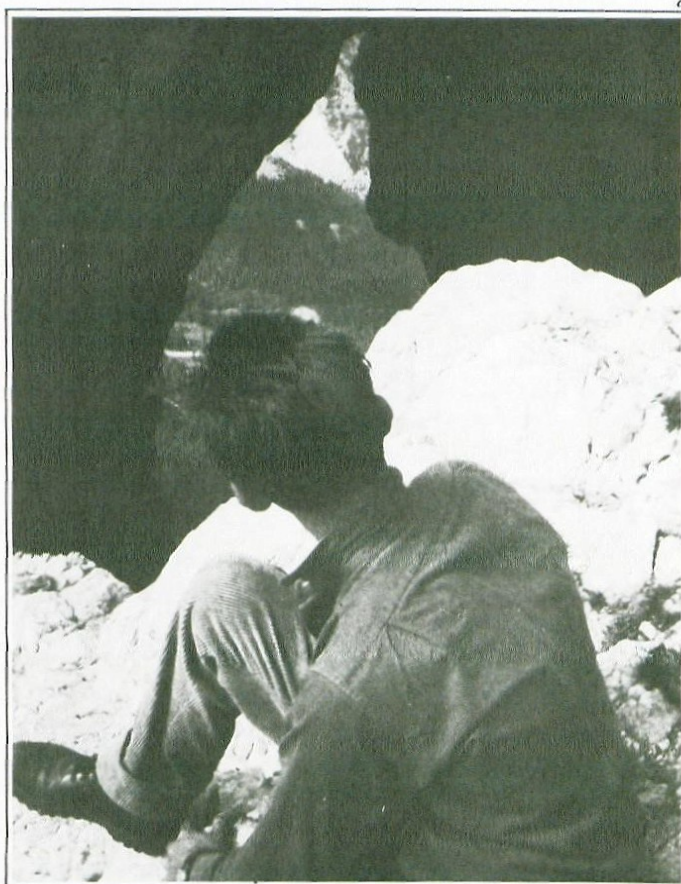
Lepo in srečno je imeti takega prijatelja. Narava ga je obdarila, življenje izklesalo v človeka s tolikimi plemenitimi lastnostmi. Vsa srečanja z njim je bilo prijetno, kajti bil je vedno vreden, duhovit in imeniten družabnik.

Marjan, hvala ti za tvoje dolgoletno in nepozabno prijateljstvo.

BIBLIOGRAFIJA MARJANA DOLENCA

Objavljena dela oziroma prispevki

1. The Bucks Country Interregional Input-output Study; Papers, Vol XX, 1968, str. 43-53, Evropski kongres, Haag 1967
2. Medsebojni odnosi v slovenskem gospodarstvu leta 1966; Ekonomska revija št. 1, 1971, str. 46-55
3. Uvodno poročilo o referatih s področja medsektorske analize; posvetovanje Zveze ekonomistov Slovenije v Portorožu od 24.-26.11.1975, I. knjiga, 1. stran
4. Oris medsektorske analize kot gradiva za načrtovanje v slovenskem gospodarstvu; posvetovanje Zveze ekonomistov Slovenije o samoupravnem družbenem planiranju, Portorož, 24.-26. 11. 1975, II. knjiga 55. str.
5. Magistrsko delo: Optimizacijski dinamični medsektorski model v planiranju dolgoročnega razvoja, 1975
6. Oris medsektorske analize kot sredstva za načrtovanje v slovenskem gospodarstvu; posvetovanje o samoupravnem družbenem planiranju, I. knjiga, str. 1-18, Portorož nov. 1975
7. Primerjava nekaterih metod za ocenjevanje tehničnih koeficientov v medsektorskih tabelah; Ekonomske analize št. 1-2, 1976, str. 88-102, Beograd

1 Marjan Dolenc v zrelih letih
2 Na Prisojniku

3 Mladostni prijatelji Pavle Zajc, Filip Kolenc
in Marjan Dolenc

THE BUCKS COUNTY INTERREGIONAL INPUT-OUTPUT STUDY

by Marjan Dolenc*

1. INTRODUCTION

One of the more important characteristics of modern societies is the rapid growth of urban agglomerations. Metropolitan growth, while predominant in highly developed countries, is also an intrinsic part of the socio-economic transformation of almost all developing countries. One can see that the process of urbanization is presently a strong tendency in every growing country. Many research efforts have therefore focussed on obtaining more information about the mechanisms of the urban economy. Most of the work in this field has been

5

4 Faksimile strokovnega gradiva

5 Govornik na slovesnosti v Kladivarju, decembra 1969

8. Reprodukcijska povezanost kot se kaže v medsektorskih tabelah (input-output tabele) slovenskega gospodarstva; posvetovanje teoretične sekcije Zveze ekonomistov Slovenije. Integracijski procesi z vidika uresničevanja zakona o združenem delu, Portorož 1977, str. 251-266

Samostojna dela oziroma prispevki

1. Formiranje odkupnih in tržnih cen, III. pogl. študije "Tržišče s kmetijskimi pridelki", splošni del, str. 89-187; Ekonomski inštitut LRS, Ljubljana 1959
2. Monografije terciarnega in kvartarnega sektorja (Promet), IER, Ljubljana 1965, I + 180 str.
3. Življenska raven delavcev in uslužbencev leta 1938 in 1957; IER, Ljubljana 1965, I + 27 str. + tab.
4. Življenska raven delavcev in uslužbencev leta 1938 in 1957; IER, Ljubljana 1965, I + 22 strani
5. Življenska raven delavcev in uslužbencev leta 1938 in 1957 (Primerjava delavskih zaslužkov v podjetjih gradbene stroke), IER, Ljubljana 1965, I + 27 strani
6. Kako ocenjevati narodno-gospodarske koristi in stroške sodobne hitre ceste Šentilj-Gorica; Zveza gradbenih inženirjev in tehnikov za Slovenijo, Ljubljana 1968, 13 strani
7. Medsebojni odnosi v slovenskem gospodarstvu 1966. leta, Input-output tabela; IER, Ljubljana 1970, II + 56 strani + tab.
8. Neki aspekti uspešnosti funkcionisanja jugoslovenskega ekonomskega sistema; IER, Ljubljana 1973, I + 36 strani

Soavtorska dela

1. Analiza gradbenih stroškov (kalkulacija cen gradbenega materiala), v sodelovanju s T. Klemenčičem; Ekonomski inštitut LRS, Ljubljana, 1957
2. Kalkulacija cen gradbenega materiala (v sodelovanju s T. Klemenčičem); Ekonomski inštitut SRS, Ljubljana 1957, II + 145 strani
3. Metodologija ugotavljanja razvojnih možnosti regije v okviru širše skupnosti (v sodelovanju z J. Šumijem); Ekonomski inštitut SRS, Ljubljana 1963, 3. knjiga
4. Kvantitativna analiza lične i opšte potrošnje u SFRJ i SRS (v sodelovanju z V. Frankovičem in M. Lužnikovo); Ekonomski inštitut SRS, Ljubljana, 1964
5. Kvantitativna analiza osebne in splošne potrošnje v SFRJ in SRS (v sodelovanju z V. Frankovičem in M. Lužnikovo); Ekonomski inštitut SRS, Ljubljana 1964

6. Družbene službe in stanovanjsko-komunalno gospodarstvo (v sodelovanju z J. Šumijem, M. Lužnikovo in V. Vujčičem); IER, Ljubljana 1965

7. Ekonomski vidiki bodoče izgradnje hitrih cest v SR Sloveniji (ciklostirana študija za Cestni sklad SRS), v sodelovanju z M. Lužnikovo in Majdo Mevžljevo; Ljubljana 1967

8. Industrija v razvoju mesta Ljubljane, Zavod za izgradnjo industrije Ljubljana-Moste (v sodelovanju z V. Frankovičem, R. Kerncem in dr.), Ljubljana 1965

9. Ekonomske posledice izgradnje hitre ceste Ljubljana-Razdrto (v sodelovanju z R. Kerncem, M. Lužnikovo, M. Mevžljevo, J. Šumijem in J. Novakovičem); IER, Ljubljana 1967, III + II + 136 strani

10. Ekonomske posledice izgradnje hitre ceste Ljubljana-Razdrto (s sodelovanjem R. Kernca, M. Lužnikove, M. Mevžljeve, J. Šumija in J. Novakoviča); IER, Ljubljana 1967, TABELE (I+VI + 106 strani)

11. Trend cene energije (v sodelovanju s T. Klemenčičem, V. Vujčičem, L. Pfajfarjem, E. Verkom, J. Novakovičem, M. Mevžljevo); IER, Ljubljana 1967

12. Ekonomski učinki izgradnje hitre ceste Šentilj-Ljubljana-Gorica (analiza družbenih koristi in stroškov) s sodelovanjem z M. Lužnik, M. Mevželj, L. Pfajfar; IER, Ljubljana 1969, 127 strani

13. Medsebojni odnosi v slovenskem gospodarstvu 1968. leta, Input-output tabele; sodelavci: V. Istenič, F. Kuzmin; IER, Ljubljana 1971, 5 strani + 144 tabel

14. Pristop k problematiki programiranja ter planiranja raziskav za znanstveno-tehnični napredek v gospodarskem razvoju (sodeloval S. Mrzlikar); IER, Ljubljana 1975

15. Medsebojni odnosi v slovenskem gospodarstvu 1972. leta, Input-output tabele; sodelovali: V. Istenič, M. mencej, A. Panič, A. Lesar; IER, Ljubljana 1975

Ljubljana, 7/12-1977

Ažuriranje registra raziskovalcev pri RSS, oktober 1980

Ad 62)

- M. Dolenc, idr.: Analiza stepena razvijenosti i politika ubrzanog razvoja nedovoljno razvijenih jugoslovenskih republika i SAP Kosovo, referat nasimpoziju o regionalnem razvoju, Ohrid, oktober 1979

- M. Dolenc, B. Pleskovič: Postwar Regional Development in Yugoslavia, referat, First World

Regional Science Congress, junij 1980, Cambridge, USA; str. 35

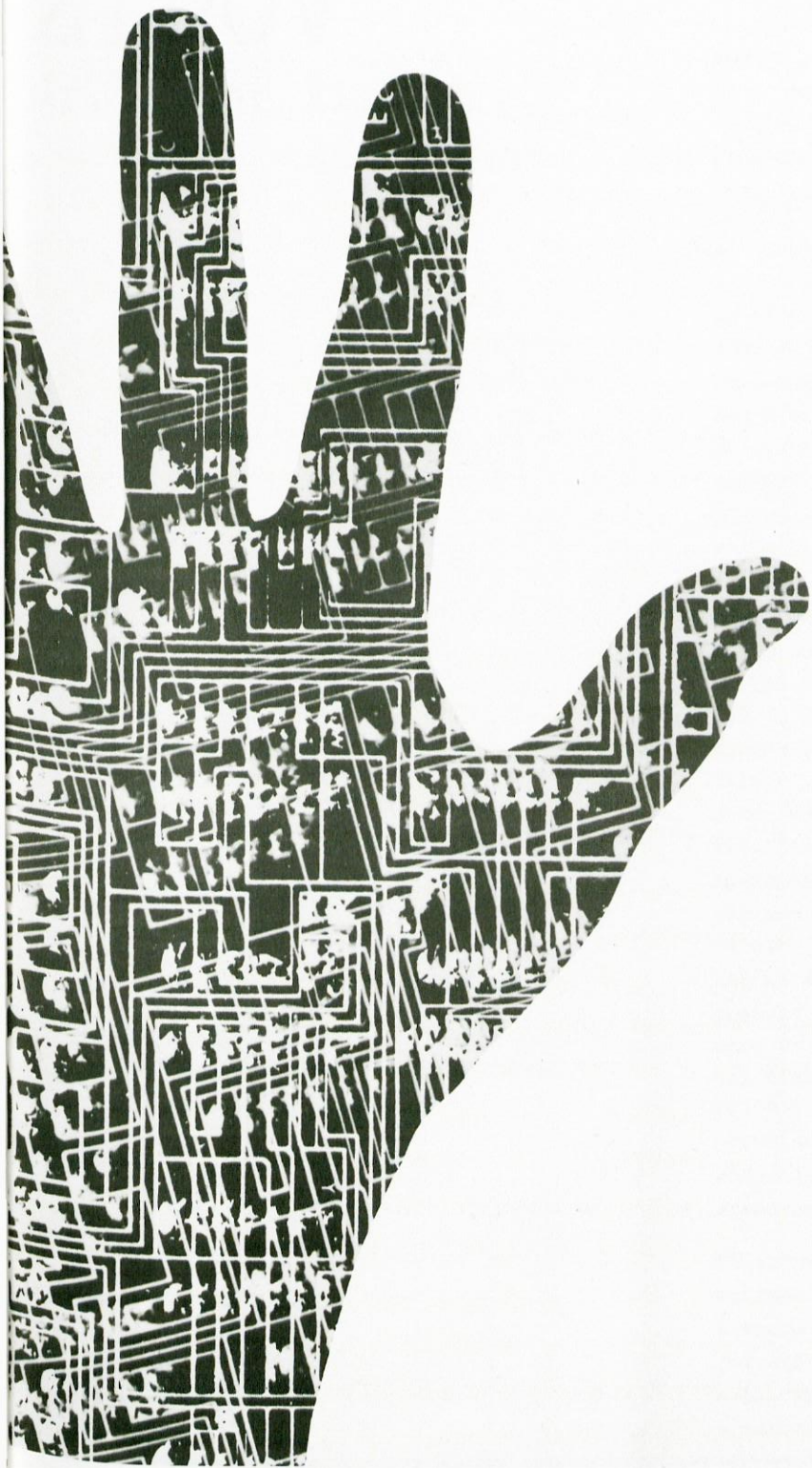
- M. Dolenc, B. Pleskovič: Regional Development in a Socialist, Developing and Multinational Country: the Case of Yugoslavia. referat, Regional Science European Congress, Munchen, avgust 1980; str. 35
- M. Dolenc idr.: Utvrđivanje jedinstvenih objektiviziranih kriterijuma za određivanje stupnja razvijenosti republika i avtonomnih pokrajina. Zagreb 1976, 243 str.

Ad 64)

- M. Dolenc: Regionalni razvoj in Jugoslavija, Problemi avtarkije, razvoja in nerazvitosti, Naši razgledi, št. 23, 14. dec. 1979, str. 689, 670
- M. Dolenc: Omejevatí stroškovno inflacijo, Dnevnik, 29, dec. 1979
- M. Dolenc idr.: A Mathematical Model Relating Forecasting and Inflation in a Two Sector Economy", Gamm Tagung 1979 Band 59, 1979, str. 92-94 (Objavljeno v Zeitschrift für Angewandte Mathematik und Mechanik).

Pripis uredništva

Ko smo se odločili za objavo teh treh prispevkov in skromne slikovne priloge, smo imeli dvojni namen. Predvsem želimo po svoje počastiti spomin na Marjana Dolenca, ki je bil tudi član izdajateljskega sveta našega časopisa, a mu ni bilo dano, da bi ga soustvarjal. Obenem želimo Žirovcem približati njegovo delo, ki je v širši slovenski skupnosti bolj znano in cenjeno kakor v Žireh samih.

Priloga U Žiléh

PRENOVA STAREGA JEDRA ŽIROV dr. Peter Fister

RAZISKOVANJE V KRAJEVNI SKUPNOSTI

dr. Zdravko Mlinar

"ŽIRI 2000" Tone Eniko

TRETI MANDAT USPEŠNEJŠI Nejko Podobnik

NEZAKONSKI OTROK BO POSVOJEN Nejko Podobnik

O POMENU IN PERSPEKTIVAH PEVSKE DEJAVNOSTI

Slobodan Poljanšek

PRENOVA STAREGA JEDRA ŽIROV

dr. Peter Fister

Izhodišča za načrtovanje

Načrtna prenova starega jedra Žirov, ki naj bi jo začeli uresničevati tega leta, je naloga, ki ima le navidez preprosto razumljive cilje in način dela. V resnici bodo že začetni postopki drugačni od dosedaj znanih prenov mestnih ali vaških jeter (Škofja Loka ...). To ne bo le zaščita najpomembnejše kulturne dediščine ali posameznih kulturnih spomenikov, ampak bo potrebno najti njihovo pravo vlogo v sedanjosti, predvsem pa v prihodnosti Žirov. Tudi ne bo mogoče preprosto začrtati mejo okrog "starega jedra" in ga zaščititi, saj je takih predelov, ki so posebno značilni za današnje velike Žiri (ki povezujejo že kar vso dolino) več in imajo različne vrednosti.

Iz že kar bogatih izkušenj, ki smo si jih ob načrtovanju in izvajanju prenov doslej nabrali po Sloveniji in drugod, vemo, da moramo vsako novo nalogo začeti kot posebno. Že zgoraj našte-te posebnosti - prav gotovo pa se jih bo med delom nabralo še mnogo več - povedo, da se moramo problema tudi v Žirih lotiti z vso strokovnostjo. Hkrati se moramo vsake take naloge lotiti kolikor se da odprto. V iskanju vzrokov, ciljev, dogovorov, odločitev in obveznosti za prenovu moramo sodelovati vsi strokovnjaki in prebivalci enakovredno. Da bo to mogoče, moramo takoj začeti pojasnjevati strokovni pristop k nalogi in vprašanja, ki ob tem nastajajo. Tako naj bi kolikor bo mogoče usposobili tudi "nestrokovnjake", da bodo čim bolj aktivno sodelovali v raziskavah, načrtovanju in izvedbi pre-nove, da jih ne bomo slepili z visokostrokovnimi študijami, ki bi jih zaradi nerazumevanja odklanjali, čeprav so nujno potrebne. Delu te razlage namenjam tudi ta prispevek.

Če nam je teoretično do neke mere še poznano, kaj se skriva za pojmom "prenova", nam je vse premalo prišlo v zavest, da s tem, ko se zavzemamo za prenovu naselja, sprejemamo tudi velik del tiste obveznosti, ki obsega vzgojo prebivalcev, informiranje, interdisciplinarnost odločitev, predvsem pa obveznosti, da v prenovi sodelujemo od začetka, ko postavimo zahtevo za njeno uvedbo, do samega izvajanja premove.

Temeljne ugotovitve in usmeritve, na katere se opiramo ob odločitvi, da načrtujemo in izvajamo prenovu naselij ali njihovih delov, bom skušal povzeti v nekaj opredelitvah.

- Likovna, zgodovinska, materialna in vsebinska vrednost arhitekturne dediščine so posebne kva-

litete in izhodišča za njeno prenovo. Ko uveljavljamo proces prenove, ne gre le za kratkoročno naložbo, temveč za dolgoročno vrednotenje vseh naštetih vrednosti, predvsem pa za stalno in pomembno vlogo kulturne dediščine kot osnovne vrednote človekovega bivalnega okolja.

- Naselje, naj bo to mesto ali vas, je odraz družbe, ki ga je zgradila in ki ga uporablja. Če bi gradili novo le za ceno uničevanja vsega dosedanjega, bi s tem odstranili vse tiste kulturne prvine, ki jih je ustvarila določena skupnost in ki zagotavljajo njene vsebinske vrednote.

- Načrt varstva in obnove, ki gradi iz vrednot sedanosti in preteklosti, je NAČRT PRENOVE. Končni cilj prenove naselij je, da ustvarimo nov življenjski prostor višje vrednosti, v katerem ohranimo in premovimo ustvarjene kvalitete, ki so plod človekove želje in dela za humano bivalno okolje.

- Naloga, kako združiti dve skrajnosti: ohraniti prostorske, likovne vrednote ter kulturno-pričevalno dediščino na eni strani, na drugi pa izboljšati življenjske pogoje za nove zahteve današnjega časa, je rešljiva le s poglavljenim študijem, podrobno dokumentacijo vseh obstoječih danosti, resnično utemeljitvijo izhodišč za prenovo ter predvsem s stalnim sodelovanjem med načrtovalci in izvajalci prenove.

- Arhitekturna dediščina je vrednota, ki jo lahko nepravilni postopki obnove in nepravilno varstvo najbolj uničijo ali vsaj razvrednotijo. Obnova (in varstvo) arhitekturne zapuščine je le v maločem podobna novi gradnji, vendar je kljub široko razširjenemu mnenju o njeni ekonomski neupravičenosti z novimi tehnološkimi rešitvami in novim, dolgoročnim vrednotenjem, tako v svetu kot pri nas, že dokazano, da je to naloga posebnega pomena, ki je opravičena tudi z ekonomiko.

Med utemeljitvami varstva in obnove arhitekturne dediščine bi morali za Žiri posebej izločiti naslednje odnose:

- Simbolnost arhitekture je temeljna vsebina oblikovanja in vrednotenja meril za prenovo; to velja od kulturne krajine preko naselbine do ekonomsko-socialnih in drugih vmesnih meril. Torej se upravičeno odločamo za prenovo tudi v naseljih, kjer ne prevladujejo le likovno-zgodovinske spomeniške vrednote (posebnosti), ampak kjer je mogoče ugotavljati (kot v Žireh) tudi vsebinske vrednosti (vrednote medčloveških bivalnih sestavin).

- Medsebojni vpliv ČLOVEK-ARHITEKTURA mora

postati osnovno izhodišče tako vrednotenja kot načrtovanja. To pravilo je v mestih le dopolnilo varovanju in obnovi likovno prostorskih kvalitet arhitekturne dediščine, v nemestnih naseljih pa bi moralo postati osnovno izhodišče, kar nam nalaga posebne raziskave, študije in poseben način načrtovanja tudi za Žiri.

- Ugotoviti moramo, da je dobra arhitektura (= oblikovani prostor) tista, ki je uspela ali ki sedaj uspeva obdržati osnovne vrednote prostora in oblikovanja; to največ pomeni za naš odnos do nove arhitekture, novih zazidav in nove uporabe bivalnega okolja v naglo razvijajočih se nekdanj pretežno vaških naseljih.

- Pri ohranjanju izhajamo iz kontinuitete oblikovanega prostora, kontinuiranega razvoja načina življenja, likovnih, prostorskih, zgodovinskih in drugih vrednot kot izhodišč za humanizacijo marsikje že razvrednotenega okolja.

Po gorajih splošnih merilih se moramo vprašati, kako jih prilagoditi za načrtovanje prenove v Žireh. Žiri v svojem odnosu do načrtovanja prenove niso po svoji obliki in po vsebini miti mesto niti vas, saj so nastale (nastajajo ...) z združevanjem naselij, ki so bila nekoč po svojih značilnostih pretežno ali v celoti vaška. Kakšna naj bi torej bila vsebina in usmeritev prenove Žirov?

Vrsta študij se je v zadnjih letih tudi pri nas že opredelila za podobno nalogo, kot jo zahtevajo tudi Žiri. Če se je prenova mest uveljavila skoraj v celoti iz pobude ohranjanja posamične kulturne dediščine (spomenikov, mestnih jeder ...), se prenova nemestnih naselij uveljavlja hkrati zaradi več vzrokov.

V odnosu do varstva kulturne dediščine gre v tem primeru predvsem za VARSTVO IDENTITETE (RAZPOZNAVNOSTI) PROSTORA. V tem so pomembne naslednje sestavine:

- razmerje med človekom in prostorom,
- vpliv oblikovanih sestavin na prostor (prometnice - deli naselij - arhitektura ...),
- kontinuiteta identitete človekovega bivalnega okolja in načina življenja.

Osnovni cilji prenove nemestnega naselja so:

- ohranitev kulturne krajine,
- ohranitev bivanja (načina življenja) v stiku s kulturno krajino,
- ohranitev in razvoj širšega zaledja (agrarnega prostora),
- humanizacija bivalnega prostora,
- ohranitev vrednot kulturne dediščine (ustvarjene).

Ti cilji niso isti, kot so cilji premove čistih mestnih naselij. Največja razlika je med vsebino in širino, ki jo mora zajeti prenova nemestnega naselja v primerjavi z ozkimi cilji v omejenih starih mestnih jedrih.

Bivalni prostor v okvirih izven večjih "mestnih" središč je bil doslej zapostavljen, čeprav se je hkrati začel nenačrten in mnogokrat moden beg iz mest. Vsa ta gibanja niso le naša posebnost, ampak so ponekod dosegla že zelo širok obseg; ideja bega iz mesta je začela postavljati na laž trditev, da je pogoj za kvalitetno bivanje predvsem stopnja "urbaniziranosti" (ceste, infrastruktura...). Vse bolj postaja pomembna, poleg materialne in tehnične, tudi vsebinska (človeška) sestavina bivalnega okolja.

S temi spoznanji o novih (ali ponovno najdenih ...) vrednotah bomo morali upoštevati tudi v premovi Žirov vrednost arhitekturne dediščine kot celote. Pomembni niso torej le posamezni kulturni spomeniki najvišjih kategorij (kakršnih v Žireh praktično ni), temveč celostna arhitekturna izročila in hkrati z njihovo simbolno-kulturno vrednostjo tudi njihova materialna vrednost. To za Žiri pomeni, da je izhodišče v celovitost oblikovanja povezana anonimna dediščina oblikovanega prostora ("ljudska" arhitektura, oblikovanje...).

Zaradi poglobljenih znanj, deloma pa zaradi posebnega gospodarskega stanja se pojavljajo želje, da bi načrtovali za prostor ne le bodoče novosti, ampak tudi pretehtano uporabo obstoječih vrednot. Zato bodo tudi za Žiri načrti premove najprej podali družbene, kulturne in ekonomske možnosti posodobitve že obstoječega (zgrajenega) bivalnega prostora. Šele temu preverjanju bo sledilo načrtovanje novih sestavin, novih stavb v tem prostoru. Načrt premove torej ni le poseben ("kultiviran") način ohranjanja kulturne dediščine, ampak hkrati tudi nujen sestavni del prostorskega načrtovanja, kar lažje razumemo z dosedanjim imenom "urbanističnega načrtovanja". Potrebno je torej vstaviti v okvire družbenega planiranja tudi prenavo kot dopolnilo načrtovanja oblike in vsebine novih delov naselja. Morda bo del vrednot, ki jih bo zastavila prenova, postal tudi izhodišče za oblikovanje celovitejše in bolj "žirovske" podobe novih Žirov...

Tudi v nemestnih naseljih - in to velja tudi za Žiri - je pridobivanje novih stanovanjskih površin (ali vsaj posodobitev) ena od glavnih nalog današnje graditve. Pri tem vsekakor

ne moremo mimo ugotovitve, da je v okvirih starejših stavb kot tudi marsikje v novih že zgrajen bivalni prostor, ki pa je neustrezno izrabljen. Hkrati ne smemo prezreti problemov, ki bi se sicer pokazali, če bi zastavili nalogo tako, da bi nasilno zahtevali uporabo takih površin. Le prenova lahko z osveščanjem in predlogi za rešitve vključi neizrabljene možnosti.

Ko govorimo o možnostih za izboljšanje bivalnega prostora urbaniziranih področij, lahko ugotovimo, da imamo več možnosti za doseg tega cilja v starejših vaških jedrih kot v mestih. Tu so se namreč še ohranili posebni odnosi, ki jih sicer pogrešamo v sodobno organiziranem načinu življenja: od sosedske pomoči do neke vrste lokalnih (vaških) skupnosti, kar vse želimo na bolj ali manj posrečen način vgrajevati tudi v življenje sodobnih mest. Tudi prostorska razporeditev večine nemestnih naselij je taka, da zagotavlja ugodne možnosti za oživitve ali razvoj iskanih vrednot bivalnih skupnosti, predvsem pa odpira možnost uvedbe novih. Ta humana merila arhitekturnega prostora nekdanje vasi so celo tako vabljiva za sodobnega mestnega človeka, da si je ustvaril kar nek mit o visoki bivalni vrednosti vasi, čeprav so le deli te predstave resnični. V Žireh jih moramo vsekakor izrabit!

Ob teh merilih in vrednotah arhitekturne dediščine, iz katere gradimo prenavo, je skrita tudi možnost pridobitve likovno-simbolnih vrednot. Do take pomembnosti so bila povzdigajena že skoraj vsa stara mestna jedra.

Ne gre toliko za pridobitev naziva "spomenik" kot za ugotovitev, da je prav pomanjkanje ali opustitev nekih značilno oblikovanih delov naselij ali arhitekturnih poudarkov povzročilo odklonilen odnos do svojega okolja, brezbriznost do kulturne krajine in do pripadnosti določenemu prostoru in družbi. Naselje, ki nima več svojega vzročnega jedra, svoje arhitekturne posebnosti, je brezdušno, nerazpoznavno. Arhitektura postaja tedaj le nujen privesek golemu bivanju, katerega vrednost se spušča vedno nižje na nivo vegetiranja brez vsebine. Te in še marsikatero negativne spremembe, ki pa so hkrati možnosti za izboljšanje, če jih poznamo, bi morale postati sredstvo razlage za uveljavitev misli o nujnosti premove tudi v Žireh. Še podrobnejša razčlenitev žirovskih posebnosti, ki bo na koncu morala biti prilagojena vsakemu delcu posebej, nam pokaže vsaj še nekaj opredelitev.

Zunanje, lahko jih imenujemo tudi likovne vrednote morajo temeljiti predvsem na odnosih v okviru celote (naselja, krajine), iz katere šele kasneje izločamo posamezne vrednosti. Ne smemo jih tudi že takoj v začetku primerjati z vrednostmi v drugih razmerah (mesto Škofja Loka ...).

Tako bi bilo povsem napačno ceniti Žiri po tem, ali imajo le eno ali več spomeniško pomembnih stavb, saj je njihova vrednost izražena predvsem kot sestavina širše krajinske podobe. Vrednotiti jih moramo po tem, kakšen neposreden vpliv imajo deli naselja na celoten okvir naselja, tudi v povezavi s kulturno krajino.

Tej najširši vlogi sledi po vrednosti pomen posamičnih osnovnih enot (stavb, naselbinskih prostorov, arhitektonskih celot...) in šele na koncu tiste javne funkcije, ki jih sicer v mestih prištevamo k pokazateljem stopnje "urbaniziranosti".

Poseben problem so tudi različne socialne strukture in različni načini bivanja. Medtem ko v mestih računamo na bolj ali manj široko družbeno vlogo in pomoč pri prenovi (navadno gre za del, ki je vključen v sam mestni center), bo v Žireh prenova naslonjena pretežno na uporabnike same. Pojavil se bo problem uveljavljanja družbene pomembnosti prenove, saj bi lahko kdo napak razumel, da je njena korist le za ozek krog neposrednih uporabnikov (prebivalcev, lastnikov zemljišč...). Šele s široko akcijo bo mogoče doseči, da se bo odnos družbe do prenove spremenil, pri tem pa bo treba iskati predvsem dolgoročne družbene in ekonomske cilje. Iz dolgoročnih naložb izhaja namreč tudi ugotovitev, da je pravilna struktura prebivalcev v takih naseljih, kot so Žiri, za prenavo mnogo pomembnejša kot v mestih.

Še bolj kot v mestu (v Luki na primer) bo postala v Žireh pomembna sestavina prenove vgrajevanje aktivnega odnosa prebivalcev do sprememb. S tem bo treba bolj poglobiti in hkrati odpreti delo raziskovalcev in načrtovalcev. Če v mestih lahko načrtujemo predvsem iz arhitekture, moramo tu upoštevati arhitekturo glede na vsebinske spremembe. Zato bodo potrebne dodatne študije, ki so neposredno vezane na sociološke in etnološke raziskave: le s splošnimi demografskimi ocenami ali s folklorno obarvanimi sestavinami arhitekture in življenja načrtovanje ni možno!

Članek žal ne more zajeti vsega tistega, kar bo potrebno razložiti za celovito poznavanje postopkov in dela za prenavo. Navaja le osnovna izhodišča, ki so marsikje tudi poenostavljena, drugje pa je bilo spet treba uporabiti strokovni jezik, ki ni vsakomur razumljiv. Razmišljanje je namenjeno vsem, predvsem pa tistim, ki bodo morali kot občani in hkrati strokovnjaki neposredno sodelovati. Če se bo uresničil sklep, da naj bi že v letošnjem letu Fakulteta za arhitekturo skupaj z drugimi strokovnimi inštitucijami začela načrtovati prenavo, bo treba način dela in vsebino pojasniti tudi na bolj preprost način in se omejiti na tista vprašanja, pri katerih bo moral sodelovati praktično vsak Žirovec. Grafične priloge le deloma ilustrirajo način začetnega dela; ko bomo začeli z dejansko akcijo na terenu, bomo predstavili potek v vsej širini.

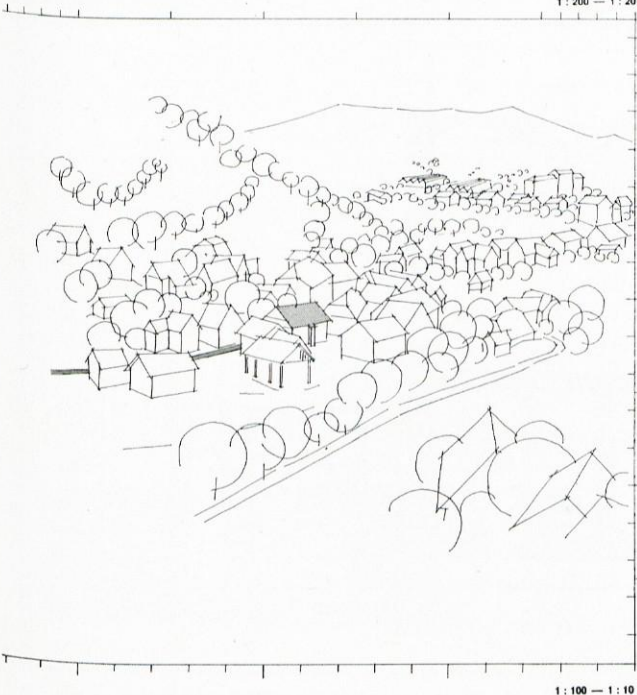
Pripis uredništva:

Lansko leto je bil ustanovljen Odbor za prenavo in oživitev starih mestnih in vaških jedr v občini Škofja Loka, ki skrbi na načrtno, sistematično in strokovno vodeno prenavo. Ustanovljen je bil tudi pododbor za Žiri.

V naši KS naj bi se začelo z delom letos jeseni. Zato smo zaprosili univerzitetnega profesorja dr. Petra Fistr, vodilnega strokovnjaka v teh prizadevanjih na Slovenskem in pri omejenem odboru, za pričujoči sestavek o temeljnih izhodiščih pri načrtovanju prenove.

Grafične priloge so izdelali slušatelji fakultete za arhitekturo pod njegovim vodstvom.

1
1:200 — 1:20

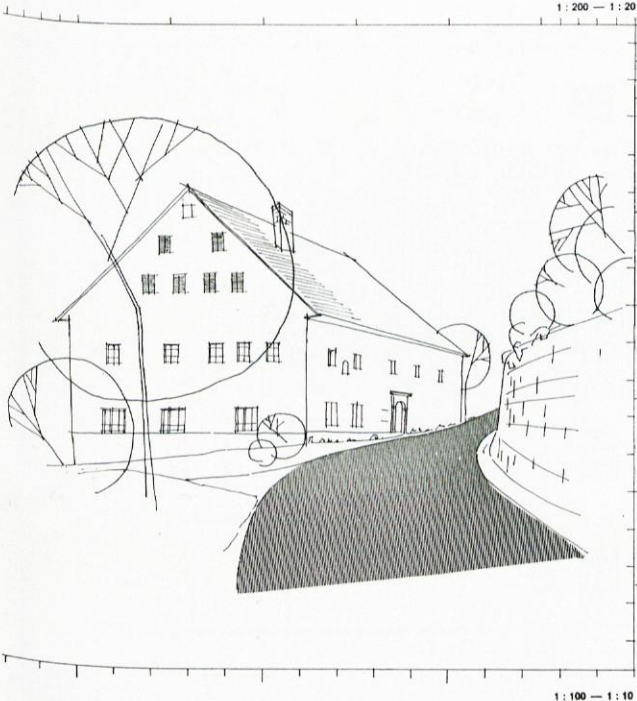
1:100 — 1:10

2
1:200 — 1:20

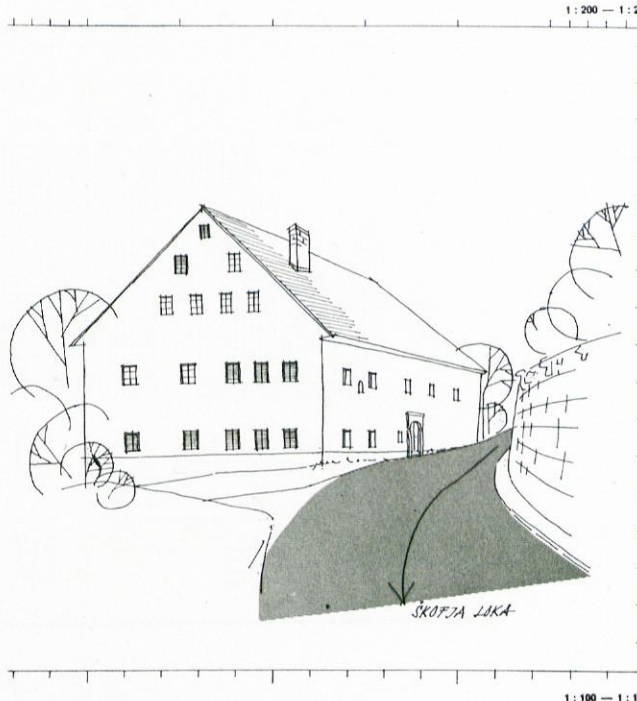
1:100 — 1:10

3
1:200 — 1:20

1:100 — 1:10

4
1:200 — 1:20

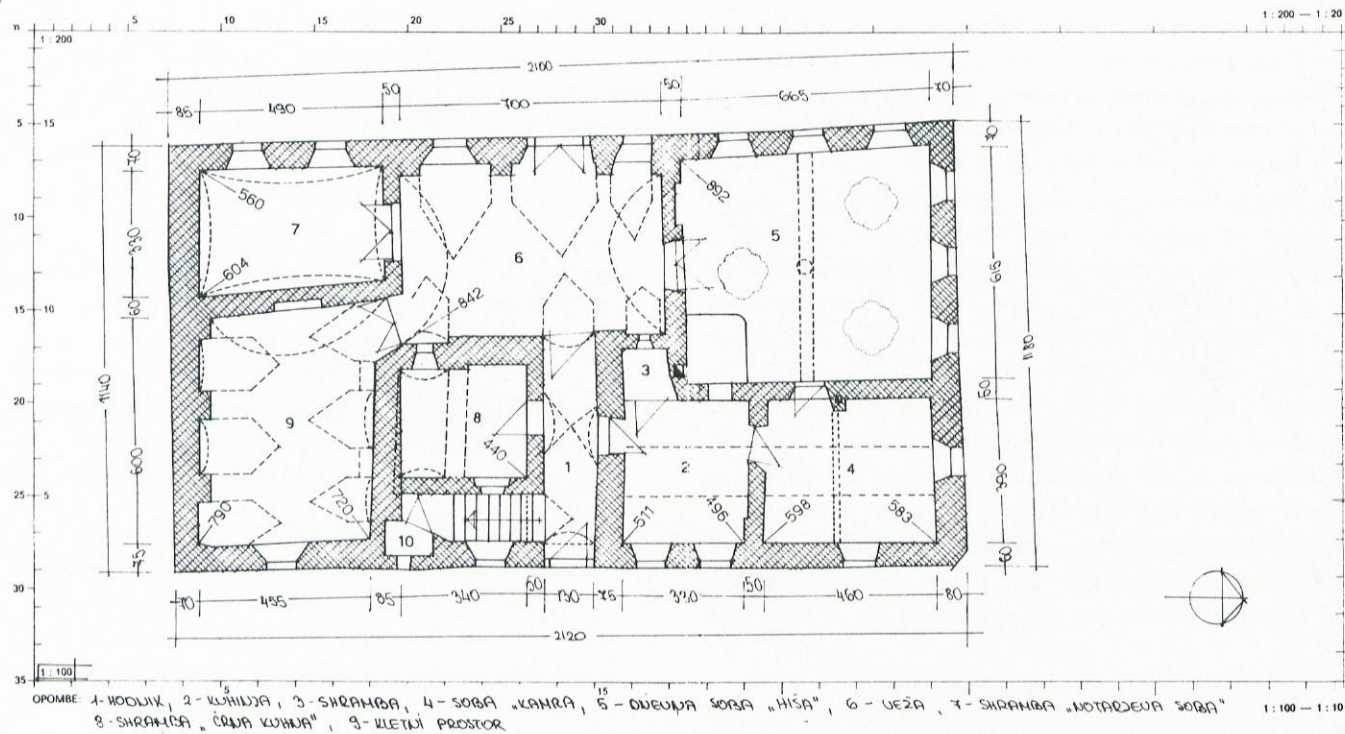

1:100 — 1:10

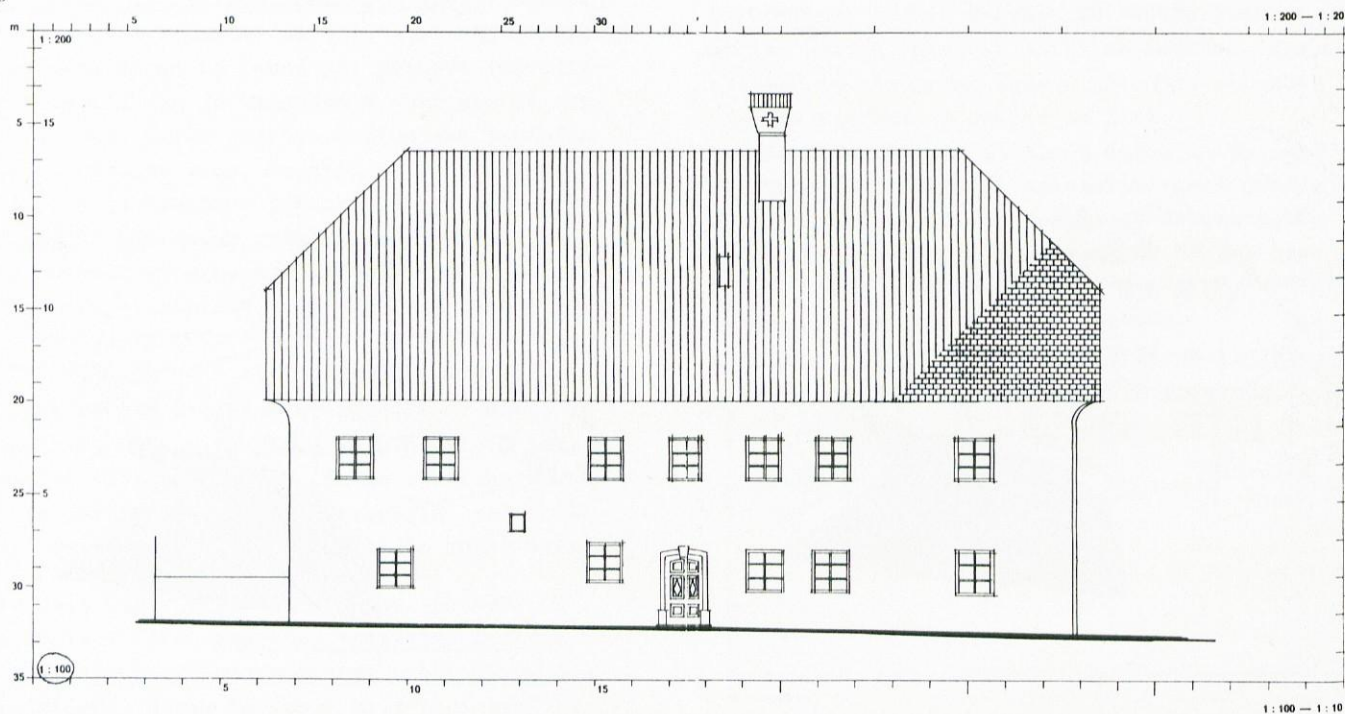
1,2 Raziskava vrednosti arhitekture v naselju
(primer: Žiri 51)

3,4 Sedanja neustrezna oblika in rekonstrukcija
oken (Žiri 51)

5

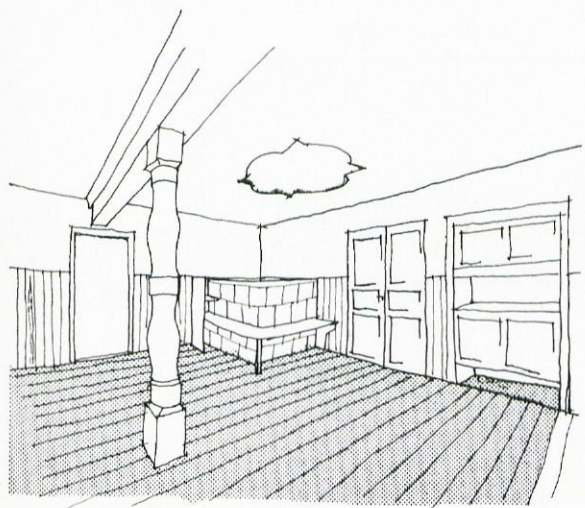
6

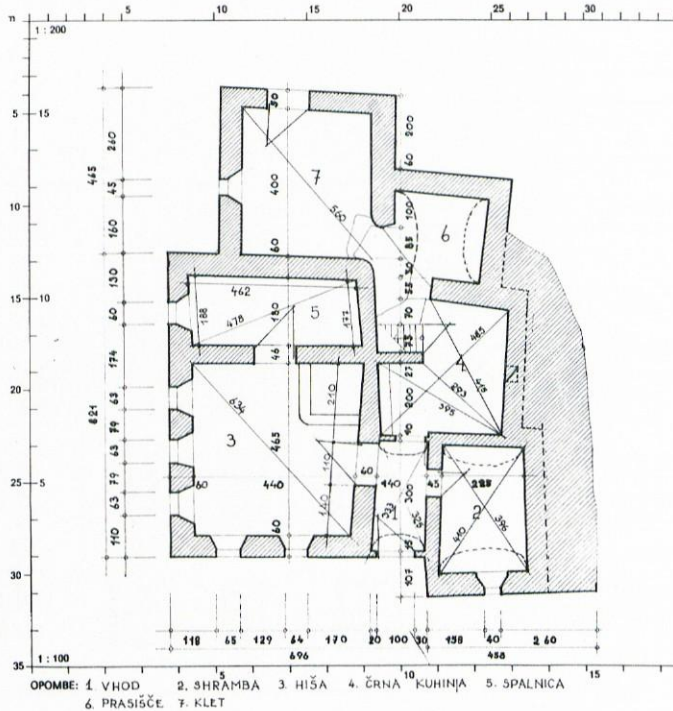
5,6 Lista iz osnovne arhitektonske dokumentacije (topografskega kartona) velike žirovske hiše (Žiri 1, tloris pritličja, dvoriščna fasada)

INTERJER "HIŠE"

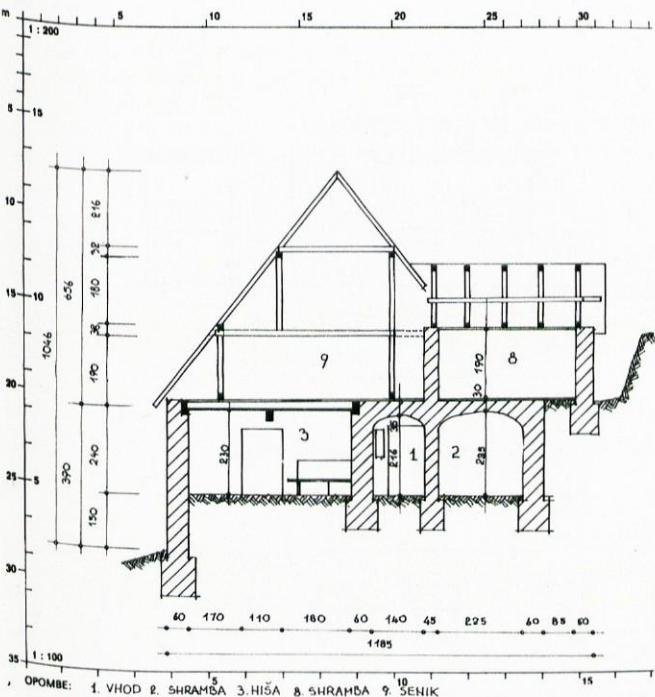
1:200 — 1:20

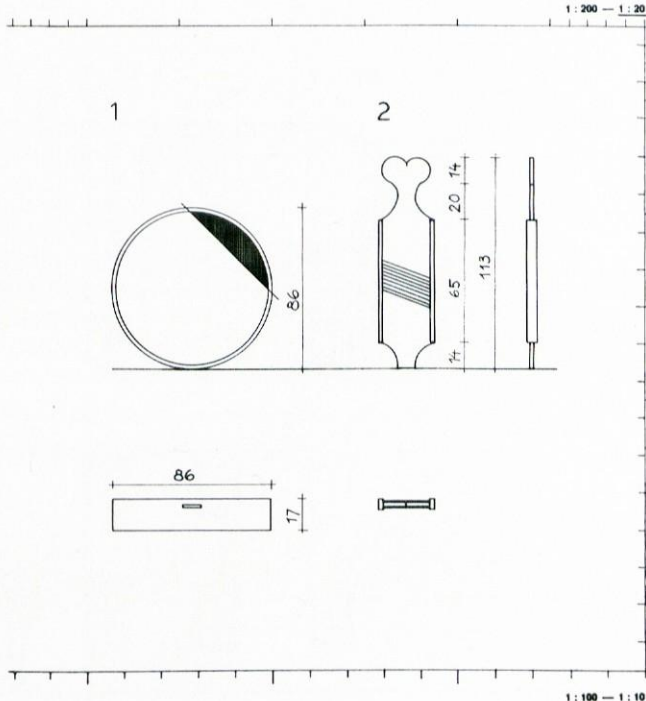
1:100 — 1:10

9

10

7 Rekonstrukcija velike sobe s premičnim stebrom, ki so ga postavili pod nosilec, kadar so v zgornjem prostoru plesali (Žiri 1)

8-14 Listi iz topografskega kartona značilno raščene stavbe v strmim pobočju pod Taborom (tloris, prerez, deli stare opreme, Žiri 41)

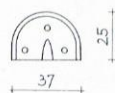
11

1:200 — 1:20

1

2

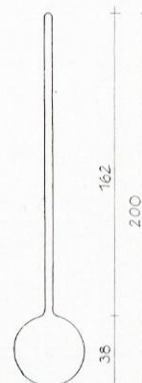

1:100 — 1:10

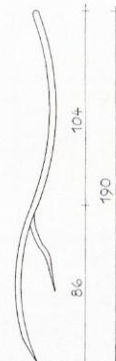
12

1:200 — 1:20

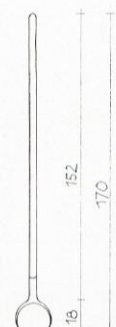
1

2

3

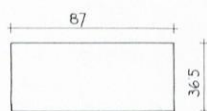
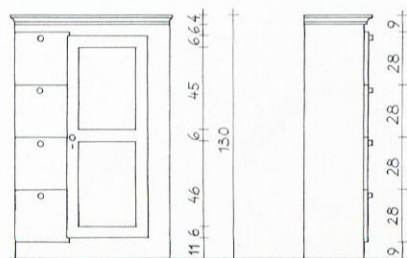

1:100 — 1:10

13

1:200 — 1:20

1

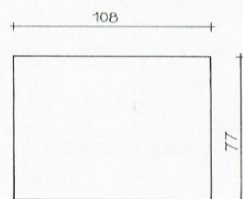
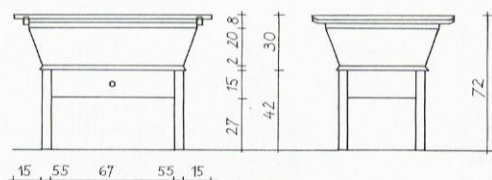

1:100 — 1:10

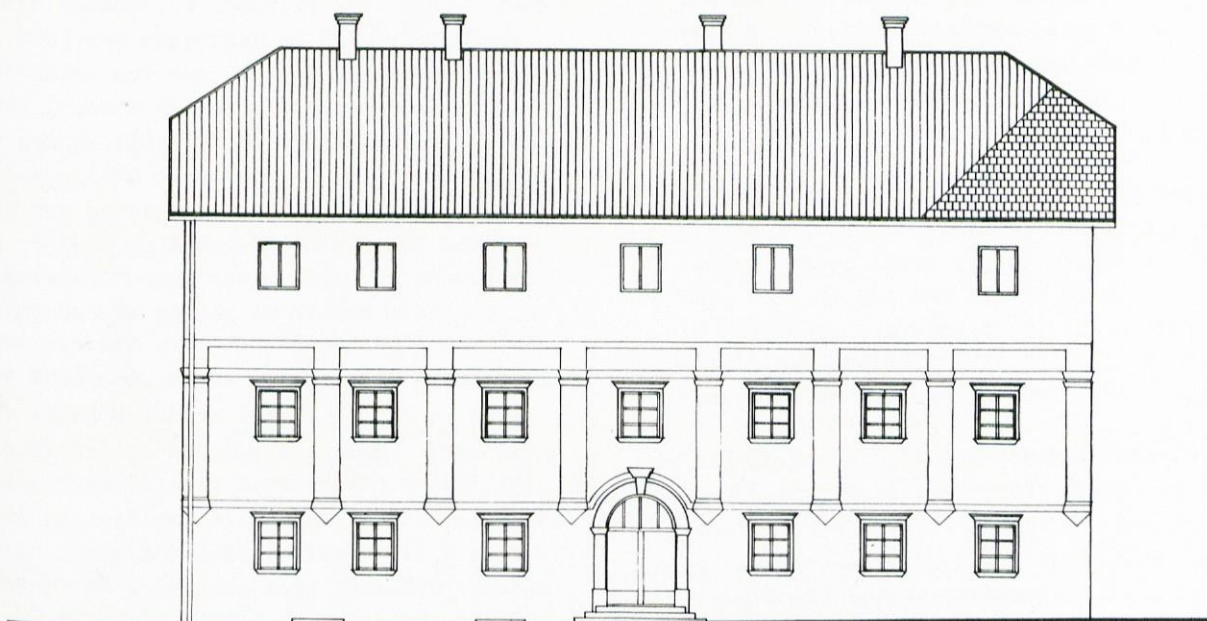
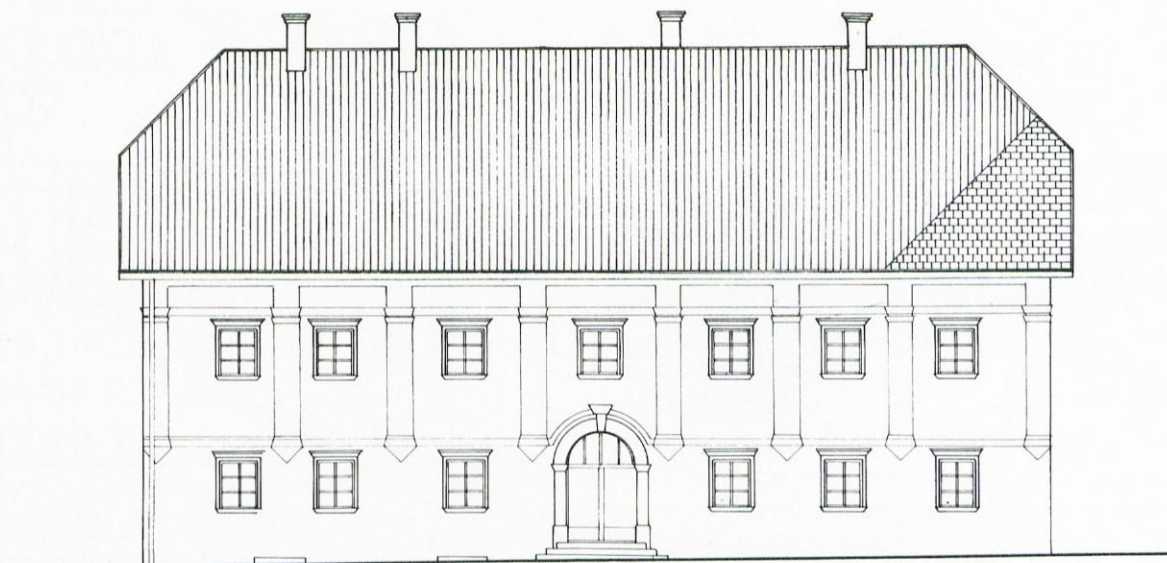
14

1:200 — 1:20

1

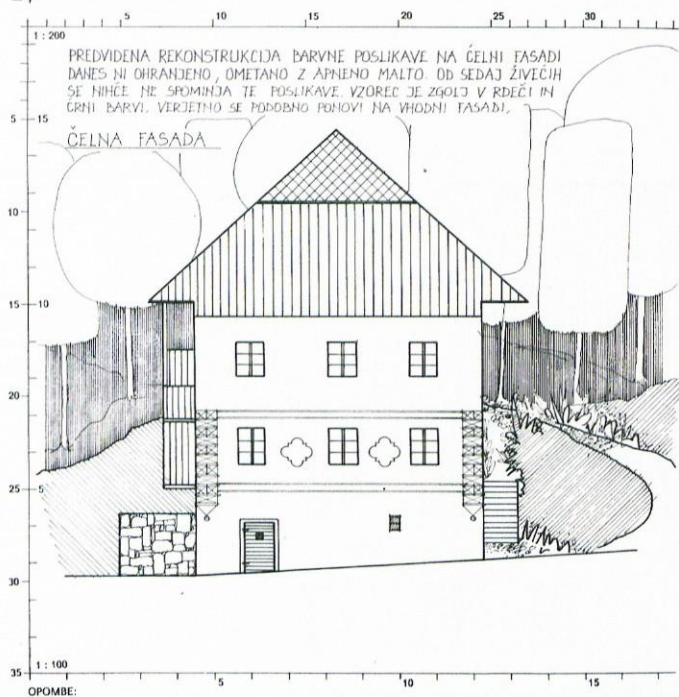

1:100 — 1:10

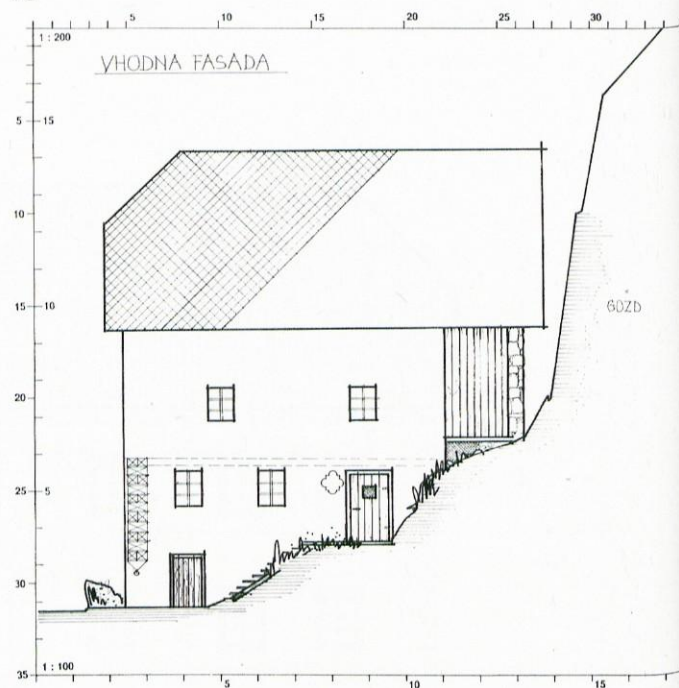

15,16 Sedanji izgled neustrezne nadzidave in
rekonstrukcija prvotnega izgleda ene najkva-
litetnejših arhitektur v Žireh (Žiri 34)

17

18

O SPOZNAVANJU PRETEKLEGA IN USMERJANJU BODOČEGA RAZVOJA ŽIROV

dr. Zdravko Mlinar

Podaljševanje obstoječega ali preusmeritev v razvoju?

Za dosedanji razvoj Žirov je značilno - podobno kot za večino drugih takšnih krajev - da je bilo v ospredju predvsem prizadevanje, ki naj bi zagotovilo osnovne materialne pogoje vsakdanjega življenja krajanov. Žirovci so si z veliko prizadevnostjo gradili hiše in skrbeli za moderno opremo stanovanj, nabavljali različne aparate, avtomobile ipd. Tudi v delovanju krajevne skupnosti so bile v ospredju takšne skupne potrebe, kot je ureditev kanalizacije, gradnja ali asfaltiranje cest, ureditev pokopališča, vodovod, mostovi, telefonija, odlagališče odpadkov, čistilna naprava in električno omrežje.

V tem pogledu so Žirovci dosegli več kot v marsikaterem drugem kraju. Njihova delavnost in zagnanost je prišla do izraza zlasti v relativno visokem stanovanjskem standardu. Pri tem je značilno, da si ljudje niso postavljali ciljev izpod določene ravni, četudi so bili v še tako veliki materialni stiski. Tudi ne-kvalificirani delavec z relativno najnižjimi dohodki ni niti pomislil na to, da bi si zgradil hišo izpod določene velikosti in kvalitete, kar bi se v kakšnem manj razvitem območju naše države zdelo povsem sprejemljiva rešitev.

Čeprav je bila glavna zavzetost ljudi usmerjena k urejanju materialnih pogojev življenja v kraju, so torej že pri tem delu bili prisotni tudi določeni "kulturni standardi". Ne glede na to pa se zdi, da se danes v razvoju tega kraja približujemo novemu obdobju, ki bo postavljalo v ospredje ne več toliko materialne, temveč predvsem duhovne vrednote. Primerjava z bolj urbaniziranimi območji nas že danes opozarja, da na višji stopnji razvoja značil-

na komunalna vprašanja (asfaltiranje cest, ureditev kanalizacije, javne razsvetljave ipd.) stopajo v ozadje, bodisi zato, ker so že rešena, bodisi zato, ker njihovo urejanje prevzema jo posebne strokovne institucije, komunalne službe ipd. Ob tem pa se pojavlja določena praznina ter vprašanje o potrebni preusmeritvi in sploh - kako naprej. Krajevne skupnosti v mestih so že danes dosti manj aktivne kot pa tiste v podeželskih krajih. Tudi več prostega časa še ne pomeni avtomatično več kulture kot so svoje dni pričakovali v Sovjetski zvezi - temveč lahko tudi dolgočasje in praznino vsakdanjega življenja, alkoholizem ipd.

Ne bi torej kazalo pozabiti, da je bil (gospodarski) razvoj v povojnem času vendarle posebnost tega obdobja, ki se ne bo kar avtomatično podaljševala tudi v prihodnost. Tako kot je na sploh v naši družbi, je tudi gospodarski razvoj v Žireh najprej temeljil na ekstenzivnem zaposlovanju delavcev, ki so se iz kmetijstva vključevali v industrijo. Na pohodu so bili trije značilni procesi, ki so vsak po svoje simbolizirali napredek in razvoj:

- a) zmanjševanje deleža kmečkega prebivalstva (proces deagrarizacije) smo na splošno upoštevali kot kazalec dinamike razvoja - vse dokler se nismo začeli približevati tisti točki, ko je ta proces začel ogrožati oskrbo s hrano in ohranjanje "kulturne krajine" na podeželju.
- b) Zaposlovanje v industriji (proces industrializacije) je predstavljalo gonilno silo razvoja, dokler nismo začeli v praksi spoznavati, da tudi pri tem gre le za določeno fazo v družbenem razvoju, ki ji sledi "prestrukturiranje gospodarstva" in večji poudarek na t.im. terciarnih in kvartarnih dejavnostih.
- c) Tretja značilnost dosedanjega razvoja v Žireh - spet tako kot v naši družbi na sploh - se kaže v vse večji prostorski koncentraciji prebivalstva na ožjem območju te krajevne skupnosti (proces urbanizacije)¹, ki je še vedno na pohodu, obenem pa tudi že zastavlja vprašanja o mejah nadaljnje rasti v tej smeri, saj gre že za pomanjkanje prostora ipd.²

Vse to nam nakazuje, da se približujemo nekakšni prelomni točki v razvoju, ko ne moremo več enostavno podaljševati dosedanjih trendov. Nadaljnje zmanjševanje deleža kmečkega prebivalstva ne bo mogoče več šteti za kazalec razvoja. Omejeno število prebivalcev ne bo več dopuščalo ekstenzivnega širjenja industrije, pa tudi in-

dustrija sama se bo morala bistveno preusmeriti, Ročni delavci ob tekočem traku bodo vse težje konkurirali delovni sili iz Hong-Konga, Taiwana, Indije ipd. (Kar že danes spravlja v krizo gospodarske organizacije - celo na področju elektronike - po vsej Evropi).

Bodisi da upoštevamo čisto ekonomske kriterije bodisi najsplošnejše in dolgoročne razvojne cilje, v obeh primerih se nakazuje potreba po odločni preusmeritvi nadaljnjega razvoja. To spoznanje je prišlo do izraza tudi že v "Družbenem planu občine Škofja Loka 1981-1985", v katerem se med drugim ugotavlja, da dosedanja "dinamična rast ni temeljila v zadostni meri na uveljavljanju kvalitetnih dejavnikov razvoja..., temveč v preveliki meri na ekstenzivnem zaposlovanju"; opozarja se tudi na "slabo kvalifikacijsko strukturo zaposlenih"(str.4).

Ob tem pa srednjeročni družbeni plan izpostavlja, da je "osrednji cilj bodočega razvoja... izboljšanje pogojev dela in življenja, celovit razvoj človekove osebnosti ter takšen položaj delavca v združenem delu, ki mu bo omogočil odločanje o rezultatih svojega dela in s tem prispeval h krepitvi našega samoupravnega socialističnega sistema"(istotam, str.7).

Žal pa tako zapisan "osrednji cilj" skoraj v vseh planskih dokumentih (tudi v drugih občinah) ostaja v precejšnji meri le prazna deklaracija. "Celovit razvoj človekove osebnosti" ima kot "osrednji cilj bodočega razvoja" lahko pomembno usmerjevalno in mobilizacijsko vlogo le, če ga znamo "napolniti" s konkretno vsebino glede na današnje, dejanske razmere v vsaki občini in krajevni skupnosti. Prav tega pogoja pa se zdi, da še nismo dosegli. Med razlogi za to pa še posebej izstopa pomanjkanje analitično-raziskovalne dejavnosti, ki bi lahko za vsako delovno in bivalno okolje ugotavljala konkretni, akcijski pomen takšnih splošnih razvojnih usmeritev. Čim bolj ostajamo na ravni splošnih opredelitev, tem več posebnih problemov in posebnih razvojnih možnosti posameznih krajev ali delovnih organizacij bo ostalo neupoštevanih ali neaktiviranih in počasnejši bo njihov razvoj.

Ker pa ugotavljamo, da gre prav v današnjem času za preusmeritev v razvoju, ko se ne moremo več opirati na dosedanja merila, se pojavlja še več vprašanj in neznank, ki terjajo poglobljeno proučevanje. V predindustrijskem obdobju ljudje na kmetih praktično niso imeli nobene izbire. Z izjemo naravnih katastrof (požara, poplave, suše ipd.) se je življenje odvijalo

na - več ali manj - isti način, vse je bilo že v naprej znano. Ni bilo potrebe po znanju in raziskovanju. Današnje razmere pa vse bolj nakazujejo ravno nasprotno.

Žirovci kot raziskovalci in usmerjevalci razvoja svojega kraja

V zadnjem obdobju je dobilo velik pomen družbeno planiranje razvoja na vseh ravneh - na zvezni, republiški, občinski in tudi na ravni krajevne skupnosti. Tudi v Žireh in v občini Škofja Loka je bil pripravljen srednjeročni plan razvoja za čas 1981-1985. Sedaj pa ostaja še naloga, da je treba izdelati dolgoročni plan razvoja. Vseprisod so v teku razprave in študije, ki zadevajo predvidevanje in planiranje, usmerjeno k letu 2000 (tako se pojavljajo raziskovalni projekti "Ljubljana 2000", "Velenje 2000", "Sarajevo 2000" ipd.).

Ob tem pa še nismo zagotovili nekaterih temeljnih predpogojev za to, da bi lahko zares učinkovito in demokratično usmerjali nadaljnji razvoj. Če naj bi se s planiranjem zavestno odločali in izbirali prav določene razvojne cilje (izmed večih možnih) in opredeljevali tudi sredstva in pota za doseg teh ciljev, potem vse to ni mogoče opraviti na običajen "sestankarski" način. Samoupravno odločanje in planiranje terja bolj poglobljeno obravnavo razvojnih sprememb in alternativ. Zato je razumljivo, da se pri nas dostikrat poudarja, da mora usmerjanje družbenega razvoja temeljiti na znanstvenem raziskovanju in znanstvenih spoznanjih.

Vendar pa je pri tem značilno, da zlasti v manjših krajih te splošne deklaracije še zdaleč nismo uresničili. Tako tudi v Žireh ni na voljo posebnih strokovnih in znanstvenih institucij in kadrov - specialistov, ki bi se poklicno posvečali raziskovanju dosedanjih sprememb in možnosti nadaljnjega razvoja te krajevne skupnosti.

To pa pomeni, da imamo opravka s protislovno situacijo: po eni strani smo uvedli (vsaj normativno) novi sistem planiranja v vsaki krajevni skupnosti in delovni organizaciji, po drugi strani pa nismo zagotovili tudi potrebne "infrastrukture" za to dejavnost. Celotno informiranje, ki naj bi temeljilo na proučevanju (analizah, raziskavah), smo začeli reševati prej kot anali-

tično-raziskovalno dejavnost. Ustanovljeni so bili t.im."INDOK centri", različna glasila ipd., nimamo pa družboslovnega raziskovanja v občini in krajevni skupnosti, ki bi jim šele zagotovilo najpomembnejša spoznanja. Zato se danes krajanje in njihovi delegati le težko znajdejo v množici gradiva, v katerem je težko razločiti, kaj je bistveno, kaj pa povsem brez informacijske vrednosti za usmerjanje nadaljnjega delovanja. Zato prihaja na sestankih do praznega besedičenja, ki potem postane še dodatni razlog, da se občani pasivizirajo.

V takšni situaciji želimo podati naslednjo pobudo: tudi krajanje, Žirovci sami, naj bi začeli proučevati probleme, potrebe in možnosti razvoja svoje krajeve skupnosti.

Če naj bodo krajanje zares samoupravljalci, bi morali - vsaj v določenem smislu - obenem postati tudi raziskovalci svojega vsakdanjega življenjskega okolja. To pomeni, da ne bi čakali (le) na to, da bodo strokovne in znanstvene institucije morebiti le kdaj pa kdaj posegle s svojim delovanjem tudi v žirovsko območje. Podaljševanje sedanjega stanja in čakanje na "zunanje dejavnike" bi pomenilo, da se Žirovci odrekujejo določenim razvojnim možnostim, ki jih dejansko že imajo in obvladujejo.

Čeprav v Žireh še ni znanstvenih delavcev - raziskovalcev, pa je med Žirovci vendar dosti usposobljenih in verjetno tudi zainteresiranih posameznikov, ki bi ob primerni spodbudi in usmeritvi (pomoči) sami postali raziskovalci svojega domačega okolja. Ne vidimo razloga, zakaj tudi z vidika raziskovalnega dela ne bi spodbujali preseganja ozko profesionalnih okvirov in spodbujali vključevanja širšega kroga zainteresiranih krajanov.

Na področju kulture je postala že -več ali manj - splošno sprejeta praksa, da je treba spodbujati delavce k najrazličnejšim oblikam kulturnega udejstvovanja ter povezovati profesionalno in amatersko dejavnost. V zvezi s problematiko informiranja je ravno v Žireh značilno prostovoljno delovanje neprofesionalnih skupin krajanov. Podobno se je pojavila v Žireh že tudi muzejsko-spomeniška dejavnost idr.

Do sedaj sicer res še ni bilo v navadi, da bi krajanje sami prevzemali tudi vlogo raziskovalcev, čeprav so nekateri poizkusi v tej smeri znani že v mednarodnem merilu.³ Vendar pa vse višja stopnja izobrazbe prebivalcev, skrajševanje delovnega časa, že omenjeno urejanje materialnih pogojev vsakdanjega življenja in ne

nazadnje težnja k uveljavljanju krajeve samouprave ter samostojnosti vsakega posameznika nesporno povečuje možnosti takšnega angažiranja krajanov.

Pri tem gre še za nekatere posebnosti, ki jih je treba upoštevati prav v današnjem času. Vrsta angažiranih Žirovcev, ki so bili udeleženci NOB in so si v povojnem času pridobili bogate izkušnje doma ali drugod, se umika iz redne poklicne dejavnosti. Obenem prav ti najbolj poznajo posamezna obdobja iz dosedanjega razvoja Žirov ali pa tudi določena strokovna področja ipd.

Podobno danes ugotavljamo, da se nam bolj ali manj neopazno, obenem pa izredno hitro izmika povsem drugačen, t.j. stari kmečki način dela in življenja. Mlajše generacije Žirovcev ga že slabo poznajo. Iz leta v leto pa so med nami vse maloštevilnejše priče tega življenja. Skozi tisočletje utrjeni in ustaljeni način življenja se nam je v treh ali štirih desetletjih že povsem odmaknil. Če ga še v zadnjih minutah ne bomo zabeležili in ohranili, bo tudi naše nadaljnje življenje in delovanje siromašnejše.

V tistem, kar smo še včeraj vpavšalno zavračali, že danes ponovno razkrivamo pomembne vrednote. Kot da smo vpeti v protislovje: čim bolj hitimo naprej, tem rajši se spet vračamo in tem bolj cenimo nekatere vrednote iz preteklosti. Obvse večji hitrici pogrešamo umirjenost, ob vse bolj formaliziranih odnosih pogrešamo sproščeno medosebno povezanost, ob vsesplošni industrializaciji si zaželimo pravega domačega vzdušja, domače hrane ipd.

Odmikajoča se preteklost nam zmanjšuje možnosti, da bi opredelili svoj lastni "jaz" v današnjem času. Poznavanje preteklosti nam je potrebno tudi v tistih pogledih, v katerih jo zavestno presegamo in odklanjamo.⁴

Od podložnika do upornika in samoupravljalca

Pri vseh številnih možnostih družboslovnega raziskovanja v Žireh se zdi potrebno, da izpostavimo tisto, kar bi lahko predstavljalo skupni imenovalac in zorni kot gledanja na številna tematska področja. Kot takšen zorni kot predlagamo tisto, kar predstavlja srž vsega družbenopolitičnega razvoja pri nas, t.j. osvobajanje delovnega človeka, ki se kaže kot protislovni proces njegovega osamosvajanja, kot celovite

osebnosti ter njegovega povezovanja in vključevanja v širšo družbo. V preteklosti je veljalo za Žirovce - podobno kot za druge kraje - tam, kjer si bil rojen, tam si tudi preživel vse svoje življenje, tam si umrl in tam se je nadaljeval tvoj rod. Vse je bilo nekako usodno dano. Življenjsko pot posameznika je bilo mogoče zelo natančno predvideti že ob rojstvu. Za najstarejšega sina na kmetiji se je vedelo, da bo postal gospodar, čeprav šele tedaj, ko se bo oče poslavljaj, v skladu z rekrom: "Meni luč, tebi ključ".

Preteklost, ko so bili Žirovci še podložniki loških fevdalnih gospodov, je že močno odmaknjena in je postala predvsem predmet strokovnih zgodovinskih študij in razprav, kot jih sicer najdemo v "Loških razgledih", kakršno predstavlja knjiga Pavla Blaznika "Škofja Loka in loško gospostvo", 1973 in drugi viri.

Bogatejši viri in večje možnosti pa so za proučevanje kasnejših obdobj, ko je z izboljšanjem prometnih zvez prišlo do širjenja obrti in trgovine, do začetkov industrijskega načina dela in kopičenja bogastva v rokah posameznih družin. Istočasno pa so se iz kmečke revščine rekrutirali (čevljarški) delavci. Nekateri od njih so sami doživljali izredne zgodovinske spremembe, npr. od 16-urnega do 8-urnega delovnega časa.⁵ Med delavci so se že pred prvo svetovno vojno pojavila tudi prva socialistična gibanja.

Številčno krepitev delavstva med obema vojnama bi lahko spremljali tudi iz širših vidikov spreminjanja razmerij med delavcem in lastnikom - podjetnikom, glede na njihovo vlogo v kulturnem, športnem in političnem življenju itd. O vsem tem so še žive priče in bogati drugi viri.

Predvojna družbeno-politična diferenciacija je našla svoj izraz tudi med NOB. To obdobje očitno spada med natežja in najbolj pomembna v vsej dosednji zgodovini Žirov. Bolj kot kdajkoli prej se je pokazalo upornišvo Žirovcev, ki se niso bili pripravljeni podrediti tujcem; obenem pa so se odločili za socialistični program nadaljnjega razvoja.

Prihodnje leto bo že štiridesetletnica osvoboditve Žirov in ustanovitve prvega narodno-osvobodilnega odbora na Gorenjskem. To predstavlja dodatni iziv, da osvetlimo razvojno pot, ki smo jo prehodili v zadnjih štirih desetletjih.

Rdeča nit človekovega osvobajanja nas vodi od NOB naprej k delavskemu samoupravljanju in krajevni samoupravi. Tu, ob stičišču z današnjim stanjem, pa se problematika razširi in vključu-

je celokupen kompleks delovnega in življenjskega okolja v okvirih današnje krajevnne skupnosti Žiri.

Proučevanje preteklosti naj ne bi bilo samo sebi namen; iz njega naj bi poizkušali (samo-)kritično povzemati vodila za sedanost in prihodnost.

Žirovski družboslovni tabor

Ob priznanih "prodorih" žirovskih slikarjev-samorastnikov, ob uspešni uvedbi in delovanju lokalnega radia in vrste kulturnih, športnih in drugih skupin, lahko "Žirovski občasnik" postane nova spodbuda za povezovanje fizičnega in umskega dela. Vsakemu novemu koraku v tej smeri pa bo nedvomno z vso pozornostjo sledila tudi širša družba, saj gre za občečloveške vrednote in razvojne usmeritve. Ravno v tem pa vidim tudi ključ rešitve vprašanja - kako lahko majhen kraj, kakršne so Žiri (ali pa Kostanjevica na Dolenjskem ali Slovenj Gradec ipd.) dobi pomembno in priznano vlogo tudi na ravni širše družbe.

Po daljšem obdobju, ko so Žiri predvsem "pošiljale" svoje ljudi v svet, bi lahko dali pobudo in poiskali primerne načine, da bi tudi njihova znanja in izkušnje vključili v nadaljnji razvoj kraja. Na tem mestu se omejujem na področje družboslovnega raziskovanja. Vendar že pri tem lahko razkrivamo, da bi fizičnim in umskim delavcem, ki danes živijo v Žireh, lahko prišlo na pomoč še vrsta priznanih strokovnjakov, ki so - neposredno ali posredno - žirovskega porekla ali ki se sicer zanimajo za razvoj tega kraja.⁶ Med njimi lahko najdemo - ekonomista, geografa, etnologa, sociologa, politologa, urbanista, umetnostnega zgodovinarja, filozofa, arhitekta, psihologa in druge. Kazalo bi razmisliti, kako pritegniti njihovo znanje in konec koncev tudi njih same ter jih vključiti v snovanje programov za prihodnost.

Poleg stikov s posamezniki se zdi, da bi bilo koristno vpeljati trdnjšo obliko njihovega občasne vključevanja in povezovanja, tako da bi se vračali v Žiri in tukaj neposredno obravnavali družboslovno problematiko razvoja te krajevnne skupnosti, vsak iz zornega kota svojega posebnega strokovnega področja. Takšna srečanja bi lahko postala redna praksa (kar sicer že do sedaj ni bilo nič nenavadnega, če je šlo za srečanje umetnikov, npr. "forma-viva" v

raznih krajih).

Če bi se odločili za takšno dejavnost, bi - na osnovi podrobnejšega programa - lahko prirejali "Žirovski družboslovni tabor", kot forum, na katerem bi razčiščevali zamisli in dileme o (dolgoročnem) razvoju (te) krajevnosti. Čim več uspeha pa bi imeli v takšnem delovanju, tem širša bi bila nedvomno tudi udeležba, bogatejša vsebina pa bi zagotovila tudi podporo širše družbene skupnosti.

Opombe

- 1 Glej tudi: France Planina, Geografska podoba Žirov, v: "Alpina-Trideset let tovarne obutve Žiri", Žiri 1977, str. 2.
- 2 Še bolj in še prej kot v Žireh se je to vprašanje zaostri v Železnikih, kjer je prišlo do konfliktov v zvezi z nameravano pozidavo kmetijskih zemljišč. Ob tem pa so se tudi nasploh pojavila vprašanja in pri govori k nadaljnjemu širjenju industrije (Alples), češ-kakšen smisel ima in komu to služi, če bi še v naprej na široko povečevali zaposlovanje v tovarni, čeprav ni več niti ljudi (domačinov), ki bi jih zaposlili (temveč jih je treba "uvažati" od drugod) niti ni več zadostnih surovin (lesa) v neposrednem zaledju in čeprav že primanjkuje prostora za gradnjo. V takih pogojih torej nadaljnje širjenje industrije lahko celo poslabša "kvaliteto življenja" ljudi v kraju.
- 3 Gl. več o tem v: Zdravko Mlinar, "Samoupravljanje in razvoj", FSPN, Ljubljana 1980.
- 4 Če na primer poznamo, kako je bila v preteklosti ženski nesporno že v naprej določena vloga - le pri otrocih, v kuhinji in v cerkvi (Kinder, Küche, Kirche), je danes toliko bolj razumljivo in toliko lažje opredeliti vsebino nadaljnjega delovanja in prizadevanj za preseganje starega patriarhalnega načina življenja.
- 5 Gl. tudi Marija Stanonik, "Razvoj čevljarstva v Žireh", v: "Alpina-30 let tovarne obutve Žiri", 1977, str. 37.
- 6 Že iz preteklosti imamo primere (vzemimo ustanovitve "Etikete"), ko je prav primerna zamisel in strokovna zasnova določenega programa - na osnovi takšnega sodelovanja - imela dalekosežne posledice za razvoj kraja.

TRETJI MANDAT USPEŠNEJŠI Nejko Podobnik

Osem let je poteklo od prve praktične uveljavitve delegatskega sistema; to je kratko rečeno: ne upravljati v imenu delavcev ali občanov, temveč samoupravljam ob stalni prisotnosti in sodelovanju ljudi, delavcev, njihovih temeljnih življenjskih in delovnih interesov.

Koliko smo se resno vključili, ve vsak delavec, krajan, delegat sam. Koliko smo zato vlogo usposobljeni, koliko poznamo vprašanja, s katerimi se srečujemo, prav tako.

Kajti kljub lepo zamišljenemu sistemu, se stvari ne odvijajo tako, kot bi si želeli.

Oglejmo si nekaj ugotovitev iz ankete o delovanju delegatskega sistema, ki jo je izdelala skupščina občine Škofja Loka. Ocene se sicer nanašajo na zadnje obdobje, vendar so značilne nasploh in veljajo tudi za naše področje. Anketo je izpolnilo 78 vodij temeljnih delegacij.

Če pregledujemo rezultate ankete, lahko ugotovljamo, da delegati največ informacij dobijo v gradivih za skupščino: da so le-ta sicer deloma razumljiva, toda preobsežna.

Glede sodelovanja delegacij s samoupravnimi organi v TOZD oz. v krajevni skupnosti so vodje delegacij za zbor združenega dela navedli, da se v približno 30 primerih člani delegacij udeležujejo sestankov samoupravnih organov.

Vodje delegacij za zbor krajevnih skupnosti pa so navedli, da se člani delegacij udeležujejo sestankov samoupravnih organov krajevnih skupnosti.

Na vprašanje, ali se uveljavljajo stališča družbenopolitičnih organizacij TOZD oziroma KS v delu delegacij, so odgovorili - deloma "da".

Iz odgovorov na vprašanje, na kakšni osnovi delegati zavzemajo stališča na sejah zbora, je razvidno, da za zbor združenega dela največ na osnovi stališč konference delegacij.

Delegati za zbor krajevnih skupnosti pa zavzemajo stališča na sejah zbora na osnovi stališč delegacije in na osnovi lastnih spoznanj.

O delu zbora ter o svoji aktivnosti v njem poročajo delegacijam delegatov za zbor združenega dela po vseh sejah v približno polovici primerov.

Na vprašanje, kdo ima po njihovem mnenju največji vpliv na stališča, ki jih zavzema delegaci-

ja v zboru, vodje delegacij za zbor združenega dela odgovarjajo v večini primerov, da je to konferenca delegacij.

Vodje delegacij za zbor krajevnih skupnosti pa odgovarjajo, da ima največji vpliv delegacija.

Odgovori na vprašanje, kateri so najpomembnejši razlogi, da delegacije ne delujejo tako, kot bi morale, so zelo pestri: od premajhne usposobljenosti, neustreznih gradiv, slabih pogojev za delo itd.

Zanimivi so odgovori v zvezi s tem, če delavci vedo, o čem odloča skupščina.

Anketa je pokazala, da so delegacije včasih seznanjene, kaj menijo delavci, na drugem mestu - da je delegacija večinoma seznanjena, kaj menijo delavci.

Na vprašanje, ali delegacija prihaja na sejo konference delegacij z oblikovanimi stališči, je bilo približno polovica odgovorov pritrdilnih, da le za pomembnejša vprašanja, tretjina odgovorov pa je bila negativnih.

Splošna ugotovitev, ki je razvidna iz odgovorov, je, da delegacije temeljnih samoupravnih organizacij in skupnosti še ne opravljajo v celoti svoje z ustavo opredeljene funkcije.

Delegacija se še vedno ne smatra kot oblika odločanja delavcev oziroma delovnih ljudi in občanov, ki tekoče spremlja problematiko temeljne organizacije in skupnosti v ožjem ali širšem smislu, ki oblikuje stališča na podlagi interesov in smernic delavcev, upoštevajoč skupne ter splošne in družbene interese, ter jih usklajujejo v občinski skupščini.

Delegacija se smatra kot organ občinske skupščine, ki je zunaj temeljne organizacije in skupnosti.

To povzroča nepovezanost delegacije z delavci oziroma delovnimi ljudmi in občani, z organi upravljanja, strokovnimi službami, poslovnimi organi, z drugimi delegacijami ter družbenopolitičnimi organizacijami.

Tudi drugje ne bi bilo veliko drugače

Zanesljivo bi bile ugotovitve podobne tudi, če bi anketirali še druge vodje delegacij, delegate same, delovne ljudi in občane, delavce ...

Tudi v Žireh ni nič drugače, saj je anketa zajela tudi Žirovce. Vsepovsod prihaja do podobnih težav. Očitno je, da delegati, ki odhajajo na zasedanja, res niso povsem osamljeni, toda še vedno so delegacije "odtrgane" od svoje delegatske baze in stališča delegacije ali prave delegatov so več ali manj "slučajen" od-

raz teženj in interesov delavcev in krajanov. Menim, da smo še najbližje trditvi, da delamo "po posluhu", toda približno tako je nekaj delal skoraj pozabljeni poslanec...

V takih razmerah se prav lahko razrašča tako imenovana glasnost delegatov ali določenih okolij, fizična ali kakšna drugačna "bližina korita", da o neusklajenosti občinskega, ali če govorimo za kraj, krajevnega odločanja ne govorimo.

Občinskost v pravem pomenu ne pride do izraza, če pa že, je le ta večinoma izražena in upoštevana skozi strokovna očala služb občinske skupščine ali samoupravnih interesnih skupnosti. Družbenopolitične organizacije so ob tem bolj ali manj prizadeven opazovalec ali kvečjemu kritik, saj trdim, da se kot soakter občinske pojavi spet in zgolj občasno ožji izvršilni organi ali celo posamezniki. Kaj to pomeni, vemo!

Celo nič drugače ni s krajevno samoupravo - ali morda vendarle nekoliko?

Organizacije združenega dela so sicer "napeljale" del sredstev v skupni zbiralnik, in to je dobro. Toda to je že skoraj vse. Ograja med interesi delovnih organizacij in krajevnimi interesi je še vedno nerazumljivo in nerazumno visoka. Kar "nič nas (v dejanjih namreč) ne briga", kaj se dogaja v krajevni skupnosti ...

Je ali ni zdravila za take pojave?

Tiste, pogostoma že ponavljane, resnice poznamo: boljše poznavanje posameznih sklopov družbenih vprašanj v določenih okoljih, ustreznejša gradiva, večja usposobljenost delegatov, doslednost delegacij in delegatov pri izvajanju njihovi nalog, zlasti stalnejše, učinkovitejše povezovanje s svojim okoljem pred in po sejah...

Kaj če bi vnesli v našo sredino še kakšno novo obliko?

Ugotavljamo razmeroma solidno usklajenost dela v zborih občinske skupščine, manj velja to za pogosto različne interese med uporabniki in izvajalci v skupščinah samoupravnih interesnih skupnosti; celo v krajevnih organih znamo biti sila različni.

Delegacije poleg naštetega ugotavljajo še niz drugih pomanjkljivosti:

organiziranost dela delegacij je slaba; nimajo prave strokovne pomoči; delitev dela v delegaciji je premajhna, zato šepa tudi strokovna obravnava gradiv; pogoji dela delegacij so slabi; javnosti skoraj da ni ...

Odgovorimo na ta vprašanja s predlogi, ki bodo

morda nekoliko presenetljivi ali celo "krivoverni". Vsaj za skupščine samoupravnih interesnih skupnosti in delo njihovih delegacij, tako iz združenega dela kakor iz krajevene skupnosti, velja, da iščejo oblike dela, spoznavajo dejavnost, metode, delovanja kar ves mandat. Na koncu se tistim, ki ne obupajo že prej, ponavadi "posveti".

Kaj če bi v Žireh pred sejami skupščin samoupravnih interesnih skupnosti pripravljali vedno skupna zasedanja vseh delegacij, pa četudi gre za izvajalce in uporabnike hkrati. Ta oblika bi omogočila dovolj strokovno, vsestransko, širšo, predvsem pa enotno razlago strokovnih gradiv, ki jih pogosto delegacije doslej le preletijo in romajo v koš. Prepričan sem, da imamo v kraju za vsako področje družbenega delovanja, ki ga financiramo in urejamo v občini ali kraju, strokovnjake, ki bi znali zanimivo in v nekaj stavekih pojasniti vprašanja, in stališča bi bila ne logičen zaključek razumnih in poštenih ljudi.

V ta namen bi prav lepo lahko uporabljali Družbeni dom Partizan, kjer bi nekdo lahko za skromen honorar sproti urejeval tudi vsa gradiva in celo arhiviral razprave in zaključke. Tudi takih ljudi nam ne manjka.

Toda še vedno ni vključena delegatska baza!?

Na vrsti so sredstva javnega obveščanja
V Alpini že izdajajo informator, enkrat, celo dvakrat tedensko. Načrtujejo objavljanje gradiv in povzetkov za zasedanja skupščin samoupravnih interesnih skupnosti in zborov občinske skupščine.

Kaj če bi se dogovorili in z majhnim združevanjem sredstev natisnili po nekaj sto izvodov več takih informatorjev.

Uro ali dve kasneje bi bili z gradivom obveščeni vsaj vsi delavci v žirovskih delovnih organizacijah. Morda bi preko takih informatorjev dobili odgovor na marsikatero že izgovorjeno ali tudi neizgovorjeno vprašanje. Presodimo, kako bi se povečal interes in sodelovanje.

V Žireh je še medij, ki ga niti približno še ne znamo izkoriščati.

Radio Žiri pravkar snuje nov koncept oddaj, med njimi zasledimo rubrike kot so: delegat, mikrofon je tvoj, naš kraj je lep, toda ..., gospodarimo.

To pa seveda še ni vse. Navadimo se, da tudi sami pridemo na radio in spregovorimo, povprašajmo ljudi, razložimo vprašanja...

Odgovarjajmo na primer na kritike v prejšnjih oddajah ipd.

Življenje bo postalo zanimivo, gradiva bodo le dodatno osvetljevala problematiko, učinki bi se morali približati.

NEZAKONSKI OTROK BO POSVOJEN

Nejko Podobnik

Radio namreč.

Kmalu bo štiri leta, odkar je bil ta nezakonski otrok spočet. Teda se je namreč skupina krajanov, predvsem mlajših, dogovorila, da v Žireh zgradi radijsko postajo. Pravzaprav nič pretresljivega, saj je radio že kar stara naprava, - če ne bi bilo to prav v Žireh, ki smo tako majhni ..., ob tem pa radia nimajo ne v Kranju ne v Škofji Loki in še v mnogih dosti večjih krajih.

Če danes, ko je radio že prerastel plenice, ocenjujem tiste trenutke, menim, da je bil to podvig, ki mu zares velja posvetiti pozornost tudi v Žirovskem občasniku.

Resda je bil začetek dokaj konjičarski, saj se je začelo tako, da so se Boris in Milan Oblak, Rudi Krvina in Lado Oblak pogovarjali in se enostavno zmenili, da bodo sestavili radijsko napravo. Ob tem ko v večjih krajih živi na desetine radijskih in elektrotehnikov, morda prav toliko inženirjev, sta se avtomehanik Boris Oblak in elektrikar Milan Oblak brez kompleksov lotila naprave in tudi izdelala oddajnik, ki je še danes usposobljen za oddajanje s terena ali za povezavo s studijem.

Takale naprava naj bi omogočila predvajanje glasbe po Žireh, objavo kakšnega obvestila ali morda tudi priložnostni vezni tekst...

Kaj pa je nastalo, vidimo vsi, vsaj dvakrat tedensko.

Še pred tem pa pojasnilo tistim kronistom, ki bodo pisali o življenju v Žireh v teh letih. Odločitev, da naj bo v Žireh radio, samo delo pri gradnji in načrtovanje ter izvajanje programov sploh ni bilo delo, kot temu radi rečemo skupine mladih navdušencev. To je bilo zavestno dejanje ljudi, ki so že imeli izkušnje s političnim delovanjem na eni strani, na drugi strani pa so poznali izjemno sugestivno moč radijskega medija. Zase lahko trdim, da sem se vključil v radijsko ekipo iz jasne vednosti, da radijska oddaja lahko vpliva na dogajanja v kraju mnogo bolj kot mnogi, še tako dobro pripravljeni sestanki. Vsako družbeno ravnanje je namreč pogo-

jeno s podzavestjo in zavestjo množic in stotine poslušalcev lahko postanejo nezadržna gonilna sila razvoja neke družbe, v našem primeru krajevnih skupnosti.

Neposredni povod, da sem tudi sam začel razmišljati o radiu, je bila vaja Lubnik 77, kjer sem bil zadolžen za informativno propagandno dejavnost v okviru krajevnih skupnosti. Kljub dobro organizirani tiskarni in še boljši razpečevalni mreži kurirjev - mladincev, sem pogrešal prav radio. Skušal sem se povezati s štabom takratnega komandanta teritorialne obrambe Gorenjske, polkovnikom Antonom Kržišnikom - Ljubom, da bi nam v Žireh morda odstopili staro vojaško radijsko postajo. Zaradi pomanjkanja časa to ni uspelo...

Zato se mi ni bilo težko odločiti, ko me je Rudi Krvina, ki je bil takrat predsednik organizacije ZSMS v Alpini, povabil, naj sodelujem pri programskem delu radia.

Začele so se resne priprave - in to že julija 1978. leta. Najprej smo izdelali terminski plan vseh naših akcij, pri čemer smo se namenili povezati se z žirovskim rojakom ing. Leopoldom Gregoračem, ki je bil vodja razvojne skupine za oddajniško tehniko pri RTV Ljubljana. V prvi vrsti pa je bilo treba seveda dobiti soglasje družbenopolitičnih organizacij in organov krajevnih skupnosti za ustanovitev lokalne radijske postaje. Priskrbeti je bilo treba še prostor in nekaj sredstev za začetek. Kot zanimivost

naj povem, da smo takrat menili, da bomo s 15.000 din, kolikor je znašalo dvoje povprečnih OD delavcev v Alpini, že lahko pričeli s poskusnim oddajanjem.

Napravili smo tudi načrt vsebinskega koncepta dela in se dogovorili za oblikovanje radijske ekipe. Ničesar še nismo imeli, toda terminski načrt je predvideval začetek poskusnega oddajanja že s 1.1.1979.

Načrt je bil torej res smel, saj je do tedaj preostalo le dobre štiri mesece.

Kljub nekaterim nasprotovanjem je naše prizadevanje najprej podprla mladinska organizacija, nekaj kasneje pa še ostale družbenopolitične organizacije v kraju ter svet krajevnih skupnosti, ki je za začetek namenil 16.000 din.

Tedaj se je začel lov za prostorom. Ugotovili smo, da bo treba najmanj 30 m² površine. Seznam možnih lokacij je vseboval praktično vse stavbe v družbeni lasti in celo nekatere privatne stanovanjske hiše. Končno je prevladala misel, da bodo najbolj primerni pisarniški prostori delovne organizacije Remont - gradnje Žiri v

Zadružnem domu. Na sestanku, ki je bil v ta namen, smo se dogovorili, da direktor KGZ Sora Žiri, Viktor Maček, kot predstavnik upravitelja stavbe seznaniti z odločitvijo predstavnike Remonta in se z njimi dogovori za izselitev. Dejansko so bili prostori izpraznjeni do konca oktobra 1978.

Skupina, ki je pripravljala gradnjo, je želela spoznati izkušnje drugih lokalnih radijskih postaj, zato smo Marjan Kočevar, Boris Oblak, Rudi Krvina in Nejko Podobnik obiskali radio Tržič.

4. septembra je informativna skupina, ki jo je takrat vodil Marjan Kočevar, povabila predstavnike družbenopolitičnih organizacij, organov krajevnih skupnosti in direktorje delovnih organizacij, da so se seznanili s pripravami za gradnjo radijske postaje.

7. septembra je delegacija informativne skupine (Rudi Krvina, Boris Oblak, Milan Oblak, Tone Eniko in Nejko Podobnik) obiskala programskega direktorja RTV Ljubljana, Jožeta Javornika, in ing. Leopolda Gregorača, ki sta povedala, da moramo dobiti predvsem soglasje občinske konference SZDL, zato je svet krajevnih skupnosti 11. septembra vložil zahtevek za ustanovitev radijske postaje v krajevni skupnosti.

11. september je zato postal pomemben tudi v nadaljnjih načrtih, saj smo se dogovorili, da bomo 11. septembra 1979 začeli z rednim poskusnim delovanjem, to pa je tudi praznik radia Žiri.

Nekaj datumov sem izpostavil predvsem zato, da bi osvetlil izredno dinamiko priprav, saj se je praktično vsak dan zgodilo kaj pomembnega.

Ko je delovna organizacija Remont - gradnje konec oktobra izpraznila prostore, se je delovna skupina takoj lotila dela. Po lastnih načrtih razporeditve prostorov, opreme in instalacij smo najprej odstranili neprimeren pod, položili armirano betonsko ploščo in zgradili prostore z vsemi instalacijami in studijsko izolacijo.

Pri tem delu so v glavnem sodelovali: Milan Novak, Lado Oblak, Boris Oblak, Zdenko Bekš, Rudi Krvina, Milan Oblak, Miran Šantej in Nejko Podobnik. Občasno so priskočili na pomoč še drugi.

Hkrati s tem pa sta Milan Oblak in Boris Oblak sestavljala oddajnik, mešalno mizo in vgrajevala instalacije. Vsa ta dela so bila praktično opravljena v sedmih tednih, saj bi sredi decembra teoretično že lahko oddajali, če bi bilo mogoče.

Še nečesa ne smem zamolčati ob tem. Vse delo je bilo izključno udarniško, opravljenih pa je bi-

lo okoli 5.000 delovnih ur, brez organizacijskih dogovorov, testiranje na terenu in podobno.

11. oktobra je bil med drugim že pripravljen predlog samoupravnega sporazuma, po katerem naj bi delovne organizacije financirale gradnjo in nadaljnjo dejavnost. Združenje borcev NOV je prvo potrdilo samoupravni sporazum, kasneje so sledili še drugi.

Januarja 1979 so obiskali žirovsko krajevno skupnost strokovnjaki RTV Ljubljana, si ogledali bodočo radijsko postajo, pohvalili načrte naprav in tedaj je bilo prvič na pogovoru, ki je bil organiziran na sedežu krajevnega skupnosti, javno povedano, naj bi žirovska postaja postala tudi občinska, saj se tu že ustvarja tehnične, organizacijske in kadrovske osnove. V razgovoru so sodelovali: Vinko Markelj, predsednik sveta KS, Tone Oblak, predsednik skupščine KS, Janko Jurca, predsednik KK SZDL, Milan Oblak, Boris Oblak, Rudi Krvina, Janez Kosmač, predsednik krajevnega sveta ZSMS, Marjan Kočev, Nejko Podobnik ter Silvo Matelič, ing. Leopold Gregorčič in ing. Mastnak z RTV Ljubljana. Prisostven je bil tudi predsednik sveta za informiranje pri občinski konferenci SZDL Škofja Loka, Pavle Okorn. Že takrat so strokovnjaki zavrgli misel o dveh ali več studijih v občini, saj gre za prevelike in kar je še pomembnejše, nepotrebne investicije.

Gradnja radijske postaje se je zaključevala, zato je bilo potrebno počasi pridobivati programske in druge sodelavce, ob tem pa poskrbeti za preizkus naprav in uvajanje ekipe.

To smo delali vso pomlad leta 1979.

7. marca je prvič reagirala občinska konferenca SZDL, ki je sklenila, da izda soglasje za ustanovitev LRP v Žireh, toda z naslednjimi omejitvami:

- Lokalna radijska postaja (LRP) v Žireh je sredstvo informiranja le v KS Žiri;
- programsko usmeritev pripravi informativna skupina pri KS Žiri;
- program mora biti vsklajen s programskimi izhodišči RTV Ljubljana;
- imenuje naj se občinska komisija za pripravo programa občinske LRP;
- program LRP je treba dati na vpogled občinski komisiji.

Hkrati s tem je občinska konferenca pri RTV Ljubljana naročila idejni projekt za postavitve pretvorniškega omrežja, ki je bil izdelan aprila 1980.

Že prvo leto je svet krajevnega skupnosti namenil

še nadaljnjih 105.000 din za dograditev studija in 190.000 din za nadaljnje delovanje. Toda teh sredstev še ni bilo dovolj; zato se je ekipa radija odločila, da organizira več zabavnih prireditvev in si tako pridobi nekaj sredstev. Take prireditve so bile kar štiri in s tem denarjem je bilo res mogoče hitreje napredovati.

Če strnem še zadnje podatke: do sedaj, torej do 31. decembra 1981, je krajevna skupnost Žiri prispevala nekaj več kot 900.000 din; s temi sredstvi pa je bila zgrajena radijska postaja od plošče naprej, sredstev, s katerimi razpolaga radio sedaj, je že preko 800.000 din vrednosti, pripravljenih pa je bilo že 250 dvehurnih oddaj. Iz tega kratkega računa je razvidno, koliko je bilo vloženega dela in nekaj tudi pridobljenih sredstev z zabavnimi prireditvami, da je sedaj vrednost radijske postaje blizu 5.000.000 din.

Kot sem že omenil, je bila prva uradna poskusna oddaja 11. septembra 1979. Kljub mnogim pomislekom smo se oglasili in prve oddaje tega dne so bile: uvodni nagovor je pripravil Nejko Podobnik; kaj je novega v Žireh, je ocenil Daniel Vehar; kako se pripravljamo za smotrno planiranje - komentar, je pripravil Srečko Erznožnik; pred akcijo NNNP je spregovoril Janez Jan. Gasilsko društvo Žiri je pred kratkih praznovalo svojo 90-letnico; oddajo je pripravil Mišo Čeplak, edini diplomirani novinar v ekipi radija; kako so začeli s poukom na osnovni šoli in v OŠIČ s Slobodanom Poljanškom in Jelko Mlakar, razgovor je v studiu vodil Vladimir Novak. Poročali smo tudi, da je v Piranu razstavljal naš rojak, akademski slikar Tomaž Kržišnik; športna poročila so pripravili Miha Bogataj, Janez Bizjak in Milena (Giacomelli) Padovac. Napovedovala sta Irma (Žakelj) Mahnič in Milan Dragovan, oddajo pa je realiziral Nejko Podobnik.

Te podrobnosti pripovedujem predvsem zato, ker menim, da je šlo za zgodovinski dogodek v razvoju KS, ki ga velja zabeležiti.

Morda še nekaj imen, ki so takrat že sestavljali ekipo radija: Boris Oblak, Milan Oblak, Rudi Krvina, Franc Temelj, Lado Oblak, Marjan Kočev, Mišo Čeplak, Milena (Giacomelli) Padovac, Srečko Erznožnik in Nejko Podobnik.

23. oktobra, na praznik krajevnega skupnosti Žiri, smo organizirali prvi direktni prenos proslave. Takrat je gradbena ekipa radija Žiri (Zdenko Bekš, Boris Oblak, Milan Oblak, Lado Oblak, Rudi Krvina, Miran Šantej in Nejko Podobnik) prejela priznanje krajevnega skupnosti za izjemno delo, ki ga je opravila. To priznanje sem tudi sam prevzel.

Sledila so leta počasnega in naporenega dogovarjanja v občini. Končno je bil v letu 1981 sestavljen samoupravni sporazum, s katerim naj bi v srednjeročnem obdobju 1981-1985 zgradili pretvorniško omrežje za vso občino in obenem zagotovili sredstva za širjenje in izvajanje programa od štirih ur v letu 1981 na 12 ur v letu 1985. Ta sporazum pa je v občini podpisalo le 39% delavcev in svet za informiranje pri občinski konferenci SZDL se je znašel v novih težavah, še zlasti, ker tudi v "občinskih vrhovih" ni bilo prave enotnosti.

Kljub temu je stvar vendarle napredovala. Občinska konferenca SZDL je pričela postopek legalizacije delovanja LRP in hkrati naročila izvedbene projekte za postavitev pretvorniškega omrežja v občini.

Ker seveda sredstev v občini ni, vse delo sloni na krajevni skupnosti Žiri in kolektivu radia, le stroške projekta bo krila občinska konferenca SZDL.

Trenutno se pripravljamo za temeljito preobrazbo našega dela. Kolektiv radia je na sestanku 19. februarja 1982 sklenil osnovati novo programsko shemo oddajanja, ki naj bi pritegnila nove kroge poslušalcev, v smislu odločilnejšega vključevanja v vsa dogajanja v kraju.

Osem osnovnih redakcij: gospodarska, za samoupravo, družbenopolitična in društvena vprašanja, kulturna, izobraževalna, socialno-zdravstvena, športna, splošni ljudski odpor in družbena samozashčita ter glasbena naj bi sicer obdržale svojo osnovno funkcijo - spremljanje dogodkov in sooblikovanje življenja, toda še večjo vlogo naj bi imeli pri organiziranju dogovarjanja krajanov preko radia.

Sredi marca so že stekli pogovori s sosednjimi krajevnimi skupnostmi Sovodenj, Gorenja vas, Poljane in Trebija za sodelovanje pri postavitvi pretvornika na Koprivniku in razširitvi programa na območju teh krajevnih skupnosti.

Ob teh vsebinskih in organizacijskih nalogah pa ne pozabljamo na tehnične možnosti:

z razširitvijo programa moramo izpopolniti tudi izhodiščni signal, zato se je Boris Oblak s sodelavci že lotil obnove mešalne mize, dograditve studia z vsemi potrebnimi zvezami, obenem tehnična ekipa pripravlja vse potrebno za postavitev pretvornika na Koprivniku, ki naj bi začel delovati septembra 1982.

Tretja organizacijsko-tehnična akcija pa je reportersko vozilo. Za 40.000 din smo od Alpine marca 1982 kupili nekaj let star kombi, ki ga že pripravljamo za obnavljanje. V kombiju bodo

vgrajena vsa potrebna sredstva za delo na terenu: agregat, terenski oddajnik z mešalno mizo, ozvočenje ter druga oprema in orodje. Vse to bo omogočilo še bolj neposreden stik z ljudmi in s tem njihov vpliv na dogajanje v kraju.

Vir: Kronika radia Žiri

"ŽIRI 2000"

Tone Eniko

Danes lahko pogosto slišimo za razne projekte "2000". Tako npr. poznamo projekte "Slovenija 2000", "Ljubljana 2000" itd. Enostavneje rečeno gre v vseh primerih za dolgoročne načrte razvoja tja do konca stoletja in še naprej. Za temi projekti stoji cela vrsta najrazličnejših študij in raziskav z vseh področij. Tu gre za analize preteklega obdobja, na drugi strani pa za analize razvojnih možnosti. Te študije so bile tudi publicirane in izpostavljene na večih mestih, nekatere pa še bodo. Na tem mestu zato ne gre ponavljati vsebine teh raziskav, so pa to nepogrešljive informacije vsakemu, ki ima kakorkoli opraviti s planiranjem, na kateremkoli področju dela.

Tudi ne gre ob tej priliki pisati o samemu planiranju kot takem, saj je o tem še veliko napisanega. Bolj gre za to, da bi s tem kratkim sestavkom opozoril na pomembnost dolgoročnega načrtovanja, tudi v našem žirovskem prostoru. To naj bi bil samo kratek uvod pred samo izdelavo planskih dokumentov, kjer bi razvojne usmeritve dobile konkretno obliko. Upam, da se bo o tem pisalo tudi v Žirovskem občasniku, saj bi to v marsičem pripomoglo pri načrtovanju našega razvoja. Žiri morajo imeti vsaj dolgoročni načrt razvoja, še zlasti zaradi nekaterih specifičnosti, ki so tu značilne (geografski položaj, slaba infrastruktura, oddaljenost od večjih centrov, močno razvit sekundarni sektor in s tem zelo velik delež zaposlenega aktivnega prebivalstva itn.). Obenem pa mora biti to sestavni del dolgoročnega načrta razvoja občine Škofja Loka, tako, da je s tem tudi sestavni del širšega družbenega načrtovanja. Že nekaj časa je, odkar je izšel zakon o dolgoročnem planiranju. Ta zakon tudi zavezuje vse nosilce dolgoročnega planiranja, da so obvezni ta plan tudi izdelati. Zakon pomeni še dodatno spodbudo nosilcem planiranja, da se zavzeto lotijo dela. Na drugi strani pa kaže to na še nezadostno

plansko zavest, saj bi sicer v nasprotnem primeru zakon niti ne bil potreben. Mogoče bi bilo bolj logično, da bi dolgoročne načrte razvoja izdelali še pred sprejetjem srednjeročnih planov, vendar je treba stvari jemati take kot so in skušati uporabiti vse izkušnje, dobljene pri izdelavi in sprejemanju srednjeročnih planov. Po rokovniku občine Škofja Loka bi morali vsi nosilci dolgoročnega planiranja predložiti pristojnim organom svoje plane do konca leta 1983. S tem, da bi morali sedaj že imeti izdelano koncepcijo razvoja, ki bi služila kot osnova za izdelavo analize razvojnih možnosti in potem smernic, osnutka plana ter samega plana. V Žireh so dolgoročni plan dolžne pripraviti DO Alpina, DO Kladivar in SOZD Mercator, Kmetijska zadruga "Sora" Žiri. Mislím, da bi tudi druge DO, če že ne dolgoročnega plana, morale imeti vsaj koncept dolgoročnega razvoja. To tudi zato, da se pripomore k ustvarjanju načrtovalne klime, ki je potrebna tako tistim, ki so odgovorni za planiranje, kot tistim, ki sprejemajo plane. Z drugo besedo, planiranje zadeva v DO vse zaposlene, v KS vse krajané. Planiranje nekateri še vedno pojmujejo kot neko formalno dejavnost, ki da nima kakšnega posebnega učinka. Za primerjavo naj navedem samo dejstvo, kako močno je prisotno planiranje v individualnem delu in pri ustvarjanju presežne vrednosti izven združenega dela. V združenem delu in v družbenopolitičnih skupnostih bi to moralo biti samo še tem bolj. Močna ekonomska baza, ki se je razvila v naši KS, gotovo ni slučajna, ampak je vendarle rezultat nekega načrtnega dela. Analize bi seveda pokazale, če smo izrabili vse možnosti. Manj sreče smo imeli pri nadgrajevanju te ekonomske baze, kar kaže tudi na pomanjkljivosti v načrtovanju in doslednosti izvajanja začrtane politike. Tu lahko omenim urbanistični in zaidalni načrt KS kot tipična elementa dolgoročnega planiranja. Upati je, da bodo z razgrnitvijo projektov, ki so v izdelavi, ta področja dolgoročnega razvoja dobila končnejšo podobo. Omeniti velja še svojevrsten pojav - izgradnjo žirovske blagovnice. Planiranje je pač odločanje s posledicami v bodoče. Današnje stanje je tako rezultat odločitev v preteklosti, bodočnost bo rezultat današnjih odločitev. Kaj vse je potrebno za sprejemanje odločitev, ki naj bi imele v bodoče (še zlasti na dolgi rok) ugodne posledice, mogoče kdaj drugič, saj je to premet zelo obsežnega značaja. Upati je, da smo se tako v preteklosti, ob tako

dragem šolanju vendarle nekaj naučili. Res pa je, da je bil že ob izdelavi srednjeročnega plana za obdobje 1981 - 1985 in v uresničevanju le-tega storjen precejšen korak naprej. Namesto zaključka želim bralcem žirovskega občasnika, da bi srečno dočakali leto 2000.

POMEN ZBOROVSKEGA PETJA PRI SLOVENCIH IN POGLED V PERSPEKTIVO PEVSKE DEJAVNOSTI V ŽIREH

Slobodan Poljanšek

Zagotovo nisem prvi, ki ugotavlja, da smo Slovenci nadarjen narod za zborovsko petje. Naši uspehi v polpreteklem času dokazujejo deloma tudi zelo visoko kvaliteto zborovskega petja. Brez dvoma je kvaliteta naših zborov posledica prirojene zborovsko-pevske sposobnosti.

Če se poglobimo v to dejavnost, nas bo vsekar zanimalo, zakaj je prav pri Slovencih tako, saj smo majhen narod. Pri tem bo držal že skoraj ljudski pregovor, ki pravi, da če se štirje slovenski fantje zberejo v gostilni, čez pol ure že pojejo v kvartetu.

Slovenci nimamo svojega zares ljudskega inštrumenta. Nekdo bi naivno mislil, da je harmonika slovenski ljudski inštrument. Vendar ta prihaja k nam s Tirolskega. Hrvati imajo na primer tamburico, Srbi gusle, v Istri je pogosta dvojna piščal okarina ali dvojnica itd. Eden od razlogov, da smo Slovenci bolj vokalno usmerjeni, je torej tudi ta, da nimamo ljudskega inštrumenta. Zato smo v zgodovini verjetno bolj gojili zborovsko petje in nam je to ostalo do danes.

Glasbena zgodovina nam dokazuje, da se je glasba razvila iz petja (vokalne glasbe). Človek je najprej posegal po "inštrumentu", ki mu ga je dala narava - to sta dve precizni mišici v grlu, ki se imenujeta glasilki.

Inštrumentalna glasba se je znatneje pričela razvijati v srednjem veku. Tak proces se je v malem izvršil tudi na vsakem posamezniku, ki se uči glasbo. Prva pot začne z urjenjem posluha in ritma na vokalni podlagi, ki mu sledi petje pesmi enoglasno in nato v zboru, potem pa prehod na inštrument. Če bi delali obratno, bi gradili hiše pri strehi. In vendar so tudi

taki glasbeniki, ki trdijo, da spada v področje resne glasbe samo inštrumentalna glasba, in uvrščajo vokalno (zborovsko) glasbo v nižjo vrsto glasbe. Kaj bi tem ljudem odgovorili Haydn, Händel, Mozart, Beethoven, Brahms in drugi, ki so uporabili vokalni stavek takrat, ko svojih čustev niso mogli izraziti zgolj z inštrumenti?

Če se spet vrnemo k Slovincem in k našemu zborovskemu petju, ugotovimo, da imamo celo vrsto zborov, njihovo število pa narašča. V zadnjem desetletju so se močno razmahnili komorni ansambli, kot so okteti, kvarteti in noneti. V tem sicer ni nič slabega, toda z vse pogostejšimi ansambli te vrste zborovstvo izgublja svoj pristi izraz, pa tudi dostopno je le izbrancem. Zato menim, da je edina prava pot gojitev množičnih zborov. Povprečna slika našega zborovstva pa nam kaže, če izločimo nekaj častnih izjem, da obstaja naše zborovstvo v glavnem v dokaj obrtniškem intonančnem učenju standardnih skladb, k čemur lahko dodamo morda še slabo merico smiselne uporabe dinamike in agogike, pa nič več. Poleg velike mere diletantizma, ki vlada v nekaterih zborih, so najpogostejše hibe v pomanjkljivem obvladanju metodike zborovstva, dirigiranja in izbire skladb ter še nekaterih praktičnih prijemov. V svetu vlada trditev, da slabih zborov ni, da so le slabi zborovodje. Ta trditev je edino pravilna, saj pove, da je bistvo zbora zborovodja. Njegova zasluga je dober uspeh, kakor je njegova krivda slab uspeh. Stalno strokovno izpopolnjevanje je za vrhunske zborovodje nujnost.

Zborovsko petje pomeni zaradi svojih mnogostranskih pozitivnih vzgojnih vplivov, zaradi svojega ogromnega družbeno-političnega in kulturnega vpliva dosti več kot zgolj ljubiteljsko udejstvovanje, zabavo ali sredstvo za gojitev družabnosti. Kvalitete oziroma karakteristike zborovskega petja naj bi bile naslednje:

- zborovsko petje je umetnost,
- zborovsko petje je socialna umetnost,
- zborovsko petje vzgaja pevce in ljudstvo v patriotskem, kolektivističnem, etičnem, estetskem, glasbenem in splošno vzgojnem smislu,
- zborovsko petje je najbolj razširjena ljudsko-prosvetna dejavnost,
- zborovsko petje je področje za osnovno in najširšo glasbeno vzgojo,
- zborovsko petje ohranja narodno blago,
- zborovsko petje je naša svojstvenost,
- zborovsko petje je nepogrešljiv del vseh kulturnih in drugih prireditev.

Kdor je količkaj zainteresiran za vzgojo svo-

jega ljudstva in mu ni vseeno, kakšna kulturna politika usmerja njegove množice, se načrtno bavi tudi z vprašanjem pevskih zborov. Tembolj važno je vprašanje tega problema za naš narod, ki se je šele pravkar izkopal iz težke oborožene, gospodarske in ideološke borbe.

ZBOROVSKO PETJE KOT VEJA GLASBENE UMETNOSTI

Udejstvovanje v resnem pevskem zboru prav gotovo je gojitev umetnosti, torej višje izživiljanje, ki mu je namen plemenititi človeška čustva, ga dvigniti k vsemu lepemu in ustvarjati iz njega čim popolnejše bitje v nasprotju z materialistično stranjo človeškega življenja, ki gradi na umu, otipljivosti in konkretnosti. Zaradi svojih različnih temeljnih izvirov se obe vrsti človeškega udejstvovanja, duhovno in stvarno, medsebojno izpopolnjujeta, t.j. druga drugo neobhodno potrebujeta, da bi človek ne postal enostranski, bodisi suh materialist ali pa nestvaren zanesenjak, ki izgublja tla pod seboj.

Zborovsko petje in socialna umetnost

Pevski zbori črpajo svoje člane iz množice, ne da bi pri tem ustvarjali razlike in nudijo svojo umetnost zopet množicam brez razlik. Pevski zbori so kolektivi, ki lahko uspešno delujejo le ob močno razvitem kolektivnem duhu. Delovanje v pevskem zboru vzgaja ljudi k odpravljanju družbenih razlik, združuje pevce istih nazorov, hkrati pa jih vzgaja v ideološkem pogledu. Zaradi velikega vzgojnega vpliva, ki ga ima pesem na poslušalstvo, more širiti idejo med ljudstvom in ga usmeriti. Tega so se prav dobro zavedali vsi režimi in stranke vseh časov, ki so to vrednost uspešno izkoriščali v svoje politične namene. Posebno veliko nalogo so slovenski pevski zbori opravili v dobi čitalnic (II.polovica 19.stol. in I. polovica 20.stol.), ko so ravno z obujanjem narodnih čustev in z dviganjem narodnega ponosa občutno prispevali k politični in kulturni osamosvojitvi slovenskega naroda. Nazoren političen vpliv pevskih zborov najdemo med obojema vojnoma. Ravno pevski zbori so bili politično najbolj jasno in napredno usmerjeni. Vsekakor najboljši dokaz za veliko propagandno-idejno moč petja pa smo doživeli v dobi ljudske revolucije, ko je pesem iz ust borcev in naši borbi naklonjenega ljudstva pravilno usmerila milijone ljudi, dvignila narode k uporabi, dvignila moralo borcev v bojih in tudi odstranjevala razlike v nacionalnem, plemenskem, verskem, jezikovnem in razrednem smislu.

Zborovsko petje v najizdatnejši meri prispeva k patriotski vzgoji

Lepota naše pesmi in iskrena vznesenost pri prednašanju sta prav gotovo sredstvi, s katerima se lahko ponaša samo zborovsko petje. Neštokrat imamo možnost opazovati, kako se dvigajo in rastejo patriotska čustva ob raznih proslavah in prireditvah, ki si jih brez izvajanja domoljubnih pesmi ne moremo predstavljati.

Zborovska pesem je posebno važno sredstvo za gojitev bratstva in enotnosti med našimi narodi, ki na najneposrednejši način družijo in veže narode in omogoča medsebojna spoznanja narodnih kultur.

Zborovsko petje je najširša oblika ljudsko-prosvetne dejavnosti

Razširjenost zborov sega že v zadnjo vas, če so le dani osnovni pogoji (v Sloveniji je preko 1000 zborov, če sem prištevamo tudi mladinske). To pomeni mogočno armado pevk in pevcev, ki bi ob načrtnem vodstvu tvorila ne samo močno združenje, marveč dajala tudi zelo izdatno in učinkovito podporo vsemu kulturnemu, gospodarskemu in političnemu življenju.

Zborovsko petje predstavlja najširšo obliko glasbene vzgoje

Prvi glasbeni nauki segajo preko pevskih zborov v take kraje in področja, kjer ne bi niti pri najvišji kulturni stopnji bilo možno ustanoviti glasbeno šolo. V primeri z ogromnim poletom po kvantiteti pa je kvaliteta še vedno zelo nizka, ker je nizka raven naših dirigentov.

Zborovsko petje je najmočnejše sredstvo za ohranitev pevskega narodnega blaga

Jezik in narodna pesem sta bila v vseh časih najmočnejše, dostikrat edino orožje posebno majhnih narodov v boju za obstanek. Narod, ki hoče ohraniti svojo narodnost, mora ohraniti predvsem svojo besedo in pesem. Slovenci, najbolj tisti izven meja domovine (Koroška, Primorska) so obdržali svojo narodnost v nemajhni meri ravno zato, ker so se vztrajno oprijemali materinega jezika, svoje pesmi in domače kulture. S tem se najmočnejše priznavajo k narodu, iz katerega se izšli, in s tem se uspešno borijo proti vplivom, ki jih hočejo odtujiti rodni zemlji.

Narodi in posamezniki, ki so zanemarili svoj jezik in narodno pesem in se dali okužiti od tujih vplivov, ne morejo več nastopati kot čista narodna enota.

Vsi resnično veliki duhovi na svetu so se ne-prenemoma vračali k večnemu neusahljivemu viru, t.j. narodnemu blagu v poeziji, prozi, glasbi. Ko so v zgodovini razne kulturne smeri zabredle v dekadenco, ko so izgubile svoj neposredni stik z ljudstvom in niso znale več naprej, so se regenerirale edino ob ponovni naslonitvi na narodno, jezikovno in pevsko bogastvo.

Največji skladatelji so poznali ljudsko melodiko svojega naroda do zadnjih podrobnosti in so govorili svojemu ljudstvu v njegovem lastnem, čeprav umetno obdelanem glasbenem jeziku.

Živimo v dobi, ko smo vsakodnevno izpostavljeni, da se v našo umetnost vtihotapijo tuji vplivi in pojavi, ki izpodrivajo, kar je tipično narodno, vsiljujejo kozmopolitizem ali pa kar vagone plehke glasbe na trgovski podlagi. Edino naslonitev na narodno blago lahko zajezi razkrajajoče posledice tujih vplivov in ohrani glasbo zdravo. To pa lahko stori z največjim uspehom ravno zborovsko petje.

Zborovsko petje je pomembno etično, estetsko in splošno vzgojno sredstvo

Večletno udejstvovanje v dobrem pevskega zboru lahko vzgoji pevca v dobrega ocenjevalca lepega in nelepega, da lahko te ugotovitve prenaša tudi v svoje življenje za vse primere, v katerih bi mu bilo treba presojati med lepim in nelepim v stvareh in dejanjih.

Zborovsko petje nudi za tako vzgojo nešteto možnosti. Volja, vztrajnost, rednost in discipliniranost so vrline, ki jih privzgaaja vsaka pevska vaja in nastop. Tekmovanje zahteva nadalje še borbenost, prisebnost, optimizem in voljo. Potovanja in turneje privzgaajajo pevcem skromnost, nesebičnost, samopremagovanje, treznost in v vzornem kolektivu še dobrosrčnost, marljivost, požrtvovalnost, vedrost, olikanost itd. Večletno udejstvovanje v zboru pa vzgoji pevca v človeka, ki si želi napredka in ki hoče korakati z duhom časa vedno više k popolnosti.

Tak pevec se je sčasoma dokopal do spoznanja, da je površnost največja ovira za napredek in da je zbor kot kolektiv dolžan ob vsakem času nastopa dati od sebe najvišjo možno kvaliteto.

Zborovsko petje je naša svojstvenost

Ugotovili smo že v uvodu, da smo Slovenci rojeni zborovski pevci. Večglasno petje v zborih je za nas tipično, naša svojstvenost, za razliko od drugih narodov, katerih ljudsko petje je večino-

ma enoglasno, kvačjemu dvoglasno. Klasični čet-veroglasni zborovski stavek, ki ga pojemo mi brez posebnega truda, dosežejo nekateri narodi šele s smotrnim učenjem in gojitvijo.

Ta naša prirojena naravna dispozicija za več-glasno petje izvira iz izrednega občutka Slovencev za harmonijo, kar je za zborovsko glasbo bistvenega pomena. S to prednostjo dosegamo pri zborovskem petju več od narodov, ki imajo sicer višjo glasbeno raven, kar pomeni, da z mnogo manjšim trudom dosežemo isto kot nekdo z veliko muko. Zato so naši zbori v splošnem blagoglasnejši, mehkejši, zlitejši.

Kljub navedenim prednostim pa smo Slovenci stopili na evropske koncertne odre razmeroma pozno. Glavni vzrok je bila dolgoletna politična in gospodarska odvisnost. Šele v petdesetih letih prejšnjega stoletja, ko je po Evropi zavel duh narodnega prebujenja, je tudi pri nas vzplamtel iskra lastnega kulturnega življenja. Ta doba nam je dala Fleišmana, Hajdriha, Aljaža, Ipavce, Jenka, Potočnika, Vilharja, Gerbiča in druge. Slovenska pesem se je razširila do Prage, Dunaja in Trsta. Le nekaj dobrih desetletij smo potrebovali, da smo pod mentorstvom Gojmira Kreka in njegovih "Novih akordov" dohiteli Evropo. Pod vodstvom Glasbene matice slovenska zborovska kultura ni ostajala več zaprta za slovenskimi mejami. Pod vodstvom strokovnjakov Hubada, Groebminga, Marolta, Mirka, Kumarja in drugih je prestopila mnoge državne meje in žela največja priznanja svetovne glasbene kritike.

V kratki dobi sedemdesetih let je slovenski narod na podlagi svojega prirojenega zborovskega smisla in pod strokovnim vodstvom prehodil dobo več sto let in uvrstil z lastno kvaliteto zborovsko literaturo in visoko poustvarjalno zmogljivostjo svoje zборе med najboljše na svetu.

Glasbene matice v Ljubljani, Mariboru, Gorici, Trstu, Akademski pevski zbor, Učiteljski zbor v Trstu in Ljubljani ter Trboveljski Slavček so slovensko pesem in našo visoko izvajalsko in umetniško zmogljivost ponesli v Francijo, Belgijo, Italijo, Avstrijo, Češko, Poljsko, Bolgarijo, Egipt itd. Poleg teh je vznikla še cela vrsta zborov (Zvona iz Ljubljane in Trbovelj, Celjsko pevsko društvo, Matice Ptuj, Novo mesto, Kranj itd.), poleg že prej obstoječih (Lira-Kamnik, Slavec-Ljubljana) ter desetine kvalitetnih mladinskih pevskih zborov.

Naravna posledica takega razmaha je, da je nastala tudi obsežna zborovska literatura. Če bi nič drugega ne imeli pokazati svetovni javnosti,

kot vse zvezke Novih akordov, Zborov, Pevca, Nove muzike, Grlice in Naših zborov, bi bil naš delež v svetovnem merilu v sorazmerju z velikostjo našega naroda za nas nadvse časten, če ne med najvišjimi.

V nadaljevanju tega sestavka bi bilo smotrno pisati o zgodovini zborovskega petja v Žireh. Dejstvo pa je, da je ta precej podrobno opisana v brošuri, ki je izšla ob 15. obletnici ustanovitve moškega pevskega zbora Alpine v letu 1979 v nakladi 2000 izvodov. Domnevam, da so brošure še vedno med bralstvom, zato bom v nadaljevanju pisal le o perspektivi zborovskega petja v Žireh.

Dejstvo, da se v tem trenutku v našem kraju, ki šteje nekaj preko 4000 prebivalcev z zborovskim petjem aktivno ukvarja približno 100 pevcev, pomeni, da je ta dejavnost na novem pohodu, ki naj bi se tekom let razvila še bolj, predvsem po svoji kvaliteti. Imamo tri pevske zборе - dva moška in en ženski - ki s svojim delom poskušajo narediti kar največ. Ugotavljamo, da s smrtjo staroste zborovskega petja v Žireh, skladatelja Antona Jobsta, petje ni ugasnilo - nasprotno - doživlja nov razcvet, kakor da bi se hotelo oddolžiti spominu pokojnega skladatelja, ki je več kot pol stoletja oral pevsko ledino v Žireh in postavil več kot solidne temelje nadaljnjemu razvoju zborovskega petja.

V vsej zgodovini zborovskega petja v Žireh je žensko petje igralo nekoliko podrejeno vlogo, kar je bil verjetno odraz časa, ki mogoče ženskam ni dovoljeval take angažiranosti kakor moškim. Dejstvo, da smo v letu 1980 organizirali množični ženski pevski zbor, ki šteje 48 članic, govori o tem, da je želja po ženskem zboru vseskozi tlela, a ni uspela zagoreti v svetel plamen vse do leta 1980. Zato je tudi razumljivo, da je ženski pevski zbor DPD Svoboda Žiri že v prvi sezoni dosegel zavidljivo raven, ki jo vztrajno pogloblja in ima predvsem glede na svojo množičnost najbolj svetle perspektive. Končno je to povsem logično. Petje je v enaki meri svojstvo žensk kakor moških. Še več: ženska - mati je tista, ki svojemu otroku ob zibelki prva vliva bodoče pevske dispozicije, pojoč mu nežne uspavanke. Mati je tista, ki se največ ukvarja v vzgojo doraščajočih otrok, petje pa je prav gotovo važen in pogost element estetske vzgoje. Popolnoma razumljivo je, da žensko petje ne more in ne sme biti postavljeno v primerjavi z moškim.

V Žireh smo se zato odločili, da postavimo ena-

ke temelje obem zvrstem zborov in kot krona vsega združimo pevce v množičen mešani pevski zbor, ki naj bi tekom časa posvečal največ pozornosti svoji kvaliteti. Pri tem nas čaka zahtevna naloga evidentirati vse pevske talente že ob istopu iz osnovne šole in jim omogočiti udeležbo v enem od zborov.

Če smo pravilno zastavili pevsko politiko, se bo pokazalo na koncertu maja 1982, ki ga skupno pripravljata ženski pevski zbor PDP Svoboda in MoPZ Alpina. V zaključnem delu naj bi zbora predvidoma že zapela v mešani sestavi in tako nakazala smer pevskega dogajanja v bodoče v Žireh.

Srednja

IZBRANI DOPISI VALENTINA POLJANŠKA

(1882-1968)

STARA ŽUPNA CERKEV V ŽIREH dr. France Stelè

LIKOVNI ESEJ dr. Ivan Sedej

ŽIVALI ROKENROLA

Gregor Tomc

SLIKOVNE IN LIKOVNE PRILOGE

dr. France Stelè, Jožef Plečnik, Stane Kosmač,
Tomaž Kržišnik

IZBRANI DOPISI VALENTINA POLJANŠKA 1882-1968

Nabral Miha Naglič

DOPISI V "NAPREJ!" (1903-1911)

ZAUPNIK IZ ŽIR

nam je poslal sledeče pismo: "Vaš list "Naprej" mi izredno ugaja; zdi se mi pravi uzor socialističnega lista. Osobito uvodni članki so velike važnosti za uzgojo in izobrazbo čitateljev ter zelo pripravní za agitacijo. Tudi drugim so-mišljenikom, katerim razdelim od Vas poslane liste "Naprej" močno dopade in tako pripravljá pot našim idejam, katere se bodo tudi pri nas počasi razvile in utrdile, seveda bo treba popreje še mnogo delovati in še veliko žrtvovati, ker so ljudje še prelahkomišljeni; ne znajo, ne morejo temeljito presoditi razmer, v katerih žive imajo jako primitivne nazore o ljudski družbi, državi, politiki, veri itd. Nekteri se prištevajo liberalcem, drugi klerikalcem, bistveno pa se prav malo ločijo. A vendar je med nami že tudi precej mladih, ki so pričeli "svet" nekoliko temeljitejše soditi in premišljevatí nekoliko globokejše o pomenu življenja. Počasi, a vendar sigurno korakamo naprej!"

(Naprej!, 18/9-1903)

IZ ŽIROV

Veselo življenje začénja po lepi žirovski planoti. Ljudstvo se zanima za pojave nove dobe. Volilna reforma v smislu splošne in enake volilne pravice je vzbudila tudi one, kateri so se dosedaj prav malo brigali za javne zadeve. Zahteva po enakosti v političnem življenju je našla obilo nepričakovanega odmeva v doslej indiferentnih masah delavskega in kmečkega ljudstva. Dokaz temu je - nastalo politično probujanje pri nas na Žirovskem. Naš obrtniški delavec, da, tudi naš obrtnik - kaj pa šele kmet - noben teh se ni kaj dosti brigal za to, kaj se drugje godi. Skromno je živel doma na revni grudi, trpel resigniran, robotal od zore do mraka ...

Gibanje industrialnega delavstva v večjih centrih je vzbudilo tudi našega človeka. Shod proti klerikalizmu, ki se je vršil ob času III. katoliškega shoda, je bil prvi početek. Po tem shodu smo se jeli zbirati v malih skupinah ter razmotrivati politično stanje. Večini se nam je najbolj prilegel socializem ter njegov predstavnik v politiki: socialna demokracija. Program socialne demokracije odgovarja najbolj našim srcem. Edino socialnodemo-

kratična stranka stremi za osvoboditvijo vsega ljudstva brez razlike narodnosti, pasme in spola iz spon gospodarske odvisnosti, političnega zatiranja in duševnega propadanja. Edino socialno-demokratska delavska stranka zastopa v vseh političnih in gospodarskih vprašanjih razredne zajme proletariata in edini nasprotuje energično vsakemu zatemnjevanju in povijanju razrednih nasprotev ter vsakemu izrabljanju delavcev v korist meščanskih strank. Socialno-demokratska stranka je mednarodna, obsoja predpravičarstvo narodov ravnotako, kakor predpravičarstvo rojstva in spola, posesti in plemena. Socialna-demokratska stranka obsoja in pobija vsako omejevanje svobode izražanja mnenja ter vsako jerobstvo potom države in cerkve; stremi za postavnim varstvom življenskega položaja delavnih razredov ter se bori za to, da doseže proletariata na vseh poljih javnega življenja kar največ upliva.

Skratka: socialna demokracija z vsemi svojimi principi, z vsem delom ter z vsemi uspehi najbolj odgovarja našemu čustvovanju ter našemu poznavanju. Sklenili smo vsled tega, da ustanovimo okrajno politično organizacijo socialno-demokratske stranke za naše kraje.

Na 2.t.m. smo sklicali shod v prostore s.T. Oblaka v Novi vasi. Našemu vabilu se je odzvalo nepričakovano mnogo tovarišev iz cele naše planote. K dnevnemu redu je govoril sodrug Anton Kristan iz Idrije, ki je jedrnato in jasno obrazložil današnji politični položaj, pomen volilne reforme za vse prebivalstvo ter celotno državo, ozrl se je tudi na naloge bodoče zbornice ljudstva - na reformo zakona med možem in ženo, na reformo kazenskega zakona, na reformo občnega državlanskega zakona, na starostno preskrbo delavcev i.t.d. V daljšem govoru je potem obravnaval potrebo in važnost organizacije za današnje politično, gospodarsko in kulturno življenje. Kazal je drastično na pomanjkanje organizacije na Žirovskem ter končal z vročim apelom na zbrane, naj otvorijo politično organizacijo socialno-demokratske stranke na Žirovskem.

Govoril je dalje sodrug I.Kokalj, rudar iz Idrije, ter pozival nas Žirovce v organizacijo. Sodrugi V.Poljanšek nam je končno povedal svoje mnenje glede organizacije ter je vprašal kot domačin vse domačine: kaj mislijo glede ustanovitve organizacije. Enoglasen odgovor je bil, da se ustanovi. In res: izvolil se je odbor iz vseh vasi, ki pridejo v poštev - in ki si je vzel za nalogo, izzidati organiza-

cijo v smislu socialno-demokratskih strankinih statutov.

Sodrugi po Žirovskem! Led je predrt! Oklenimo se naše organizacije - oklenimo se socialne demokracije. Vse napredne elemente pozivamo v naše vrste. Bližajo se važne dobe - bližajo se časi, ki bodo od vsakega posameznika terjali, da se odloči za važna vprašanja. Zato širimo delavsko napredno časopisje, širimo "Rdeči Prapor", širimo "Naprej!", širimo "Naše Zapiske" - "Delavski koledar" - knjigo "Pod spovednim pečatom" in sploh vse tako, kar bistri um ter krepi človeka v današnjih težkih časih.

Sodrugi po Žirovskem! V organizacijo!
(Naprej!, 18/12-1906).

ŽIRI

Klerikalci delujejo na vse kriplje, tudi liberalci "delujejo" za siromaka J.Grudna - seveda mi socialni demokratje ne zaostajamo. Shod 25.m.m. popoldne je bil za današnje razmere prav lepo obiskan. Ker je liberalna posestnica sokolske dvorane odpovedala zborovalni prostor, vršil se je naš volilni shod na prostem. Sodr. Josip Kopač je razvil program socialne demokracije v poljudnem govoru. Zborovalci so mirno poslušali, in poznalo se je, da jim govori govornik od srca. Sodr. Ant. Kristan je na kratko reasumiral izvajanja kandidata J.Kopača ter konstatiral, da, kdor prav misli, gotovo bo volil socialnega demokrata. - Shod v Žireh bo obrodil prav veliko sadu. 14.maja se bo to prav lepo pokazalo. Žirovska občina je raztrešena in treba bo še v raznih podobčinah shodov, ki prinesejo svetlobe v naše kraje.

(Naprej!, 4/4-1907)

IZ ŽIROVSKE OBČINE

Velikonočni ponedeljek t.l. je bil v našem kraju za socialno demokracijo prav znamenit dan. Liberalno politično društvo "Jednakopravnost" iz Idrije je na ta dan sklicalo dvoje javnih volilnih shodov, enega na Kljuko v Bogatajevo gostilno za volilce iz Ledin, Srnjaka, Govejeka, Vrsnika in Iderščka, drugega pa na Dobračevo za volilce Žirov, Sela, Nove in Stare vasi. - Shod na Kljuki je bil prezanimiv! Otvoril ga je idrijski župan Šepetavec, govorila pa sta za liberalce not. kandidat Tavzes in obč.tajnik Julij Novak iz Idrije. Oba sta ponujala kmetom "kmečkega" kandidata Janeza Grudna, ki "odvaga oba druga, da odletita v zrak" (besede Tavzesove!). Za socialne demo-

krate je dobil besedo sodr. Anton Kristan, ki je podrobil ostri kritiki liberalce in klerikalce ter razvil v jasnem, burno odobranem govoru, program socialne demokracije. Ko je dal potem g. župan Šepetavec Grudno kandidaturo na glasovanje, ni se vzdignila nobena roka zanj. Volilci Ledin, Srnjaka, Govejeka so torej soglasno odklonili Grudna ter odobrili kandidaturo Josipa Kopača, socialnega demokrata. Ljudstvo je volilo na celi črti Josipa Kopača! Prav enako zanimivo se je izvršil shod na Dobračevem. Govorila sta Jurij Novak in Fr. Tavzes ter ponujala kmetom in delavcem - Grudna. Zaman seveda! Ko je povzel sodr. Anton Kristan iz Idrije besedo, postal je ta shod res shod!

S krepkimi besedami je opisal govornik kmečno vprašanje, pokazal, kako so zastopali dosedaj kmeta, kako se mu je godilo ves čas dosedaj ter logično izvel, da edino socialna demokracija je še tista stranka, kateri more kmet zaupati. Viharno odobranje je kazalo, da govori sodrug Ant. Kristan iz srca vsem navzočim. Burni klici: Kopač je naš kandidat, doneli so po dvorani gostilne pri "Županu". Idrijski gospodje meščani so sicer skušali vpiti "Živio, kmet Gruden", ali odziva ni bilo. Zborovalci so vpili: kje pa je Gruden, Kopač je bil pred tednom v Žireh ter je pokazal, da je mož! Živel, Kopač, naš kandidat! Župan Šepetavec, ki je predsedoval shodu, se ni upal kandidature Grudnove niti na glasovanje dati, kajti bal se je, da bode doletela Grudno kandidaturo ista usoda na Dobračevem, kot jo je na Kljuki! - Eno je gotovo: Žirovska občina bo 14. maja z glasovalnimi listki pokazala, da hoče imeti Josipa Kopača za zastopnika v državnem zboru in nikogar drugega! - Liberalci so pravzaprav smešni ljudje! Trdijo, da so "meščanska stranka, da so buržoazijska stranka"; kmeta pa hočejo loviti, da bi šel za njo. Kmet je pa prevdaren in pojde za socijalnim demokratom!

(Naprej!, 4/4-1907)

IZ ŽIROV

Liberalci se ujedajo po "Slovenskem Narodu", kako smo Žirovci vneti za neodvisnega kmeta Grudna. Idrijski gospodiči pisarijo po nepotrebnem cele poldneve za ubogi "Slovenski Narod". Kaj bodele slepomišili?! Z olepšavanjem ne bodele ničesar dosegli! Žirovci se ne bomo vjeli na Grudna - znamo razlikovati stranko in stranko. "Slovenec" sicer tarna v svoji 89. št. v dopisu z Dobračevga, da je na Žirovskem ve-

lika zmešnjava - ker so celo veljavni posestniki socialni demokratje! Za delavce se razume, da ti, če so zavedni, morajo biti socialni demokratje - ali posestniki, to je nekaj drugega! No, bodite potolaženi, vi liberalci, pa tudi, vi klerikalci! Socializem gre zmagoslavno povsod! Tudi kmet bo slejaliprej socialni demokrat. Socialni demokratje so edina odkritosrčna stranka - kandidata te stranke bomo volili! Žirovski župan se piše Anton Kopač - Žirovci bomo volili pa: sodruka Josipa Kopača iz Trsta, pa če je komu všeč ali ne!

(Naprej!, 4/5-1907)

DOPISI V "NOTRANJCA" (1904-1909)

IZ DOBRAČEVE

Pri nas v Žireh nam "Notranjec" zelo ugaja, ker je neodvisen kmetski list, zastopnik kmetских teženj, ki prižiga ljudstvu luč prosvete, ter ga vodi do pravega spoznanja in samostojnosti. Ravno pravega samospoznanja in humanitarnega delovanja je silno potrebno našim ljudem, posebno kmetom. Noben stan ni tako nujno potreben pravega nepristranskega pouka in osamosvojenja od raznih preživetih teorij in predsodkov, kakot kmetski stan. - Mi Žirovci smo razmeroma še precej napredni, to dokazujejo naši nastopi pri volitvah, kakor tudi jako razvita domača obrt čipkarstvo; s čipkarijo se pečajo ženske skoro brez izjeme, v zimskem času tudi nekteri moški. Ta obrt upliva jako blagodejno na naše razmere. Nadalje je med nami tudi čevljarstvo močno razvito, okoli sto moških oseb izdeluje neprestano obuvala, ktera se razpošiljajo večinoma v tuje dežele, posebno delavcem, ker naši obrtniki izdelujejo zelo trpežno in ne predrago obutev. Tudi to močno upliva pri našem gibanju. Da nas preveva novodobni duh, dokazuje še najbolj naše društveno življenje, da obstojijo v naši kmetski občini štiri "mlekarske zadruge", tri "gasilna društva", dvoje bralnih, dvoje pevskih društev, podružnica c. kr. kmetijske družbe, hranilnice in posojilnice, sokolsko društvo itd. Iz tega se razvidi, da tudi mi stremimo po boljši in svetlejši bodočnosti. Posebno naša mladina prihaja vedno bolj do prepričanja, da se ne smemo na nikogar drugega zanašati, kakor na svojo lastno moč, da je le

v pravem spoznanju, krepki volji in agilni delavnosti pomoč in rešitev, da je v prvi vrsti nujna potreba za vsakega, da se izobražuje in spopolnjuje, kolikor največ mogoče duševno in telesno, da vsak pridno in prav deluje v svoj in splošni blagor, ker le tem potom pridemo naprej. - Razume se, da je tudi med nami še večina starih nazorov, katerim se vidijo razmere nespremenljive, misleč, da bo vse za vse čase tako ostalo, kakor je danes. Zlasti ženske prvačijo v tem oziru. Temu se ni prav nič čuditi; vzgoja jih privede do tega, doma se vzgajajo po srednjeveškem pravilu: Moli in delaj; šola jim tudi ne da kaj oposebnega, v cerkvi pa duhovniki napravljajo ženstvo skrajno fanatično. Tako dobivamo ženstvo, ki misli in je tudi prepričano, da življenje ni družega, kakor priprava na smrt ... Ženske uplivajo na moške; otroke vzgajajo v istem duhu in one so sploh največja zaslomba nazadnjaštvu in duševni konservativnosti. Vso svojo silo uporabijo zlasti v to, da obdrže moža zvestega starim nazorom. Nekateri so mnenja, da so ženske že po naravi bolj krotke, zadovoljne in starokopitne. To pa ni povsem resnično; zakaj so pa v nekaterih ozirih tako "napredne", zlasti v modi? V tem presežajo moške. Samo vzgoja jih privede do tega. Moški so bolj energični, pričeli so jasneje soditi svet in življenje. Čitajo napredne in svobodomiselnne knjige in časnike, kateri jim razširjajo duševno obzorje, gredo v tujino, tamkaj vidijo, da ves svet vladajo kruti, brezobzirni gospodarski zakoni, da v vsakem boju igra glavno vlogo moč, da vedno močnejši in izurjennejši premaga in potlači slabejšega. Tak moški se ne da več ogreti za temni, moreči klerikalizem. Ne imponira mu več duhovenski rek: "Ne glej me, poslušaj me"! On začne misliti s svojo glavo. Inteligentnejši, četudi priprosti, razmišljajo pač: Zakaj baš duhovniki ne store tega sami, kar uče druge; zakaj gledajo duhovniki v prvi vrsti na to, kako bi si na tej zemlji pripravili lepše in vdobnejše življenje ter si pridobili več premoženja? Zakaj uživajo tudi duhovniki vse naslade, ki jih nudi življenje, še celo take, katere so jim strogo prepovedane? Zakaj živijo tako, kot bi sami ne verovali v to, kar druge uče? Zakaj so duhovniki zahtevali v prejšnjem letu zvišanje plač, ko je vendar vsakomur znano, da so vsi dobro preskrbljeni, da jim ne manjka ne vina ne pečenke. Kerso dobro organizirani, so tudi dosegli, kar so zahtevali. Duhovniki delajo ravno tako, kakor svetni kapitalisti, da namreč izkoriščajo ter izsesavajo kjer in kogar morejo, v prvi vrsti seveda

ubogo in nevedno kmetsko ljudstvo. Zakaj vsi kopačijo kapital, tisočake in milijone ne glede na to, da ljudstvo siromaštva gine? Taka in podobna vprašanja se vsiljujejo vsakemu mislečemu človeku, ki kaj bere ter zna misliti; ako ni popolnoma zaslepljen ali duševni nezmožnež, mora to videti. Napredek zmaguje. Naravni zakon je to. Različne vede, zlasti prirodoslovne prodirajo bolj in bolj med ljudstvo, rušijo in pokopavajo stare nazore. Povsod zmaguje luč, tudi nam Slovincem mora enkrat zasijati solnce svobode, resnice in pravice. Zatorej le pogumno na delo za povzdigo našega naroda! Sto in stoletja so nas tlačili, izkoriščali in dušili razni verski in narodni fanatiki; čas je že, da zdrobimo verige robstva in odvisnosti, otrešimo se predsodkov, pokažimo hrbet sleparskim voditeljem, kateri so nas varali skoz stoletja. Nastopimo samostojno tudi mi! Kmetški stan je prvi stan, podlaga celi družbi; kmet prideluje ono, kar je neobhodno potrebno. Kmetški stan je tudi najštevilnejši. Bil bi lahko in bi tudi moral biti povsod prvi tam, kjer se odločuje usoda, pri postavodajalnih zborih, sploh povsod pri gospodarstvu in politiki. Ako bi bili kmetje tako dobro organizirani, kakor so drugi stanovi n.pr. plemenitaši, tovarnarji, trgovci, duhovniki, uradniki, delavci itd., potem bi lahko sami odločevali usodo; zdaj pa je ravno nasprotno: kmet je povsod zadnji, izkoriščen in preziran trpin. Doma si ne smemo poiskati boljšega kruha, želimo si v tujino, tam so nam na razpolago le najtežja in najnevarnejša dela. Kje je pomoč in rešitev? Nikjer drugje, kakor v nas samih. V naši združeni in gospodarski delavnosti je pomoč in rešitev. Le potom agilne, vstrajne delavnosti in svobodomiselnosti, katero si je pridobil v večstoletnem boju za svobodo, prispel je narod angleški na ono stopinjo dovršenosti, na kateri se nahaja danes, da tako prvači danes med vsemi narodi. Tudi francoska ali švicarska država nam lahko služita za vzgled. Da, le tam pridejo ljudje naprej, kjer so samostojni, energični, delavni, izobraženi in napredni, ker le taki se znajo posluževati vseh sredstev in pripomočkov, sploh vseh novodobnih iznajdb v dosegu boljšega življenja. Znajo biti tudi medsebojno složni in edini, kadar se gre za splošno korist. Tudi za nas veljajo isti zakoni. Tudi mi se moramo združevati, vaditi se v združnem življenju. Pričeti je treba z gospodarskimi društvi; mlekarne, živinorejske zadruge je prva stopnja za osvobodjenje kmetškega stanu. Društva pa uspevajo le tam, kjer so ljudje izo-

braženi, medsebojno složni in zaupljivi. Pri družtvih ne sme človek vedno le gledati na svoj dobiček, zlasti od začetka, časih je treba tudi kaj žrtvovati za občni blagor. Preveliki sebičnosti škodujejo združnemu življenju. Zato se moramo šele vzgajati. Treba je, da se vsak posameznik briga za društvo, da se vrši vse v redu, pravilno, da se ne utihotapijo notri ljudje, ki imajo vedno le sebe pred očmi. Vzglede, da se združno življenje ne obnese povsod, nam dajejo klerikalna konsumna društva, koja propadajo, ker niso imela prave podlage, ne izurjenega in sposobnega vodstva. Od nikoder nam toraj ni pričakovati pomoči. Združimo se toraj sami, in pokažimo svetu, da še ne propadamo, ampak da smo šele pričeli živeti. Izkoristimo domačo zemljo sami, ne pustimo, da bi jo nam izkoriščali drugi, zraven pa nas še prezirali in zaničevali, in mi pa bi se pri tem selili v tujino, in tam prodajali svoje moči. Bogastvo naše zemlje je še veliko, le pravega in umnega dela je treba. Zatorej bratje, pogumno naprej!

Kmeti stan je prvi stan,
Zato naj bo od vseh čislani.
Iz temnih sanj, ven iz temot,
K svetlobi naj nas vede pot,
Ven iz robskega trpljenja
Do svobodnega življenja.
Ves svet orjaško napreduje,
Povsod napredka luč zmaguje.
Naprej korakajmo i mi,
Da časa val nas ne vtopi.
Smo stoletja tužno spanje spali,
Robstva strup smo okušali.
Dovolj naj bo nam črne tmine,
Pogubna moč naj se razblini,
Naj pride jasni solnčni dan,
Da temote razpodi,
Da pošasti razkropi.
Oj bratje, le na bojno plan!
(Notranjec, letnik II(1906), str.70-71).

SHOD V ŽIREH "PRI PETRONU"

Se je vsled hujskanja tamošnjega kaplana Perkota vršil namesto ob 11. uri dopoldne šele proti večeru; kajti ta hvalevredni dušni pastir je prišol na njegovo komando je poslušna čreda, ki ob otvoritvi shoda zagnala tak krik in vpitje, da je bilo nemogoče zborovati in je bil sklicatelj prisiljen shod zaključiti. Volilci niti vstopiti niso hoteli, ker jih je bilo sram počenjanja zapeljanj tercijalk. Toda g. kaplan se je grozovito zmotil. Kajti zvečer se je v istih prostorih vršil prav lep shod,

ki je navzočim pošteno odprl oči. Predsednik "Jednakopravnosti" je kmetom kar najtopleje priporočal stanovsko organizacijo ter jim pojasnjeval program kmetskega poslanca Ivana Grudna. Krepe besede so zborovalce navdušile za kandidata, ki je izbran iz njihove srede, in 14. maj bode pokazal, da korakajo žirovci ramo ob rami z drugimi neodvisnimi kmetskimi občinami proti skupnemu cilju: osvoboditvi kmeta. Kmet za kmeta Ivana Grudna! Tudi žirovci bodo na dan volitve odločno pokazali, da ne marajo metle za poslenca!

(Notranjec, 20/4-1907)

SHOD V ŽIREH "PRI KATRI"

Se je pričel ob 3. uri popoldne, je bil imeniten gospodarski in volilni shod. Nad 300 mož, samih zavednih volilcev, se ni strašilo slabega vremena in je ves čas z največjo napetostjo prisostvovalo shodu. Zbrali so se možje iz cele žirovske doline in vse okolice. Ta shod ni bil samo volilni shod, ampak je imel tudi namen pojasniti zborovalcem, kaki koraki so se že napravili za izpeljavo prepotrebne železnice, ki naj bi tudi žirovsko občino vezala s svetom. O tem je poročal ljubljanski župan g. Ivan Hribar in vsi navzoči so iz njegovega temeljitega in zanimivega govora prišli do prepričanja, da se resno dela in da žirovska železnica ni več prazna marnja, ampak da bo v doglednem času tudi po žirovski občini pihal lukamatija. Nato je g. D. Hribar iz Ljubljane v navdušenih besedah vzpodbujal zborovalce k samostojnemu političnemu delovanju z geslom: pomagaj si sam in bog ti pomore! Kmet ne potrebuje nikakega varuštva, nikake komande, ker je svoboden državljan. Zato si naj ne pusti jemati pravice izbrati si poslanca iz svoje srede, iz svojega stanu. Velikansko navdušenje je sledilo krepkim besedam in mogočen klic: Živio Gruden! se je razlegel po vasi tja do kaplanovega stanovanja. Bil je to izraz prave ljudske volje. Ko je zopet zavladal mir, je stopil na oder Grudnov sosed in dolgoletni prijatelj g. Kajetan pl. Premerstein, posestnik v Ljubevču pri Idriji, in priporočal zbranim kmetom, naj se tesno združijo, ker v slogi je moč! Najboljši dokaz za to, kakšne koristi ima kmet od združenja, je pač naša vrla kmetijska družba, ki združuje v sebi malone vse zavednejše kranjske kmete, in koje delovanje je za kmetovalce naravnost neprecenljivo. Zato pa kmetje, držimo skupaj, vsi za enega, jeden za vse. Vsi oddajmo glasove našemu tovarišu Ivanu Grudnu, ki je mož na mestu in o katerem smo lahko prepričani, da bo krepko varoval ugled in koristi našega stanu!

Živio Gruden, naš bodoči poslanec! In zopet je iz več sto grl odmeval glas: Živio Gruden! Ta shod je bil sijajna manifestacija kmetске samozvesti.

(Notranjec, 20/4-1907)

SHOD SAMOSTOJNEGA KMETSKEGA KANDIDATA PREMIER-STEINA V ŽIREH

V nedeljo po deseti maši je imel pri nas shod g. Premierstein, kojega je otvoril rojak g. Kavčič in očrtal politične in gospodarske razmere, katere je imel priliko proučevati v tujini, kakor na Češkem in v Galiciji. Omenjal je potem domače odnošaje, o kojih se nikakor ne more reči, da so kmetu ugodni. Nezadovoljnost med ljudstvom je rasla in rasla in slednjič prisilila kmetско ljudstvo, da je začelo samo misliti ter nastopati samostojno. Sad tega gibanja pa so samostojne candidature notranjske kmetске stranke, med temi tudi ona kmeta Premiersteina. Ta je v svojem kandidatnem govoru razvil svoj program: Gospodarski napredek je njegova deviza, zavzemati se hoče za vse, kar bode ta napredek pospeševalo. Prostorna soba gostilne pri Kopšetu je bila natlačeno polna in vsi smo bili edini v tem, da damo svoje glasove kmetскеmu kandidatu Premiersteinu. - Popoldne se je vršil shod na Dobračevi, kojega se je udeležilo istotako kaj lepo število zavednih volilcev. Domačin Kavčič je, otvorivši shod, v daljšem govoru pojasnjeval, koliko so dosegle sedanje stranke za kmeta - in prišel do zaključka, da nič in da se morajo kmetje sami združiti, organizirati in si voliti iz svoje srede zastopnike v dež. in drž. zборе, ako hočejo, da se zboljša njih žalostno stanje. Nastopil je nato kmetски kandidat Premierstein, katerega smo navzoči sprejeli z nepopisnim navdušenjem in pazljivo sledili njegovemu izvajanju. Tudi zdaj smo bili vsi kot en mož za moža iz svoje srede, kojega poznamo od nog do glave in kojemu bo večina nas Žirovcev oddala 21.t.m. svoje glasove. Omenim naj še, da na shodu ni bilo o nasprotnikih ne duha ne sluha.

(Notranjec, letnik IV(1908), str. 55)

PO VOLITVAH

Ponosni moramo biti, ko zremo že takole lepo število samostojno mislečih kmetских mož, kateri so pokazali na dan volitve svoj značaj in svoj kmetски ponos navzic takemu pritisku od strani strankinih agitatorjev, katera je skrpucana iz vseh naših kulturnih in duševnih smrtnih sovražnikov.

Pomislimo, kako malo časa je od takrat, ko se

je še le rodila prva misel v zavednih kmetских glavah za somosvojo kmetско organizacijo, da od istega časa še nista potekali dve leti in danes je že pokazalo število, tretjina notranjskih kmetских volilcev s svojim čilim in nevstrašenim nastopom po načrtu svojega jasnega programa.

S ponosom moramo imenovati dve dični občini, kateri se nahajata v idrijskem sodnem okraju: največja občina Žiri in Godovič. Tu že vihra samostojna kmetška zastava nad razvalinami senu te trdnjave klerikalnega zmaja. Čestitost moramo vrlim občanom in za vzgled si jih vzemimo, njih ime bodi prvo zapisano v knjigi zgodovine, kajti prva je v hudem boju premagala sovražnika kmeta in prosvete, druga nosi pa odliko: samo še dva pristaša sovražnikov se potikata v razpadlih škrljeh klerikalizma.

Število pristašev naše agrarne stranke je v resnici veliko večje, kakor izkazujejo volitve, vpoštovati moramo delovanje klerikalnih strankarskih županov. Koliko volilcev, kateri se zavedajo svoje samostojnosti, so izpustili iz volilnega imenika, in nadomestili s takimi, katerim ne pristojata volilna pravica po današnjem volilnem redu! Vpogledi v imenik in reklamacije so bile onemogočene, ker jim je stala na strani višja politična oblast. Diko takih slučajev sta povzročila črnovrški župan Rudolf in nemški liberallec Eckel, okrajni glavar v Logatcu. Prvi je celo vrsto volilcev iz imenika spustil in nadomestil s drugimi takimi volilci, katerim nikakor ne pristojata volilna pravica po sedanjem volilnem redu.

Zabranil je vpogled v imenik zaupniku stranke gosp.nadučitelju Ivanu Silvestru. Pritožbo je okrajni glavar hitro rešil z odlokom, da se strinja z mnenjem županovim, da ima učitelj svoje polje v šoli. Zaznamkov iz imenika ni dovoljeno delati drugim strankam. Kaj pravite k temu gosp.okrajni glavar, ali vam niso pri deželni vladi v Ljubljani tega odloka prekrizali? Koliko vere naj imamo v vaše razsodbe?

Značilno je zadnji čas delovanje klerikalcev, braniteljev sv.vera. Ako si bil količkaj samostojnega prepričanja, takoj si bil proglašen kot brezverec, liberallec, kužna ovca, katere naj se vsi pošteni ljudje ogibajo. A sedaj so se ti sveti voditelji zvezali z najbolj brezvernimi in liberalnimi ljudmi, kateri prebivajo v državi želi z nemškutarji, največjimi sovražniki vsake slovanske naprednosti, misleči, da na tak način zamore na slovenski zemlji ves napredni živelj. Prislovica je bila: kdor hoče hudiča

preganjati, mmora biti čist, sedaj so dobili nov sistem, z nemškimi liberalci bodo slovenske preganjali in panali, hudiča hočejo s hudičem preganati.

Privoščimo jim to veselje, svetujmo jim, naj pokličejo na pomoč še francoske framazone, samozavesti in naprednosti ne umorijo nikdar več v glavah slovenskih kmetov. Reči moramo, da je ni struje, katera bi zavdala klerikalizmu na deželi tako smrtonosno rano, kakor samostojna kmečka organizacija, to je agrarna stranka, v katero mora slednji pristopiti, kajti v ti stranki je njegova rešitev. Da niso puhle te besede, imamo dokaz na Češkem, tam, kjer je še pred kratkim časom cvetel klerikalizem uničen popolnoma. Uničila ga je samostojna zavest čeških kmetov, tako da ima sedaj tam kmet največjo besedo, kmet tam sedi sam na svojem sedežu v javnih zbornicah. Kaj pa pri nas! Tega misliti nismo mogli. Boje se namreč, da bi mi kmetje prišli sami za svoje vajeti, katere stari zviti lisjak, klerikalizem tako trdno drži v svojih krempljih, ker slutiti, da je po njem, kadar jih iz rok izpusti, a izpustiti jih bode moral prej ali slej. Le krepko na delo, naša moč naj se množi! To je naravna sila in naša sveta dolžnost, da svojo posest sami posedemo in obdelujemo, da bode izvedljiv naš jasni program. Nihče naj ne sede prej k počitku, da ne pridemo do svojega cilja.

Samostojno misleči kmet.

(Notranjec, 29/2-1908)

IZ ŽIROV

Dne 29. marca smo imeli tukaj protestni shod proti uvažanju živine iz inozemstva, osobito iz Srbije. Shoda se je udeležila večina naših kmetov, kateri so bili vsi navdušeni za to, da bi se uvoz tuje živine preprečil. Govoril je jurist g. Ivan Kavčič, opisoval je razmere naše države napram Srbiji in Nemčiji in orisal ves položaj v pravi luči, nato smo spisali resolucijo, s kojo smo protestirali in se postavili v bran za svoje interese. Resolucijo je podpisalo precej nad 150 kmetov. Govorilo je še več kmetov, ki so povdarjali, kako pogubonosno bi to na nas vplivalo, ako se dovoli, da se meje odpro in živina prosto uvažja. Kajti s tem bi propadal pri nas kmečki stan. Reklo se je, pravi in resnični napredek je vendar le to, ako se potrebnega blaga (to v prvi vrsti živine) več in boljšega pridela, potem bo šlo vse drugo. Kako pa bomo mi kmetje skrbeli za izboljšanje zemljišč, za intenzivnejše obdelovanje in gnojenje ter za izboljšanje in

povzdigo živine, ako bo ista še cenejša, kakor je sedaj, ko vendar že komaj danes goveja živina v najboljšem slučaju plača krmo, kaj šele delo. In ako imajo vsi stanovi pravico se potegovati za svoje stanovske interese, izboljšanje plače in ugodnejše razmere, imamo mi kmetje trpini vsaj isto, ako ne še večjo pravico in dolžnost potegniti se za pošteno in krvavo zaslužen plačilo svojega znoja in dela, noben poštenjak nam tega ne more odrekati. Mi, ki smo prva podlaga vsemu drugemu, tudi ne moremo postati nemi sužnji. Kakor se žal godi še dandanes, da mi redimo in oskrbuemo z največjo vnelo in s skrbjo živino, meso pa komaj poznamo kakšno je, komaj o večjih praznikih ga vidimo na svojih mizah! In zakaj je tako? Zato, ker smo prenevedni, zato, ker se ne znamo in ne moremo tako kot drugi stanovi organizirati in združeno močjo braniti svojih pravic. Gospodarsko-strokovne in politične izobrazbe nam je potreba. Kadar spoznamo razmere in sami sebe, kadar prešine naše duše čut bratstva, vzajemnosti in samopomoči potem še le si bomo znali pomagati do boljših razmer. - Podpisana resolucija se je poslala na državnozbornske poslane, take shode naj bi prirejali kmetje povsod. Klerikalci so kar iz sebe, ko so pri zadnjih volitvah neusmiljeno propadli. Zdaj pišejo brezimna pisma in uganjajo vsakojake neumnosti. Značilno za njihovo moralo in duševni nivo pristašev "stranke ljudskih sleparjev" je anonimno pismo, katero je dobil značajni pristaš, "Kmet-ske stranke" M. Novak po domače "Srnačen", ki je najuzornejši in najnaprednejši gospodar občine, gotovo klerikalci nimajo nobenega tako poštenega, odkritega in značajnega moža, ki bi užival pri pametnih ljudeh toliko simpatij kakor on, ako bi iz desetih občin vse svoje pristaše skupaj spravili. Pisma ne moramo tukaj objaviti, ker je preneumno pisano, podlemu klerikalnemu dopisunu, ki se ni upal podpisati, povemo samo toliko, da bi bil "Srnačen" lahko postal odbor-nik, ker mu je bil namandat na razpolago, pa ga ni maral sprejeti, ker je preveč zaposljen, dočim pristaši neumnega pisarja tudi z najsilnejšo agitacijo niso mogli priti v odbor. - Dne 5. aprila smo imeli shod občinskih volilcev, na kojem je g. Ant. Bogataj, posestnik iz Žirovskega vrha v dolgem govoru orisal namen in pomen občinskega odbora, in pozival novozvoljene može "kmet-ske stranke", da naj delajo složno in ne oziraje se na desno in levo za občni blagor, povzdigo in napredek kmečkega in obrtnega stanu. - Udje "Mlekarske zadruge

na Dobračevi" so sklenili odstopiti od "Zadružne zveze" in pristopili k "Zvezi slovenskih zadrug v Ljubljani", ker nova zveza z mladimi in agilnimi močmi obeta in pokazuje več delavnosti in smisla za napredek in povzdigo zadružništva kakor "Zadružna zveza". (Notranjec, 11/4-1908)

IZ ŽIROV

V nedeljo, dne 12. aprila je predaval tukaj urednik "Perotninarja" gosp. Anton Lehrmann o koristi in dobičku maloživinoreje kokoši in kuncev. Gosp. predavatelj je v poljudni in živi besedi orisal umno rejo malih domačih živali. Mož je strokovnjak teoretično in praktično izobražen v svoji stroki, zato je tudi umel živo naslikati koristi, ki jo donša reja teh živali. Navaal je zglede iz svoje praktične skušnje v Tržiču. Dokazoval je potrebo in korist zaklopnih gnezd za kokoši, kakor njih umno rejo, pravilno krmljenje ter odbiro za pleme, za koje se morajo jemati le najboljše živali, ki donšajo največ dohodkov. Plemenitev se ne sme vršiti v sorodstvu. Pozival je navzoče, naj se po možnosti oprimejo reje perotnine in kuncev, ker bo to njim samim v korist. Uspeh se seveda pokaže le pri pravilnem krmljenju in pravilnem odbiranju za pleme. Gosp. A. Lehrmann je priporočal navzočim, naj ustanovijo takoj perotninarsko zadruo, koja bo zvezana z glavno centralo v Ljubljani, ki bo skrbela za najboljše odjemalce na svetovnem trgu, in bo dobiček ostajal v rokah rejcev samih, dočim ga imajo sedaj prekupci, tako da na stroške slovenskih kmetov bogati nemško podjetje v Gradcu, ki spravlja ogromni dobiček. Da gre naše imetje v tuje kremplje in se nabira kapital v nemških rokah, je kriva naša nevednost. Poprimimo se torej vsi umne reje in prodajmo svoje blago zadružnim potom. S tem pomagamo sebi, svojemu narodu do boljše bodočnosti in blagostanja. Navzoči, katerih žal ni bilo mnogo, niso bili voljni takoj izvoliti odbora in so se domenili, da se prične kupovati perotnina in jajca v jeseni v naših mlekarnah, kar je tudi najprimernejše. - Želeti je le, da bi predavanje doseglo obilo uspehov, kar bi znatno povzdignilo našo produkcijo. Za stvar seveda sedaj še ni velikega navdušenja. Nekateri naprednejši se bodo morali najprej oprijeti; kakor sploh za vsako stvar, tako je tudi za to: Najprej je treba dobrih zgledov, potem šele pride v splošno veljavo. Ljudje so pač kakor povsod preveč starokopitni, novotarije, četudi najboljše, se jim zdijo dostikrat smešne, mes-

to da bi poskusili resno, se marsikateri radi norčujejo. In to je baš krivo, ker smo prepo- vršni, da smo nevedni in "revni narod sloven- ski", ker ne znamo vsestransko in temeljito izkoriščati svoje rodne zemlje, zato jo izkoriš- čajo tujci. Mi pa hitimo v tuje kraje na Nem- ško in v Ameriko prodajat svoj mozeg in svoje moči, kar je pač žalostno. Večina nas je posta- la duševnih sužnjev marijoneta brez lastne mis- li. Mesto prepričanja in premišljevanja gojimo slepo vero, vero brez dejanja, koja nam vtepajo naši voditelji že stoletja v glavo in koja je tu di kriva naši potlačenosti. V zadnjem času se obrača na bolje, mladina in sploh razumnejši so se pričeli emancipirati, duševna "svobodna mi- sel" pridobiva vedno več privržencev in ona je temelj napredka. Šele, kadar človek spozna sam sebe, svoj položaj in dobi temeljitejšo poj- me o namenu človeštva in ljudske družbe, šele potem prične ceniti svoje delo, premišljevati resno in stremeti za pravim napredkom in višji- mi cilji. Torej samo višja izobrazba, čitanje, študiranje, premišljevanje in šolstvo nas bo privedlo do boljšega blagostanja in plemenitej- šega življenja, kojega nam stari svetovni nazori z vso "pobožnostjo" niso mogli in ne morejo pri- praviti. Da je temu tako, nam dokazuje vsa zgo- dovina in sedanost.

- Za novega župana je izvoljen Fran Primožič, posestnik in mizar v Novi vasi. Mož je vse- stransko priljubljen in simpatičen, vnet za vsak napredek, ki ume premišljeno nastopati povsod, upamo da bo na pravem mestu. (Notranjec, 25/4-1908)

IZ ŽIROV

Pri nas zidamo dve svetišči ob enem. Ljudje starih nazorov zidajo župno cerkev, "mladi" pa gradimo "Sokolski dom". Tako se bo ob enem zadostilo čustvom starih in mladih. O potrebi "Sokolskega doma", ki bo precej obsežna in prostorna stavba, smo prepričani vsi napredni Žirovci. Ker dozda nismo imeli nikjer večjega prostora primerne za večji sestanek ljudi, zato je vse časti in pohvale vredna agila in požrtvovalna delavnost in vstrajnost naših Sokolov, ki so v kratkem času svojega delo- vanja pokazali toliko dela. Sokolski dom bo do jeseni t.l. dovršen, (cerkev še ne bo) brez- dvomno je ta stavba mnogo bolj potrebna kakor cerkev, katerih je že itak pet v občini in bo nova služila le v toliko, kakor peto kolo pri vozu. Sokolski dom pa bo v istini naše prepo- trebno svetišče, ki bo posvečeno vzgoji in izo- brazbi. V njem se bodo prirejali shodi, preda-

vanja, predstave, veselice, v njem se bode telovadilo. Služilo se bo v naše plemenite namene, v našo telesno in duševno izobrazbo. Tudi za zidanje nove šole se pripravljamo. Skrajni čas je že, da bi uvideli vsi odločujoči faktorji nje krvavo potrebo. V Žireh potrebujemo najmanj petrazrednico. Pri tako razvitem obrtu in prometu, kakor je v Žireh, vendar ne zadostuje več trirazrednica, posebno v času vseobčega napredka, tudi kmetijskega. To bi moral vsakdo videti. Žalostno je pač, da se še vedno dobijo ljudje, katerim se šola dozdeva povsem nepotrebna. (Zanje ima pomen samo cerkev?) Mrtvega so našli v sredo zjutraj pijančka "Mlinarčkovega Štefana". Dostikrat se je opil in razsajal, dokler mu ni alkohol uničil vsega organizma (imel je ožgano drobovje). Pokojnik je mlad, vendar po njem kot pijančku ni nihče žaloval. Pretresljivo žalostno je pač, da ljudje iščejo moči in razvedrila v alkoholnih pijačah, dočim dosežejo ravno nasprotno: propast duševno in telesno. (Notranjec, 9/5-1908)

HRANILNICA IN POSOJILNICA NA DOBRAČEVI
Krepko napreduje. Dne 20. septembra 1908 vršil se je občni zbor, ki je izkazal za naše razmere v prvem polletju obstanka precej velik promet, 210.000 kron. V kratkem je upati, da se še znatno pomnoži. Želeti je le, da bi se ta zavod, ki je povsem v naprednih rokah, udomačil in, da bi se ga vsi udeleževali v denarnih zadevah. Žalostno je dejstvo, da so tudi nekateri naši pristaši tako nerodni, da rajši podpirajo tuje, celo nemške nasprotne zavode, kakor, da bi privoščil dobiček domačemu kraju. Trebalo bi malo več krepke volje in tudi malo prave vzajemnosti, pa bi vse uspevalo. Kmet.

(Notranjec, 3/10-1908.)

IZ ŽIROV
20. septembra je bil tukaj škof Jeglič; govoril je v cerkvi jako vneto, pobijal je moderno svetovno naziranje in "Svobodno misel", par zvezkov "Sv. misli" je imel celo na leci pri sebi. Tudi Sokole je prijemal. No, odvrnil ni nobenega. Njegovih pristašev pa ni bilo potreba tako temeljito prepričevati. Rekel je, da bi prišel, če treba, tudi v "Sokolski dom" se pogovarjat in srčno nas bo veselilo, ako pride, se bomo saj kaj temeljitega pomenili. Slušatelj.

(Notranjec, 26/9-1908)

IZ ŽIROV

Imeli smo slovesno otvoritev "Sokolskega doma", ki je nad vse krasno uspela. Povsem primerno takemu vzvišenemu namenu kot je "Sokolski dom", v kojem se bomo vzgojevali, izobraževali, duševno in telesno. V kratkem se prično v domu predavanja vsako nedeljo popoldne. Predavali bodo vrli gg. profesorji mestne realke v Idriji, ki so jako uneti za izobrazbo in povzdigo preprostega ljudstva. Razpravljala se bodo razna novodobna znanstvena vprašanja, ki so zlasti v sedanjem času potrebna za razumne in misleče ljudi. Podrobno še poročamo. Nazadnjaki kar sikajo jeze in ščujejo ljudstvo proti vsemu, kar ima služiti pravemu napredku. Toda v vsakem boju je treba poguma, zdrav in življenja poln človek vrne klofuto kakršnokoli, ki mu je priloži nasprotnik. Slišati se mora tudi v "Sokolskem domu" svobodna beseda; prižgati se mora luč prosvete, ki osvetli resnico. "Proč s prevarami in lažmi!" To mora postati naš bojni klic. Šola naša je za nas premajhna, sezidati smo jo morali sami, - kar nam ne da država in dežela, priboriti si moramo sami. Tako je govoril vrli naš prvoboritelj g. jurist Jan. Kavčič ob priliki slovesne otvoritve "Sok. doma". V "Sokolski dom" k predavanjem vabimo vse prijatelje prosvete in resnice. Tudi gospod kaplan naj pride, da se bomo bolj temeljito pomenili o vsem. (Notranjec, 26/9-1908)

IZ ŽIROV

Vojaški nabori so nam zopet letos odvzeli veliko dobrih delavnih sil, med njimi tudi zelo naprednih mladeničev. Militarizem je pač nenasiten zmaj, ki pije narodom moči in kri. Da se bo i v bodoče zasužnilo še večje število mladeničev kot dosedaj, za to so pre-skrbeli dični naši državnozborovski zastopniki. (Kdo dokaže, da niso resnični prijatelji ljudstva?) Vsi kranjski klerikalci so baje glasovali za povišanje števila vojaških novincev. In če bi ne bili, vlada ne bi dobila potrebne večine! - "Vrag vzemi take poslance, ki doma obetajo vse najboljše, v zboru pa delajo to, kar zahteva vlada", je rekel te dni o njih neki naš star a pameten kmet. - Obžalovanja smo vredni, to je istina, dokler bomo pošiljali v razne zastope take reve, ki štitiijo in podpirajo one struje in sile, ki tlačijo naš narod v temo nevednosti in revščine in mu branijo svobodni razvoj naprej, do lepše bodočnosti in višje kulture! Sovražni so

vsakemu pravemu napredku, sovražni šolstvu in ljudski izobrazbi, navdušeni pa za morilno orožje in ubijanje ljudi kakor za cerkveno premoč in madvlado klerikalcev. Toda gremo naprej! In prišel bo čas, ko bomo pomedli i mi s takimi pokvekami. - Pevci pevskega društva "Dobračeva" se prav pridno vadijo v petju in nastopajo povsod pohvalno. V petju jih poučuje tukajšnja domača šivilja Fr. Trpin, ki se je v petju tako izobrazila, da lahko smelo nastopa, če treba pred vsako družbo. Vsa čast njim. Tudi godbeni klub, ki se je ustanovil pred nekaj meseci tukaj izborna napreduje in bo kmalo lahko javno nastopal. V godbi poučuje brezplačno tukajšnji dacar, mož je zelo navdušen za glasbo, gre mu vsa čast v tem oziru. Naši Sokoli jako dobro napredujejo, pridno se vežbajo v telovadbi. Zlasti naraščaj je prijetno gledati, kadar izvršuje lahke proste vaje; telovadba blagodejno vpliva na razvoj mladega organizma in razuma. Prirejajo se pogosto veselice z igrami, srečkanjem, godbo, plesom itd. zraven se pridno zbirajo prispevki za "Sokolski dom", ki je že do sredi visočine dograjen. Novoustanovljena "Hranilnica in posojilnica na Dobračevi" vrlo napreduje. Že prvi mesec maj je imela prometa nad 60.000 kron; zdaj ga ima že čez 80.000 kron. Vidi se, da jo le predolgo nismo ustanovili, da bi se bili že poprej gospodarsko povsem osamosvojili, kar je v času boja s klerikalizmom nujno potrebno. Da vse to ni po volji našima kaplanoma, se razume, na vseh krajih rujeta ter delujeta proti nam! Mi pa jim odgovarjamo s pridnim delom za našo stvar, kar je najbolje. Želeti je, da tudi naši Ledinci osnujejo svoj "Hranilnico in posojilnico", da bi se stem postavili na svoje noge. Tako se kakor drugod povsod, kjer se ljudje zavedajo, tudi pri nas vrši in vodi boj med starim in novim. Težak in dostikrat skoro brezupen je ta boj, vendar konečno povsod zmaga mladost, napredne sile, vse, kar je preživelo, se stara in pade v grob. Iz groba pa klije novo in pestrejše življenje, naravni zakon je to, in vse se mu mora nehote pokoravati brezpogojno. Akoravno skušajo nazadnjaki vseh oblik in struj zaježiti in preprečiti moderno gibanje in stremljenje človeštva po duševni in gospodarski osamosvojitvi iz spon starih preperelih naziranj, v kojih je tičalo človeštvo stoletja in stoletja, zaman je njihov boj in trud, ne bo se jim to posrečilo nikdar, ne v velikem, ne v malem, ne pri nas doma, kakor tudi ne v širšem

okrožju. Ne, ustaviti tega razvoja ne morejo, toda zavlečejo ga lahko. Zato pa moramo nemorno delati za dobro sveto stvar, in odbijati junaško in samozavestno vsako prizadevanje reakcionarjev nam škodovati. Zatorej le vsi na delo! Z bratsko ljubeznijo in požrtvovalnim in vzajemnim delom bomo dosegli vselej in povsod najlepših uspehov. Delujmo povsod za gospodarski napredek, podpirajmo po možnosti svoj društva, da tako skrbimo za njih razvoj. Širimo pa tudi moderno svetovno naziranje povsod, zlasti med mladino, ki je za vse najbolj dovzetna. Bodimo povsod vzor ljudje, vzor gospodarji in zaman bo trud nasprotnikov. Na delo torej za svobodo, povzdigo in napredek!

Kmet

(Notranjec, 13/7-1908)

IZ ŽIROV

Kakor drugod, smo tudi pri nas močno občutili posledice letošnje suše. Krme bo skoraj tretjino manj kakor prejšnja leta, zlasti po suhih travnikih ter senožetih se je večjidel posušila, tudi po njivah, zlasti detelja. Druge košnje bo skoraj polovico manj, kakor bi je bilo pri normalnih razmerah. Tudi drugi pridelki so močno prikrajšani. Tako da vse hudo zadene v prvi vrsti kmeta trpina. Suša je tudi še bolj potrdila resnično potrebo vodovoda na Dobračevi, ker so morali skoro vsi posestniki vasi dovažati iz oddaljenih potokov več mesecev slabo vodo v sodih. Koliko to povzroča truda ter kako slabo vpliva v zdravstvenem oziru, si zamore vsakdo predstavljati. To naj bi odločujoči faktorji pri vladi uvidevali ter uvaževali, tako, da bi privolili podporo tam, kjer so je v istini potrebni, tako, kakor so jo za vodovod na Dobračevi. Zdaj, ko je pričelo močno deževati ter je vode v vseh vodnjakih dosti, je v nekem oziru še slabše, kajti nad Dobračevsko vasjo je razprostrto pokopališče iz kojega vre v času deževja hudourniki, ki izpirajo gnila trupla ter prinašajo s sabo škodljive glive in tako zastrupljajo vodnjake, da res ni več vode na Dobračevi, ki bi bila zdravju ljudi ali živini neškodljiva. Tudi v slučaju požara ni na razpolago vode, kar je lahko usodepolno za celo vas. Drugače bijemo Žirovci stari boj. Naši zavodi, kakor "Hranilnica in posojilnica", mlekarska zadruha na Dobračevi itd. dobro uspevajo. Sokolski dom je dovršen, krasna stavba je to, ki je bila za naše razmere že zdavnaj krvavo potrebna. Ponosni bi lahko bili Žirovci, da imamo tako delavne ter navdušene Sokole med sa-

bo, ki so s svojo izredno požrtvovalnostjo omogočili svetišče naprednih Žirovcev, ki bo služilo v njih vzvišene namene, k napredku ter vsestranski izobrazbi umetnosti in prosveti. Dne 30. avgusta t.l. se vrši slovesna otvoritev, to bo dan, ki je praznik, kakršnega mi še nismo imeli. Na predvečer dne 29. avgusta 1908 v prizore idrijski igralci lepo narodno igro "Deseti brat". Ves drugi dan se bo vršila slavnost z jako krasnim in zanimivim sporedom. Na to slavnost se vabijo vsi rodoljubni ter napredni Slovenci, kojim je v resnici mar napredek in povzdiga slovenskega ljudstva. Kajti podobne slavnosti baje še ni bilo na Slovenskem. Žirovski "sokolski dom" je prvi, ki se otvori. Da pa to bode v oči klerikalce se razume. Že zdaj pihajo v onemogli jezi v "Slovincu" in "Domuljubu" ter sploh rujejo na vse mogoče načine, kar pa kaj malo izda. Onih, ki so razumni ter napredni itak ne pridobe, od nazadnjakov pa itak ničesar dobrega ne pričakujemo. Ti naj le opravljajo, kar jim je drago, mi smo jim hvaležni za njihovo umazano gonjo proti nam, ker nam dostikrat služi za reklamo. Torej 29. in 30. avgusta le vsi zavedni naprednjaki v žire k narodni slavnosti otvoritve prvega sokolskega doma. Sokol. (Notranjec, 22/8-1908)

IZ ŽIROV
Suša je napravila tudi pri nas ogromno škode. Prikrajšani so vsi poljski pridelki. Ravnotako bo dosti manj krme zlasti jesenske. Ubogega kmeta vse izkorišča in oškoduje. Neugodno vreme mu vzame in prikrajša pridelke, njegov edini up. Toda proti temu je brez moči. Lahko pa bi si pomagal drugod, tam kjer mu škoduje nevednost, ker ravno nevednost je kmetov najhujši sovražnik. Ako bi bili kmetje samostojnega mišljenja in bi spoznali svoje razmere in svoj položaj, da bi znali ločiti svoje prijatelje od neprijateljev, da bi se stanovsko organizirali in si pomagali vzajemno drug drugemu, kaj vse bi se dalo napraviti na gospodarskem in kulturnem polju! Nabavili bi si lahko združeno potrebne stroje, nakupili umetnih gnojil, naročili boljših semen in prodajali skupno svoje pridelke. Prirejali bi lahko gospodarska poučna predavanja, in se shajali skupaj k gospodarskim pogovorom. Izobrazbe je potreba, gospodarske in politične. Dobrega čtiva primanjkuje, ki bi vzbujalo človeka k samozavesti in samopomoči. Da bi v času volitve znali poiskati moža iz svoje srede: takega, ki bi bil neodvisen in

bi poznal tudi sam vse britkosti kmečkega stanu, ker le tak bi znal zastopati kmete v postavodajalnih zborih. Dokler bo pa kmet slepo veroval svojim duševnim slepiteljem, toliko časa se mu tudi ne more bolje goditi. Zdaj v zimskem času je čas zato, da premišljujemo svoj položaj in ukrenemo kaj pametnega. Vsi drugi stanovi se združujejo, da pribore boljši kos kruha. Ali naj edino kmet ostane več en tlačan!? Treba je le resne volje in prijete krepko za delo. Pa uspeh ne bo zaostal. Na delo torej! Ne udajati se duševnemu lenarjenju, ter idijotstvu, časi so resni, treba je resnega dela, drugače nas potopi duh časa in gre preko nas in čez nas naprej. Zidajmo mesto cerkva prosto pot do boljše bodočnosti in lepšega življenja, kar bo stokrat boljše za nas. (Notranjec, 17/10-1908)

IZ ŽIROV

V nedeljo, dne 11. t.m. je predaval tukaj g. profesor dr. Lončar o temi: "Razvoj fevdalizma preko liberalizma do socijalizma". Gosp. predavatelj je umel slušateljem jasno predstaviti razvoj človeške družbe od prvega pričetka kulturnega življenja do današnjih dni. Predavanje je bilo velezanimivo in poučno ter je napravilo na slušatelje velik utisk. - V nedeljo, dne 18. t.m. bo pa predaval v sokolskem domu g. profesor in ravnatelj mestne realke v Idriji g. dr. Bevk: "O alkoholizmu in njegga pogubonosnem uplivu na človeški organizem, kakor na družinsko ter družabno življenje sploh". Želeti je, da bi se teh predavanj naše ljudstvo vdeleževalo v kar najobilnejšem številu! (Notranjec, 17/10-1908)

IZ ŽIROV

Predavanje o alkoholizmu dne 18. oktobra je dobro uspelo. Gosp. prof. dr. Bevk je snov predavanja "o alkoholizmu in njegga pogubonosnem uplivu" zares mojstrsko obdelal. Razložil je popolnoma jasno lastnosti alkohola na zunaj, njega barvo, okus, gorenje, kakor lastnost, da vsrkava vlogo, ter zamori v sebi vsako življenje ter onemogočuje trohnobo in gnitje tvarin, ki so v njem. Razložil je dalje natanko kako upliva požirek alkohola v ustih, požiralniku in želodcu ter dalje v žilah in mišicah. Dokazal je popolnoma jasno, da je alkohol ne le, da nima nikake hranilne vrednosti, da na noben način ne upliva ugodno na človeški organizem, ampak ravno nasprotno; njegov upliv je skozi in skozi škodljiv.

V želodcu vsrkava vlago vase (zato je pijanec vedno žejen) ter brani, da se zavžita jedila slabeje ali nepopolnoma prebavljajo, in tudi pozneje, mesto da bi dovajal telesu novih porabljenih snovi, mu jih še odvzema. Kdor torej uživa redno dan na dan alkoholne pijače, ta se polagoma pa gotovo zastruplja. Oni navidezni dobrodejni vpliv, da človeka "pogreje", "okrepi in požiivi", mu "vzbuja veselost" itd. je vse le hipna prevara in omama živčevja. Alkohol je torej potuhnjen sovražnik človeštva, njegov navidezni dobrodejni vpliv je gola prevara. Kdor išče torej v pijačah moči in razvedrila, se prebritlek varja. Alkohol zavžit v večji meri vpliva na možgansko delavnost, slabi zavest tako dolgo, da jo človek popolnoma izgubi, ako si ne jenja "prilivati", večkrat se konča to še celo s smrtjo (tudi pri nas se je že letos pripetil tak slučaj). Na vsak način pa redno uživanje alkoholnih pijač slabi človeka ter mu pije moč, to pač vsakdo lahko sprevi-di, da alkoholu udan človek postane nekaka "šleva", pešajo mu telesne in duševne moči tako dolgo, da ga napadejo razne bolezni, ki končajo s smrtjo, ako se poprej, dokler je še čas, ne odvadi pijanček uživati tega "Olimpijskega nektarja". Da pijančevanje neugodno vpliva na družinsko življenje, je obče znano. Pijančevi otroci in babe so največji revčki. Za vse drugo se dozdeva alkoholiku škoda izdajati denarja, samo za alkohol ne. Da so pijančevi otroci tudi telesno in duševno slabejši, je dokazano. In stem degenira, propade ves narod; alkohol ga uničuje denarno in duševno. Alkoholizem je tudi vzrok premnogim hudodelstvom, pretepom, ubojem, tatvinam, ropom itd. Statistika iz Švice nam razjasnuje naslednje: Od 100 umorov, ubojev ter nasilstev s smrtnimi posledicami, jih povzroči alkohol do 65. Od 100 nenravnih dejanj jih povzroči alkohol 77. Od 100 požigov jih alkohol zakrivi 56. Od 100 potepuhov se jih obsodi 80, katere je zapeljala pijača. Od 100 slučajev, kjer se je naselil v hišo prepir in težko življenje, jih je 56 pripisati zopet neumnemu popivanju alkoholnih pijač. Med 100 blaznimi je 30 onih, katerim je povzročil alkohol blaznost. Med 100 bedastimi, slaboumnimi otroki je polovica takih, katerim je alkohol vir nesreče, tudi velik odstotek ljudi si vzame življenje vsled alkohola. In vsak deveti človek umre vsled alkohola. Te žalostne številke, katerih bi se dalo navesti še vse polno, govore dovolj jasno, kakšen blagoslov je alkohol za človeštvo. Koliko bolje bi bi-

lo, da bi nikdo ne pokusil pijače, kakor da povzroči toliko nesreč in gorja. O da bi se le en del tiste moči, ki jo požre alkohol, obrnilo v napredne in dobrodelne namene, kaj vse bi se dalo napraviti! Marsikdo si pač ne more predstavljati vesele družbe brez pijače, dasiravno je skoro vsaka zabava plemenitejša in tudi cenejša. Žalostno je torej zreti ljudi, katerim doma primanjkuje dobre hrane, ki imajo skrbi čez glavo, pa potem še iščejo zabave v kozarčku strupene pijače. Neumno je tudi žejo gasiti z alkoholnimi pijačami, kajti alkohol žejo še poveča, gasi jo samo voda, ki je v pivu ali vinu. Več je v pijači alkohola, manj pogasi žejo, poprečno je v pivu krog 5%, v dobrem vinu krog 10%, v žganju do 30% alkohola, najbolj nedolžno je pivo, pa je vendar predrago. Največji vzrok, da se toliko pije, je pa neumna moda, včasih so iskali v tem časti, in jo nekteri še sedaj, kdor za pijačo da, ta je mož; toraj zopet blažena nevednost. To in še dokaj drugega nam je v živih besedah predstavil g. predavatelj. Na sluhatelje je to napravilo ugoden vtisk. V nedeljo dne 25. t. m. bo predaval v "Sok. domu" zopet profesor mestne realke v Idriji dr. B. Bebler "o vsemirju", kar bo zanimivo in poučno za vsakega razumnega človeka. (Notranjec, 24/10-1908)

ŽIRI

V zadnjem času sta tukaj umrla dva moža v še trdni moški dobi vsled alkoholizma. Pijačo sta imela za priboljšek in največjo naslado tega sveta, in ravno ta njuna domišljava pomoč jima je bila na kvar, da jima je razjedala drugače trdno in krepko telo tako dolgo, da so jima izhlapele vse življenjske sile. - Čudne misli se porajajo mislečemu človeku ob takih prizorih, ko vidi pred sabo uničeno krepko človeško bitje v najlepši dobi moči in razuma, ki bi lahko delalo in sploh imelo sposobnost boriti najtežje boje življenja, krog njega pa plaka jo mladoletni otroci in ženka. In kaj je krivo, da se je moral prerano in težko ločiti od življenja? Neumna in slepa vera v moč alkoholnih pijač! Skoro vsepovsod se misli, sklepa in govori "o pijači" in njeni dobroti, ob vsaki priliki obvsakem sestanku, kupčiji, pogovorih ali sploh ob prostem času: kar hitro v gostilno, tam v zakajenih pivnicah, kjer se toči smrtne pijače, tam je po mnenju mnogih šele pravo življenje, vse drugo je pusto in prazno. O ti prokleta nevednost in lahkomisljenost našega

ljudstva! Zato smo tako potlačeni, izkoriščani in pritisnjeni na vseh straneh, ker smo prelahkoverni in lahkomisljeni. Zato nas izkoriščajo tujci doma in v tujini. Mesto da bi znali doma poiskati kruha, se moramo podajati v tujino iskat zaslužka in uničevati moči, zato je temno in težko naše življenje. Ker mesto da bi se učili, razmišljevali, se pametno pogovarjali in storili kaj vesplošno koristnega, ubijamo svoje moči s strupenimi pijačami; v njej raztapljamo svoje mozgane, s kojimi bi morali vstvarjati kaj dobrega in koristnega ter soditi o svetu, življenju takšnem, kakoršno je, ne tako, kakor ga slikajo nekteri v naivni domišljiji. Naša doba zahteva resnih, temeljitih, globokih ljudi, ki poznajo svet in življenje. Le taki pridejo na površje, do moči in vlade ali bolje do boljšega lepšega in svobodnejšega življenja. Ljudje, ki iščejo v pijači in podobnih stvareh najvišjo kulturo, so podobni veščam, ki se toliko časa zaganjajo v luč, da poginejo. Ni li mar vsaka zabava lepša, zdravejša, čednejša in plemenitejša kakor brezmiselno srkanje dražih pijač. Čitanje, razgovori, predavanje, telovadba, ali ni to tudi zabava in koliko boljše kot pitje! Človeku, ki stremi za vedno večjo popolnostjo, se ne sme zgubiti noben trenotek življenja, vsak čas je treba kaj obdelati ali pa se kaj naučiti. "Čas je zlato" pravi Angleži in ravno oni so prvi narod na svetu, zato ker so delavni, vstrajni in globoki ljudje. Taki bi morali biti tudi mi. Vsak denar, izdan za pijačo je zavržen, vsak čas pri popijači je izgubljen. In ako preračunimo, koliko milijonov se izda samo v naši deželi za pijačo, kako ogromna vsota se zavrže!? Koliko ta vsota presega ono, ktero naši ljudje zaslužijo v tujini, Ameriki in drugod? Nobena bolezen, nobena nesreča nam ne vzame toliko moči kakor pijača, alkoholizem. Po vsej pravici je dejal tedaj angleški državnik Gladstone: alkohol uniči več ljudi kakor vojska, kuga in lakota skupaj. In kaj je temu vzrok? Nevednost. Ne znamo si vstvariti drugih zanimivosti, ki bi nas razvedrile ter nam ob enem koristile, pa gremo in pijemo ter se s tem ubijamo. Lenoba v mišljenju (to je nevednost) je največji greh, ki se kruto maščuje nad nami. Kadar bomo gledali svet in življenje z lastno sodbo in bomo iskali moči in odrešenja v sebi samem in pred nikjer drugod, kadar bomo šli vsaki stvari do dna, takrat bomo šele v stanu se dvigniti ter si priboriti lepše življenje

in takrat bomo popustili tudi alkoholne pijače, kakor še marsikaj, kar štejemo danes za najboljše.

(Notranjec, 28/11-1908)

KMETIJSKI POUČEN TEČAJ V ŽIREH

bo v nedeljo, dne 28. februarja t.l. Nato se opozarjajo vsi gospodarji, da se ga udeležijo polnoštevilno, da spoznajo napake našega gospodarstva in po mogočnosti iste odstranijo. Nikar naj si kdo ne domišlja, da je za svoje gospodarstvo dosti učen; svet napreduje in vsaki čas se izume kaj novega, vse to je treba zasledovati, kdor noče zaostajati tudi v gospodarskem oziru.

(Notranjec, 20/2-1909)

IZ ŽIROV

Na spomlad bodo vrli idrijski profesorji zopet prirejali predavanja v "Sok. domu". Kmetijskega poučnega tečaja ni bilo, dasi ga je deželni odbor potrdil in je bil isti po vseh časnikih že razglašen. Po vseh okolnostih soditi, so tudi tukaj klerikalci posegli vmes s svojo vse dobro uničujočo politiko! - Dober tek! Vprašamo klerikalce "čuke" koliko so že koristili za občni blagor? Nekaj tožb, razporov in veliko nepotrebnega govorjenja, to je vse njihovo "delovanje". Pogoji za njih obstanek je ljudska površnost in nevednost. A kakor sneg pred solncem, bo izginila njih moč, kadar se ljudstvo zave ter jih spozna take, kakoršni so. Ako bo bodočnost lepša in svitlejša kot je sedanost, bo to naša bodočnost!

Naprednjak.

(Notranjec, 13/3-1909)

IZ ŽIROV

Deželnozborske volitve so se letos končale brez vsake agitacije od strani naprednjakov. Klerikalci so sklicali par shodov in strastno agitirali. Mi pa smo si mislili: čemu bi se ubijali in nepotrebnem čas tratili z volitvami, večino v deželi imajo itak klerikalci; pustimo, bomo videli, kaj bodo napravili. In tako smo večinoma ostali doma. Od 315 volilcev jih je volilo le 94, trije glasovi so bili razcepljeni. In tako so dobili kaplanovi "junaki" večino, na katero pa navzlic njih agitaciji in naši brezbirčnosti ne morejo biti ponosni. Klerikalci imajo sedaj krmilo deželne vlade v rokah in že delajo dolgove, kajti 10 milijonov

je že nekaj, toda zapomnijo naj si naši kmetje, osobito hribovski, da od teh milijonov ne dobe ničesar, pač pa bodo imeli veliko čast, plačevati večje deželne doklade. Mogoče jo je zadel oni volilec, ki je napisal na volilni listek poleg kandidata Ivana Grudna, kmeta na Jeličnem vrhu, tole:

Jaz volil bom Grudna,
ki samostojen je kmet;
če je tudi od farjev
zaničevan in preklet.

Večina bo farška
Perhavca zvolila;
samostojnost, zavednost
nanovo razbila.

Mi reven smo narod
in bomo še,
dokler bodo popi
vladali vse.

Svobodnjak.

(Notranjec, 10/4-1909)

IZ ŽIROV

25. aprila je predaval v sokolskem domu gosp. profesor K. Stranecki: o razmerju in sorodstvu človeka, živali, rastlinstva in rudništva. G. predavatelj je v poljudni in živi besedi orisal, kako vse tri panoge prirode izhajajo druga iz druge, kako so vezane druga na drugo, kako posamezni njih deli v boju za obstanek podpirajo drug drugega, včasih pa so drug drugemu v kvar in pogin. Opisal je nadalje razne parazite, ki se utihotapijo v živalsko, kakor v človeško telo, kakor trakuljo in druge podobne bolezni, človek se jih nalezne nevedoma in nehote, ker pridejo k njemu kakor gosti v gostilno. Ko so se ojačili, pričnejo s svojim uničujočim delom. V vodi, zraku, kakor v človeški krvi se nahaja vse polno malih, prostemu očesu nevidljivih bitij, živalic in rastlinic, to so bakterije. Večina izmed njih niso človeškemu zdravju prav nič škodljive, nekatere še celo koristne, dočim so mu druge smrtno nevarne kakor one kolere, kuge, osepnic (koze), različne jetike itd. vse te bolezni izhajajo iz malih nevidljivih živih bitij, ki prihajajo v človeka z jedjo ali s sapo, se v njem razmnože in uničujejo ves organizem. Živo je slikal dalje, kako služijo rudnine v hrano rastlinam in živalim, kako jih zna človek obračati v svoj prid. Pred tisočletji je rastlo na naši zemlji bujno drevje, veličastni gozdovi, zemeljski preobrati, potresi, viharji, povodnji itd. so pokopali te gozdove z debelo plastjo zemlje. V teku dolge dobe so se

stari gozdovi spremenili v premog, katerega danes kopljemo iz zemlje, ki nam služi za kurjavo ter nam goni razne stroje. In kaj je končno to? Nič drugega kakor nabrana in shranjena solnčna energija. Solnce je namreč vir vsega gibanja in življenja na naši zemlji, ono je vzrok da teče voda, rasto rastline in žive živali. Vsled solnčne toplote je zrastle drevje in toploto hrani drevje v sebi; izžarivanje premoga ali drv ni torej nič drugega, kakor izkoriščanje one toplote, ki jo tekom svoje rasti sprejme drevje od solнца. Tako koraka človeštvo naprej k vedno višji popolnosti. Vsaka nova najdba prinese dosti dobrega človeštvu, žalibog da tudi premnogokrat kaj slabega (temu je seveda kriva le nepravna raba, oziroma barbarstvo, kojega se še niti dandanes ni otreslo človeštvo.) Koliko nam je že odkrila vedno napredujoča tehnika, ter olajšala boj življenja. Nikakor pa se ne more trditi, da so moderni topovi in strojne puške človeštvu v korist. To so pač le žalostni pojavi moderne kulture! Tako ima človeštvo v svojem boju za obstanek na vseh koncih in krajih dosti sovražnikov. Največji sovražnik pa tiči v njegovi lastni nevednosti. Koliko slabega povzroči alkohol?? Koliko vsled nevednosti povzročene različne bolezni? Koliko slabega se proizvaja v družabnem življenju, vsled nevednosti večine ljudstva? Torej bolj, ko se človek izobražuje in spopolnjuje, vsestransko navedneje ko živi, popolnejši je. To nam kaže harmonija cele narave s kojo v zvezi je tudi človeštvo, ter gre neprestano naprej do vedno večje popolnosti. Nekako tako, seveda obširneje je poročal gosp. profesor. Ker se za predavanje ni naprej vedelo, zato tudi udeležba ni bila posebno obilna. Sploh želimo, da bi nas še dostikrat obiskali gg. predavatelji profesorji iz Idrije, in nam razložili kaj tako zanimivega. Slušatelj.

(Notranjec, 1/5-1909)

IZ ŽIROVSKE OBČINE

Svet napreduje, mi tudi; dobro delo rodi dober sad. Tri članice Marijine družbe so menda blagoslovnjene. Tako upamo, da se kmalo pomnoži število Marijinih otrok. Posebno blago srce je izkazalo neko dekle tam nekje v Mrzlem vrhu, katera je celo zimo (tako se govori) sprejemala krepkega fanta (rešetarja iz Ribnice). Mož jej je ostal hvaležen in jej postregel z svojo moško postrežljivostjo. Zdaj se hvali, da ji je bil "mladi bog". Mačka miško ulovi,

2

3

1 Valentin Poljanšek (olje, 1922). Avtor slike je akad. slikar Franjo Kopač, hrani jo Jože Poljanšek v Ljubljani. Fotografiral Vlastja Simončič.
2 Valentin Poljanšek kot poslanec ljubljanske oblastne skupščine, izvoljen na listi JDS leta

1927. Sedi v prvi vrsti kot peti z desne.
3 V.P. v krogu svoje ("Modrjanove") družine, 15. maja 1936. Spredaj sedijo: hči Franca z vnukom Denisom, žena Marija (roj. Sedej), V.P., hči Marija; zadaj stojijo sinovi Strojko, Ludvik in Jože.

DOPISI V "BRAZDO" (1934-1937)

OPAZOVANJE IN IZKUŠNJE

V Žirovski dolini imamo za spravljanje otave na svojevrsten način oblojtrane vozove in sicer tako, da postavimo vrh navadnih lojtric še posebne, 1 m široke lojtre, tako imenovane "uratunje". Te postavimo na dva počez položena "legnarčka", tako narazen, da stojé od zunanjega roba voznih lojternic še za 25-20 cm na ven. "Legnarčki" morajo biti primerno zarežani, da se spodaj na vozne lojtre in zgoraj na "uratunje" lahko z žico dobro pritrdijo. Spredej in zadržimo "uratunje" s "križi", to sta po dve letvi, na koncu okovani z primernim nastavkom, ki jih navzkriž nasadimo na "uratunje". Dobro je tudi, da jih z lesenim klinom zatakemo, da se ne snemajo. Dolgi so križi po potrebi tako, da so "uratunje" nekoliko razveznjene, po priliki 1.50-2 m. Izdelane so "uratunje" iz tanjših lat in tankih, toda precej gostih klincov, da niso pretežke.

Na tako prirejen voz delavci veliko hitreje nakladajo. Na vozu ni potreba posebno zmogljive osebe, tudi otroci lahko tlačijo. Končno pa pri nas takih voz niti ne povezujemo, zvrhane z 800-1000 kg otave naložene vozove vozimo domov, ne da bi se kaj raztresalo.

(Kmet iz Žirov)

(Brazda, letnik I (1934), str. 52.)

ŽIVETI HOČEMO!

Vsak človek ima naravno enako pravico do življenja in udejstvovanja; iz te pravice pa izvira tudi dolžnost dela - da si vsak delavnik zasluži svoje potrebščine za življenje in s tem vrne družbi, kar je od nje prejel. Vsak je dolžan vse svoje moči posvetiti sebi in splošnosti v prid, ker je človek družabno bitje in mu le družba nudi primerno in dostojno življenje.

Dolžnost družbe in njene uprave je skrbeti, da se vsak posameznik varuje vseh nepravil, da se mu da v mladosti primerna vzgoja in s tem poda možnost, da čim temeljitejše izrabi svoje moči sebi in družbi v prid.

Nadaljna dolžnost družbe je, da nudi vsakemu posamezniku primerne življenjske pogoje, preskrbi delo in primeren stalen zaslužek v kakršnikoli obliki. Vsaka nezaposlenost delavcev je znak nepravilne uprave, znak bole-

Za vrat ji kremplje zasadi;
Kjer skupaj dva sta noč in dan;
Prav rado nekaj se zgodi! ...
Zgodilo se je tudi tukaj in pričakujemo srečnega družinskega dogodka! - Tudi član telovadnega odseka "orel", je bil tako uljuden, da je bil zvest odjemalec pri dveh trgovcih. (Ti šmentani trgovci imajo itak vsega na razpolago imponujejo vsakomur). Fant je nabasal razglednic, češpelj, krink itd. in ker je ravno slučajno pozabil plačati, mu je nespametno urejena ljudska družba preskrbela brezplačno stanovanje in hrano. Tudi predtelovadec "orlov" noče iz prevelikega patriotizma plačati patenta za svojo mizarstvo obrt, samo radi tega, da plačuje kazni in s tem državo podpira. Oj kako so vzorni državljani.

(Notranjec, 8/5-1908)

IZ ŽIROV

Krme bo pri nas letos tako malo, kot že dolga leta ne. Nekaj je temu vzrok še lanska suša in zima, drugo pa letošnja suša. Tako bo zopet slaba letina pritisnila kmeta siromaka. Kmetko delo je že itak slabo plačano, ako pa ga pritiska še slaba letina, potem ga skoro ni večjega siromaka. Država pa, mesto, da bi se brigala za resnične potrebe ljudstva, za povzdigo kmetijstva, misli raje na nove topove, strojne puške in bojne ladije, mar bi se iz tega materijala gradili potrebni stroji in druge naprave in tista moč, ki jo pustijo naši mladeniči pri vojaki, bi lahko služila zdravemu delu za povzdigo blagostanja. Država se pač skuša z državo in kar ena, mora storiti tudi druga, oporeče kdo, resnica, toda to bo trpelo le toliko časa, dokler bodo ljudje nevedni, dočim prešine ljudi samozavest in napredni duh, da ne bodo videli v morilnem orožju idealov, potem se bo stvar polagoma predruščila. V Ameriki nimajo velike stalne armade, ne vladajo klerikalci kakor pri nas, pa so vendar srečnejši Amerikanci kakor mi. In mi hodimo v Ameriko po boljši kruh. Ako bi država skrbelo za boljše šolstvo in izobrazbo državljanov za njih gospodarsko povzdigo, kaj vse bi se dalo napraviti! Toda vladajo le nekateri sebični špekulantje, večina nas pa smo njihovi sužnji. Nevednost je najdražja stvar in mati vsega slabega, tudi državnega zla. Ker nam ne pomaga država, pomagajmo si sami, berimo kaj, premišlujmo, učimo se ter delajmo vajetno za povzdigo.

(Notranjec, 26/6-1909)

ni v družbeni upravi.

Nepravilnost ali bolezen današnje družbe je danes postala tako velika in splošna, da je na pohodu že splošna gniloba in razkrajanje. Posameznim mogotcem je dana možnost brezmejnega kopičenja bogastva in neomejen upliv na javno mnenje in z njim na zakonodajo, državne uprave in mednarodni položaj. Na drugi strani pa se množi armada zatiranih in izkoriščanih, nezaposlenih in prezaposlenih. Slednji, med koje spadamo tudi mi, ki se prištevamo slovenskemu kmečkemu ljudstvu, moramo neprestano delati in garati za golo borno preživetje, in še to je v neprestani nevarnosti, da nas preženejo in pahnejo v beraštvo.

Naravno je, da ne moremo biti zadovoljni s sedanji razmerami in moramo gledati in delati na to, da se iste premenijo in zboljšajo. Mi ne moremo in ne smemo biti slepe igračke v rokah sedanjih mogotcev, mi moramo zahtevati svoje pravice; mi smo živi, hočemo živeti, mi se hočemo udeleževati. Mi hočemo s svojim delom služiti svoje potrebščine. Mi nočemo milosti, mi hočemo pravice!

Živeti hočemo in ne samo životariti in umirati pri delu ali v brezposelnosti!

Živeti hočemo, ker vemo, da je na zemlji za vse ljudi dosti kruha in vseh drugih potrebščin in bi vsega lahko še več bilo, ako bi vladal pameten in človekoljuben družaben red, vsled tega hočemo delati na to, da se te razmere zboljšajo in uredijo tako, da bo vsak imel dolžnost koristnega dela v prid splošnosti in pravico do poštenega in primerne preživetja za sebe in svojo družino.

Živeti hočemo s poštenim svojim delom, preskrbljeni hočemo biti, ne samo v dobi delazmožnosti, temveč tudi za slučaj bolezni, starosti in onemoglosti.

Živeti hočemo, ne samo mi, ampak tudi dalje v svojih otrocih in unukih, ker mi prav tako ljubimo svoje otroke in svoj naraščaj, kakor ga ljubijo kapitalisti, uradniki, častniki in vsi drugi. Naše žene in naše matere so žrtvovale veliko več za svoje otroke, ker so jih morale s svojim delom rediti, in jih izmučene oskrbovati.

Živeti hočemo, ker smo prav tako ljudje, kakor vsi drugi, in imamo iste pravice do življenja, kakor vsak drugi stan. V naših glavah se prav tako krešejo misli, vstaja zadovoljnost in neza-

dovoljnost; prav tako hrepenimo in stremimo za lepšim, boljšim in svobodnejšim življenjem. Naša srca prav tako znajo ljubiti in se žrtvovati, in to mnogo bolj kakor premnogi današnji mogotci.

Živeti hočemo in ne postati žrtev zablod različnih mogotcev sedanje družbe. Mi želimo mir in smo za mir med narodi in državami, ker ne maramo za nova klanja in pobijanja v nepotrebnih vojskah. Delati hočemo za zbližanje med stanovi, narodi in državami; vsak naj ima svoj prostor na soncu in svoj kos kruha, ker je svet za vse dovolj velik. Vsled tega zahtevamo, da se umaknejo oni, ki jemljejo prostor drugim.

Živeti hočemo svobodno in ne pod komando drugih, koji so pokazali vso nezmožnost, pravično voditi in urediti ljudsko družbo! Mi hočemo mir in poštenje, kruh, pravico in svobodo!

Mi hočemo soodločevati in biti enaki med enakimi, nočemo za sebe nikakih predpravil in jih tudi drugim ne priznamo.

Živeti hočemo, a ne v temi in nevednosti. Zahtevamo luči in izobrazbe; izobrazbe, ne samo duha, temveč tudi srca in značaja, bodočnost nam ne sme vzgajati grabežljivih volkov, temveč človekoljubnih ljudi, ki bodo videli v svojem bližnjem sočloveka, in ne samo predmet za izkoriščanje. Izobrazba in šola bodočnosti nam mora vzgojiti ljudi, ki se bodo zavedali, da je sreča posameznika odvisna od sreče vseh skupaj, da je ravno prevelika sebičnost kriva vsega zla, ki danes mori in duši ves svet. Zakonodaja bodočnosti pa mora preprečiti izkoriščanje človeka po svojem sobratu. Ustvariti se mora red, kjer ne bo izkoriščevalcev in ne izkoriščanih.

Samo živeti hočemo in zahtevamo svoje človeške pravice, kojih nam nihče odrekati ne more. Vsak, kdor je pošten, nam mora priznati, da smo na pravi poti. Vsem želimo dobro in zahtevamo, da se nikomur ne krati in ne godi krivica.

To je naš program, naš smoter in naš cilj, naravna pravica človeka, ki dela in ne pravica kapitala, ki se je danes dvignil nad vse. V taka razmišljanja se je treba potapljati in v tej smeri delovati.

V.P., Žiri.

(Brazda, letnik II/1935), str. 56-57)

NAŠA KMEČKA ZBORNICA

O ZAŠČITI KMEČKIH POSESTEV

Ministrstvo pravde baje izdeluje osnutek zakona o zaščiti kmetij, ki naj bi bil nekaj zakon o eksistenčnem minimumu (to je nujni pogoj za preživljanje). Na ta način so zaščiteni uradniki in delavci, kojim se mora vedno pustiti gotovo vsoto zaslužka ali plače kot najnižjo potrebno vsoto za preživljanje; šele kar je več, se lahko zarubi in odvzame. Tudi obrtniku se ne more rubiti in prodati za obratovanje potrebno orodje in stroji.

Kar je delavcu, uradniku, uslužbencu ali častniku plača, to je kmetu njegovo zemljišče, ki mu edino daje možnost skromnega preživljanja! Vendar se je kmetu po dosedanjem pravu lahko vse prodalo in ga pahnilo v obupno beraštvo. Dosedanja zaščita je le nekakšno podaljšanje plačila, začasen pripomoček onim, ki so bili neposredno pred prepadom. Torej nekaka prehodna oblika.

Ako bo šlo v tej smeri dalje, bo vedno več prezadolženih in povsem izčrpanih kmetij, koje bi bile po obstoječem pravu prodane brez ozira na to, kaj bo z njihovimi dosedanjimi obdelovalci.

Ako se upošteva dejstvo, da je mala in srednja kmetija oni temelj, na kojem sloni naše državno in narodno gospodarstvo, vsaj v sedanjih razmerah, da te gospodarske jednote vzgajajo zdrav naraščaj, ki ga oddajajo tudi v mesta in druge stanove in je ta stan najmočnejša opora države, je nujno potrebno, da se ta temelj zaščiti pred propadom.

Vprašanje pa nastane, kako in v kakšni obliki naj se to izvede, da ne bo nevarnih pretresljev za celokupno gospodarstvo?

Pravično merilo in pravilo v tem slučaju mora biti: Kar je za preživljanje družine neobhodno potrebno, tega se ne sme v nobenem slučaju prodati in odvzeti! Prvi pogoj preživljanja na kmetiji je gotova površina obdelanega zemljišča, koja pa ni povsod enaka in se ne more vzeti vse z enakim merilom za vso državo. V Banatu, Sremu in drugod po južnih krajih raste žito in drugi pridelki brez gnojenja in se na enaki površini zamore več in z manjšimi stroški in delom pridelati kakor pa v naši Dravski banovini. Razlika je tudi med slabimi brežinami in lepimi ravninami, vsled tega bi se moralo kot podlaga za tak minimum posestva vzeti več razredov koje naj bi določili kmetijski strokovnjaki sporazumno s kmeti samimi, ali pa naj bi vzeli gotovo višino letnega kat. donosa kot merilo.

Vzemimo, da bi se vzelo povprečno merilo za Dravsko banovino 12 ha. polja, njiv in travnikov skupaj, poleg tega še primerno množino pripadajočih gozdov in slabšega zemljišča, kot podlaga za najmanjšo količino, ki je potrebna za preživitev kmečke družine; in bi se pod to mero ne smelo nasilnim potom ničesar odprodati.

Poleg tega naj bi bilo zaščiteno še sledeče: Vsa potrebna poslopja; stanovanjska hiša, potrebni hlevi, gospodarska poslopja, kozolci, kašče, čebelnjaki in sušilnice. Nezarubljivo bi moralo biti vse za obdelovanje potrebno orodje in vozovi in potrebna živina, en par volov ali par konjev, ter dve kravi, ali gotovo število koz ali ovac, ter ves do nove letine potreben živež.

To bi bila nekaka temeljna zaščita malih posestev, da bi se ne mogla porušiti na ljubo upnikom, ter bi se za kmečko družino ohranil rodni krov in najpotrebnejša gruda, ki za nje pomeni isto kot za državne uslužbence, nastavljenice in delavce najnižja plača, ali za obrtnika orodje in stroji.

Nadaljnja potrebna zaščita bi morala biti glede odplačevanja obstoječih kmečkih dolgov. Odplačevanje teh dolgov bi se moralo raztegniti na najmanj 25 letno dobo; sedaj nekaj let ko je vse izčrpano, recimo pet let naj bi amortizacija (odplačevanje) sploh odpadla. Obrestna mera se mora znižati na maksimalno (največ) dva do tri od sto. Ker več v najboljšem slučaju zemljišče in kmetijski obrat ne donša.

Prezadolženim, kojim z lastnim posestvom in delom očitvidno ni mogoče plačati obstoječih dolgov naj bi se isti do gotove višine črtali, bodisi, da iste prevzame država, ki bi lahko na ta račun obremenila razna velepodjetja, koja so se dosedaj ščitila. Še celo previdnejši manjši vlagatelji, ki sedaj ne morejo priti do svojih prihrankov pravijo: Mar naj bi se nekaj takoj odpisalo in popustilo dolžnikom samo da bi bilo drugo na razpolago. To so seveda previdnejši, ki spregledajo, da ako bo šlo v tej smeri dalje, ne bodo nikdar vsega dobili, ne iz denarnih zavodov ne od zasebnih dolžnikov.

Le taka ali podobna zaščita bi imela resen trajen pomen; vse dosedanje so bile le krparije. Za podroben načrt bi se morali zavzeti kmetje sami in vsi, ki mislijo resno pomagati.

Žalostno je dejstvo, da kmet nima nikakoršne neodvisne organizacije, ki bi izdelala v ta-

kih slučajih podroben načrt in imela tudi moč istega uveljaviti. Tudi to pot odločajo o usodi kmeta drugi, ki so dostikrat nasprotni njegovim interesom.

Kot se doznava, se je vlada v naših krajih obrnila za svet, kako naj se kmet zaščiti, na Zadrugne zveze in le-te na svoje članice, ki so v Sloveniji večinoma denarni zavodi, ki imajo ravno nasproten interes kakor zadolžen kmet. Vsled tega je umljivo, da tudi to vprašanje rešujejo le v svojem interesu, ki je interes upnikov in ne pravica zadolženega kmečkega posestnika.

Tudi mnenje občin, na koje se bodo menda tudi obrnili, ni, ali bi vsaj ne smelo biti merodajno, ker največkrat tudi v kmečkih občinah izvolijo take predstavnike, ki niso kmetje - vsaj ne taki, ki bi se samo od kmetijstva živeli in bili še zadolženi!

Treba je, da ZAKŠ zavzame svoje stališče ter po vsej možnosti upliva na merodajnih mestih! Obrniti se je tudi na kmetijske referente, ki bodo skoro gotovo tudi soddločali v tej zadevi, na vsak način pa je potrebno da zavzamejo pametno in pošteno stališče, in poročajo tako kot je, brez olepšanja!

Gotovo se bodo iznesli od nasprotnikov ugovori: 1. da bi bila taka zaščita predaekosežna in bi bili ž njo prikrajšani upniki, ker bi morali predolgo čakati na plačilo; 2. da bi bil s tem malemu kmečkemu posestniku odvzet kredit.

Kar se tiče upnikov, zlasti malih vlagateljev, naj bi prevzela jamstvo in posredovanje država, ki naj bi prevzela kmečke dolgove na dolgoletno odplačevanje in z znosnimi obrestmi. S tem pa bi tudi začel denar krožiti v prometu. Država pa naj obremeni dobičkanosne obrate, ki so se dosedaj ščitili in spravljalji dobičke. Vse to se lahko izpelje, samo da bi bila resna volja. Brezdvomno pa bo proti temu močan odpor in je pri sedanji neorganiziranosti kmečkih posestnikov tudi verjetno, da do tega še ne bo kmalu prišlo.

Glede kredita pa velja sledeče: Ako se razmere splošno zboljšajo, da bo kmečki posestnik mogel držati ravnotežje pri gospodarstvu in v ugodnih okoliščinah tudi kaj prigospodariti, bo tudi zaščiten kmet imel kredit do gotove meje, kakor ga imajo danes ostali brezposestni sloji.

Pošteni in značajni uradniki, delavci in obrtniki, ki nimajo posestev, vseeno uživajo zaupanje in se jim kreditira. Prav tako se bo zaupalo posestniku, ki bo poleg zaščitene imovine imel še kaj več premočnin in resno voljo, zboljša-

nja in odplačevanja.

Sploh pa je kredit dvorezen nož; prevelika prilika za zadolževanje je bila že mnogim v pogubo! Osebito v slabih razmerah, kakoršne so danes, je vsak kredit nevaren. Ako se zadolžiš, pa nimaš s čim plačati, potem pa te upnik duši. Vsak kredit, ki se investira v nerentabilno podjetje, je škodljiv. Kmetija pa je danes nerentabilen obrat. V takih razmerah je treba čimbolj varčno in priprosto gospodariti; kar je nujnega, napraviti vse priprosto (saj mnogokrat ni priprosto, jednostavno toliko slabše kot se misli)! Še vedno je boljše, rabiti doma izgotovljeno orodje in vozove, nositi domačo obleko, jesti kar se doma pridelala, kakor pa biti zadolžen in odvisen od upnika, pa naj bo privatnik ali denarni zavod. Najtežja je vedna negotovost in strah pred prodajo. Ako si dolžan, nisi svoboden, kar imaš ni tvoje, ako si pod kontrolo upnika, to te jezi in s tem gubiš samozavest in veselje do dela.

Umljivo je, da s tem ne mislim, da se mora kmečki človek tudi po zunanosti ločiti od ostalih; - to je le izhod v skrajni sili, naš ideal in cilj pa mora biti: Isto pravico kakor vsi drugi imamo tudi mi: do čedne obleke, udobnega stanovanja in opreme; ter dobre hrane.

Za izvedbo temeljite zaščite kmečkih domov pred upniki ni nobene utemeljene zapreke; nikomur bi ne bila v škodo, nasprotno z njo bi se postavil nov trden temelj, na kojem bi se lahko ojačilo vse naše privatno in državno gospodarstvo. Ako ne bo ta zakon temeljito izveden bo edina krivda ta, ker nismo organizirani, ker nimamo stanovskih zvez, ki bi se zavzele za naše poštene zahteve.

Strokovnjaki pa bi morali sami uvideti, da je zaščita v tej obliki potrebna, ako se hoče obvarovati domove pred razpadanjem. V dokaz naj jim služijo vzorna posestva - tudi državna - koja so močno pasivna in jih mora javnost, to je banovina in država podpirati, kljub temu, da imajo na razpolago vse strokovno znanje, in po kmetijskih šolah tudi učenice, ki jim delajo brezplačno. Šele s podobno zaščito bi bil tudi kmečki stan uvrščen na stopnjo drugih srednjih stanov. Šele potem bi se uveljavil rek: Zemlja naj bo tistega, ki jo obdeluje! S tem bi se ljubezen do rodne grude in doma vsakemu ojačila, ko bi lahko živel v zavesti, da mu jo nobeden ne more s silo vzeti. Dvignila bi se samozavest kmečkega posestnika, ker bi vedel, da če ga tudi obiščejo nezgode in nesreče in različne gospodar-

ske krize, mu mora ostati vsaj temeljni življenjski pogoj njegove družine - posestvo. Tudi žena in družina zapravljevca in slabega gospodarja bi imeli zavest, da jim vsega zapraviti ne more.

Ubogi bajtarji, ki spadajo med največje trpine in reveže, in jih veže in drži le velika ljubezen do skromnega doma, da se z vso svojo močjo borijo, da obdržijo to, kar je njim najdražje, - da bi dobili z zaščito zagotovilo, da jim je vsaj ta njihova sveta last za vse slučaje zagotovljena, in bi se ne bali in ne tresli za življenje in smrt ob vsaki mali nepriliki in neizgodbi, ki jim je do danes pretila, da jih odplavi od poslednje točke, kjer se še lahko svobodno gibljejo.

Poleg vsakdanjega kruha in ljubezni do družine je v človeku najmočnejši nagon in želja po svobodi. Srečnega se čuti le, kadar je sam svoj in ne pod komando drugih. Zato je odjem svobode in kazni za zločince. Kljub temu, da v zaporu ni skrbi za vsakdanji kruh, se ga vendarle vsak boji. Šele v svobodi razvije človek vse svoje telesne in duševne sile do najvišje popolnosti. In ravno iz kmetij izhajajo najboljši ljudje. Vsled tega se potrudimo, in po vsej moči delujemo na to, da bodo kmečki domovi obvarovani pred najhujšim, da se ne bo metalo z njih ubogih družin v obupno stanje.

Jaz sem v naglici napisal svoje mnenje, želeti je, da tudi drugi poveste svoje, in se iz tega napravi podrobnejši načrt in osnutek, za katerega uresničenje se je treba boriti. V sedanji Rusiji je vse državno, tudi ne morejo preganjati onega, ki obdeluje in se hoče pokoravati, žal, da tam še ni uravnovešeno kmečko agrarno vprašanje in se šele lovijo, kaj bi napravili, da bi zadovoljili tudi kmete. Poljanšek Valentin, Žiri.

(Brazda, letnik II/1935/, str.77-79)

MIMO GREDE

Deklica dražestna
v vrtu je stala,
kakor cvetličica
se je smehljala.
Jaz mimo sem šel,
smehljaj njen sem vjel,
njen obrazek, njen smehljaj,
mi iz spomina noče zdaj.

(Brazda, letnik II/1935/, št.6.)

ZA NAŠO "BRAZDO" I

"Brazda" je naša in samo naša: v nepopisan list pišemo to, kar čutimo, kar nas teži: pišemo brez predsodkov, brez pretiravanja, brez strankarstva, ki je nas samo razdvajalo, da se je nas potem tem lažje izkoriščalo. "Brazda" je naša in mora ostati naša, naše stanovsko glasilo; vsi se moramo potruditi, da jo ne samo obdržimo, temveč tudi spopolnimo in povečamo. Razširiti jo moramo med naše prijatelje in znance in tovariše. Prvo je, da pridobivamo listu plačujočih naročnikov in vsi redno plačujemo, dalje, da tudi nekaj prispevamo še poleg naročnine. Neodpustljivo bi bilo, ako bi jo pustili propasti.

"Brazda" ni list samo za zabavo in politiko kot je večina drugih, ona je stanovsko glasilo, ki smo ga slovenski kmetje potrebni bolj kot vsega drugega. Ako ne bomo stanovsko zavedni, ako ne bomo organizirani, ne bomo nikdar dosegli svojih pravic. In ravno naš list je zato tukaj, da nas organizira, da širi našo samozavest in nasuči, kako se združujemo in nastopajmo, da bomo dosegli svoje pravice. Ako hočemo sami sebi dobro, ako hočemo, da se bo boljše godilo nam in našim naslednikom, se moramo predvsem zavedati da je vse to odvisno le od naše volje, od našega skupnega nastopa. "Sloga jači nesloga tlači" pravi pregovor, ki se bridko udejeva med nami. Kakor hitro bomo stanovsko zavedni in složni, bomo lahko tudi odločevali o lastni usodi. Dokler pa bomo le po političnih strankah in drugih organizacijah iskali pomoči, je ne bomo dosegli.

Nobeden drugi ne pozna naših težav kot mi sami, nobeden nam ne verjame, kako se da gospodariti v današnjih razmerah na kmečkih domovih, nobeden ne verjame, da stalno in nevzdržno gospodarsko in s tem tudi kulturno padamo nižje in nižje. Govoril sem z uglednim ekonomom, sr. kmet. referentom in mu razlagal položaj, pa mi ni hotel verjeti: hotel me je le prepričevati, da se tudi drugim stanovom ne godi boljše, da smo poprej slabo gospodarili, da bi zaščita ne smela biti splošna, temveč le osebna, za onega, ki je po presoji res potreben itd. Kdor ne skuša ta ne ve. Kmetijski obrat je goljufiv; kdor od te strani gleda, si misli: kmet vsaj za živžev pridela in mu ni treba biti lačen. Pa se moti; kar pridelamo moramo dati za slepo ceno, da zmoremo davke in sto drugih potreb; tako da nam pri vsem varčevanju in stradanju najnujnejših potrebščin in pri neprestanem delu in trpljenju ničesar ne ostane. Narobe: da se nam manjša naša imovina in se bližamo beraštvu.

Nujno in nad vse je potrebno, da vzdržimo list, ki je edini glasnik naše stanovske organizacije. Edini zagovornik in boritelj za naše pravice, za našo zbornico, za našo zaščito, za splošno izboljšanje položaja. Zenačenje cen kmetijskih i industrijskih izdelkov, dohodkom primerno obdavčenje, zjednačenje z drugimi stanovi zastopa in to mora biti naš cilj.

Ako hodimo po Ljubljani, vidimo palačo Trg. obrt. industrij. zbornice, koje samo notranja predelava je pred leti stala nad 4 milijone Din in ima vse polno izobraženih uradnikov, ki zastopajo interese teh stanov. Vidimo palačo Delavske zbornice s strokovnim uradništvom in vidimo tudi uspehe. Delavci ne posedujejo drugega kot svojo lastno delavno silo, vendar so vsi zaposleni delavci bolje plačani kot smo obdelovalci zemlje. Še manj se moremo primerjati z drugimi stanovi. Uradnik dela redno nekaj ur dnevno, pa dobiva točno plačo in pokojnino, lahko šola svoje otroke in jim preskrbi boljše bodočnost. Kako hitro zasluži odvetnik, notar ali zdravnik, - je gotovo že vsak skušal; dosti-krat več na uro kot mi z družino celi mesec. Z drugimi stanovi je isto. Vsled tega je tudi umljivo da vse tišči kmetije v druge stanove, umljivo zakaj dajo dekleta prednost fantom iz drugih stanov, - ker jih vleče želja po boljšem življenju.

Kmetje pa samo garamo, molčimo in trpimo, nimamo časa razmišljati, nimamo sredstev za nabavo knjig in listov, da bi se izobraževali; razdeljeni smo po nazorih, zato tudi nimamo tega kar je prvo in glavno: stanovske in splošnočloveške zavednosti. Največ je nas; temelj smo vsem drugim stanovom in to "temelj" v pravem pomenu besede, da nas vsi drugi lahko tlačijo in jih mi nosimo. Še celo berači iz vseh stanov se v glavnem le na nas nalegajo.

Naša zavednost pa bi dvignila tudi splošno moralo, ki je danes pred propadom. Danes obstoji morala sebičnosti in brez obzirnosti, lažimorala, podlega izkoriščanja in samoljubja. Prava pa je le morala človečanstva, morala bratstva, morala ljubezni, morala srca in pravega duha, ki bi spoznaval, da je le v splošni sreči in blagostanju iskati sreče posameznika. Ako bodo srečni vsi narodi, bo srečen tudi vsak posamezen.

Dokler ne bo prevladoval ta duh in ta morala, tudi ne more biti splošnega izboljšanja in blagostanja.

Pot zavednosti je edina pot k blagostanju in splošni sreči, in to pot zasleduje in kaže na-

ša "Brazda", zato jo z vso močjo podpirajmo! Tine Poljanšek, Žiri.

(Brazda, letnik II/1935/, str.112-13).

KDO JE KRIV NAŠEGA 18-URNEGA DELAVNIKA?

Ta odgovor ni težak. Kdo drugi kakor mi sami moremo odločevati: odločevati kaj nam je treba, kaj zmoremo in kaj ne smemo ali ne moremo! Če v svoji usodi odločujejo skoro vsi drugi stanovi (ki so neprimerno manj številni!) - zakaj ne bi mogli svojih potreb uravnavati kmetje sami ...?

Pa naj pri tej priliki še odgovorim na vprašanje, ki je z gorajšnjim v neposredni zvezi: Zakaj moramo tako delati?

Tudi ta odgovor je povsem enostaven: - Zato ker bi pri 8 ali 10-urnem delavniku naše kmetije prav kmalu propadle. To zato, ker v danih razmerah kmet ne zasluži (z vso svojo družino - pa najsibo od slabotnega šolarčka, pa do betežnega starčka in bolehnne ženice!) niti z 18 urnikom toliko, da bi svoje gospodarstvo držal v ravnotežju! Saj so zlasti zadnja leta dohodki kmetije tako padli, da n.pr. na posestvih, ki so preje zaposlovala hlapca in dekle - sedaj ni več sredstev niti za pastirja ... pa čeprav se delo na tem posestvu ni medtem prav nič zmanjšalo - pač pa še povečalo. Vse breme dela je torej padlo na ostale člane družine.

Zato ni čuda, da delo na kmetijah čedaljebolj staja. Koliko dela pa je vsled preobloženosti slabše izvršenega? Koliko škode je povzročene s tem, ker delo ni pravočasno in dosledno izvršeno? Koliko bolezni (pa naj si bo že pri ljudeh, kakor pri živini) izhaja iz pokvarjene ali pomanjkljive prehrane, ker se ista ni mogla pravočasno popraviti in pravilno shraniti?

Vsemu temu je krivo predvsem pomanjkanje delovnih moči - a to v času ko milijoni brezposelnih obupno zro v črno bodočnost ...

Mesto, da posredno ali "iz rok v roke" vzdržujemo brezposelne in jih s tem postopoma odvajamo od dela, da pri pravični izmenjavi naših proizvodov za svoje osebne in gospodarske potrebe ščine preživljali mesto pomanjkanja dela kvečjemu pomanjkanje delavcev! In ker bi se s tem znatno dvignil splošni konzum, bi se temu odgovarjajoče - mesto nadprodukcije pojavilo pospešeno povpraševanje po vseh potrebščinah! Nešteti obupanci bi s tem zopet dobili voljo do dela in življenja, moralni čut bi zopet mogel prodreti v odprta srca in zopet bi vedrega čelazrli v bodočnost ...!

Vse to pa moremo preurediti le - če se tudi sami v sebi preobrazimo!

Le če bomo v svojem sotrpinu gledali to, kar vidimo in ne kar nam bodo drugi zlohотно naslikali, bomo usposobljeni za uspešen skupni nastop, s katerim bomo pač dosegli - kar bomo hoteli! Dokler pa bomo slepo sledili onim, kateri na naši preobloženosti z delom udobno živijo, toliko časa pa bomo še čedaljebolj krpali dan z nočjo, in s strahom ter v polsnu prežali na prvi svit; med tem ko bo druge "božalo zlato solnčece" skozi okna v mehke pernice...

Dovolj je že beganja! Nikdar več nas ne sme razdvajati. Verjemimo samo sebi, drugi pa naj svoje lekcije tudi za sebe porabijo!

Nič več - pa tudi nič manj kakor vsi oni, ki se dan za dnem ukvarjamo v potu svojega obraza ... moramo odločati o svoji bodočnosti, a s tem seveda tudi o svojem - delavniku!

Tine.

(Brazda, letnik II/1935/ str.122-23).

POZDRAV BRAZDI

Stari in novi brazdaši,
mladi in stari orači
skupaj stopimo, vsi se združimo,
skupaj strnimo in zasadimo
BRAZDE nove, globoke,
da bomo orali
naša srca, naš značaj,
da vzide nova zarja,
pride novi maj.

Sejali bomo mi, sejali
misli jake in globoke;
pošiljali čez hrib in plan
ideje temeljne, široke.

Skupna nam bo setev,
skupna nam bo žetev.
V boj za dom in rod
nas vodi skupna pot.

Orali bomo mi, orali,
orali srca in značaj!
Mi v novo zarjo gremo
in naš bo novi maj.
V.P.

(Brazda, letnik III/1936/, str.41).

DELATI, ORGANIZIRATI, NE OBUPAVATI!

I.
V neki številki "Brazde" se omenja med drugim tudi, da socialno vprašanje ne bo nikdar rešeno in da ne bo nikdar mednarodno življenje

pravično urejeno. Tako naziranje je zmotno in škodljivo, ker vodi v obup. Pravilno je le naziranje, da bo v bodočnosti na svetu samo toliko več pravice, kolikor jo bodo s poštenim javnim delovanjem dosegli in priborili poštene in socialno pravični ljudje. Saj je "boj za pravico" star kot človeštvo.

Vsa zgodovina človeštva je zgodovina bojev, v prvi vrsti se bori človek posameznik kakor tudi skupina (narod, država) za dobre življenjske pogoje; večina teh bojev v preteklosti in tudi še dandanes je bila surovih, divjih, brezobzirnih; močnejši so podjarmili in zasužnili šibkejše, zasužnjeni so se skušali osvoboditi in so se upirali in po krajšem ali daljšem boju navadno tudi zmagali.

Tekom stoletij se je mnogo krivic že odpravilo. Zrušilo se je staroveško suženjstvo in odpravilo srednjeveško tlačanstvo. Francoska revolucija je odpravila konec 18.stoletja plemiški fevdalni sistem (grlaščinsko gospodarstvo) in tlačanstvo kmetov ter osvobodila nižje sloje vsaj začasno, pričela se je nova, tako imenovana liberalna doba, doba prostega boja (konkurence), ki je vsaj teoretično (načeloma) dala vsakemu posamezniku možnost udejstvovanja, možnost razvitja njegovih sil. Osvobodilo in razvilo se je meščanstvo, razvila se je tehnika, ki je rodila kapitalistično gospodarstvo; namesto nekdanjih grofov, baronov, plemstva in drugih so vstali denarni mogotci, ki na povsem drug način izkoriščajo ljudstvo in vladajo "moderno dobo" dobo stroja in napredka. Danes vlada duh sebičnosti, brezobzirne konkurence, današnji red dopušča posamezniku neomejeno svobodo na račun svobode drugih. Načelo posameznika je, na "postaven" način kopičiti bogastvo ter brezobzirno na kakršenkoli način spodrivati, izsesavati in uničevati soljudi. Vsak stan se organizira in skuša kolikor mogoče udobnosti doseči za sebe, čeprav na račun drugih. Prav tako se brezobzirno udejstvujejo države, tudi pri njih je najvišje pravo surova sila; ubijanje, uničevanje in izkoriščanje svojih sosedov. Vse se oborožuje, ogromne sile narodov požira to oboroževanje.

Vse to je plod kapitalističnega reda in še bolj kapitalistične miselnosti ljudi. Saj je bil tudi glavni vzrok svetovne vojske gospodarsko konkurenčni boj med Anglijo in Nemčijo; šlo je predvsem za svetovni trg, za kolonialno gospodarstvo.

Prva povojna leta je zgledalo, da so se ljudje spametovali; v večini držav je zmagovala demokratska misel, protivojni duh. Nastopila pa je

težka reakcija (odpor), v mnogih državah je zmagala narodnostna prenapetost, katere najvišji predstavniki so obenem diktatorji, narod pa jih prisiljeno slavi. Obenem pa gospodarsko in socialno trpi, vzeto mu je vsako svobodno udejstvovanje, znotraj se kaže beda in pritajena nezadovoljnost, na zunanje pa se oborožujejo in pripravljajo za nova razdejanja. To oboroževanje požira ljudsko blagostanje kot še nikdar. Ako se vname nov evropski ali svetovni požar, bo še strašnejši od onega iz leta 1914.

Toda vsaka oblika družbe trpi le nekaj časa, narodi so siti te strašne negotovosti; v srcih večine se čuti odpor. Ta odpor je treba organizirati, udejstvovati; organizirano je treba vplivati na vlade, da se streznejo. Narodi z nami vred želijo miru, dela, zaslužka in pravično urejenih razmer. Vojne želijo le ljudske pijavke in nerazsodni nacionalni prenapeteži. Ako bi vladala ljudska volja in demokratična oblika držav, bi do vojne gotovo ne prišlo tako kmalu; ako bi prišlo do ljudskega glasovanja, bi gotovo nad devetdeset odstotkov evropskega ljudstva glasovalo "proti" (če bi bila enako prosta agitacija za in proti).

Tudi naša organizacija bi morala biti načeloma za mir in mirovno politiko, saj je za to bil tudi naš najvišji državni predstavnik. Delati za mir na zunanje in za pravično ureditev notranjih in mednarodnih razmer, to je glavna naloga današnje družbe in današnje politike. Žal, da po diktatorskih državah ne pride ljudska volja do veljave. Mi pa moramo stremeti za tem, da ohranimo ne le sedanje svoboščine (ki so preokrnjene), temveč da te še spopolnimo na stopnjo prejšnjih poveljnih let in še bolj. Nikakor pa ni želeli, da bi se razvili prenapeti in vserezjedajoči strankarski boji, kot so se vodili v tisti dobi.

Glavni jez priti strankarskemu boju na kmetih bi bila ravno pametna in pošteno urejena kmečko stanovska organizacija, ki bi bila važen činitelj v državi in bi lahko vodila notranjo in zunanjo politiko ter uredila notranje razmere tako, da bi vsi pošteno živeli.

Delati je treba, združevati se moramo in skupno nastopiti, pa bodo uspehi zagotovljeni. Veliko delo je bilo započeto že s tem, da se je pričela organizirati ZAKŠ in izdajati "Brazda", ki je morda prvi slovenski list, v katerem pišemo sami nešolani ter "neizobraženi in neolikani" kmetje. Že samo to utrjuje in

dviga našo samozavest in utrjuje misel skupnosti, zavest moči in volje do pravične ureditve ljudske družbe.

Ako se s tem pripomore, da se čim prej ustanovi banovinska Kmečka zbornica, ali da se po naših predlogih ustanovi popolnejša, po demokratičnih načelih urejena Kmečka zbornica, je to že veliko delo, radi katerega se je splačalo pričeti naš pokret.

V resnici pa se z ustanovitvijo Kmečke zbornice pravo delo šele pričinja, na tej podlagi bo šele mogoče vzbujati pravo zanimanje za skupnost. Ko bodo naši ljudje videli pomen in praktične uspehe čiste stanovske ustanove, se bo vsaj mlajši rod začel zanimati in si ustvarjati boljše bodočnost.

Za enkrat je najboljša srednja pot med kapitalizmom (t.j. kapitalističnim gospodarstvom) in komunizmom: čista, demokratična oblika vlade in zadružne organizacije, ki preprečujejo nezasluženo kopičenje bogastva posameznikov in izkoriščanje slabejših, to je gospodarsko šibkejših. Umljivo pa je, da morajo voditi zadružne organizacije sposobni in pošteni ljudje, ki so kos svoji nalogi in so nesebični, ter morajo brezpogojno biti pod strogim in sposobnim nadzorstvom.

Slovenci smo na zadružnem polju imeli že krasne uspehe, poleg tega pa tudi prav bridke izkušnje pri nekaterih konsumnih društvih. Organizacija denarništva pa se je na splošno sijajno obnesla. Vsekakor je treba na tem polju nadaljevati, posebej ako bo vlada zadružništvo podpirala in pristrigla peruti onim tujim kapitalističnim podjetjem, ki danes izkoriščajo prilike v državi v škodo našega naroda.

Vse to pa je zopet odvisno od naše zavezanosti in krepke naše stanovske organizacije, ker le ta nam zamore prinesiti blagostanje ter lepšo in svetlejšo bodočnost. Z našim blagostanjem pa se bo dvignila tudi moč in ugled našega naroda in države.

Kdor je dober gospodar, je tudi dober narodnjak in dober državljan. (Seveda imam v mislih le takega, ki ume dobro gospodariti, ne da bi druge pri tem izkoriščal!) V še veliko večji meri velja to za spretnega organizatorja, ki skuša gospodarsko in npravno pomagati sebi in drugim.

II.

Življenje je neprestan boj za obstanek; v vsakem boju močnejši, spretnejši zmaguje, slabotnejši pa propada. To je posebno jasno povsod v naravi., prav tako v človeški družbi. Samo da

pri človeku danes ne odločuje telesna (fizična) moč, temveč umstvena.

Kako je mogoče, da so vladajoči vedno v manjšini, večina pa se disciplinirano pokorava? Kako je mogoče, da gredo vojaki v vojno, čeprav so načeloma proti vojni? Zato, ker poslušna večina strahuje sama sebe, zavedno ali nezavedno. Vsaka vlada je vsemogojna samo tako dolgo, dokler ima poslušne državljane; ako pa jih strese krepka revolucija, pa naenkrat postanejo slabiči. Kaj jasno se je to pokazalo ob veliki francoski revoluciji 1789 in 1830, dalje 1848, 1871 v Parizu, 1917 v Rusiji; po vojni v Nemčiji, Turčiji, Italiji, Avstriji. Vse je odvisno le od krepke in dobro organizirane volje večine. Vse se da doseči, kar je dosegljivo, treba je samo volje. Ako se je človeštvo znalo otresti nečloveškega suženjstva in sramotnega srednjeveškega tlačanstva, se bo osvobodilo tudi sedanjega kapitalističnega sistema sebičnega izkoriščanja. Vzrok, da gre to počasi, je preslaba vzgoja in prevelika razdvojenost današnje večine. Za to pa skrbijo kapitalistični mogotci, ki danes vladajo svet in imajo skoro neomejen vpliv na javno mnenje, na časopisje, na šolstvo in vse javno življenje.

Vedno se zna na ta ali oni način umetno razkrojiti organizirane sile, ki vstajajo, kadar se jim zdi nevarne. V državah, ki so bile zapletene v vojno, se posebno ostro čuti to valovanje, v nevtralnih pa počasi zmaguje demokracija, pravičnejši in svobodnejši duh. In ta duh bo brezdvomno prej ali slej zmagal, ako bo šel razvoj v pravi smeri dalje.

Temeljna naravna sila v vsakem človeku je, živeti in se udeleževati; predvsem mu gre za dobre življenjske pogoje, za dober kos kruha. Ker je človeška družba tako odvisna od gospodarstva, tako posameznika kakor vseh upravljanih edinic in organizacij (privatnih in državnih), zato so tudi vsi boji gospodarskega značaja, imajo gospodarsko podlago. Vsa politika in njeno udeleževanje mnogokrat ni nič drugega kakor borba za gospodarstvo.

Zboljšati gospodarstvo se pravi toliko, kakorboljšati splošne življenjske pogoje in socialni položaj ljudstva. Danes pri tako razvitem udeleževanju tehnike ni nobenega drugega vzroka slabih življenjskih razmer večine prebivalstva kakor sebično nenasitno gospodarstvo posameznih kapitalistov in kapitalističnih držav.

Da se nam kmetom slabo godi, je krivo to, da nam drugi gospodarijo in diktirajo in nas s tem tudi izkoriščajo. V banovini in državi delajo

brez nas odredbe in zakone, zato so tudi vse tako prikrojili, kakor je njim prav. Manjšinski stanovni so organizirani, mi pa nismo.

Krivi pa smo tega sami, naša nevednost, naša nesloga je kriva. Saj nismo niti toliko zavedni in organizirani, da bi povedali, kaj hočemo, da bi dali pobudo našim zastopnikom poslancem, ministrom in vladajočim sploh. Potem pa zdihujemo in se jezimo doma za pečjo, da za nas nobeden nič ne stori in da se nam vedno slabše godi!

Edino v stanovski organizaciji je dana možnost, da siboljšamo svoj položaj v državi in dobimo ugled tudi na zunaj. Na strankarski ali kakršnikoli drugi podlagi se ne bomo nikdar vsi zedinili. Pametno urejena stanovska organizacija s priznanim zastopstvom v Kmečkih zbornicah bo vsaj nekaj takega, kar bo vsakemu lahko umljivo, ker se bo borila za čisto stanovsko gospodarsko kmečke koristi brez ozira na desno in levo.

Umljivo pa je zopet, da ima slovenski kmet drugačne zahteve kakor oni na jugu, pri nas sta glavni panogi živinoreja in les, dočim prevladuje po nekaterih banovinah poljedelstvo, njiva. Mi smo za žitarice močno pasivna (uvažajoča) pokrajina in je treba velike množine uvažati. Zaradi tega moramo imeti svojo posebno zbornico, ki bo uveljavljala naše koristi in bo šele ona vodila dogovore z ostalimi pokrajinami.

Tudi v drugih stanovih so posamezniki različnih nazorov in spadajo k različnim strankam, toda v stanovskih vprašanjih so vsi enotni in radi tega dosegajo uspehe. Na primer delavci na Jesenicah pripadajo različnim organizacijam, toda v boju s podjetjem se vsi zedinijo in si na ta način pomagajo.

Splošna stanovska organizacija ima vedno pravo pot in dostop do vsake vlade, dočim ima strankarska samo takrat, kadar so somišljeniki na krmilu.

Splošna stanovska organizacija (n.pr. Kmečka zbornica) in zavednost ima in bo imela pomen, naj zavлада kdorkoli! Kdor zna povzdigniti svoj glas in predstaviti svojo moč, tega se "upošteva" povsod. Kdor pa mirno trpi in molči, pa je vedno revež in tlačan drugim!

III.

Poleg stanovske zavednosti moramo imeti in upoštevati splošno človeško zavest. Kot sem že omenil, je človek srečen le, ako so vsi poleg njega srečni. Kakor za posameznika, velja

tudi za stanove in splošnost demokratično in socialno pravično načelo, da imej vsak posameznik, kakor tudi stan in skupina ali država, svojo polno pravico in enakopravnost, tudi socialno, nihče pa ne sme živeti na račun drugega in ga stalno izkoriščati, kakor je to dandanes in je bilo v preteklosti.

Čut bratstva in vzajemnosti, čut poštenja in socialne pravice nas mora navdati, ker le na tej podlagi je možnost boljše bodočnosti. Naravno pa je zopet, da ne bodo nikdar - vsaj v dohledni dobi ne - vsi ljudje npravstveno tako popolni, da bi se to izvajalo brez postave in sile, radi tega se je treba prizadevati, da se ustvari tak družbeni red, ki bo k temu silil, treba je prenoviti zakone in vse pravo v tem smislu. Vse to pa se bo vpeljalo le s sodelovanjem nižjih, sedaj izkoriščanih slojev: kmetov, delavcev in drugih; vladajočim in onim, ki se jim danes dobro godi in živijo na račun drugih, se ne mudi in ne želi sprememb. Nasprotno, oni si želijo, "da bi le vedno tak dobro blo".

V življenju vladajo strogi gospodarski zakoni. Vsakemu človeku, če je sicer zdrav, se danes godi tako, v kakšnih gospodarskih prilikah in razmerah pač živi in kakor se zna prilagoditi razmeram. Ker pa so razmere in vse prilike take, da je večina ljudi le izkoriščanih, da ogromna večina ne more razviti in koristno uporabljati svojih zmožnosti, zgleda, kakor da se je vse človeštvo s pametjo skregalo in dela na to, da bi uničilo samo sebe (brezmejno oboroževanje in priprave za vojsko). Dandanes mrtvi stroji, ki so izumi človeških možgan, uničujejo žive ljudi, ker imajo po današnjem pravu v kapitalističnih rokah več pravice do obstoja kakor živi ljudje. Človeško življenje kot tako in njegovo pošteno delo nima veljave, ker mu jo odreka malik kapital. Tehniki izumejo nove stroje, nove naprave, ki same opravljajo to, kar so poprej ljudje; kapitalist odpusti ljudi in teh ljudi ne pozna nobeno pravo, da bi jim priznalo pravice do življenja in zaslužka.

Velekapitalisti posojajo denar naravnost ali posredno celim skupinam in državam, ki so potem od njih odvisne. Cele pokrajine, celi narodi jim tlačanijo. Kapitalizem narekuje, kaj smeš ali ne smeš čitati, kako smeš ali ne smeš voliti, kako se smeš organizirati in udeleževati itd. To smo že dovolj okusili.

Skratka, mi vsi smo postali sužnji tehnike in novih iznajdb, ki bi morale biti v pravičnih razmerah nam v blagoslov, kapitalistični način

gospodarstva pa vse zastruplja. Dokler ta ni orispel do vrhunca, so šli naši sinovi, ki jim domovina ni nudila kruha, iskat lahko zaslužka v tujino: Ameriko, Nemčijo in drugam, povsod so delavci vsaj primerno živeli, čeprav so bili tudi tedaj že izkoriščani. Kmet je še kolikor toliko primerno prodajal živino in druge pridelke, vse je šlo nekam umerjeno naprej. Danes pa, ko se vsega več in boljšega izdela in pridelja, pa je od dne do dne slabše. Kdo drugi je kriv tega kakor nesmiselno gospodarstvo?

Razmere vplivajo na ljudi, ljudje pa na razmere. "Trebalo bi samo volje in takoj bi bilo bolje", pravi pesnik. Razmere in vse se spremeni, ako ljudje hočejo; spremeni se lahko mirnim potom. V demokratično urejenih državah z volitvami in voljo večine.

Na vsak način je treba biti namdelavnim in organiziranim. Ako se bomo zavedali položaja in bomo organizirani, se bomo vedno lahko znašli v položaju, naj pride karkoli.

Nobenega vzroka ni, da bi se nam ne godilo prav tako dobro, kakor se danes godi le "izvoljenim desettisočem". Tudi pot do tega ni težka, treba je le pametnega izobraževanja, združevanja in nastopanja.

O vsem moramo prosto brez predsodkov premišljevati in delati lastno sodbo; prvo je spoznanje vzrokov, potem je šele ozdravljenje!

Ako hočemo izboljšati položaj, delajmo bratsko, skupno, vzajemno, imeti pa moramo pri delu čiste, resne namene. Pri javnem delu moramo imeti pred očmi samo izboljšanje javnega gospodarstva in z njim socialnih razmer. Ker želimo sebi dobro, moramo želeti vsem dobro in v tem smislu tudi delati.

Končujem s pesnikom:

Če nesebično ti srce
ljubilo bo sobrate vse,
pretvoril bo se svet ti v raj,
ki bil ti pekel je do zdaj.

V. Poljanšek, Žiri.

(Brazda, letnik III/1936/, str. 84, 85-88).

SAMOLJUBJE, BRATOLJUBJE IN ČLOVEKOLJUBJE (PROSTO PREMIŠLJEVANJE)

Vsako živo bitje ima v sebi nagon samoohranitve, vsako je sebi najbližje in skuša prehiteti druge; to opazujemo ne le pri živalih, temveč tudi pri rastlinah. Drevje v gozdu se skuša, katero bo prehitelo in nadkriljevalo druga drevesa, najbolj bujna drevesa zmagujejo, slabotnejša, zaostala pa se počasi posušijo. Plevel na njivi duši naše kulturne rastline

in jim moramo pomagati s pletvijo in okopavanjem. V hlevih opazamo, kako mnoge živali odganjajo svoje tovarišice pri jaslih, skoro povsod se opaza neka nevoščljivost ali samoljubje. Poleg vsega pa vendar opazamo, da vsaka vrsta živali ljubi in varuje svojo vrsto in jo ne napada; z malimi izjemami (maček samec) ni rodožerska ali kakor pravimo pri ljudeh ljudožrstvo. Nekateri živali imajo zelo razvit nagon za skupnost in imajo naravnost občestveno urejene družine in družbe, posebno izrazito mravlje in čebele.

Nagon samoljubja se bolj ali manj izrazito kaže in udeležuje v vsakem človeku. Takoj pri otrocih opazujemo sebičnost in samovoljnost, borba za igranje in jestvine kakor tudi za ljubezen staršev in drugih oseb. Prav tako izraža ta nagon zavist in sovraštvo, zvitost, prekanjenost in boje, vse že v otroški dobi. Nagon samoohranitve je za obstoj posameznega živega bitja - tudi človeka - nujno potreben, da se ne potopi in ne propade v boju za obstanek, kajti življenje samo na sebi je neprestani boj za obstanek na vse strani, v vsakem boju pa zmaga močnejši, spretnejši in sposobnejši, zvitejši; slabši pa propadajo. Ako temeljiteje in brez predsodkov premišljujemo človeka posameznika, sami sebe in vso človeško družbo, pridemo do zaključka, da vsa naša dela, vsi naši napor in boji, naše želje in hrepenenja, izvirajo iz samoljubja, ali kakor pravimo s tujo besedo, egoizma. Boj za lasten obstanek nas sili na delo in najrazličnejše boje, ki jih zastavlja življenje.

Boj za obstanek vsakega živega bitja se deli tudi pri človeku na tri strani, tri fronte, ki se označujejo: hraniti se, braniti se in množiti se. Prva točka: hraniti se, je najnujnejša za ohranitev vsakega poedinca, da se hranimo, moramo pridelovati in pripravljati živila, kar da človeku in človeštvu sploh največ posla in navadno, vsaj na splošno vzeto, zahteva največ dela in žrtev. Da bi ne bilo treba hrane, bi se lahko udajali lenarjenju ali drugačnemu tratenju časa.

Druga točka: braniti se, je še težja, ker se moramo bojevati v prvi vrsti s svojimi soljudmi, ki nas spodrivajo na vse strani. Boriti se je treba proti vremenu, potrebno je stanovanje in obleka, boriti se proti različnim boleznim, ne le proti divjim in drugim živalim, ki so velike in vidne, da se jih lahko ubranimo, veliko nevarnejši so mali nevidni živi stvori v obliki škodljivih bakterij in bacilov, ki nam vcepljajo kužne bolezenske kali in smrt. Ako se skri-

vamo v zaprte prostore in se premalo izpostavimo soncu in čistemu zraku, kaj lahko podležemo jetiki in drugim boleznim, a zunaj pri težkem delu in vremenskih neprilikah pa prežijo druge nevarnosti; bolj ko se utrjujemo in bojujemo, bolj smo odporni, bolj ko se varujemo in mehkužimo, slabši smo.

Tretja vrsta boja za obstoj je: množiti se, ki ima namen, ohraniti vrsto, rod, kajti posameznik je le minljiva prehodna oblika, življenjska pot je kratka; le v naših potomcih živimo dalje. Zaradi tega je prav tako naraven nagon v človeku želja po potomstvu in ljubezen do svoje rODOvine in družine, kakor je naravno, da moramo jesti in piti.

Spolni nagon in medsebojna družinska ljubezen je prva stopnja k skupnosti, družina je prva podlaga družabnosti in urejene družbe, samoljubje tukaj že prehaja v bratoljubje, egoizem iprehaja na širše polje, mož ljubi ženo in obratno in oba skupaj otroke in potomce. Poedinec, posebno starši, ne delajo več samo za sebe, ampak za celokupno družino, za potomstvo, ker je sreča naravno razvitega normalnega človeka večja v družini kakor v samstvu, največjo srečo doseže človek le v ljubezni. Kadar ljubi in je tudi sam ljubljen ter ima zagotovljeno podlago za preživljanje, doseže ono notranjo zadovoljstvo in mir, kar imenujemo srečo. Niti čast, niti bogastvo mu ne more nuditi tega, kar mu nudi družinska sreča. Podlaga in pogoj družinskega življenja pa je gmotna podlaga, pogoj za preživljanje, da z rednimi dohodki krijemo tekoče potrebe.

Človek je družabno bitje, le družba mu nudi, odnosno mu je zmožna nuditi vse pogoje dostojnega in varnega življenja in razkošja, katere zahteva današnji človek. Od vsega početka kulturnega človeštva so se ljudje združevali v rodove in narode in so se skupno borili za življenjske pogoje in odbijali sovražne napade. Počasi so nastajale države, ki so urejale medsebojni red, kateremu se je moral in se še mora posameznik pokoravati. Vsak državljani ima gotove pravice in dolžnosti, ki se z zakoni določajo.

Človeška zgodovina je zgodovina bojev in različnih družbenih in državnih oblik, ki so po različnih državah različne danes in so to bile v raznih dobah: poznamo staroveško suženjstvo, srednjeveško tlačanstvo in novodobno izkoriščanje; pri nas ni več popolnega postavnega suženjstva, obstoji pa še danes po drugih delih sveta.

Naj se že kakorkoli imenuje zgodovinsko ali

današnje izkoriščanje človeka po svojem so-bratu človeku, vedno je bilo in je tudi še da-nes krivo samoljubje, ki je utemeljeno v člo-veški naravi. Tega samoljubja ne more iztrebi-ti niti vera niti druge človekoljubne ustano-ve in organizacije, ki se borijo za splošno človekoljubje. Odpraviti ali vsaj omiliti bi ga mogla le celokupna družba, ki bi se podvr-gla zakonom, kakršni bi onemogočili izkorišča-nje, onemogočili nadvlado posameznikov, da bi ne mogli prekomerno kopičiti bogastvo in pri-svajati dobrine v škodo drugih.

Samoljubje je naravno in prirojeno, tako da je nemogoče kar na kratko predelati in oplemenititi človeško naravo, da bi iz volkov po-stala jagnjeta, ker je človek družabno bitje in mu le družba zamore nuditi udobno in srečno življenje, zaradi tega je egoizem le znak ome-jenosti, znak ozkega obzorja in nepreračunljivi-vosti; ako bi prevladovala resnična intelligen-ca, ki bi gojila človekoljubje in v tem smislu urejala družbo, bi morali biti vsi iz čisto samoljubnih vzrokov humani in človekoljubni. Ako hočeš uživati ljubezen, je moraš sam izkazovati in dajati; ako hočeš imeti srečo v družini, mo-raš imeti rad svoje ljudi, zakonskega druga, otroke in vse sorodstvo; ako potrpiš, se žrtvu-ješ, želiš in delaš vsem dobro, bodo tudi drugi s teboj dobri in vsi skupaj boste srečni. Kdor pa je samoljuben, osoren, požeruh ali pijanec, ki vsepovsod vidi samo sebe, dela s tem nesreč-no celo okolico krog njega in nesrečen je konč-no tudi sam, ker ga nihče ne ljubi in ne spoštu-je. Ako si dober s sosedi, s katerimi je treba marsikaj potrpeti in jim povsod iti po svoji možnosti na roko ter jim po potrebi pomagati, ako se izogibaš preprirov, bodo nanadno tudi so-sedje s teboj dobri in ti pomagali. Ako pa se kdo za vsako malenkost prepira ali še celo toža-ri za stvari, ki bi pri trezni presoji ne bile vredne najmanjše žalitve, takega se vsak boji in sovraži. Dostikrat taki nesmiselni prepiri, ki jih rodi napačno samoljubje, povzročijo spo-re in pravde, ki uničujejo srečo celih družin, dobiček pa ima kvečjemu kak advokat. Kakor pri posamezniku, v družini in pri sosedih, prav tako je v občini, samoupravah, državi in družbi sploh. Ako bi vladalo pametno samoljubje, bi na njego-vi podlagi zraslo bratoljubje in človekoljubje, ki bi razdrlo umetne meje in plotove med narodi in državami, bratsko bi se delilo vse dobrine in delo vseh dežel in ljudi in vsi bi imeli vse-ga zadosti, vsi bi bili srečni in zadovoljni, saj dobra mati narava nudi vsega zadosti in to še v obilni meri, le človeški egoizem je tako

omejen, da prekaša v tem oziru vsako žival, ker ne privoščji svojemu sobratu, sočloveku prostora na soncu in pri mizi; jemlje mu svobodo in kruh; vsaka žival štiti in varuje svoj rod, le človek ne, človek, ki se ponosno imenuje krono stvarst-va, ki čezdalje bolj obvladuje vso prirodo, ki se dviga s svojimi tehničnimi napravami pod oble-ke in nad nje, ki vrta v osrčje zemlje in iz-korišča bogastvo njene notranjosti, kakor tudi vsebino morja, človek, ki obvlada vidne in nevid-ne sovražnike, divje zveri in kužne bolezni, ki vpreza v svojo službo paro in elektriko, vodne in zračne sile, ki ume mehanično s stroji že sko-ro vse obdelati in se posluževati vseh pripomoč-kov, ki mu lajšajo in slajšajo življenje.

Vse obvlada človeški duh, le čuda, da ne zna in ne more obvladati samega sebe, svoje družbe? Ali ni za človeka nerazumljivo, da, sramotno: blaga, živil in vseh izdelkov je dosti in bi jih lahko bilo še preveč, ljudje pa stradajo in siromašijo! Namesto da bi si narodi in drža-ve bratsko podali roke in odprli meje ter iz-menjavali pridelke in delo, pa se oborožujejo in pretijo drug drugemu z uničenjem. Ali ni to naravnost blaznost?

Ne odprava samoljubja (to je nemogoče, ker je naravni zakon), temveč poglobitev samoljubja ter pravilno razumevanje in udejstvovanje iste-ga bi moral biti naš cilj. Človek ni krt ali jazbec, da bi živel vsak za sebe v svoji luk-nji in bi bil radi tega srečen. Človeška druž-ba je bolj podobna čebelicam ali mravljam, le v skupnosti je rešitev človeštva in pogoj sre-če. Zakaj ljubi mož ženo, žena moža? Zato, ker je to naravno, ker se lahko oba zavedata, da mu bo ljubljene drug ljubezen tudi vračal in da je vsak posameznik srečen le, kadar sta oba skupaj srečna; prav v medsebojni ljubezni in blagohotnemu ravnanju je višek človeške sre-če. Vzgoja k bratstvu in ljubezni je vzgoja k sreči in blagostanju. "Ljubite se med seboj", bi morala biti naša najvišja zapoved in prvi temeljni zakon našega dejanja in nehanja. Pa-metno samoljubje nas dviga, krepi, dela vzor-ne, nesebično požrtvovalne; dela nas srečne; neumno samoljubje pa razdira, uničuje; dela zdražbe in prepire ter vodi v nesrečo in pro-past. Nekaj zgledov: V neki zadružni mlekarni (imena ne povem, kraj spada sedaj pod Italijo) se je primeril sledeči slučaj: Zadrugetarji so prinašali kot navadno mleko v mlekarno; mleko se ni plačevalo po odstotkih maščobe, kar je pravilno in pošteno, temveč kar pavšalno. Ne-ki posestnik, ki bi bil rad dobil več mleka plačanega, kakor ga je imel, je enostavno po-

mešal med mleko apnene vode, beleža, ki se od mleka na pogled ne loči. Posledica tega je bila, da je bil izdelek tistega dne uničen vsem zadružnikom ter je bil oškodovan ne le bedak, temveč tudi vsi tovariši zadružniki. To je tipičen primer neumnega samoljubja; takih primerov bi se lahko navedlo še več, ki so morda zasnovani vsaj navidezno na pametnejši podlagi, pa imajo končno iste učinke. Primer dveh sosedov, kar se pogosto pripeti: Slučajno ali zaradi male neprevidnosti zdirja čez sosedov vrt in njive v času najlepše rasti goveda ali konj in napravi občutno škodo. Pameten sosed mejaš tega ne bo vesel, vendar iz tega ne bo izvajal dalekosežnih posledic, kajti on se zaveda, da njegov sosed tega ni napravil mlačšč in se kaj podobnega tudi njemu lahko pripeti. Ako bi se taki slučajji ponavljali, bo kvačjemu opomnil sosedu, da naj pazi na svojo živino. Da bi pa šel in se radi tega prepiral ali celo tožaril, temu se protivi vsa njegova notranjost, ker se zaveda, da je sloga med sosedi vendar le več vredna kakor najlepši kos parcele. Ta sosed je pameten samoljuben, ker ve, da je boljše manjše zlo kot pa veliko. Vse drugače pa bo napravil maščevalen sosed, ki ima morda že od prej "piko" na svojega sosedu in le čaka ugodne prilike, da bi se osvetil. Če se slučajno zgodi, da mu sosedova živina napravi škodo, mu še na misel ne pride, da bi se najprej zlepa poravnal z zahtevkom odškodnine, na kar bi pameten sosed gotovo pristal. On gre brez premisleka v mesto k odvetniku in vloži odškodninsko tožbo, saj je po današnjem pravu k takemu postopanju upravičen. Sosed bo obsojen radi nepazljivosti za vso škodo, ki jo je povzročila njegova živina; škoda je sicer neznatna, toda pravni stroški, ki jih zaračuna odvetnik, pa so razmeroma veliki, zlasti v današnjih časih znašajo morda toliko, kot je vreden del ali tudi cela parcela. Iz tega nastane sovraštvo, ki rodi nove spore, nove tožbe, kajti med sosedi se vedno lahko kaj dobi, ki poda priliko za pravdanje. Posledica tega je besno sovraštvo, pomanjkanje in nesrečno življenje. To je uspeh neumnega samoljubja. Pogosto se vnamejo pravde zaradi nejasnih meja. Namesto da bi se sosede pametno poravnali in meje uredili, se prične trmasto pravdanje, ki je že premnoge pahnilo v nesrečo. Prav pogoste so tudi pravde radi žaljenja časti. Najdejo se med nami ljudje, ki so v resnici robati in surovi v izražanju in ob vsaki malenkosti razburjenosti opletajo krog sebe z žalivkami, bolj iz navade kakor iz hudobije. Kdor je pameten, bo znal takega na drug način zavrnuti in se ne bo

posluževal pravnih pripomočkov; kajti nepobitna resnica je: Kdor nima časti v življenju, ki bi jo prislužil s svojim delom, ravnanjem in obnašanjem, mu je sodnija prav gotovo ne bo dala, ker mu je dati ne more. Le nesposoben častihlepnež se bo takoj zatekel k sodišču: razumnik pa bo vplival na drug način. "Kadar se dere bahač, modri možaki molče", pravi pregovor; tudi v tem primeru velja isto. Da bi imelo samoljubje širši obzor, bi lahko procvitalo naše zadružništvo nam vsem v dobro, ker pa je sebičnost tako kratkovidna, je za vse slabo. Če bi bili mi vzgojeni za vzajemnost, za bratstvo, če bi prodrlo v nas naziranje, da je le v slogi moč in rešitev, da se bo posamezniku dobro godilo le, kadar se bo vsem skupaj, potem bi bile naše organizacije čvrste in bi mi sami odločali o svoji usodi; ker pa smo nesložni in celo nevoščljivi v malem ter škodoželjni, zato nimamo pravega smisla in stanovske zavednosti za širšo organizacijo, ki edina bi nam mogla pomagati.

Ako vlada tak otročji nekritični egoizem med nami kmeti, bi vsaj ne smel vladati med tako imenovano inteligenco s "patentirano" izobrazbo. Žal, da temu ni tako, morala je taka, da vsak izkorišča sobrate, kdor jih le more. Samoljubje človeka je brezmejno skoro pri večini ljudi; nikdar ni preveč bogastva, časti in slave. Kapitalist, ki ima vsega čez mero, še vedno naprej pridobiva, špekulira in računa največkrat brezobzirno, je li to splošnosti in družbi všeč ali ne; služi li dobri ali slabi strani. Liberalni sistem neomejene osebne svobode v kopičenju bogastva in razpolaganja z imetjem je škodljiv za družbo, za soljudi, sodržavljane; modro urejena družba bi morala to preprečiti in deliti vse dobrine po sorazmerju dela in sposobnosti posameznika; nihče ne bi smel izkoriščati drugih, nobeden bi ne smel biti izkoriščen. Vsak delazmožen bi moral "delati sebi in družbi v prid"; to bi moralo veljati in zakonito držati. Človekoljubje to zahteva; nihče ne bi bil zaradi tega prikrajšan, ako bi se vsem dobro godilo. Namesto tega pa je danes samo nekaterim izbrancem dano, uživati dobrine tega sveta, ki pa jih morejo užiti le do gotove meje. Vsak, tudi največji bogataš, more užiti le gotovo množino dobrin; kar je več, nima zanj pomena in služi le samogoltni nenasitni domišljiji. Čezmerno uživanje kakršnihkoli jedil je škodljivo. Še bolj škodljive so drage alkoholne pijače; pravijo, da je po šampanjcu maček še hujši kakor po navadnem vinu. Ako resnično ljubim eno žensko,

nimam potrebe, občevati z drugimi. Največje bogastvo mi ne more podaljšati življenja nad gotovo dobo. Ako imam dosti, da preskrbim svoje otroke, kaj rabim potem še več? Bogastvo tudi ne nudi sreče; sreča je itak le relativen nestalen pojem; srečen je, kdor je z danim položajem zadovoljen. Bogataš pa ni nikdar zadovoljen, ker le vedno več in več želi. Ako bi država (družba) skrbela za vsakega poedinca, da bi bil preskrbljen za čas bolezni in starosti in onemoglosti, če bi bilo preskrbljeno, da bi se vsak otrok svojim zmožnostim primerno izobrazil, izuril in izučil za to, za kar je najbolj sposoben, čemu bi naj potem še bilo bogastvo posameznika? Državni uradniki so primerno plačani in so za te primere preskrbljeni; prav tako bi morali biti preskrbljeni mi kmetje in delavci in sploh vsi. Sredstev za to je dovolj, zemlja rodi vsega zadosti, tehnika je dovolj razvita, da zna proizvajati brez prevelikega človeškega napora, in če bi bilo treba, koliko več bi se še lahko pridelalo in izdelalo po poljih in tovarnah. Vse to bi bilo lahko dosegljivo, samo ako bi večina hotela; da pa ni tako, je kriv edino le neumni egoizem posameznikov. Povsod priliva samoljubje in škodoželjnost apneno vodo v mleko.

Prav tisto kakor s posamezniki, je tudi z državami in narodi. Države gojijo imperializem (željo po brezmejnem osvajanju tuje zemlje in bogastva) ter narodni šovinizem v Italiji, Nemčiji, Japonski in drugod, kjer z neumno samoljubnostjo širijo vero in jo vsiljujejo svojim ljudem, da je njih narod prvi na svetu, ki je naravnost poklican za gospodarstvo nad ostalimi: iz tega sledi brezmejno oboroževanje in priprave za novo vojsko, nova zaslužnjevanja in pokolji. Mesto da bi se narodi in države pobratili, se pod vodstvom takih državnikov delajo nova nasilja in zastavljajo pot pravičnejši ureditvi razmerja med narodi v splošno blagostanje vseh skupaj. Ali niso taki državniki kakor Hitler, Mussolini in Japonci v velikem prav to, kar je bil oni posestnik v malem, ki je prilil apnene vode mleku? Da so le neprimerno večji, naduti, slepi, omejeni zlobneži, ker skušajo človeštvo spraviti v največjo nesrečo.

Bodimo vsi bolj samoljubni kakor smo danes. Ali ni ta stavek ironičen? Ko vendar prav radi samoljubja posameznikov danes vse trpi. To je res, toda trpi le, ker je to samoljubje nesmiselno, neumno, ker izvira le iz ozkega obzorja, iz napačne morale, napačne vzgoje nas vseh. Pametno samoljubje se prelija v bratoljubje in človekoljubje, bratoljubje in človekoljubje

pa je pogoj sreče, pogoj blagostanja, pogoj kulture in civilizacije posameznika, družine, občin, držav, narodov in končno tudi celokupne človeške družbe.

Ako se združimo v kako društvo, zadrugo ali organizacijo iz neumno sebičnih namenov, da bi vsak posameznik tovariše in organizacijo samo izkoriščal in jih, če le mogoče, v navidežno lastno korist tudi oškodoval, potem organizacija gotovo ne bo uspevala, mesto da bi vsem skupaj koristila, bo le škodovala. Ali nimamo v naši zgodovini slovenskega združništva brez števila takih zgledov, ko so propadle z najboljšim namenom ustanovljene zadruge in prinesle članom mesto blagostanja in gospodarske rešitve le razočaranja in gmotno ter moralno zgubo.

Ni najmodrejšje, da naj bi se pri zadrugah in organizacijah vse brezplačno delalo, ker so za delo le nekateri sposobni; radi tega naj bi najbolj sposobni delali tlako nesposobnim. To je napačna morala. Nihče ne more delati brezplačno, ker ima vsak svojo potrebo, radi tega je pogosto tak "brezplačen" delavec najdražji, ker napravi svoje delo preveč površno in pri tem trpi organizacija, ali pa si poišče plačilo na drug, skrit način, ki gre na rovaš vseh skupaj. Pošteno je, najboljšje delavce primerno plačati, potem pa nadzorovati, da bodo vestno in pošteno delali v skupen procvit in dobrobit. Brezplačno delati pri zadrugah se pravi le posameznike izkoriščati. Ali ni bolj pravično, da tisti, ki ne dela, vrne odškodnino tistemu, ki dela.

Nesmiselno je ustanavljati posamezne gospodarske organizacije na strankarski podlagi in z njimi širiti razdvojenost in strankarstvo, ki gre včasih tako daleč, da v svoji zaslepljenosti vidi v pripadniku drugega naziranja manj vrednega človeka. Ne razdvajati, ampak spajati bi moral biti naš namen; ne ubijati in drug drugemu škodovati, temveč plemenito v dobrem tekmovati bi moral biti namen tudi v organizacijah. Slabo je dosegla svoj namen ona organizacija, ki se pohvali, da je oškodovala nasprotnike. Le, ako se njeni člani lahko pohvalijo, da so s pozitivnim delom dosegli lepše uspehe, to je nekaj vredno. Le po delih se spozna posameznega človeka, prav tako tudi organizacije sploh.

V gospodarskih organizacijah se ne sme gledati, kakih nazorov je posameznik, temveč le koliko je za dotično združanje sposoben. Spoštovati moramo vsako naziranje, ako je pošteno in drugim ne škoduje. Različni nazori so potrebni do

gotove meje, ako iz njih nastane plemenito tekmovanje, kdo bo več dobrega doprinesel, poštena, dobrohoteča kritika je vedno koristna in potrebna. Stojčča voda se usmradi, ker ni gibanja, je gniloba. Nobeden ni tako pameten, da bi v vseh primerih vse najboljše ukrenil. Noben nazor ni povsem pravilen, noben človek ni vzvišen nad vsako kritiko. Kadar se kaka skupina postavlja na povsem sebično, slepo strankarsko podlago, je to znak omejenega samoljubja, ki je le v škodo dotični skupini in vsem skupaj. Slepa strankarska strast vedno priliva apno med mleko in škoduje družbi. Tudi to je nerazumevana sebičnost, omejeno samoljubje. Samoljubje je in ostane gonilna sila našega dejanja in nehanja, ker je temeljni zakon življenja, in je le napačno umevana sebičnost kriva vsega zla, da se človek prav radi nje s čudno moralo ponižuje pod moralo živali, tako da z njo pokapa lastno srečo in srečo cele človeške družbe. Kar smo mi ali vsaj posamezniki izmed nas nespametni sebičneži, so prav to največkrat tudi naši voditelji, državniki, tudi najmočnejše osebnosti sveta, zakrknjeni samopašneži, ki tirajo svet v pogubo, kljub temu, da govorijo nasprotno. Ako smo vsi enaki, potem ne pomagajo nobeno pridigovanje in pisanje, treba je sila, treba je zakonov, ki bodo silili in s silo krotili izkoriščanje slabejših in omejevanje svobode bližnjega na račun svobode posameznika. Treba je spoznanja, da je le v skupnosti iskati sreče, ne z orožjem in strahovanjem, temveč z bratstvom in ljubeznijo se odpirajo vrata v srečnejšo bodočnost. Musolini je oboževana osebnost v Italiji, priznati se more, da je napravil marsikaj dobrega, toda končno ga je njegova osvajačna volja zapeljala, da je poglaval svoj narod pokončavat v Afriko. Zakaj taka želja, živeti na račun drugega naroda, drugih revežev, ki pravtako hrepenijo po boljšem, srečnejšem življenju? Podobno dela Hitler, podobno tudi Japonci, vsi se mrzlično oborožujejo in pripravljajo na uničevanje sosedov, sosednih narodov, in imajo iste želje po mirnem razvoju srečnega življenja v blagostanju in kulturi. Ali ne bi bil bolj pameten miren sporazum, ker je zemlja za vse dovolj velika, da bi se na njej lahko vsem dobro godilo. Pri vodilnih državnikih bi bilo treba le nekaj treznejše presoje, samoljubja širšega obzorja, ki vidi v svojem sobratu ali sonarodu sebi enakega! Ali ne tira samovolja takih državnikov v pogubo in trpljenje vseh skupaj? Bodimo sebični, toda ne na račun drugih, njihova sreča je tudi

naša sreča. To velja v malem in velikem, pri posamezniku kakor v združništvu, pri politikih kakor pri državnikih. Bodimo tako sebični, da bomo ljubili vse sobrate, vse ljudi vseh narodov. Vsi smo ena družba, ena družina, nesreča vseh pade na nas vse. Vzgaajmo se v bratstvu in ljubezni in stremimo k človekoljubju. Ne bodimo za bližnjega pijavke ali krvoločne zveri, temveč ljubeznivi prijatelji in bratje. Vpeljimo tega duha v vse naše zasebno in javno življenje, zahtevajmo, da v tem duhu delujejo tudi oni, katerim smo poverili svoje zaupanje, naši poslanci in naše vlade. Bratoljubje in človekoljubje mora zmagati, pa bo vsem dobro. Za vse narode je dovolj prostora in kruha, vsem ljudem se lahko dobro godi, človeštvu je treba premagati le neumno sebičnost; ako je človek zagospodoval vsem drugim stvarjem na zemlji, zakaj bi ne mogel samemu sebi?

Že pred vojsko je zemljepisec Ravenstein cenil vso za kmetijsko pridelovanje porabljivo zemljo nanašem planetu, in sicer plodne 73 milijonov kvadratnih kilometrov, 36 milijonov kvadratnih kilometrov stepe in pustinje 10 milijonov kvadratnih kilometrov. Plodna zemlja prehranja 75 ljudi, stepe 4, pustinja četrt človeka na kvadratnem kilometru. Po tem računu bi se lahko pet do šest milijard ljudi. Danes jih živi le okrog dve milijardi. Oppenheimer pa je že tedaj s vojnimi proračuni prihajal še do mnogo boljših zaključkov in dokazuje, da bi pri prav intenzivnem obdelovanju mogla zemlja prerediti nad sto milijard ljudi. Na vsak način še ni danes nobenega stvarnega razloga, da bi morali ljudje stradati in se pobijati za prostor. Da se to dogaja, je kriva le neumna samogoltnost posameznikov, ki povzročajo, da vlada sistem, po katerem bi lahko stradali tudi, če bi bilo na vsej zemlji le en milijon ljudi, ako bi posamezniki izkoriščali večino. Borba proti neumni sebičnosti je toliko kot borba za srečo posameznika in celokupnega človeštva. Da se to izvede, je potrebno, da večina ljudi to spozna in ustvari take zakone, ki bodo onemogočali nenasitljivim kanaližam izkoriščati večino in jo tirati v nepotrebne boje in trpljenje. Tudi naša organizacija zasleduje te cilje, ker le, kadar se otresemo vse "fovšije", in si vsi bratsko podamo roke, potem šele smemo pričakovati boljših časov. Poljanšek Valentin, Žiri.

(Brazda, letnik IV/1937/, str.5-7, 16-18).

DOPISI V "LJUDSKI GLAS" (1935-1941)

Iz Poljanske doline

Kakor večinoma drugod, so tudi v naši pokrajini nad Škofjo Loko za ogromno večino bedne in siromašne razmere. Pokrajina je poljedelsko pasivna in odvisna od velikega uvoza koruze in moke v svrhu prehrane; žal da večina prebivalstva nima zaslужka in radi tega tudi ne sredstev za nakup koruze za hrano. Glavni dohodek in tudi edini tukajšnjega kmetijstva in bajtarstva je pri živinoreji in gozdarstvu, žal da sta te dve panogi zadnja leta vsled padca cen tudi odpovedeli, vsled tega je od dne do dne večja beda. Ljudje so po večjem slabo in zenadostno hranjeni in podvrženi različnim boleznim, otroci in odrasli na domovih pokriti le z starimi capa-

mi. Vse je željno dela in zaslужka, toda kje ga dobiti danes? Včasih v predvojni in tudi nekaj časa v povojni dobi je bila vsaj malo donosna domača obrt: ročno čipkarstvo, tako, da so vsaj ženske in otroci zaslужili v zimskem času za obleko in obutev, mnogo žensk se je s tem sicer skromnim zaslужkom tudi preživljalo, v toku zadnjih let pa je tudi ta obrt odpovedala tako, da se zaslūži danes komaj par dinarjev dnevno, kar pa ni nič boljšega, se kljub temu po večini bajt pečajo s tem moredim delom. V predvojni dobi je bil velik odtok zaslужka potrebnih v tujino: Ameriko, Nemčijo in drugam; tudi to je danes zaprto, tako da smo primorani uživati "svobodo" doma.

V Žirovski dolini je precej razvito ročno čevljarstvo, izdeluje se predvsem trpežna delavka obutev, kakor tudi vsakojaka druga, izdelki se pošiljajo po vsej državi in je zlasti v jesenskem času še preveč naročil, v zimskospomladanski dobi pa nastopi brezposelnost; tudi to delo je zlasti za vajence in pomočnike nezdruživo, ker je treba delati v zaprtih prostorih sključen, zlasti ako je delavnik predolg in skuša mali mojster izkoriščati delavstvo.

V zgodnji jeseni so stopili pomočniki v stavko in so po enotodenskem organiziranem pogajanju dosegli znatno zboljšanje plač in drugih pogojev. Večina malih mojstrov pa je v konkurenčnem boju propadlo in se danes vzdržujejo le večja podjetja ter družbe in zadruge, ki kljub težki tovarniški konkurenci, vendarle z uspehom tekmujejo. Zaslūžek čevljarških pomočnikov je si-

cer skromen, vendar za naše razmere za uradništvom še najboljši in je to ideal premnogih, ki bi radi služili pa nimajo kje. Kmečka mladina je zrejena in vzgojena v pomanjkanju.

V poletnem in jesenskem času so se vršila, kakor prejšnja leta tukaj hudourniška in regulacijska dela. To vodi in plačuje država in banočina, toda plače so bile nizke: 17 do 24 din dnevno in to pri težkem in grdem delu v blatu in vodi, delalo se je le v lepem vremenu, v slabem vremenu in pozimi ni nobenega zaslūžka, tudi ti sezonski "državni" delavci so organizirano stopili jeseni v stavko in po nekajdnevnem boju dosegli skromno zboljšanje. Delavstvo je seveda veselo takih zaslūžkov, ki so sicer revni, pa vendar ideal revežev.

Zaslūžka željni in potrebni so sinovi delavcev, kakor tudi bajtarjev in večjih posestnikov, vsi so potrebni in željni udejstvovanja.

Take so dejanske razmere, da se razliva čez cele pokrajine siromaštvo, dočim "narodni voditelji" naj bodo nacionalisti ali jeruzalemtci, vsi so enaki, vsem je narod le predmet izkoriščanja in glasovanja pri volitvah, ako pri javnih volitvah nasilno zmagajo, potem vse trobente pojejo slavo "ljudski zavednosti", njihova glasila, zlasti "Domoljub" in "Slovenec", pa vedno imajo polno izmišljenih novic o bedi in nasilstvu v Rusiji in drugod, da bi s tem pokrili domačo mizerijo in tiranstvo. Kakor tat na semnju kaže na drugega, da bi odvrnil pozornost od sebe.

Gabiti se mora poštenemu in mislečemu človeku ter neprestana hujskarija, ki na primer opisuje špansko ljudstvo kot največje lopove in tolovaje, dočim slavi kapitalistične, klerikalne uporabe nacionalistov, ki imajo tem večje zasluge, kolikor več pobijejo in postrelijo delovnega španskega naroda, kakor bi bili ti časopisi naravnost v službi hitlerizma in fašizma.

Pri nas sploh ni komunizma in komunistov. Toda po "Domoljubovih" in "Slovenčevih" predalih ne prestando strašijo z njimi; vročično jih preganjajo ti strahovi. Nimajo večjega strahu kakor tega, da bi ljudstvo prišlo do svojih pravic brez njihove kuratele. Ravno Španija bi nam morala biti zgled, saj je Španija stara katoliška dežela z nešteti samostani, dežela menihov in nun, kjer je imela duhovščina glavno besedo in vzgojo naroda; ta narod pa so izkoriščali veleposestniki, kapitalisti in duhovniki. Narod pa je bil izkoriščan in vzgajan v tlačanskem duhu. Sedaj pa, ko se je ta narod dvignil in hotel uveljaviti svoje pravice, pa je naenkrat nastopila reakcija cele Evrope; poleg Nemčije in Italije

pa morajo seveda zavzemati prvo vidno mesto tudi naši klerikalci, ki naravnost hujskajo svoje verne pristaše, da naj bodo za take slučaje "pripravljeni".

(Ljudski glas, leto III. 1/1-1937).

Gospodarski položaj na naših kmetijah

Spoznavaj samega sebe, svoj položaj in svojo okolico, da se boš vedel ravnati in poiskati pota do izboljšanja položaja. Resnica je in ostane, da je prvi korak k izboljšanju spoznanje. Številke nam odkrito in nepristransko povedo resnico in zakrivajo položaj v različnih stanovih, različnih državah in narodih. "Ljudski glas" nam prinaša jasne slike v številkah, ki nam nazorno kažejo, kako izhajamo in živimo mi, ter kako živijo in koliko porabijo drugi. V februarški številki je pokazana revščina in bogastvo narodov, iz koje vidimo, da spadamo med najrevnejše narode, ako primerjamo koliko hranilnih vlog pride povprečno na prebivalca. Dalje vidimo, da smo v naši državi mi v Dravski banovini najbolj obdavčeni, da pa kljub temu najmanj prejmemo od države. Videli smo, da je v socialistični Švedski za vse prebivalstvo dobro preskrbljeno, tako za časa delovne dobe kakor tudi za čas boleznih, starosti in onemoglosti. Mi porabimo najmanj sladkorja in drugih nujnih potrebščin. Na drugi strani pa se pri nas množijo kapitalistična podjetja in družbe, za koje je v Jugoslaviji raj, ker lahko nemoteno izkoriščajo naše bogastvo, prilike in ljudi ter večino dobička odneso v tujino, mi pa gledamo in stradamo, ker ni zaslužka doma in se tudi ne moremo dovoljno preseljevati v tujino. Ker nam včasih voditelji vedo povedati, da se položaj izboljšuje, je potrebno da pogledamo, kako izhaja in živi večina našega naroda.

Podajamo proračun kmečkega gospodarstva srednje velikosti, kakršnih je največ. Posestvo obsega v celoti 21 ha zemljišča, in sicer 2,5 ha njiv, 3 ha senožeti (travnikov), 1 ha gozda; ostalih 14 ha je takojimenovana "gmajna", kjer raste grmovje, praprotno in drugo malovredno rastlinstvo. Redi se slabo pet glav goveje živine in 2 do 3 prešiči.

Na tem posestvu se pridelava v povprečni letini sledeče:

1.60 arov površine pšenice na ar po 10 kg je	960
600 kg a Din 1.60 je din	
2. na 20 arov ječmena a 12 kg je 240 kg a	300
Din 1.25 je din	
3.25 arov koruze na ar po 14 kg a Din	450
1.25 360 kg je Din	

4.20 arov ovsa po 10 kg je 200 kg po 1.20 je Din	240
5.25 arov krompirja po 120 kg je 3000 kg po 0.60 je Din	1800
6.12 arov fižola po 12 kg je 144 kg po Din 2 je Din	288
7.15 arov prosa po 13 kg je 195 kg po 1,50 je Din	292
skupna vrednost Din	4330
od tega je odšteti eno petino, ki se porabi za seme Din	866
ostane za prehrano Din	3464
Dalje se pridelava povprečno 400 kg sadja po Din 1 je Din	400
Prirastek v gozdu in gmajni letno največ za Din	1800
skupaj Din	5664
Dalje se pridelava živinske krme:	
na 50 arov detelje po 40 kg je 2000 kg; 15 arov repe po 30 kg je 1900 kg; 15 arov korenja po 55 kg je 800 kg; 25 arov pese, zelja in drugo; slame v celoti 2500 kg; sena in otave 9000 kg	5664
Donos Din	
Iz tega se redi živina in se more prodati: letno 1500 litrov mleka, ako se predeluje maslo s strojem a 70 par je Din	1.050
letna prireja pri goveji živini (kak voliček ali telica) Din	1.200
letno dve teleti za odprodajo po 70 kg a po 5 Din; dalje bi bilo za letno odprodajo 100 kg fižola po 2 Din	200
100 kg sadja po 1 Din	100
letno dva prašiča a 100 kg po 6 Din je Din	1.200
skupni pridelek in prirastek letno Din	10.144
Od tega se odšteje za prehrano ako se prišteje še zelje, repo	5.164
Ostane torej za vse druge potrebe še Din	4.950
Dva prašiča sta nujno potrebna za prehrano družine, da se dobi potrebna množina masti. Ker pa pritiska pomanjkanje, je treba vsaj enega, ako ne oba, odprodati, da se pride do kritja najnujnejših potrebščin. Vsled tega se tudi v toliko spremeni gornji rezultat da pride manj za prehrano, to je, da se mora pristradati, da je mogoče kriti druge potrebe. Pripomniti je tudi, da se dobi podobna slika le v takojimenovanih dobrih letinah, v slabih letinah pa sploh ni ničesar prodati od pridelkov. Za mleko, ako se doma izdeluje surovo maslo, se še toliko ne dobi. Reja volov je potrebna za obdelovanje posestva. Ves pridelek je negotov, ker je odvisno od vremena in letine, kakor tudi od znanja in spret-	

nosti obdelovanja.

Letni izdatki pa so sledeči:

1. davki z dokladami	508
2. zavarovalnina od poslopij	126
3. bera, dajatve beračem i.dr.	600
4. pomožni delavci	1400
5. sol za ljudi in živino	300
6. razsvetljava	192
7. odkup hrane, koruze, boljše moke, sladkor	336
8. nepredvideno, zdravila, pravde itd.	500
9. šolske potrebe, tobak ali kava	480
10. obleka in obutev (pri kmečkem delu se veliko rabi)	1800
11. popravila: kovaška, mizarska, tesar	450
12. dva prašička za rejo	250
13. časopisi, knjige in drugo	100
skupni minimalni letni izdatki	7042
ostanek gospodarstva poleg prehrane pa znaša	4950
letni primanjkljaj znaša	2092

Če se računa stalno tri odrasle osebe in tri otroke pride na prehrano letno na osebo Din 860 ali dnevno Din 2.75. Ako pa se mora odprodati še prašiček, pa še toliko manj in je potem skrajno pomanjkljiva, ker je že itak brez vseh priboljškov.

V tem proračunu pa ni všteta obraba poslopij in orodja, ki izgubo v toliko poveča. Kje je tukaj obrestovanje osnovnega kapitala, to je vrednost zemljišča; poslopij in orodja, vozov in opreme? Samo naprava skromnih poslopij bi stala najmanj 50.000 Din, vozovi in orodje vsaj 20.000 Din. Obraba poslopij se mora računati vsaj 2% letno 1000 Din, obraba orodja pa se računa 10% manj toliko, kolikor znašajo redna popravila in prenovitve. Nakup zemljišča bi stal še več; iz vsega je razvidno:

1. Da se osnovna glavnica pri kmetiji sploh ne obrestuje.
2. Da delajo ljudje na kmetiji le za slabo hrano; kolikor se da za obleko, je že izguba. Ako se računa, da delajo trije po 300 dni v letu, zasluži eden letno Din 1721 ali dnevno Din 5.73 Delati pa je treba tudi v nedeljo in praznike, krmiti živino in pripravljati krmo, kuhati in pogosto tudi na polju, kadar se suši seno itd.

Nastane vprašanje, kako se ta izguba krije? Kdor ima, izčrpava gozd, toda, če se enkrat poseka, je potem treba dolga desetletja čakati, da zraste drugi. Vsled tega so vsi kmečki gozdovi po večini izsekani. Zemlja se izčrpava,

živina se slabša, ker je treba dostikrat naj-lépše komade prodati. Treba je iskati zaslužka v obrti, ako je to sploh dosegljivo, išče se priložnostnega zaslužka pri dñinah in različnih drugih delih, skuša se preriniti v tovarno in drugod.

Nekateri prevažajo les, zaslužek pa je tudi pri tem jako pičel in riskanten. Konji so dragi, istotako vozovi in vsa oprema, vožnja po grapah in bregovih je nevarna, vedno preži nesreča na človeka, delo pa je težko. Ako se računa konjsko delo toliko kot človeško (vzdrževanje konja je dražje od človeka) se zasluži dinar na uro in osebo in konja, redko kedaj do Din 1.50, do minimalne delavske plače se ne pride. Kdor ne more nikjer zaslužiti, se zadolži, ako mu sploh kdo hoče kreditirati. Zadolženih je itak večina posestnikov, kje pa vzeti denar za obrestovanje in odplačevanje, je novo vprašanje? Z odprodajo inventarja, zemljišča ali kako.

V naslednjem podajam proračun boljšega kmečkega posestva, ki leži v ravnini, z dobro zemljo in lego in je od najboljših v občini. Gospodar je absolvent kmetijske šole in je napravil sam obračun po njegovih dejanskih rednih zapiskih in knjigovodstvu, ki ga vodi:

Posestvo obsega: 4 ha njiv, 8 ha travnikov in 24 ha gozda in večinoma revnega z redkim drevjem, grmovjem in praprotjo obraščenega zemljišča. Redi se dvanajst do 15 glav goveje živine in pa par konj in 6 do 8 prašičev.

Na tem posestvu se more v povprečno dobrem letu pridelati sledeče:

1. 75 arov posevka pšenice, a 11.50 je 862 po 1.50	Din 1.293.-
2. 25 arov ječmena a 15 kg je 375 kg po 1.25	468.-
3. 50 arov koruze a 15 kg je 750 kg po Din 1.25	937.-
4. 80 arov ovsa a 10 kg je 800 kg po 1 Din	800.-
5. 50 arov krompirja a 100 kg je 500 kg 50 par	2.500.-
6. 15 arov fižola a 14 kg je 210 kg po 1.50	315.-
7. 15 arov prosa a 15 kg je 225 kg a Din 1.50	337.-
8. 15 arov repe a 200 kg je 3000 kg po 20 par	600.-
9. 15 arov pese a 200 kg je 3000 kg po 20 par	600.-
10. 10 arov korenja a 120 kg je 1200 kg po 25 par	300.-
11. 75 arov detelje a 50 kg je 3700	

kg po 40 par	1.500.-
12. 5 arov zelja in drugo, čebula, česen, vrtna rastline	1.000.-
13. slame, skupaj 5000 kg po 25 par	1.250.-
14. sadja povprečno 200 kg, letno po 1 Din	200.-
15. sena in otave skupaj 32.000 kg po 30 par	9.600.-
kub.m.po 80 Din	2.400.-
Skupaj letni donos	24.100.-

To je celokupni donos posestva, ki se doseže le v dobrih letinah.

Zgoraj je navedena prometna vrednost krme za živino; ker se pa ista ne proda, temveč pokrmi živini, je posebej proračun, kako živina pri današnjih cenah plačuje krmo.

Od navedenih pridelkov pa se porabi za prehrano družine in delavcev v celoti pridelke pod št.1,3,5,6,7,12 in 14 v skupnem znesku Din 6.395.- od št.2 približno 1/2 je din 234 in št. 4,8,10 približno 20%, je Din 340.- ter poraba mleka za družino in delavce 1460 in 1055 dni po en liter a Din 1.25, je Din 3143.- Skupaj Din 10.112.- ki se odšteje od skupnega donosa 24.100 odbitek Din 10.112, tako da ostane Din 13.988.

Izdatki pa so sledeči:

1. davki	Din 2353.-
2. zavarovalnina	1060.-
3. posli, hlapci in dekle	4400.-
4. dninarji in obrtni delavci za nujna popravila	3928.-
5. sol, klajno apno, umetna gnojila itd.	900.-
6. dokup finejše moke, sladkorja in drugih potreb	1700.-
7. bera in miloščine letno	650.-
8. osebni izdatki, tobak, pijača, gledališče itd.	175.-
9. poština, časopisi, knjige, člana-rine	164.-
10. razsvetljava električna	285.-
11. obleka in obutev za družino	1846.-
Skupaj:	17.461.-

Vrednost vseh pridelkov, ki se ne porabijo doma 13.988.-
Letni primanjkljaj Din 3.437.-

Poleg tega bi se moralo odpisati od vrednosti stavb v znesku Din 70.000 vsaj 1% in na odpis premičnega inventarja v vrednosti Din 50.000 10%, skupaj Din 5700, kar zgubo le poveča in kmeti životari le na račun inventarja, koji se mu slabša in manjša.

Primanjkljaj krije, kakor pač more, z izčrpa-

vanjem gozda, včasih s prevažanjem lesa kot stranskim zaslužkom in zadolževanjem ter odprodajo zemljišča.

Din 175.- letnih osebnih izdatkov za vsa razvedrila in užitke priča dovolj jasno o beraštvu našega kmeta, ako se primerja s podrobnimi izdatki drugih stanov.

Prav tako je skrajno prenizka postavka 164 za vso izobrazbo, knjigo in časopise.

Ako bi se moglo govoriti o rentabilnosti kmetije, bi moralo tudi nekaj odpasti na zaslužek domače družine, dalje primeren znesek za slučaj bolezni, nesreč in za starost, pa o vsem tem ni govora.

Razumljivo je, da v takih razmerah z rednimi dohodki na odplačilo obresti ali odplačevanje dolga ni niti misliti.

Pripominjam še, da pri tem posestniku pridelek na en ar presega povprečne pridelke v banovini.

Hlapec in dekla imata po 150 do 250 Din na mesec, s tem se lahko oblačijo in če so varčni, tudi lahko nekaj prihranijo, dočim dela gospodar pri vsej svoji veliki osnovni glavnini zgubo, dasi bi zahteval kmetijski obrat več praktičnega znanja in teoretičnih naukov kakor vsak drug stan.

Dninarji se plačujejo na kmetiji ženske 8 do 10 Din, moški 15 do 20 Din dnevno pri hrani; tako je kmet edini delodajalec, ki plača delavcem več, kakor sam zasluži, kljub temu pa jih le težko dobi, ker se vsak boji težkega dela brez odmora, poleg tega pa še za slab zaslužek. To je realna slika, povzeta iz praktičnega življenja.

Kako plačuje živina krmo:

a) krava:	Din 80.-
obresti od vrednosti Din 2000 letno	200.-
amortizacija letno 10%..proti a 25 par	250.-
nastilj 10 stotov slame, listja ali pra	100.-
zdravila, svečava (zavarovalnina)	40.-
amortizacija hleva	100.-
oskrbovanje	20.-

junčevina(pristojbina za oplemenitev)

skupaj Din 790.-

Užitek:

1200 litrov mleka letno a Din 1.25 je 1500.-

urednost gnoja letno 400.-

1 tele 70 kg a po 5.50 kg 385.-

skupni letni donos Din 2285.-

izdatki 790.-

Prebitek, s katerim plača seno Din 1495.-

Krava porabi dnevno krog 10 kg sena(ako je tež-

ka okrog 400 kg), letno 3650 kg in ga plača okrog 40 par za kg.

Živina za rejo in za mesarja:

Primer: Vol, ki se zredi na leto 300 do 500 kg, kar je povprečno pri naši reji že veliko.

Nastilj 10 stolov a 25 par je Din 350.-

razsvetljava, zdravila in zavaroval-

nina 100.-

amortizacija hleva 40.-

oskrba 100.-

skupaj Din 490.-

Prirastek 300 kg na leto a 4 Din je 1200.-

vrednost gnoja letno 400.-

skupaj Din 1600.-

odbitki 490.-

pribitek s kojim plača seno Din 1110.-

Tudi srednji vol porabi dnevno okrog 10 kg sena in ga plača nekaj nad 30 par. Tudi navedene slike so le v dobrih razmerah, "ako gre vse po sreči" in pri skrbnem oskrbovanju; ako pa pridejo nepravilnosti, nezgode in bolezni, je slika toliko slabša.

Iz vsega sledi, da kmet v današnjih razmerah dela tlako in se pogreza v pogubo. Cene njegovih proizvodov nimajo nobene primere z industrijskimi produkti. Izmed vseh delavcev je največji trpin in najslabše plačan.

To sta dve sliki srednjega in boljšega posestnika, pri manjših bajtarjih je umljivo še toliko slabše. Navezani so naravnost na zaslužek ali na beraštvo drugod.

Umljivo je, da bi se pri vsakem posestniku pokazala drugačna slika in bi bilo v različnih krajih zelo različno, vendar vse močno podobno, skoro povsod je obrat pasiven. V okolici mest in industrijskih središč kakor okolica Ljubljane, Kranja, Jesenic, Trbovlje itd. so razmere nekaj boljše, ker se bolje proda mleko in drugi vrtni in njivski pridelki. Donosnost je dalje odvisna od lege in dobrote ter velikosti zemljišča; dalje od gospodarske zmožnosti in spretnosti v obdelovanju. Kmetijstvo je najbolj riskanten obrat, ker ni odvisen samo od trga in konkurence, temveč še bolj od vremena, letine in sto drugih prilik in neprilik. Z umnim obdelovanjem in gnojenjem bi se dalo več doseči, toda ker ni denarja za umetna gnojila in krmila, ter največkrat tudi ni potrebnega znanja, vsled tega ni uspehov, kakršni bi lahko bili.

Ko človek vidi, da njegov trud nima niti od daleč primernih uspehov in povsod le tlako dela, izgubi veselje do naprednejšega gospodarstva. Pri posestvu ga drži le velika ljubezen do rodne grude, ki ga vsaj najskromneje redi in po kateri se še kolikor toliko prosto giblje.

Glavna njegova dobrota je, da dela in se giblje na prostem in uživa čisti zrak in sonce.

Pomagati bi se dalo našemu kmetu le na ta način, da se dvigne cena njegovim pridelkom, to je: cena živini in mleku in mlečnim izdelkom ter cene lesu. Omejiti bi bilo treba posredovalno oderuštvo in dvigniti kupno moč delavcev in uradnikov. Dalje da bi se mu nudil kakršen koli zaslužek pri domači obrti ali drugod. Pregosto smo naseljeni in zato gospodarsko pasivna pokrajina.

Veliko bi se dalo v naših krajih doseči tudi z umnim sadjarstvom, toda do tega se pride le polagoma v teku desetletij. Tudi je sadje zelo odvisno od vremena in letine.

Pri vsem tem ni čudno, da vse beži s kmetije in dela za vsako ceno v tovarnah. Doma je treba garati brez prestanka, jesti najbolj pust črn kruh, pa še tega dostikrat primanjkuje, otepati je treba nezabeljen krompir in zelje. Za najskromnejšo obleko in obutev ni denarja, kmečka mladina se čuti ponižana in zapostavljena, ko vidi ljudi iz drugih stanov, ki so čedno oblečeni in živijo v vsestransko boljših razmerah.

Kmečki živelj, ki je prezaposlen, je tudi najmanj pristopen za organizacijo in stanovsko ter splošno osamosvojitve. Ker je bil od svojih "voditeljev" vedno ogoljufan, je postal nezaupljiv in nikomur več dosti ne verjame. Živi na slepo iz dneva v dan. Najbolj je podvržen različnim praznim predsodkom, ki so mu le v kvar.

(Ljudski glas, 1/3 in 1/4 - 1938).

Siničji spev

Ptičica siničica
na okno priskaklja,
z nami pokramlja:
"Imate ozek krov,
že zdavnaj bil je nov
a naš le gozd in vrt
in še sneženi prt.
Ko pomlad nam zasiže,
Ljubav v srcu vzklije;
veselo zapojemo.
Kadar je žitja maj,
uživamo mi raj;
parimo se, družimo,
drug drugemu le služimo,
Ljubimo svoj drobn rod,
zanj skrbimo vsepovsod.

A ljudski rod živi,
se sam s seboj bori;

kot da sebe samega
uničiti želi.
(Ljudski glas, 1/4-1938)

Ptiček v svobodi

Kako je lep v svobodi ptiček,
ko skače poje tak ljubo,
oživlja grm in drevo;
dviguje prosto se visoko,
pod sinje tja nebo.
Pa prepeva o svobodi,
o ljubezni večni nam;
olepšuje spopolnjuje
gaj nam hišo, vrt in hram.
V zavetje gnezdo stavi,
prav prijazen dom napravi;
neguje mlade in goji,
brani v nevarnosti.
Tako živi on v svobodi,
čuva brani dom in rod,
ter skrbi za vse povsod.
(Ljudski glas, 1/7-1938)

Ujeti ptiček

Past so mi pripravili,
v njo jedil nastavili;
me vjeli lopovi tako,
zarobili me nelepo.
Svobodo ljubo so mi vzeli,
in v tesno kletko deli;
tu naj živ trpim umiram,
pogled lopovske požiram. -
Neskončna srčna je boleost,
prebritka težka pa zavest,
da tu zaslužnjen se borim,
brez ljubih svojih sam živim.
V svobodi tam sem srečen bil,
ljubav vžival in delil;
sedaj pa mučenik umiram,
pretužne si solze otiram.
(Ljudski glas, 1/7-1938).

Kralj Matjaž

V krasnem gradu pod goroj,
stoletni uživa že pokoj;
vodja in rešitelj naš,
slovenski kralj Matjaž.

Za mizo kamnato on spi,
na mizi glava mu sloni
in sen krasen sanja,
o rešitvi naroda.

Z njim njegova vojska spi,
vsa omotična leži;

uspavali so jo močno,
noč temna je nad njo.

Lepa brada ga krasi,
krog mize rasti mu hiti;
ko trikrat krog in krog prispe,
Matjaž in vojska se zbude.

Ob steni njegov meč visi,
meč težak za može tri;
če prišel bi kedaj junak,
tako močan, tako krepak;

ta meč bi iz nožic vzel,
kralja in vojsko bi otel;
vsi junaki pohiteli,
v boj srditi bi vesel.

Kadar bo Matjaž vstal,
se slednji nas sovrag bo bal;
bodočnost krasna nam zasine,
dobro pride, slabo zgine.

V nas samih spi ta kralj Matjaž,
spasitelj in rešitelj naš;
kadar se nam zbudi zavest,
v boj in delo skrči pest;
da bomo v sebe verovali,
moč svojo izrabiti znali,
znebili bomo se sovraga,
pometli z našega ga praga,
Prišel tedaj rešitelj naš,
bo hrabri kralj Matjaž.
(Po narodni pripovedi zapisal Poljanšek Val).
(Ljudski glas, 1/12-1938).

Pripis uredništva

Odgovor na morebitno vprašanje, zakaj smo se
odločili za ponatis tako obsežnega izbora iz
opusa Valentina Poljanška, je zapisan že v
uvodnih besedah.

O njegovi osebnosti je mogoče nekaj izvedeti še
iz prispevka prof. E. Cesarja, objavljenega v
Loških razgledih IX pod naslovom "Ljudski pes-
nik V.P." (str. 219-21); ponatisnjen je v ŽO 2
(33-34). Opozarjamo tudi na njegov esej Bratstvo
in kultura, takisto ponatisnjen v ŽO 2 (15-21),
pri čemer je slednji pravzaprav le izpopolnjena
različica članka "Samoljubje, bratoljubje in
človekoljubje", ki ga najdete v tej številki.

Vse to pa je za nas le prva faza v zbiranju oz.
evidentiranju rokopisnega ali pa že objavljenega
gradiva izpod njegovega peresa, na temelju
katerega bo mogoče kasneje celoviteje osvetli-
ti njegov lik.

STARA ŽUPNA CERKEV V ŽIREH

dr. France Stelè

Stara župna cerkev visi med življenjem in smrtjo, zato sem se odločil orisati njeno individualnost. V njeni bližini stoji velika nova, prostorna in mogočna, čeprav ne posebno izrazita arhitektonska zgradba, - ta je odvzela stari, ponižni stavbi pogoj njene eksistence: porabo za božjo službo. Cerkevna občina je prenehala skrbeti zanjo, ker je več ne rabi, podrli je pa tudi niso, ker se je c.kr.centralna komisija za varstvo spomenikov zavzela za njeno ohranitev. Zgodilo se je namreč, da je nek imeniten arhitekt potoval skozi Kranjsko, videl tudi žirovsko cerkev ter se zagledal vanjo. Kaj neki je pridobilo njegovo srce nase, bi se vprašal navaden človek, ki ga mika samo blesteče novo; zakaj neki je vzljubil to napol podrtijo, velika, nova stavba pa ga ni mogla pridobiti? Jaz sem se pred nekaj meseci potrudil preiskati to cerkev z ozirom na njene vrednote; našel sem jih res in sicer v nenavadni množini, skušam vam jih pa dopovedati ne z besedo, ker ta tega ne zmore, ampak s fotografičnimi slikami.

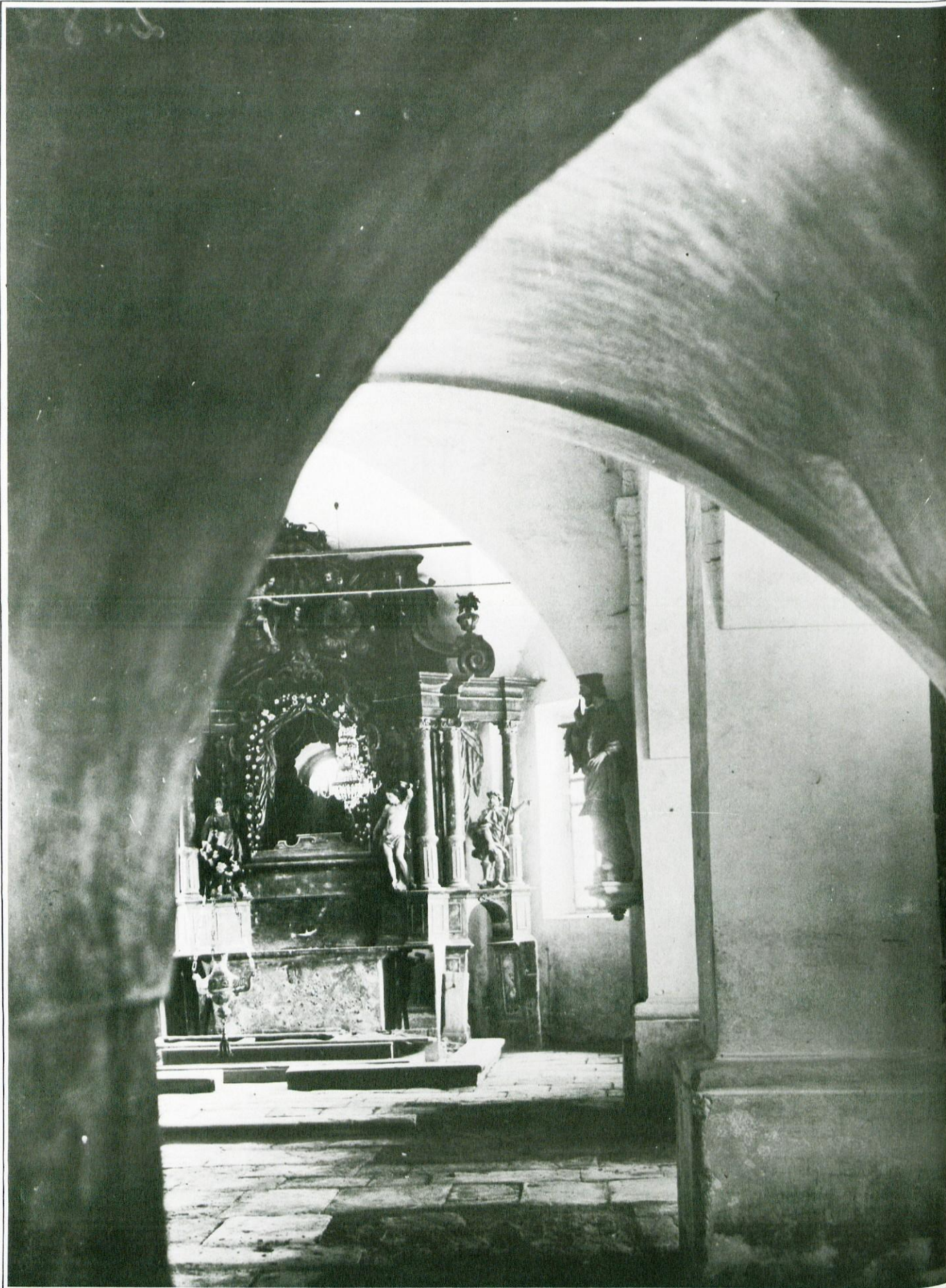
Današnja cerkev ima trojeladijni glavni prostor, razdeljen po dveh vrstah precej močnih slopov, ki so med seboj zvezani z loki; svod vseh treh ladij pa je banjast. Prezbitarij ima širokost srednje ladije in se odpira proti nji v širokem, komaj vidno šilastem loku, z obojestransko prerezanimi robovi. Proti vzhodu ga zaključujejo tri strani nepravilnega osmerokota. Svod je prav malo šilasta banja, v katero so vrezane od vseh treh zaključnih sten po ena, in od obeh stranskih sten po dve kapi; na stikih teh kap so priproste konzole, ki markirajo nositelje svoda. Na sredi svoda so trije okrogli sklepniki, istotako brez vsakega konstruktivnega pomena. - Zvonik tvori centralni del priproste glavne fasade in sedaj prav malo stopa ven; sloni pa na štirih zelo masivnih slopih, ki so pod korom zvezani z nizkimi, zelo šilastimi loki, katerih robovi so porezani. Streha ima lepo baročno obliko in nosi letnico 1860, ko je bila obnovljena streha. - Na severni strani prezbitarija je prizidana zakristija, in na isti strani ladje precej pri slavaloku manjšna kapelica s kvadratičnim tlorisom.

Napisov, ki bi nam kaj povedali o starosti cerkve, ni; samo dve letnici imamo: navedeno na zvoniku (1860), in pa 1814 vrezano v enega kamenitih stebrov, ki nosijo arkade pod korom. Tudi sicer mi niso znani nikaki podatki o stav-

bni zgodovini te cerkve in sem navezan samo na to, kar nam cerkev sama nudi. Na prvi pogled je jasno, da imamo v sedanjem stanju rezultat stoletnega razvoja, pristavljanja in prezidavanja. Momenti, na katere se opiramo pri datiranju posameznih delov so: spodnji del zvonikov, oblika njegove strehe; letnica na stebri pod korom in zidava vsega dela ob zvoniku s korom vred; kameniti portal v južni steni glavnega prostora ter stavbne oblike prezbitarija. Na podlagi tega lahko izjavimo sledeče: masivni spodnji del zvonikov je najstarejši, še v gotisko dobo spadajoči del cerkve, ki se pa ne da natančneje določiti. Po starosti pride za njim prezbitarij, katerega sklepniki, konzole, šilast svod in lok spominjajo na gotiko, a so izgubili popolnoma svoj smisel; ta del bi jaz datiral v drugo pol.XVI.stol., nemogoč pa se mi ne zdi tudi v prvi pol.XVII.stol. Glavni cerkveni prostor pa po svojih oblikah, posebno po kamenitem portalu spada v XVII.stol. Tudi tu je nemogoče povedati natančnejši datum, verjetna je zgodnja prva polovica XVII.stol., predno je prodrli vplivi jezuitskih cerkva na deželo. Zvonik je stal do XIX.stol.naslonjen na srednji del fasade, tako da je tvoril spodnji del vhodno lopo v cerkev. V XIX.stol. so pa prizidali kor in povečali cerkev za toliko, da je sedaj zvonikov spodnji del ves zazidan.

Kar se tiče notranje oprave, ima cerkev štiri oltarje, prižnico in orglje. Veliki oltar in prižnica sta iz srede XVIII.stol, dva stranska oltarja iz srede XIX.stol., menda iz delavnice poljanskih kiparjev Šubicev. Ob slavaloku nasproti prižnici je lesen kip sv.Janeza Nepomuka, priprosto delo XIX.stol Orglje so iz prve polovice XIX.stol., Veliki oltar s svetlobnim efektom pri osrednji skupini, ki ji pa sedaj že manjka, posebno pa z lepo skupino kronanja Marijinega v atiki, je naravnost idealen za skromno vaško cerkev. Tudi prižnica s slikanimi evangelisti na balustradi in s kipci sedečih cerkvenih očetov na volutah balustrade je delo vredno, da še nadalje obstoja. Prižnica in oltar sta zastopnika umetniškega rokodelstva, ki je cvetelo v baročnem času in zamrlo proti koncu XVIII.stol., bolje rečeno: rokodelstvo ni zamrlo, ampak zamrl je zdrav, primitivni estetski čut, ki je vodil te rokodelce. Ti so bili sicer tudi vezani po oblikah svojega časa; bili so samo rokodelci in niso zasledovali kakih umetniških ciljev; bili so navezani popolnoma na oblike svoje delavnice in so predstavljali vedno iste arhitekture in vedno iste cikle: Vidi se krovanje Marijino, sv.Florjan, sv.Boštjan, sv.Rok,

3

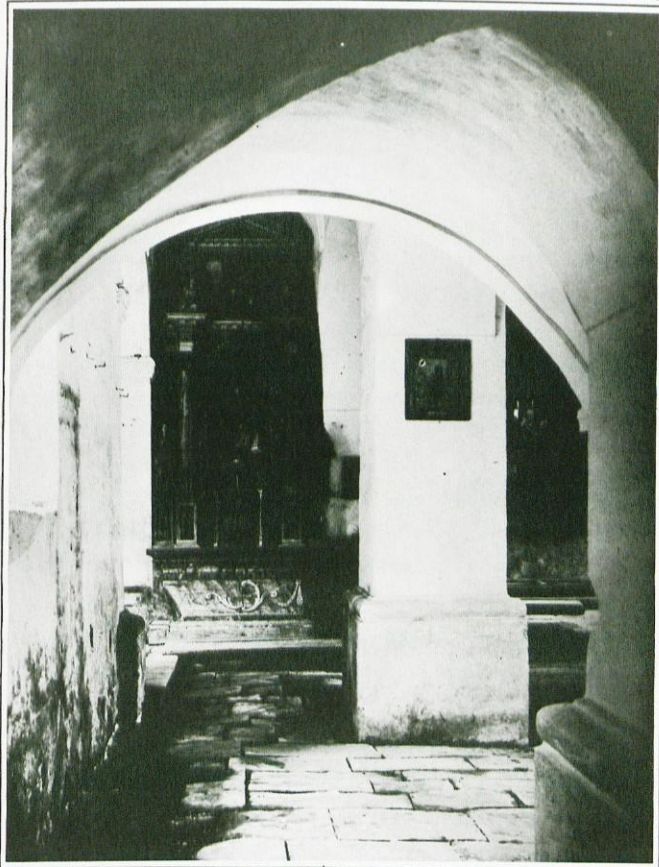
4

5

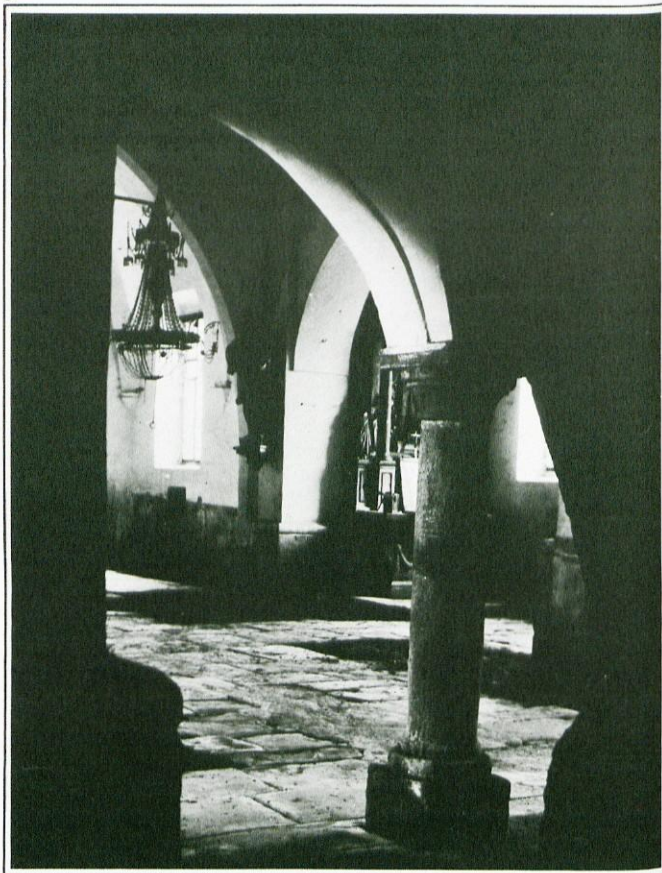
6

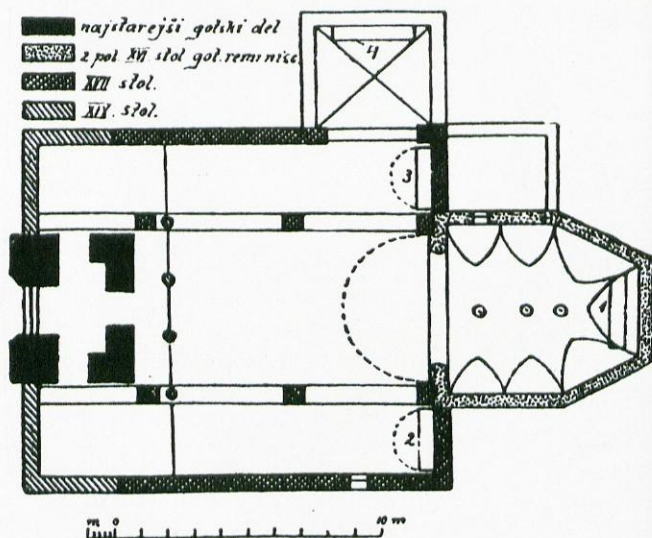
7

8

9

- 1 Stara župna cerkev v Žireh (1913)
 - 2 Pogled na glavni oltar
 - 3 Pogled pod kor
 - 4 Pevski kor
 - 5 Glavni oltar (prva objava)
 - 6 Pogled na stranski oltar
 - 7 Severna stranska ladja in kapelica
 - 8 Pogled izpod kora v cerkev
 - 9 Tloris
- Fotografiral dr. France Stelè.

sv. Jurij, cerkveni očetje, slikani evangelisti, angeli. In vendar nas njihova dela mnogo bolj zanimajo in so nam manj enolična kot dela umetniških rokodelcev XIX. stol. Takratni delavci so imeli, kot sem že rekel zdrav estetski čut, ki jim je ukazoval vsako nalogo prikrojiti prostoru, za katerega so delali, ne pa proizvajati brez ozira na tega. Moderni oltar je brezizrazna stena, pogosto dragocena po svojem materialu, a največkrat stoječa brez logične utemeljitve na svojem prostoru. Baročni oltar pa je individualiziran za svoj prostor, mogoče je umetniško in rokodelsko, gotovo pa materialno malenkostne vrednosti, a svojo nalogo popolnoma izpolnjuje, kraši in povečuje prostor, v katerem se nahaja. V svoji notranjščini je žirovska cerkev danes napol razdrta. Veliki oltar je deloma oropan; kor je ves razprt, še stopnice razkopane, tla v cerkvi vsa razdrapana, zid vlažen - in vendar ima ta cerkev še vedno vrednote, radi katerih je zelo vredna ohranitve. Ena je gotovo zgodovinska: zanimiv konglomerat zidav različnih časov; posebno pa prezbiterij s svojo renesansko gotiko, ter glavni prostor kot trojeladinski baročni cerkveni tip, ki ga je pri nas popolnoma pregnal jezuitski cerkveni tip z enotnim prostorom. Prezbitenij s prižnico in velikim oltarjem je dalje karakteristično opravljen vaški cerkveni prostor srede XVIII. stol. Ima pa ta cerkev še druge vrednote, ki ne leže tako na dlani, da jih vsak precej vidi, kakor naznačene zgodovinske, te so razpoloženske vrednote in te sem vam skušal v fotografiji predstaviti. Pod korom namreč se kar prepletajo svodi in loki, ki napravijo vse polno originalno izrezanih odprtih, in pogled skozi te odprtine iz poltme pod korom v cerkev je neizmerno mikaven. Magično se razliva pri oknih svetloba v cerkveni prostor in objema slopovje in druge predmete, sence in svetlobni pasovi se menjajo po prostoru, in kamor koli pogledaš, te en pogled bolj mika kot drugi. Pa tudi pogledi iz cerkve ali prezbitenija na kor in njegovo podnožje so zelo mikavni. Malo cerkva sem doslej našel, ki bi nudile toliko mikavnih pogledov in razpoloženskih užitkov kot ravno žirovska. Seveda tudi sledovi razdejanja in zapuščenosti, sledovi prežitega življenja in zarja bližajoče se smrtne noči za ta spomenik, povečajo utis na gledalca.

S temi slikami sem hotel pokazati, da vrednost spomenikov ne obstoja samo v dragocenosti materiala, umetniški ali rokodelski dovršenosti, ampak da so še druge vrednote, ki so pogosto, kot v tem slučaju, popolnoma ekvivalentne mate-

rialnim ali umetniškim in jih v obilni meri nadomeščajo: razpoloženske namreč, za katere je spomenik samo podlaga, na kateri jih oživi v našem slučaju svetloba, njihov subjekt pa je naše čustvo, ki se jih neposredno zave in je tudi njihov nositelj.

Pripis uredništva:

Dr. France Stelč (1886-1972), vodilni slovenski umetnostni zgodovinar, konservator in likovni kritik iz prve polovice XX. stoletja, je objavil ta zapis in priložene fotografije v časopisu Ljubitelj krščanske umetnosti (I. letnik (1914), 1. zvezek, str. 18-22), ki je začel izhajati v Mariboru na predvečer prve svetovne vojne. Ta izredni zapis naj ne bo le dokument o naši nekdanji župni cerkvi; ostane naj tudi večno pričevanje o našem odnosu do nje oz. o našem neomikanem odnosu do kulturne dediščine našplah.

Vzbudi naj k razmišljanju o usodi preostalega dela podrtije in o možnostih, da ohranimo v Žireh vsaj še kaj od tistega, kar so zgradili naši predniki ter tako prispevamo k ohranitvi istovetnosti in samobitnosti kraja.

LIKOVNA KULTURA NA ŽIROVSKEM

dr. Ivan Sedej

Kultura v manjših središčih in krajevnih skupnostih se pogosto odvíja v klasičnih okvirih, ki smo jih poznali že v začetku stoletja in pomenijo pozitivno (hkrati pa tudi negativno) tradicijo čitalnic in tako imenovanega ljudskega prosvetiteljstva, kjer imajo poglavitno besedo zagnani ljubitelji. Razvoj kulture v manjših središčih se je zato dolga desetletja kazal le v intenziviranju nekaterih izrazitih amaterskih dejavnosti (pevske zoori, gledališki krožki, nastopi na proslavah itd.), profesionalni kulturni delavci ali pa kulturni delavci, ki jim gre za doseganje višjih rezultatov pa so taka ozka okolja zapuščali in bogatili večje kulturne in gospodarske centre. Proces je šel dolgo časa v smer, ki je že kazala, da bo "provinca" popolnoma obubožala. Čeprav je prav na Slovenskem tradicija kulture v manjših središčih (velikost je seveda relativna) zelo močna - spomnimo se žarčenja, ki ga v kulturni prostor sevata središča kot sta Kranj in Škofja

Loka, je deloma tudi ta tradicija onemogočala večji razcvet v krajih na obrobju, tako imenovanih subcentrov. S središčno vlogo na likovnem, muzejskem in gledališkem področju, ki jo je prevzela na območju obeh dolin in deloma tudi v širšem slovenskem prostoru Škofja Loka, se je odliv najboljših kadrov sicer zaustavil - precej umetnikov vseh panog se je namreč ustavilo v tem mestu. Vendar pa se v obrobni krajih kljub forsiranemu policentризmu kultura kot način življenja in kot javno udejstvovanje ni mogla uveljaviti v polnem pomenu besede.

Po svoje je zelo zgovoren in ilustrativen primer Žirov. Podobno kot celotno (nekdanje) loško ozemlje je tudi žirovski prostor predstavljal neizčrpno zakladnico likovnih talentov, ki so se uveljavili in uveljavljali predvsem v velikih nacionalnih središčih - spomnimo se le Maksima Sedeja. Za te umetnike je bil nekoč dokaj izoliran kraj preozek, da bi lahko razvijali svoje sposobnosti. Resnici na ljubo pa moramo pripomniti, da okolje tudi ni bilo zrelo, da bi razumelo in cenilo vrhunsko umetniško dejavnost. Po drugi strani pa bi umetnik, ki bi živel v Žireh med obema vojnama, prav gotovo bil osamljen, saj ne bi imel stika z živim kulturnim dogajanjem, ki je bilo tudi v Ljubljani obkroženo s trdovratnimi malomeščanskimi predsodki - tudi tu je moral umetnik potrditi svojo kvaliteto najprej v tujini ali pa v državnem središču, šele potem ga je srenja vsaj formalno sprejela. Tako so kljub slavi celo impresionisti med obema vojnama (ko so že predstavljali živo klasiko - pred tem je umrl le Ivan Grohar) dokaj težko vezali konec s koncem.

Po drugi strani pa je v Žireh v vseh teh obdobjih tlela družbena, družabna in kulturna dejavnost, ki je bila večkrat povezana tudi s športnim udejstvovanjem pa z delovanjem gasilskega društva in z delovanjem različnih občasnih neformalnih dramskih in podobnih skupin. S širjenjem obzorja, ko se že kmalu po osvoboditvi odpro večje komunikacijske možnosti, raste postopno tudi kulturna zavest in samozavest, zraste pa tudi ponos na rojake - kulturnike, ki so se uveljavili kot pomembni nosilci umetniške dejavnosti v Sloveniji in Jugoslaviji. Klima, ki je tako nastajala, je v petdesetih letih sprožila tudi neformalno ustanovitev žirovske slikarske šole, ki se je razcvetela predvsem po letu 1960, ko je Janez Sedej z razstavo v Škofji Loki doživel prvo resnejše priznanje. Tako imenovana "Žirovska naivna slikarska šola" (izraz je malce skonstruiran) se je sicer kaj hitro razkrojila, vendar so njeni predstavniki delali naprej, več

ali manj vsak zase. S svojim delom so tako ali drugače vplivali na svoje okolje, ki je začelo drugače ocenjevati (predvsem) likovno umetnost. Čeprav se tudi tu srečamo s primerom, da okolje sprejme ustvarjalce iz svoje srede šele potem, ko so svojo kvaliteto potrdili v uradnih galerijah in središčih, je bil kvalitetni preskok vendarle opravljen.

Vpliv, ki ga je imel (recimo) slikar Maksim Sedej, eden od štirih ustanoviteljev skupine Neodvisnih (poleg njega so bili še Nikolaj Pirnat in kiparja Zdenko Kalin in Karel Putrih), na likovno kulturo v Žireh in na njen razvoj v povojnem času je bil seveda le posreden. Navsezadnje so Sedej, Putrih in znani slovenski umetnik France Mihelič spodbudili Janeza Sedeja, da se je resno zagrizel v slikarstvo in opustil kopiranje slik po starih mojstrih. Tako so sprožili iskro in iz skritega talenta izvalili izjemen odziv. Ta pa je spet vplival na okolje - kmalu so se mu namreč pridružili še Ivan Gluhodov ter Jože in Konrad Peternelej. Gre torej za rezultate navideznih naključij, ki pa so v končni posledici izzvenela kot zakonitost.

Tako imenovani naivci, dandanes se poleg "klasikov" uveljavljajo še Milan Dolenc, Vinko Podobnik in Jože Primožič, so delali in delajo v svojem rojstnem okolju. Zato so pritegnili precejšno klientelo, ki je po svoje spet vplivala na percepcijo likovne umetnosti v širšem žirovskem in ne nazadnje škofjeloškem prostoru. Tovrstne vplive zasledimo na mnogih širše zasnovanih likovnih prireditvah. Če se spomnimo razstave Iskrinih amaterjev, ki je bila leta 1981 v Kranju, bomo videli, da je več slikarjev prevzelo kot osebni stil značilno Sedejevo maniro v oblikovanju urbanizirane podeželske krajine. Istočasno, ko postane žirovska slikarska šola pojem, ki ga občuti in se ga zaveda vsakdo v tem okolju, zasledimo tudi prve kvalitativne preskoke. Akademsko šolana slikarja Tomaž Kržišnik in Stane Kosmač se odločita, da bosta živela in delala v Žireh - to se pravi v okolju, ki je še med obema vojnama kot edino popularno zvrst umetnosti sprejemalo naivno ljudsko kiparstvo Tineka Šubica.

V teh protislovnih pobudah in izhodiščih pa se sedaj v časovni perspektivi kažejo določene zakonitosti. Likovna raven Tineka Šubica, zadnjega pravega ljudskega podobarja in hkrati arhetipske osebnosti podeželskega bohema, je bila nasledek dolge generacije oblikovalcev skromnih kmečkih arhitektur, podobarjev in slikarjev. Iz nje pa je zrasel vsaj del tiste klime, ki je

Škofmec 82

sporočila ugodne odmeve na pojav žirovskih naivcev po letu 1955, s tem pa tudi prve (resda skromne) pogoje za ustvarjanje šolanih likovnikov. Hkrati pa se ljudsko umetnostna zasnova (navsezadnje je tip delavske in urbane naive, kot jo gojijo v Žireh, svojevrsten ljudski odziv na likovno problematiko v svetu) kaže v posredni obliki tudi v delih šolanih slikarjev.

Klasičen primer je akvarelna podoba Dobračeve iz leta 1933, ki jo je kot predlogo za razglednico oblikoval Maksim Sedej. Po drugi strani pa je odsev poljske oblikovalske in umetniške šole v Kržišnikovih plakatih, risbah in slikah hkrati tudi odsev poljske in posredno tudi slovenske ljudske umetnosti (ali točneje - tipa oblikovanja) v delih izrazito intelektualistično umerjenega umetnika. V tem kontekstu je morda še zanimivejši Stane Kosmač, ki se je na lokalno tradicijo odzval z negiranjem form, ki izvirajo iz ljudskoumetniškega in naivnega repertoarja - zato je uveljavil tip sproščene risbe, ki sledi raziskovalskim tokovom in priča o poudarjenem racionalizmu.

Tako se likovna umetnost v Žireh in okolici uveljavlja kot specifična kulturna dejavnost - ki ima to kvalitetno dimenzijo, da postaja že način življenja in tudi vzrok za poglobljena razmišljanja o možnostih, ki jih ima zahtevnejša ustvarjalnost v navidez skromnih okoljih. Kljub temu pa "prehod" od konzumne naivne umetnosti do oblik, kot jih posredujejo šolani, eksperimentalno in avantgardistično usmerjeni umetniki, ni bil tako zelo preprost. Tudi tu je moral odigrati svoje močnejši zunanji vpliv - saj so okolja, ki imajo funkcijo subcentrov, dosti bolj zaprta in le počasi sprejemajo revolucionarnejše pobude v vseh umetnostnih panogah.

Širšega vplivanja likovnega centra v Žireh sicer še ni mogoče natanko opredeliti - vendar pa se že kaže tudi v večjem zanimanju za ohranitev kulturne dediščine. Ustanovitev Čevljarskega muzeja, ki je sicer že mnogo starejšega datuma, je sprožila skrb za ohranitev baročne arhitekture. Iz tega pa postopno izvirajo tudi prizadevanja za ohranitev specifične krajinske in naselbinske fiziognomije žirovske kotline. Likovna kultura se namreč kaže v širših posledicah - zato pa je razmah slikarstva vendarle tista osnova, na kateri bo lahko graditi tudi intenzivnejše kulturno življenje v najširšem pojmu besede.

ŽIVALI ROKENROLA

Gregor Tomc

Lepo je v naši domovini biti mlad

Punk bo, dokler bo pogumen

Na račun "Živali rokenrola", prvič objavljenih v Punk Problemih v začetku leta 1981, sem slišal mnoge kritike, vendar je šlo v glavnem za pogovore na čisto zasebnem nivoju. Najpogostejše sem poslušal argumente, slične tistemu, ki ga je izrekel Jože Vogrinc na nekem razgovoru o punku (Mladina, 28.I.1982): "Problem vidim v tem, da je bilo dejansko dosti premalo pozornosti posvečeno vprašanju, v čem je identiteta mlade generacije.

Mislím, da je jasno, da je ta identiteta lahko samo nekaj družbenega. Po drugi strani pa ni koristno apriori diskvalificirati stališč Grege Tomca, ki jih sicer ni težko diskvalificirati. Osnova za to bi bila iskanje vzroka konfliktnosti v mladi generaciji v tem, da je preprosto mlada, kar je na zadnji stopnji biologizem."

Vsekakor zanimiva sodba - mojega mišljenja sicer ni težko proglasiti za nekaj nevrednega, vendar takšno početje ni vnaprej koristno. Če so stališča nevredna, v čem je potem njihova koristnost? Ali obstaja neko mišljenje, ki ga ni moč diskvalificirati? Odkod želja po diskvalifikaciji mišljenja drugih? Predvsem pa - s stališča časa so moja stališča nevredna?

Mislím, da leži odgovor na slednje vprašanje v neki izjavi S.Kirna v istem razgovoru. Takole pravi: "Ne morem se strinjati s tistimi konceptijami punka, ki se na idejnem nivoju pojavljajo na način Grega Tomc, ki so sporni glede položaja mlade generacije. Njen položaj se ne gleda preko temeljne protislovne razredne razdelitve družbe prehodnega obdobja, ampak se predpostavlja, da je osnova privilegirane položaja mladih preprosto to, da so mladi".

Ni torej težko diskvalificirati stališča o položaju mlade generacije, ki ne izhaja iz razredne razdelitve družbe v prehodnem obdobju. In še več kot to. Kdor ne izhaja iz takšne razredne opredelitve položaja mladih, neizogibno pristaja v biologizmu.

To še bolj jasno izhaja iz tele S.Kirneve izjave (Pogledi: Na nekatere pojave v množični kulturi - za jasnost osnovnih pojmov, Mladina, 24.12.1981): "Drugi, G.Tomc, je preciznejši, jasnejši,

toda na žalost še bolj reakcionaren. Tomc izhaja iz tega, da temeljna družbena ločnica, sedaj dokazana s pojavom rocka in punka, ni razredna, torej tista, ki jevsajena v vsakokratni značaj, način produkcijskega procesa, temveč starostna. Ne razredni boj, temveč generacijski boj, ne družbene zakonitosti, temveč biološke zakonitosti so tiste, ki določajo razvoj zgodovine. "Iz tega S.Kirn izvede še, da skušam razredni boj nadomestiti z naravnim bojem, s tem pa, da tudi predpostavljam, da je razredna družba večna, naravna in zato neodpravljiva.

Takšni očitki biologizma ne kažejo le na zelo površno branje teksta in na slabo poznavanje družboslovja, ampak predvsem na zelo domgatičen marksističen pristop, ki ne le otežkoča, ampak že kar onemogoča vsako razumevanje.

Vsakemu kolikor toliko pazljivemu bralcu mora biti jasno, da starosti ne obravnavam kot biološko, ampak kot socialno kategorijo in da tudi sam proces trajanja jemljem za socialen proces.

Le nakaj primerov:

- specifična obeležja mladine so prehodnost, odvisnost, ambivalentnost in nelociranost njihovega družbenega položaja,
- v odnosu do sveta prevladujejo občutki negotovosti, stiske, dolgočasje, nemoči in privatizma,
- razlog za specifična obeležja in odnos do sveta iščem v dejstvu, da mladina zaseda askriptivno določen inferioren družbeni položaj,
- eksplicitno opozarjam na to, da je odraščanje družben proces, na kar kažejo tudi razlike v tempu staranja v različnih družbenih skupinah,
- človek je lahko biološko mlad in socialno star, itd.

Očitno je, da mi gre za sociološko, ne pa za biologistično razlago položaja mladine. Za izhodišče jemljem družbeni položaj te skupine, ne pa njena biološka obeležja.

Res pa je, kot pravi Jože Vogrinec, da se da vsako stališče diskvalificirati. Osebo bi se raje zamislil nad marksizmom, ki vedno in povsod izhaja iz razredne razdelitve družbe, pa če razmišlja o vplivu gama žarkov na marsovčke, o boju delavskega razreda na Poljskem ali o mladinski subkulturi v Ljubljani. S stališča takšne "znanosti", ki ne prenese nikakršnega revizionizma in je po svojem duhu inherentno neznanstvena, je vse znano že vnaprej. Razredni boj in še več razrednega boja. Karkoli pa ne sodi v vnaprej načrtan red stvari, je reakcionarno. Druga stvar, ki je zmotila kritike, pa je, da sem označil prostor punka izven vseh obstoječih

uradnih političnih organizacij, tudi mladinske organizacije.

Tako pravi Lev Kreft v že prej omenjenem razgovoru: "Predvsem pa vidim, spet ne samo v punku, ampak širše gledano, vojskujoči se anti-politizem, ki je prisoten tudi v formulaciji, ki jo je Tomc zapisal o punku. Anti-anti; se pravi, poskušam se popolnoma izključiti iz polja, ki omogoča, da se s teboj manipulira. Vendar je očitno, da se tej manipulaciji ne da izogniti: tudi punk se med drugim ne more dogajati, pa če je še taka scena, izven druge scene".

S.Kirn izrazi zgornjo misel popolnoma jasno. Najprej citira mene, kjer pravim: "Punk nima programa, svoje ideologije (sic!!! - dodal S. Kirn, op.p.). Primaren je pristop k stvarjem, življenjski stil. V nastajanju je nova senzibilnost. Politika skuša punk izrabljati v svoje namene. Politika se hrani s politiko. Levica potrebuje desnico in obratno. Punk ni le antinacističen, ampak tudi anti-antinacističen. Le anarhizem s svojo neavtoritarnostjo, nenasilnostjo (sic!!!, dodal S.Kirn, op.p.). odklanjanjem politike in države je bil spontano sprejet med mnogimi punki."

Sledi njegov komentar: "Takšne teze pa ne pomenijo nič drugega kot to, da je punk v tej razliki čisti samo nova oblika apolitichnosti, ki je zgolj v navideznem protislovju s tisto malomeščansko, v žamet oblečeno kulturo, ki ravno tako vpije, da je nad razredi, nad politiko, namenjena človeku itd. Ob takih tezah bo I.Vidmar verjetno težko še kdaj zapisal, da "kdor je punk (torej tudi Tomčev punk), ni fašist", kajti težko si predstavljam nekoga, da je proti fašizmu, pa ni antifašist. Ali pa obstaja razlika, politična razlika med njim in med Tomcem. Če obstaja, zakaj je ne prizna? Zakaj javno ne napade Tomca? Zakaj ga brani, če je vsa njegova argumentacija v kričnem nasprotju s tisto, ki jo ponuja Tomc? Mmoglede, kolikor poznam evropski anarhizem, bi težko našel prepričanega anarhista, ki bi se proglasal za anti-antinacista. Anarhizem pač, in to je zgodovinsko dokazljivo, nikoli ni bil nevtralen do nacizma. Toda Tomčev "anarhizem" oz. punk je takšne vrste".

Kot prvo je zanimiva S.Kirnova miselna akrobacija, s katero mojo trditev, da punk ni le antinacističen, spremeni v trditev, da sploh ni antinacističen.

Bolj zanimiva in bolj temeljna je S.Kirnova nezmožnost ločevanja med ideološkostjo in politichnostjo. Odklanjanje vsake ideologije, izraženo s formulo anti-anti, izraža punkovski prezir do

vsake ideologije, ne pa do vsake politične opredeljenosti.

Punk ni apolitičen, ampak opolitičen. Punker se zaveda, da je temeljno obeležje vsake ideologije, da nikoli ne realizira svoje vsebine. Bodočnost, kot jo slika ideologija, je fiktivna, beg iz dominantnega sveta je v tem smislu emancipatorjem.

Punk je ne-ideološki, ni pa apolitičen. V trenutku, ko punker sprejme ideološke opredelitve dominantnega sveta, leve ali desne, preneha biti punker, izstopi iz subkulturnega sveta in stopi z dominantnega.

Odklanjanje vsake ideologije se v punku spontano navezuje na anarhizem. Skupno jima je, da odklanjata vsako uporabo organizirane politične sile, ker le-ta izključuje človekovo svobodo, odklanjata vsako avtoriteto, ki je človeku vsiljena od zunaj.

Vzeti to dominantno politiko, ideologijo, za resnega partnerja v diskurzu punka bi bilo smešno.

Na koncu se S.Kirn še sprašuje: "Je Tomc - torej tudi nekaj "tujega" v slovenski punk sceni. Če ni, potem so znotraj punka, vsaj med tistimi, ki punk poskušajo teoretsko, idejno osmisliti, temeljne, politične razlike". Nevede s tem S.Kirn izreka pomembno resnico. Punk nima nikakršne skupne politične platforme. Punkov je toliko, kot je punkerjev, in vsi smo tujci v dominantnem svetu.

Da ne bi postal uvod v tekst daljši od teksta samega, bom na tem mestu raje končal. Naj vsak bralec zase oceni, ali gre v tekstu dejansko za biologizem in apolitičnost ali pa le za neko drugačno predstavo o vlogi mladine v naši družbi.

Živali

Kolikor le način produkcije materialnega življenja določa rdružbeni položaj, mladina kot posebna družbena skupina nikoli ni in ne more obstajati. Nima svojega specifičnega mesta v procesu proizvodnje ali, z drugimi besedami, ne obstaja mladina nasploh, ampak le mladi delavci, mladi kmetje, mladi uslužbenci itd. Toda že vsakodnevno izkustvo nam kaže, da stvar verjetno le ni tako preprosta.

Dimenzij, po katerih lahko ljudi rangiramo v družbeno pomembnih ozirih, je več. Rangiranje glede na ekonomske in materialne možnosti je le ena od njih. Neka druga možna oblika je starostna stratifikacija. Vprašanje, ki se s tem v zvezi postavlja, je, v okoliki meri je starost kri-

terij alokacije vlog v družbi.

Glede na to, da je generacijski konflikt prisoten in da celo narašča, lahko sklepamo, da mladina doživlja neenakosti kot izvirajoče predvsem iz starostne, ne pa nekih drugih dimenzij stratifikacije. To pa je pomemben pogoj za razvoj zavesti o skupni družbeni pripadnosti.

Določena obeležja so specifična za položaj mladine. Njen položaj je prehodni (priprava na prevzem drugih vlog), odvisen (ekonomska odvisnost, preko tega tudi na drugih področjih), ambivalenten (nizko prestižen, a potencialno visok), nelociran (pomanjkljiva zavest družbene identitete). Čeprav se na eni strani pripravlja na spremembo družbenega položaja, je po drugi strani značilna ravno zaradi pomanjkljive identifikacije z vrednotami in normami odraslih.

V odnosu do sveta prevladujejo občutki kot so negotovost (v zvezi s prehodnostjo položaja), stiska (v zvezi s pomanjkanjem kanalov samoizražanja v svetu, narejenem pretežno po poktrebah starejših), dolgcajt (s položajem pogojena nemoč, ki postopno vodi v pasivnost in naveličanost, na drugi v servilnost), nemoč (občutek, da so zaprti vsi dostopi do centrov odločanja, in odklanjanje tradicionalne politike), privatizem (umik iz sveta dominantnih vrednot in norm).

Iskanje izhoda se kaže mlademu človeku med dvema ekstremoma - sprejetjem v svet odraslih (kar je normalna, družbeno priznana pot) in iskanjem lastne identitete (nasproti svetu starejših, ustvarjanje mladinske subkulture).

Vsaka mlada generacija je z vidika starejših izgubljena, dokler se ne integrira v njihov svet.

Kje ste zdaj moji/tup tup fantje ste /živi ali mrtvi/ste me pustili zadnjega/tup tup omame/potem sonce zaide/in fantje so se zlomili// ljudje so rekli da smo negativni da bi jemali toda/nikoli dali/a mi bi peli da-da-da-da-da-da-da tup tup dan/da-da-da-da-da-da tup/in upali da bo šlo v denar/da -da-da-da-da bil je/tup tup tup dan// Zdaj iščem/tup tup fante/kje ste zdaj/ko rabim vaš hrup/zdaj iščem tup tup fante/stene se zapirajo in/rabim kak hrup/.

C.W.Mills je zapisal leta 1958 besede, ki so za tole razmišljanje še vedno aktualne.

"V obeh deželah (ZDA in VB, op.p.) so mladi samozadovoljniji in jezni mladi možje čisto svobodni. Nihče jih ne zapira. Nikomur jih ni treba. Sami se zapirajo. Jezni v totaliteto lastne ozke jeze; samozadovoljni v lastne nedomiselne

ambicije. Ali ni to ena glavnih stvari, ki jih morajo dojeti naši prijatelji na Poljskem in Madžarskem in v Jugoslaviji o ZDA in VB v sredini dvajsetega stoletja? In ali ne bi morali mladi v VB še enkrat proučiti razlogov lastne jeze?"

Mills trdi, da je mladina na zahodu zaprta v samozadovoljnost in brezizhodno jezo zaradi tega ker ni poiskala realne družbene osnove, družbenega zaveznika, ki bi ji šele omogočil aktivno poseganje v družbeno življenje. Brez tega lahko po njegovem vodi jeza le v frustracijo, samozadovoljnost v konservativnost. Govoriti o mladini kot o samostojni družbeni skupini in sili je ne le v Millsovih očeh, ampak tudi v očeh večine družboslovcev neresno oz. s tem odreka resnost samemu dogodku, ki ga proučujemo. Stališča mladine so nujno nezanesljiva, prehodna, indikator nečesa drugega, malomeščanska itd. Zakaj je takšno mnenje tako čvrsto zakoreninjeno, je pravzaprav težko reči, a na dejstvih verjetno ne temelji. Kajti ravno mladina je tista, ki zadnja tri desetletja edina ogroža status quo v razvitih in razvijajočih se deželah na različnih področjih - od kulturnih inovacij in političnih revolucij do migracij in mode. Šovinizem odraslih? Mogoče. Vsekakor pa tudi v primeru, ko mladina poveže svoje zasebne težave z družbenimi, jeza še vedno ostane in se spreminja v frustracijo takrat, ko ima občutek, da na situacijo, ki jezo vzbuja, ne more vplivati. Bistven je torej dejanski ali percipirani občutek nemoči. In s kom naj bi mladina sklenila družbeno zavezništvo, svojo nemoč premagala? Proletariat razvitih in razvijajočih se dežel je že našel svoje zaveznike drugje, sklenil je kolektivno pogodbo z delodajalci. V njegovem interesu je, da ščiti obstoječe (ne pa seveda vse) vrednote družbe. Kakšnega drugega potencialnega družbenega zaveznika pa izgleda ni.

✱

Sem odtujen, hvala Jezusu, sinu Božjem/sem nekaj/česar nočejo razmnoževati/sovražes me, sovražes me/mam tarčo na hrbtu/.

✱

Moderna industrijska družba ni v celoti specifična po problemih, ki jih prehod v svet odraslih predstavlja za mladino. Pred industrijsko revolucijo je obstajala navada, da se je odvečne otroke pošiljalo od doma kot sluga, hlapce, neplačane delavce.

Vendar pa med tradicionalnimi in moderno družbo

obstaja bistvena razlika. V tradicionalnih družbah se mladinske skupine pojavljajo v sklopu širše organizacije starostnih skupin, imajo občutek, da so v sistem integrirane. Ta občutek pripadnosti, videnja lastnega mesta v družbi, je danes vse manj prisoten. Mladinske skupine, ki stojijo odraslemu svetu nasproti so problematične, lahko tudi sovražne. Odrasli jih ocenjujejo z vidika normalnih odraslih, z vidika nečesa, kar torej ne obstaja in nikoli ne bo, mladi pa so vse manj pripravljeni prevzemati vloge v takšnem svetu.

Generacija, ki je odrasčala v 60. letih tega stoletja, je živela v času ekonomske ekspanzije in velikih pričakovanj. Odrasli pa so v 70. letih, v obdobje ekonomske stagnacije in pesimizma. Leta 77 je bilo v EGS 6 milijonov ljudi nezaposlenih, od tega 2 milijona mlajših od 25 let. Za razliko od peteklosti se da danes v razvitih deželah dokaj udobno živeti tudi od podpore. Država izobilja s tem delno otopeva kritičnost in pacifizira potencialno eksplozivno situacijo. Vendar pa problema s tem ne rešuje. Nezaposleni in pre-zaposleni postajajo sčasoma nezaposljivi. V družbi, v kateri je delo še vedno visoko vrednoteno, se nezaposlenost percipira kot boleča. Naj bo delo še tako repetitivno in monotono, nudi več zadovoljstva kot življenje od podpore. Če delo na eni strani povezuje, nedelo na drugi izolira. Vse več je mladih, ki so iz družbe izstopili. Še več je po-zaposlenih in zaposlenih na izgubljenih delovnih mestih. Dela se le zato, da se preživi.

Ta situacija se odraža na drugih področjih. Predvsem je značilno zanikanje in odklanjanje tradicionalne politike, in to tako za njene desne kot leve manifestacije. Ker že v vsakodnevem življenju vidi, da za njegove potrebe in želje ni ne posluha ne mesta, seveda tudi od politikov ne pričakuje ničesar. Na anketno trditve: "Politike zanimajo moji pogledi" je v Veliki Britaniji le 39% mladin odgovorilo pritrdilno.

✱

Skozi palače strahu, skozi palače bolečine/vidim očeta kako gre skozi tovarniška vrata v dežju/tovarna mu je vzela sluh, tovarna mu je dala življenje/delavsko, samo delavsko življenje// Konec dneva, tovarniška sirena zavija/možje gredo skozi vrata s smrtjo v očeh/ in verjemi mi fant/nekdo jo bo skupil ta večer/to je delavsko, delavsko, samo delavsko življenje./

✱

V družbi, ki sicer zelo poudarja pomen doseganja za družbeni položaj, je položaj mladine od njega relativno neodvisen. Determinira ga predvsem pripisana lastnost. Zaradi mladosti je otežkočen dostop do redkejših družbenih sredstev. V ekonomski sferi na primer starejši lažje najdejo delo (za "odgovornejša" dela se zahteva praksa), pa tudi sam sistem nagrajevanja jih favorizira. Še bolj izrazito je mladim zaprt dostop v politični sferi. Politik je "mlad" (neizkušen, preveč zaletav...) še pri petdesetih. Temeljno dejstvo, s katerim je soočen mlad človek, je, da zaseda askriptivno določen inferioren družben položaj.

Rokenrol

Na politični levici je zelo priljubljena teza o množični kulturi, tudi rokenrolu, kot kristalizaciji avtoritarne ideologije. Vladajoči razred z indoktrinacijo, po poti množične kulture, utrjuje obstoječe vrednostne vzorce, zagotavlja status quo. Ta teza pa ni ne vedno ne v enaki meri veljavna. Glavni vzorec vrednot sicer res lahko ostane stabilen dalj časa, kar pa še ne pomeni, da se subsistemi vrednot na nižjih nivojih ne morejo spreminjati. Le v totalno avtoritarnih, monocentričnih družbah, v katerih vladajoči razred dejansko izvaja nadzor nad vsemi temeljnimi vidiki človekovega življenja, se bo vloga množične kulture približala kristalizaciji avtoritarne ideologije. V vseh drugih primerih pa prihaja do nasprotij v samem ideološkem monolitu in s tem tudi v drugih sferah družbenega delovanja, ki niso ključnega pomena za ohranitev sistema. Vladajoči razred bo v takšnem sistemu stopil v akcijo le v primerih dejansko zaznane ogroženosti. Tolerančne meje so bistveno različne med fevdalno in kapitalistično organiziranimi industrijskimi družbami.

✽

Govoril sem spustite med od tod še preden sem/se rodil. Tako tvegano je ko dobiš obraz./Zanimivo je opazovat kaj dela ogledalo/toda ko kosim je to za steno ki jo oddvojim// Trikotniki so padali v okno ko je zdravnik preklinjal./Bil je dolgo opuščena karikatura javnosti./Sestra si je popravljala podvezo ko sem prvič vdihnil./Zdravnik me je zgrabil za vrat in zavpil:"Božja tolažilna nagrada!"/Jaz pripadam prazni generaciji/in lahko vzamem ali pustim kadar hočem/jaz pripadam ----- generaciji/toda lahko vzamem ali pustim kadar hočem./

✽

Rokenrol se je razvil iz glasbe ameriških črncev (race music, r'n'b) in revnih ruralnih belcev (hillibilly, c'n'w), dveh kategorij prebivalstva, ki sta zavzemali izrazito marginalen položaj. Ni naključje, da je (ameriška) mladina sprejela glasbo črncev, v modificirani obliki, kot svojo. Obe skupini se počutita v dominantni družbi odrinjeni na rob. Položaj enih in drugih v veliki meri določata askriptivna kriterija - v prvem primeru barva kože, v drugem starost. V odnosu do sveta doživljata obe skupini enak občutek nemoči in neavtentičnosti. Tako kot je race music nudila možnost ustvarjanja pristnejše črnske kulture in bega iz dominantnega sveta belcev, je tudi rokenrol dal mladini kanal, preko katerega lahko relativno avtonomno, mimo sveta odraslih, govori o sebi. Temeljna rdeča nit, ki povezuje rokenrol 50 let z rokom 60.let in punkom 70.let, je ravno v tem, da izraža odpor proti integraciji v vrednostni svet normalnih odraslih in da skuša formulirati in udejaniti alternativno obliko bivanja.

✽

Veš, nekateri ljudje nimajo izbire/nikoli ne najdejo glasu/s katerim bi lahko govorili/za katerega bi sploh lahko rekli da je njihov/Zato prva stvar ki jo vidiijo/ki jim daje pravico da so/kar sledijo ji/veš kako se ji pravi?/Nesreča/.

✽

Da je rokenrol dejansko izključno stvar mladih, vidimo že iz tega, kdo to vrsto glasbe posluša. Na koncerte hodijo:mladi, največ med 18.in 20. letom, pretežno moški ter v glavnem učenci in študenti. Zanimivo je, da je kategorija delavcev in uslužbencev v izrazito predprezentirana.

Ko mlad človek stopi v svet odraslih, ponavadi spremeni svoj življenjski stil, vrednote in prepričanja. Pri mladini delavskih staršev se ta proces "odraščanja" izvrši hitreje zaradi zgodaj izražene želje po ekonomski samostojnosti, pri meščanski pa poznaže zaradi poudarka na šolanje-kariero (neposredna in preložena gratifikacija).

V avtoritarnih, monocentričnih družbah skuša vladajoči razred tudi mladino srednjega sloja čimprej vključiti v svet odraslih. To doseže najlažje z odvzemom politične samostojnosti - mladino vključuje in "aktivira" v organizacije, ki so čista transmisija odraslega sveta. Indoktrinacija se začne v vrtcu, konča pa se z adolescenco. Ljudje lahko ostarijo že pri sedem-

najstih, so pa tudi takšni, ki niso bili mladi nikdar.

Rokenrol ni vezan le na mladino določenega družbenega porekla, sega preko različnih družbenih slojev. Predstavlja ključno integrativno vez mladine kot samostojne družbene skupine. Zaradi delovanja zgoraj opisanih faktorjev pa lahko pričakujemo, da bodo rokerji delavskega porekla v povprečju mlajši od tistih iz srednjega razreda. Staranje ni le biološki, ampak tudi družben proces.

*

Ko ni bodočnosti - kako naj bo greh/mi smo rože v smeteh/mi smo strup v vaših človeških strojih/mi smo bodočnost vaša bodočnost/Bog obvaruj kraljico-resno mislim mož/ljubimo našo kraljico-Bog obvaruje/nj bodočnosti v angleškem snu/nj bodočnosti ni bodočnosti ni bodočnosti zate/.

*

Leta 56 je skladatelj Billy Rose izjavil:

"Ne le, da je večina BMI pesmi (gre za rokenrol, op.p.) izmeček, ampak je v veliko primerih obscen izmeček približno na nivoju umazanih revij in stripov.(...) Trenutna klima na radiu in TV omogoča Elvisa Presleya in njegovo živalsko razkazovanje..."

Leta 57 je pisatelj Vance Packard dejal:"Menim, da se američane standardizira, homogenizira, hipnotizira in sterilizira z vsem, kar se dogaja.(...) Posledica manipulacije (velikih firm op.p.) je bila surova degradacija kvalitete glasbe, ki se ponuja javnosti."

Vzhodnonemški časopis "Mladi svet" je zapisal:

"Elvis Presley je orožje ameriške psihološke vojne, ki naj okuži del prebivalstva z novim filozofskim pogledom nečlovečnosti...da bi uničili vse, kar je lepo, da bi pripravili svet na vojno."

Častiti David Noebel je imel o Beatlih takšno mnenje: "Poslušajte me,kristjani! Ti Beatli so proti Kristusu.Naše najstnike pripravljajo na nemire in končno revolucijo proti naši Krščanski republiki."

The Times o Stonsih: "Mnogo ljudi si je ustvarilo primitivno stališče o zadevi ...Pravijo, da bo Mr.Jagger "dobil, kar zasluži". Prezirajo anarhično kvaliteto nastopov Rolling Stonsov, ne marajo njihovih pesmi, ne marajo njihovega vpliva na najstnike in jih nasploh sumijo dekadence - besedo je uporabila gospodična Monica Furlong v The Daily Mirror. Sociološko gledano je to dovolj opravičljivo, pa tudi na emocional-

nem nivoju, toda..."

"S kom pa potujemo - s tropom živali? se je zgroženo spraševala neka ženska,ki se je znašla na avionu za New York skupaj s Sex Pištolami.

Odlomki iz angleških časopisov: "bizarni kult je preplaval deželo...gnili so in na to ponosni ...odločno manjvredni, odbijajoči...spolno obsedeni,fašistoidni narkomani..."

Primer klasičnega novolevičarskega napada je izjava Progressive Central Association (PCA) na konferenci Music for Socialism leta 1977: "Enotni vzpon punka in Nacionalne fronte je več kot slučajen; oba so na fin način propagirali kapitalistični mediji z namero, da mlade britance še naprej držijo v pokornosti. Smernica"punk rock" iz prejšnjega leta je bila pozorno spravljena in podtaknjena mladini, propagirajoča ideologija pesimizma, brezsmiselne napadalnosti in nasilja, izrojenosti in razpadanja, rasizma, seksizma, nihilizma, slepega upora in propagiranja nacističnega gibanja."

In da se ne bomo sklicevali le na tuje vire,še dve modrosti iz domačih logov. Boris Verbič se zaskrbljeno sprašuje: "Na podlagi kakšnih razmer se nekateri kulturni janičarji pri nas čutijo poklicane, da poskrbe za rock v vsako slovensko vas? Ali bo sicer naša vas kaj manjvrednega in zabitega? Koliko našega kmečkega prebivalstva vsaj približno razume angleško?"

Dimitrij Rupel o glasbi Pankrtov: "To morate preslišati...udarjanje električnih brenkal...zadirčnost ...monotono razbijanje...politični pritisk."

Reakcije na vsak val rokenrola so bile približno enake. Starši so trdili, da ima Elvis kvaren vpliv na njihove otroke, na TV so se ga upali pokazati le od pasu navzgor,diskodžokerji so demonstrativno razbijali njegove plošče, RCA je spoznala njegov talent šele, ko je zavohala denar. Čez lo let je bilo isto z beatom. In čez lo let s punkom. Punk se je prebil iz anonimnosti majhnih klubov s pomočjo neodvisnih firm kot so Stiff Records, Chiswick, Rough Trade, Beserkley itd., ki so imele analogno funkcijo kot Chess, Atlantic, King itd. v 50.letih.

*

Mongoloid bil je mongoloid/srečnejši kot ti in jaz/mongoloid bil je mongoloid/in to je določalo kaj je lahko videl/mongoloid bil je mongoloid/en kromosom preveč/mongoloid bil je mongoloid/in nosil je klobuk/in imel je službo/in izbril je zmago/ ne da bi kdo opazil/mongoloid bil je mongoloid/prijatelji niso slutili/mongoloid

bil je mongoloid/nikogar ni brigalo/.

✱

Po 30 letih bi moralo postati vsakomur jasno, da se rokenrola ne da prepovedati, da so vzroki njegovega nastanka globlji in pomen, ki ga ima za mladino, večji.

Pri nas, in še posebej to velja za Slovenijo, se proti rokenrolu še vedno bori, nasprotniki ga pogosto niso pripravljene tolerirati niti v zelo ozkih mejah, ki so mu določene. To seveda pogojuje (poleg slabo razvite rok scene) česte konflikte. Na vseh ključnih položajih, ki odločajo o pogojih, v katerih bo rokenrol deloval, so odrasli. Od glasbenih urednikov na radiju in TV, ki ga skoraj v celoti ignorirajo (z izjemo RS), šefov gramofonskih firm, za katere verjetno samo Bog ve, po kakšnih kriterijih (ne) izdajajo plošče, do možnosti nastopanja, ki so še vedno zelo omejene itd.

Tipična za takšno stanje je komisija za šund. Vse dolžno spoštovanje eminentnim godbenikom in družbeno-političnim delavcem, ki jih je družba proglasila za kompetentne, da med drugim presodijo tudi o tem, kaj je dobro in kaj zanič (čemu je treba nabiti ceno, kaj cenzurirati, kaj forsirati in kaj prepovedati) v rokenrolu. Mogoče res ni bistveno, koliko je nekdo star je pa važno, kdaj kdaj je bil mlad. Včasih izgleda, da so bili ti ljudje mladi v času preseljevanja narodov, gusli na svečo in slovenske popevke. Zato smo lahko upravičeno skeptični glede tega, ali imajo tudi feeling za rokenrol. Vendar pa njih to ne moti. Še naprej o njem suvereno odločajo.

✱

Jaz/jaz se spominjam/kako sva stala/ob zidu/puške/so nama streljale nad glavo/in poljubljala sva se/kot da ne more nič past/in sramota/je bila na drugi strani/oh premagava jih lahko/za zmeraj in zmeraj/potem sva lahko junaka/samo za en dan/lahko sva junaka (3x)/samo za en dan/lahko sva junaka/sva nič/in nič nama ne pomaga/mogoče laževa/potem je bolje da ne ostaneš/toda lahko sva bolj varna/samo za en dan./

✱

Mladina (še) ni vključena v proces proizvodnje. Delo pa ne osvobaja ampak zaslužnjuje in poneumlja. To dejstvo se odraža v mladinski kulturi, v kateri je nadzor institucij družbene kontrole in vpliva na ustvarjanje manj prisoten. Napram dominantni družbi je mladinska kultura v nekem smislu asocialna. Samo to dejstvo in pa marginalen položaj mladine določata naravo mladinske

kulture.

Živali rokenrola

Punker opazuje družbo od zunaj, neprizadeto. Za stanje, v katerem se nahaja, se ne čuti odgovornega. V glasbi, oblačenju in obnašanju zgolj odseva, ki kaže njen izkrivljen odraz. V smislu tradicionalnih političnih opredelitev ni niti levo niti desno. Vsi odgovorni, vsi programi rešitve so enako smešni in nesprejemljivi. Politika ne odraža človekove zmožnosti spreminjanja sveta, ampak zgolj voljo po dominaciji politikov.

Pri nas se skuša punk pogosto postaviti v kontekst, ki mu je tuj, in s tem dati legitimiteto. RAR akcije so pripravno sredstvo, s katerim se ob potrebi opravičuje obstoj punka starejšim. Kot da je RAR eno od njegovih temeljnih obeležij. Celo tradicionalno najbolj politični bendi (TRB, Clash..) ne vedo kaj početi z levimi organizacijami. Čustvo nerazumevanja je obojestransko. Z vidika tradicionalne ideologije bi lahko našli ne le bende, ki se zavzemajo proti rasizmu, ampak tudi takšne, ki podpirajo NF, so za komunizem in proti njemu (RAC) itd. Toda tak angažma za punk (kot tudi za rokenrol nasploh) ni primaren. Punk govori iz stališča mladih in mu je prevzemanje ideološke dediščine od zunaj tuje. Kolikor se že uporablja, je to ponavadi iz želje po šokiranju.

Nek angleški punker takole razmišlja o politični levici in desnici? "Na začetku sem bil odločen podpornik RAR, zdaj pa se mi zdi, da uporablja isto taktiko kot tisti, proti katerim naj bi se borila.(...) Če bi RAR dejansko hotel narediti NF in druge rasistične organizacije neučinkovite, bi moral odtegniti podporo baze. V resnici pa daje desnici še večjo podporo baze s polarizacijo.(...) Če bi se ljudje vseh ras, prepričali itd. dobili skupaj, bi postali tako levica kot desnica popolnoma irelevantni. RAR etc. je obdal NF etc. s skrivnostjo, ki je prej ni imela."

Tom Robinson pravi: "Nimam nikakršnih večjih iluzij, ne o levici ne o desnici. Gre samo zato, katera od njiju bo na nas prva pritislila."

Mick Jones (Clash): "Socialistična internacionala nam vedno pošilja telegrame s čestitkami, pa čeprav z nikomer nimamo ničesar".

J.Pursey (Sham 69): "Skrbi me dejstvo, da se mladina opredeljuje za eno ali drugo skrajnost."

(NF ali SWP).

Mladini so zaprti praktično vsi dostopi do avto-

nomnega sodelovanja in odločanja o pomembnejših družbenih odločitvah, tudi tistih, ki jih zadevajo neposredno. Dokler seveda mlad človek ne vstopi v svet odraslih, na primer v uradne mladinske organizacije. V kolikor pa bo deloval politično mimo te institucionalne "možnosti", se bo njegovo prizadevanje obravnavalo kot rahlo otročje početje, kot nesramnost, skratka kot punk politiko.

Punk nimaprograma svoje ideologije. Primaren je pristop k stvarjem, življenjski stil. V nastajanju je nova senzibilnost. Politika skuša punk izrabljati v svoje namene. Politika se hrani s politiko. Levica potrebuje desnico in obratno. Punk ni le anti-nacističen, ampak tudi anti-anti-nacističen. Le anarhizem s svojo neavtoritarnostjo, nenasilnostjo, odklanjanjem politike in države, je bil spontano sprejet med mnogimi punki.

✽

Tipičen dan v/tipičnem življenju, v tipični/topografski državi/vzorni državljani vzorni/avijoni/vse kurčevo isto/frigindo, a voljno/po naravi manipulacija, mentalna masturbacija/neko ga ali nečesa/z množičnimi nameni/ni prostora za ljudi/v hierarhiji/ni prostora za ljudi/v njihovi lažni demokraciji./

✽

Verjetno ni naključje, da je rokenrol nastal ravno v ZDA. Tradicionalne politične pripadnosti in zahteve po ideološki opredelitvi so bile v ZDA manj jasno izražene kot v Evropi. Ameriška mladina je imela večji družbeni manevrski prostor in to ji je omogočilo, da je v 50. letih začela iskati lastno mesto v družbi. V Evropi velja nekaj podobnega, a le delno, za Anglijo; za preostalo zahodno Evropo v še manjši meri; še najmanj manevrskega prostora pa ima mladina v vzhodni Evropi.

Na Češkoslovaškem se rokenrol, ki ni v službi domovine in partije, prepoveduje (n.pr. Plastic People) in njihove fenc zapira zaradi prirejanja koncertov, na katerih se deli trakove s posnetki benda (Peter Cibulka, mlad češki muzikolog, sedi zaradi tega "zločina" že tretje leto). Na drugi strani Atlantika pa se vlaga ogromna sredstva v prirejanje koncertov in distribucijo. Peter Cibulka je bil v ZDA za svoje delo dobro plačan. V prvem primeru se torej rokenrol tretira kot obliko kulturnega imperializma, politične zarote, čistega šunda; v drugem primeru kot hitro rastočo vejo (zabavne) industrije, čisti

biznis, išče se paralele s tradicionalno umetnostjo. V prvem primeru se ga skuša iztrebiti, v drugem se zanika njegovo resnično naravo - sestavnega dela avtonomne mladinske subkulture določene družbe.

Poleg obćih skupnih značilnosti odraža tudi lastnosti prostora, v katerem nastaja. Svet, o katerem govorijo Clashi, je že povprečnemu ameriškemu punku dokaj tuj in eksotičen. V ameriški družbi ne vidijo predvsem delavce in kapitaliste, levičarje in desničarje... ampak mlade in stare, bele in črne, tiho večino in peščico izstopajoćih marginalnežev. To je svet, o katerem govorijo na primer Ramonsi.

Tudi glede same glasbe obstajajo razlike. Angleški punk v večji meri poudarja ritem na račun melodije. V Ameriki pa celo bendi kot so Ramonsi (za katere je nekdo dejal, da imajo to neverjetno sposobnost, da tudi najbolj različne komade odigrajo tako, da so si čisto podobni) posvećajo veliko pozornost melodiji. Isto velja tudi za Blondie, Devo, Talking Heads, če se omejimo le na nekatere najbolj znane.

✽

Vso svojo ljubezen nam daje/vso svojo ljubezen nam daje/nasmiha se nam tu dol/od tam zgoraj/vso svojo ljubezen nam daje/ve kako zelo se trudimo/sliši dojenčke kako jokajo/ vidi stare ljudi kako umirajo/vso svojo ljubezen nam daje/Če potrebuješ nekoga za pogovor/z njim se vedno lahko pogovoriš/in če potrebuješ nekoga v oporo/lahko se nanj opreš/Vso svojo ljubezen nam daje/vso svojo ljubezen nam daje/nasmiha se nam tu dol/od tam zgoraj/vso svojo ljubezen nam daje./

✽

V zavesti vzhodnoevropskega človeka je še vedno prisotna zavest o revoluciji. Za razliko od prevrata, ki se dogaja na področju človekove svobodne volje, odseva revolucija nujnost, njeni akterji zgolj izvršujejo Zgodovinsko voljo. Prevratnik se lahko pri obrambi svojega položaja zateče le k sili, njegova dominacija je lahko le parcialna. Revolucionar pa zahteva pripadnost in predanost. Pasivnež je potencialni sovražnik. Vladajoći položaj se šćiti z ideologijo.

✽

Konkretno to pomeni, da mora biti v ustvarjalnosti prisotno samoomejevanje, v raziskovanju samoprikrivanje. Ukinitev formalnega zunanjega cenzorja postane mogoča le tedaj, ko vsakdo cenzorja internalizira. S stališča ohranjanja sistema je takšna internalizacija seveda primernejša rešitev. Cenzura in avtocenzura sta najbolj prisotni v množičnih medijih zaradi velikega dometa, ki ga imajo, in zaradi velike izpostavljenosti mladih medijem.

Pri nas je punk prva povojna glasba, ki se sistematično upira ujetosti v šablone popevkarstva, ki so veljale za nedotakljive. V zabavni glasbi je bilo dovoljeno prepevati le o ljubezni na čimbolj zlagan način. Seveda pa še vedno mnogo stvari ostaja neizrečenih in nedorečenih.

Pri mnogih mladih ljudeh pri nas je močno izražena potreba po izgraditvi lastnega, neodvisnega pogleda na svet, lastne subkulture, družbenega prostora, kjer bi lahko delovali izven vseobsega-jočega, vedno prisotnega in vsevednega sveta starejših, ki jim ne le skuša določati vsakdanjost, ampak jim je prerokoval tudi bodočnost, ki jim na vsakem koraku vsiljuje lastno podobo in usodo kot edino sprejemljivo, veljavno in človeka vredno. Rokenrol je praktično edina stvar, ki jih ščiti pred asimilacijo v vrednostni svet odraslih. Nasprotja med generacijami se pri nas morda kažejo v še bolj čisti obliki kot v nekaterih drugih družbah. To daje tudi rokenrolu toliko večji pomen. Na eni strani je sredstvo obrambe, na drugi ima vlogo substituta.

*

Jez sem na liniji, nč se ne more spremenit/
linija je ena, boljša k nbeni, linija je naša/
bolš k vaša maša/ Mi smo na liniji:nč ni treba
spremenit/mi smo na liniji: nč se ne more spre-
menit/5,6,7,8, na liniji kosm/.

*

Na začetku smo že videli, kako si nekateri skušajo olajšati obravnavanje fenomena mladine s tem, da enostavno zanikajo njen obstoj kot samostojne družbene skupine. Slično se včasih dogaja tudi z rokenrolom.

Sarajevski sociolog Miško Kulić, avtor prve knjige o fenomenu rokenrola pri nas (če naj verjamemo Mladosti)"Rok-kultura u izazovu", je problem rokenrola v Jugoslaviji sklenil z ugotovitvijo, da rok kulture pri nas sploh ni. Analiza postane s tem nemogoča zaradi odsotnosti objekta proučevanja.

V intervjuju za Mladost pravi med drugim tudi tole: "Ne bi se strinjal s tem, da je to nekakšen ideološki uvoz iz zahoda, še posebej pa se ne bi strinjal s tem, da pri nas obstaja neka rok-kultura. Če sem rok na zahodu opredelil kot obliko protesta, a tudi sodelovanja z meščansko družbo, je vaše vprašanje; kaj je z rokom v Jugoslaviji, naravno. Mislim, da ni elementov, na podlagi katerih bi lahko sklenil, da je rok pri nas protest proti družbi. Niti teksti pesmi niti obnašanje naše mladine ne govori temu v prid. Navdušenje naše mladine je bilo bolj v zvezi s potrebo po zbiranju in skupnem doživljanju tega, kar rok glasba, in še posebej Bijelo Dugme, nudi."

To mu seveda tudi narekuje določeno gledanje punk roka: "Punk rok, izgleda, ni dal kakega posebnega doprinosa, bolj se je izražal v stilu obnašanja in oblačenja. Menim, da je bila to neka modna težnja, ki ni imela veliko pristašev v glasbi sami, kar pa se tiče mode, smo pri nas imeli vedno njene častilce in snobe."

Poskušajmo si ogledat način razmišljanja našega sociologa. Rok kultura predstavlja po njegovem mnenju poizkus izgradnje novega načina življenja, spremembe vrednot, družbenega spreminjanja. Če bi trdili, da obstaja tudi pri nas, bi s tem postavil pod vprašaj predstavo o naši družbi kot popolnem organizmu, v katerem vladajo obče strinjanje, sreča in harmonija. Priznavati tudi nestrinjanje glede ciljev, še posebej, če prihaja s pozicij rok-subkulture, bi bilo za našega sociologa očitno že preveč problematično. Ko tako zanika njen obstoj, da bi utrdil svojega, se mu začne podirati celotna stavba. Dosleden samemu sebi mora nato zanikati še možnost angažiranja roka. Na koncu se mu kot edina možna inaičica jugoroka kaže Bijelo Dugme, ki ga proglasi za "moderno glasbo, vtkano v osnovno noto narodnega melosa". Kar ne sodi v takšno predstavo o vlo- gi rokenrola, je treba proglasiti še za irele- vantno, in "analiza" je končana. Če ima rokenrol na zahodu še dvojno vlogo, je pri nas možno le eno - sodelovanje z in pristajanje na obstoječe, družbeni prostor med neproblematičnostjo in apo- logijo. Glasba, ki jo, kolikor pride od zunaj, proglašamo za slabo, neizvirno, komercialno itd., dobi v domačem kontekstu pozitivno obeležje. V veliki večini primerov se z odločitvijo komi- sije za šund tudi proglasi za umetnost (približ- no 90% zabavne glasbe je oproščeno davka na pro- met). Takšno razumevanje roka v našem prostoru izvira iz določenega razumevanja tega prostora samega, po katerem je kritičnost zaželjena (včasih tudi možna) le na račun tujega (tudi tu-

jega v nas samih). Drugače se temu lahko reče tudi konservatizem.

✱

Nč se ne da povedat/kar se ne bi dal/potvort/nč se ne da zrolat/kar se ne bi dal pokadit/nč se ne da začet/kar se ne bi moral enkrat končat/a si to vedu, Suicide Sid/All you needed was/all you needed was/all you needed was speed/Suicide Sid/.

✱

Ideologija ustvarjanja (v kulturi v širšem pomenu besede), ki je blizu interesom obstoječega reda, je po odnosu do sveta konformistična. To lahko odkrito priznava (na primer duh, ki veje iz dnevnega tiska) ali se skriva pod plaščem radikalistične frazeologije (dober del študentskega tiska). Ta druga mistificirajoča taktika adaptacije je bolj odvratna, pa tudi bolj manipulantska. Na eni strani poziva v boj, na drugi pristaja na obstoječe. Kvazirevolucionarji so servilni uporniki, družbeni shizofreniki.

Subkultura se po svojih normah in vrednostnih sistemih loči od vladajočih institucij. V obstoječem družbenem okolju predstavlja nekaj drugačnega ali novega. Drugačnega v primeru, ko prevzema ideologijo nasprotnega tabora.

(Vloga ideologije je pogojena z družbeno-političnim kontekstom, v katerem se pojavlja. Biti na primer komunist v Albaniji ali Zahodni Nemčiji ni ista stvar, tako glede osebnih kot družbenih implikacij.) Resnično novo prinaša, kolikor presega tradicionalna ideološka nasprotja. Ustvarjanje, ki je angažirano izven obstoječih modelov, je enako radikalno kjerkoli. Odklanjanje rokenrol subkulture je prisotno povsod - na vzhodu in zahodu, na severu in jugu. Bolj fleksibilen sistem bo sicer vzpostavil neko obliko sožitja, tudi podrejanja. Toda ko asimilira en val, se pojavi že novi, ki se mu zopet postavi nasproti. Rokenrola se ne da odpraviti, tako kot se ne da odpraviti mladine in njenega specifičnega položaja v družbi.

✱

In ko začne delovat/potem mi postane čisto vseen, za vse Janezke v tem mestu/in da se vsi med seboj ponižujejo/in da vsi politiki spuščajo nore glasove/in da se vsa mrtva telesa kopičijo na gomilah/.

✱

Opraviti imamo z navidez paradokšno situacijo - pojava generacijskega konflikta in organiziranja mladih - v družbi, v kateri sicer pomen starostne stratifikacije, glede na preteklost upada. Generacijske enote, jedra mladinske populacije, si sledijo druga za drugo v stalni dinamiki. Ključne vidike neenakosti doživlja ta enota kot izvirajoče ravno iz starostnih razlik. Zanimivo je, da se vsaka enota identificira in v nekem smislu zbira okoli določene veje rokenrola in določenega gledanja na svet, ki ga ta predpostavlja. Na primer: tedibojsi, bitsi, modsi, rokerji, hipiji, punki itd. Glede na to, koliko družba troši za socializacijo in manipulacijo - za razne eskapistične dejavnosti, patriotizem, potrošništvo, drogo (Etzioni) - je jasno, da te generacijske enote predstavljajo veliko manjšino celotne mlade generacije. Generacijske enote so po pravilu tarča(ne)-formalne družbene kontrole. Ta ima predvsem nalogo nevtralizirati njihov vpliv na preostalo mladino. Mladinska jedra se namreč zavedajo dejstva, da živijo v odtujenem, neresponzivnem svetu, ki ga uravnava sile, na katere nimajo nikakršnega vpliva. Za razliko od ostale mladine niso neavtentična v smislu, da bi z navideznim sodelovanjem ustvarjala videz responzivnega sveta, s čemer bi svojo odtujenost le še povečala, jo internalizirala. Svoboda je zavest o lastni nemoči.

✱

Tko sm zmešan/da te hočem kle/v oči moji sobi/hočem te kle/In stala bova iz oči/in ulegla se bova čim bliži/in zdej hočm bit tvoj ps/in zdej hočm bit tvoj ps/in zdej hočm bit tvoj ps/.

✱

Temeljna vez, ki je ustvarila občutek skupne pripadnosti (v marksističnem žargonu bi lahko rekli, da je omogočila prehod mladine iz skupine po sebi v skupino za sebe), je rokenrol. Rokenrol je prva glaba mladih, ki jo ustvarjajo mladi, igrajo mladi, v jeziku mladih, o problemih mladih, za mlade. Rokenrol je tista duhovna sila, ki je preko množičnih medijev dosegla mladino vsega sveta in ki jo je ta prepoznala kot svojo.

Mladina predstavlja pomembno družbeno silo. Z vsako novo generacijo, in te generacije si sledijo vedno hitreje, se pojavljajo nove zahteve, gibanje se ciklično obnavlja, revitalizira. Njena aktivnost je inherentno anti-konservativna. Ker prihaja do vedno novih zahtev, prihaja

tudi do stalnih konfliktov-tako v odnosu do zunanjega sveta kot znotraj skupine same.

Nesmiselno je govoriti o rokenrolu kot o vdiranju tuje ideologije in tuje kulture. S stališč mladih je edini tujek, ki se jim stalno vsiljuje, kultura odraslih. Tinejdžer iz Ljubljane je bliže svojemu vrstniku iz Londona kot pa svojim staršem.

Po boju rasnih in narodnostnih manjšin, žensk in homoseksualcev so mladi naslednja deprivilirana manjšina, ki bo zahtevala enake pravice. Živimo v obdobju družbenih marginalnežev, tistih, ki so dosedaj živeli na periferiji, pa jim je tega dovolj.

Proletarska revolucija. Black Power. Boj za nacionalno neodvisnost. Women's Lib. Student Power. Gay Lib. Koroški Slovenci, Eskimi, Indijanci... In sedaj še mladina. Youth Liberation.

Zgodovina vse dosedanje družbe je zgodovina bojev. Človek je človeku pankrt. Svobodni človek in suženj, belec in črnc, Sovjet in Afgani-stanec, moški in ženska, učenec in učitelj... Moderna družba ni odpravila teh nasprotij.

Le nove oblike boja je postavila na mesto starih. Z rokenrolom se je družba razdelila na dva antagonistična tabora, v dva neposredna si nasprotna razreda - v odrasle in mladino.

Mladinci vseh dežel, združite se v rokenrol bend!

✱

Vseeno mi je/za ta svet/vseeno mi je/za to dekle/vseeno mi je/za te besede/vseeno mi je/.

✱

Rešmi: Oton Župančič, Iggy Pop, Epileptics, Bruce Springsteen, Richard Hell, Lou Reed, Sex Pistols, Devo, David Bowie, Annie Anxiet, Guevara, Ray Newman, Pankrti, Votrpičtolsi, Lujo, N.Y.Dolls, Ramones
Literatura: C.W.Mill-Power, Politics and People; edt. E.Erikson - The Challenge of Youth (Eisenstadt, Parsons, Keniston); Toxic Graffiti; Mladost; Sociologija (1.68,1).

Pripis uredništva

Z objavo "Živali rokenrola" navezujeemo na članka Petra Mlakarja, objavljena v prejšnji številki, in se tako po svoje vključujemo v problemske razprave o položaju in vlogi mladine v naši družbi. - Obenem vabimo mlade Žirovce, da se bolj aktivno vključijo v izdajanje ŽO.

Gregor Tomc, diplomirani sociolog, je objavil Živali rokenrola v Problemih (št.2-3/1981, str.

11-18), uvodni del z naslovom "Punk bo, dokler bo pogumen", pa je napisal posebej za ŽO.

SPOMINI (I)

Karel Bernik

Če se dobro spomnim, je bilo maja ali junija meseca leta 1939. Živel sem v Kranju in čakal na službo, zraven pa hodil prakticirat na kirurški oddelek ljubljanske bolnice. Pri meni se je oglašil predstavnik moto-kluba iz Kranja in me vprašal, če bi bil pripravljen v nedeljo z njimi iti na Bled. Nemški moto-klub da bo priredil ocenjevalno vožnjo in domenjeno je, da bo del ture tekmovanja potekel čez naše kraje in to preko Korena na Bled in čez Ljubelj nazaj v Avstrijo, ki je takrat že bila priključena velenemškemu Rajhu. Kranjski moto-klub je zaprosen za sodelovanje in pri tem rabijo zdravnika. Imel se pomisleke, češ, kako bo z nudenjem pomoči, če do česa pride. Potrebno bi bilo sodelovanje reševalne postaje, sanitetni material in sanitetna ekipa, pa je rekel predstavnik moto-kluba, naj me to ne moti, Nemci da bodo imeli vse s seboj, moja udeležba bo le formalnega značaja. Malo se mi je čudno zdelo, da mora trasa tega tekmovanja prav čez naše kraje in čez Bled, pa mi je predstavnik moto-kluba zagotovil, da gre le za športno tekmovanje in sodelovanje moto-klubov, kar je bilo tedaj mednarodnega in prijateljskega značaja in sem privolil. Nedeljsko jutro nas je zateklo na poti na Bled. Bilo je sveže in brez sonca. Odločili so, da bo moje mesto ob cesti v Lesce, par sto metrov višje od jezera. Čakanje se je vlekle, ko je končno predstavnik moto-kluba privedel športno oblečenega moškega srednjih let in me predstavil, češ da je to nemški zdravnik. Spregovorila sva le par vljudnostnih besed po nemško, potem pa se je kolega pogreznil v molk, da nisi prav vedel ali gre za zaprtost, oholost ali nadutost. Dobil sem vtis, da me ima najbrž za kolega dvomljive kvalitete. Ime sem prav zoprno občutek, ki nisem vedel, kam bi ga dal, do takrat kaj takega še nisem doživel. Od strani in na skrivaj sem pogledoval nemškega kolega, ki pa se je očividno dolgočasil. Podoba je bila, kot da se zanj kaj njegove pozornosti vrednega začne šele v višini krošenj dreves, kot da ga silno zanima, če je v krošnjah kaj ptičev ali celo kaka veverica. In tedaj se je začelo. Najprej hrup motorjev tam od jezera, kjer so imeli javko. Hrupno privijanje plina, ostrti starti. Pojavili so se na motorjih, posamič in s prikolici, na zelenih motorjih. V zeleno oblečeni

možje, z zelenimi vojaškimi čeladami, na katerih so nosili pripeta očala, v površnikih iz zelenega gumiranega platna, brezizraznih osuplih sivih obrazov, oči uprtih nepremično naprej proti nevidnemu cilju. Hrupni motorji so drveli mimo, ostrih startov in privitega plina, okamenelih obrazov, v zavesti, da pripadajo množici enakih in narodu, ki grozi celemu svetu, ki mu bo s pestjo vsilil svoj red in svojo voljo. Na nekaterih motorjih so imeli montirane radijske postaje z dolgimi in tankimi antenami, ki so opletale pri vožnji na vse strani. Nemški kolega se ni dal motiti. S svojim vedenjem je hotel podčrtati, da je tega vajen, da je tak prizor pri njih nekaj vsakdanjega, in da je to le majhen del tistega, kar še imajo in kar nas čaka. Gledal sem ljudi, ki so se po svojih poteh znašli na ulici. V očeh sem jim bral začudenje pa tudi prezir in odpor. Tudi sam sem bil presenečen. In kako ne bi bil! Pri nas so takrat imeli avtomobile le boljši trgovci in industrijalci, motorje pa kakšni mehaniki ali dobro situirani obrtniki in tega je bilo malo. Vojaške avtomobile in motorje si videl le redko, tovor so vozili ljudje in konji, topove so vleкли konji ali celo voli, za elito vojske je veljala konjenica, tankov in letal je bilo le za parado, vojaki so hodili peš, otovorjeni s težkimi nahrbtniki, z obujki v čevljih iz grobe kravine ter v pumpari-
cah in ovojkih.

Drdranje in hrup sta trajala kake pol ure, pri koncu so se v osebnih avtomobilih peljali veljaki, zeleni in v civilu in tem se je brez slovesa pridružil nemški kolega. Kolono je zaključil sanitetni avto z velikimi rdečimi križi na vseh straneh.

Ko sem si opomogel od prvega vtisa, mi je vse bolj postajalo jasno, da pri vsej paradi ni šlo za nikakršno športno moto-prireditev, ampak za čisto navadno in najbolj grobo zeleno pred-
znost brez primera - za razkazovanje moči in grožnjo mirnemu sosеду. Presenečenje je bilo toliko večje, ker so nas v šoli naučili njihovega jezika, seznanjali so nas z njihovo kulturo, iz knjig v njihovem jeziku smo se učili in občudovali smosistematičnost obravnavanja tva-
rine. Učili so nas spoštovati druge narode, današnja parada tehnike, oholosti in moči pa ni bila v nikakršnem skladu z vsem tem in težko je verjeti, da gre za sinove naroda, ki je povil Goetheja in Schillerja. Vedeli smo, da se tam daleč v Nemčiji dvigajo germanska plemena, da ob svitu bakel vse noči korakajo in korakajo ob bučni glasbi, noseč bandera in dajajoč si

duška z bojnimi pesmimi, vedeli smo za hripavo hujskanje njihovega vodje, pa za židovske pogrome in požige, priča smo bili, kako je germanski val pogoltnil bratsko češko ljudstvo in sosednjo Avstrijo. Kdor pa je videl današnjo parado, mu je moralo biti jasno, da od teh ljudi slovenski človek nima pričakovati drugega kot prezir in nasilje. Tudi mene ta občutek ni več zapustil.

Leto 1941 in tisti burni marčni in aprilski dnevi so me našli kot mobiliziranega zdravnika v celjskem polku. Peš. Le težko vojaško kramo so nosili konji, mobilizirani kot mi sami. Šestega aprila zgodaj zjutraj smo na poti proti Varaždinu počivali pred Rogaško Slatino. Iz daljave, tam od Ptuja, se je zaslišalo zamolklo, potem pa vse bolj mogočno hromenje letalskih motorjev. In tedaj smo jih zagledali. Hudobne črne ptice, kakih dvajset, so se počasi bližale, preletele so Celje in tam okrog Zidanega mosta se je zaslišalo streljanje in eksplozije. Videli smo: nemoteno in nekaznovano se sovražnik spre-
haja v črnih pticah po našem svobodnem nebu in v črnih pticah zeleni soldati, polni prezira in sovraštva do nas, ki smo jim na poti v njihovem pohlepu po naši slovenski zemlji.

Sledili so dolgi pohodi, dnevi brez organizirane prehrane, naprej in naprej in tako smo se do kraja izčrpani, neprespani, lačni in premraženi znašli 11. aprila na cesti, ki iz Ludbrega vodi v Varaždinske toplice in v Varaždin. Črn dan. Oficirji so nekam izginili, pe poprej so si razdelili polkovno kaso. Ostali smo sami in čakali. Kmalu popoldne se je pojavil ob koloni en sam samcat zeleni vojak, ki nam je po tolmaču ukazal odvreči orožje, vojaško opremo pustiti kar tam ob cesti, potem pa naprej proti Varaždinu. Za nami so se zaprla vrata kasarne. Zeleni soldatje so širili vesti, da nas bodo zdaj popisali in Slovence pustili domov, le Srbi da bodo šli v ujetništvo. Zunaj da so se pojavili četniki, ki ubijajo posameznike, ki so na svojo roko pobegnili domov. Minilo je 14 dni, ko se je začelo zeleno vpitje in zganjanje Slovencev v kolono. Sledil je prevoz v Maribor. Drugo jutro navsezgodaj se nam je na sosednjem dvorišču nudil čuden prizor. Zeleni soldati so zgnali na dvorišče civiliste, veliko je bilo rejenih in v črnih oblekah. Silili so jih, da delajo počepe, telovadijo z rokami, nogami in trebuhom, se mečejo po tleh, tečejo v krogu vsi zasopli, poskakujejo na eni nogi. Krohotali so se in se veselili izvirnosti svojih brihtnih glav in domislic, posebno so se posvetili tistim bolj nerodnim in neokretnim, dajajoč jim vse

hitrejši takt v svojem lajajočem jeziku. Še isto jutro se je namesto zajtrka spet razleglo vpitje in zganjanje Slovencev v kolono. Zbrala se je dolga vrsta in krenili smo proti severu. Ljudje na mariborskih ulicah so gledali v tla, bilo pa je tudi takih, ki so našemljeni v obleko tirolskega kroja s ponosom zrlili na naše zelene gonjače in nam privoščili našo grenko usodo. Sledila je dolga pot čez mejo v Lipnico. Žalostna pot! Še danes me gane, če se spomnim prizora prav preden smo prestopili državno mejo. Na levi ob cesti na majhni vzpetini revna slovenska hišica, pred njo stojita starček in njegova žena v ubožni kmečki obleki, zreta nemo na našo kolono in si z velikimi belimi robci otirata solze. Zadnji pozdrav Domovine, nato pa je za dolga štiri leta za nas Slovence ugasnilo vsako sočutje. Tri dni je trajala pot v ujetništvo na severu Bavarske. Moje sovojake so oropali, nato prepeljali v drugo taborišče tja blizu češke meje, jaz pa sem ostal, ker niso imeli srbskega zdravnika. Slovencev je bilo zelo malo in še te so Nemci kmalu izpustili domov, ker so bili Štajerci, jaz pa sem bil rojen v Ljubljani, ki je pripadla Italiji. Preden so zadnji Štajerci odšli, mi je eden namignil, češ da ima nekaj za mene. Pisal je bil domov in domači so mu poslali v paketu hrano, priložena pa je bila majhna rdeča knjižica - Prešernove poezije. Ne vem, kako bi opisal, kaj sem občutil tisti trenutek. Še danes ne vem, kaj sem rekel in ali sem se sploh zahvalil za knjižico tistemu človeku. Tudi ne vem, kdo je to bil in danes si ga ne bi upal spoznati, če bi ga slučajno kje srečal. Le ob spominu nanj, na neznanega Slovence, mi postane toplo pri srcu, kajti lepšega darila si tisti trenutek nisem mogel zamisliti. Odšel sem v barako v svoj kotiček. Bilo mi je kot da sem dobil obisk drugega človeka, dobrega znanca iz srečnih nekdanih dni, ki mi odpira svoje srce, me tolaži in govori v mili domači govorici. Posebno v srce so mi segli verzi: Največ sveta otrokom sliši Slave, tja bomo našli pot, kjer nje sinovi si prosti voljo vero in postave. Ta mala knjižica je bila dolga štiri leta edino, kar sem imel pisanega v domačem jeziku. Kolikokrat sem jo vzel v roke! Naučil sem jo, da se je sama odpirala na tistem najsvetejšem mestu, ki mi je vlivalo poguma in budilo nado v črnih dneh. Dnevi so se vrstili brez konca in kraja, le letni časi so nam ostali zvesti. Do nas so prihajale novice: prvi dve leti temne, potem pa vse bolj vzpodbudne in svetle za nas, pa vse bolj mračne in zaskrbljujoče za zeleno vojsko. In končno je prišel 6. april 1945, dan, ki ga ne bom nikoli pozabil.

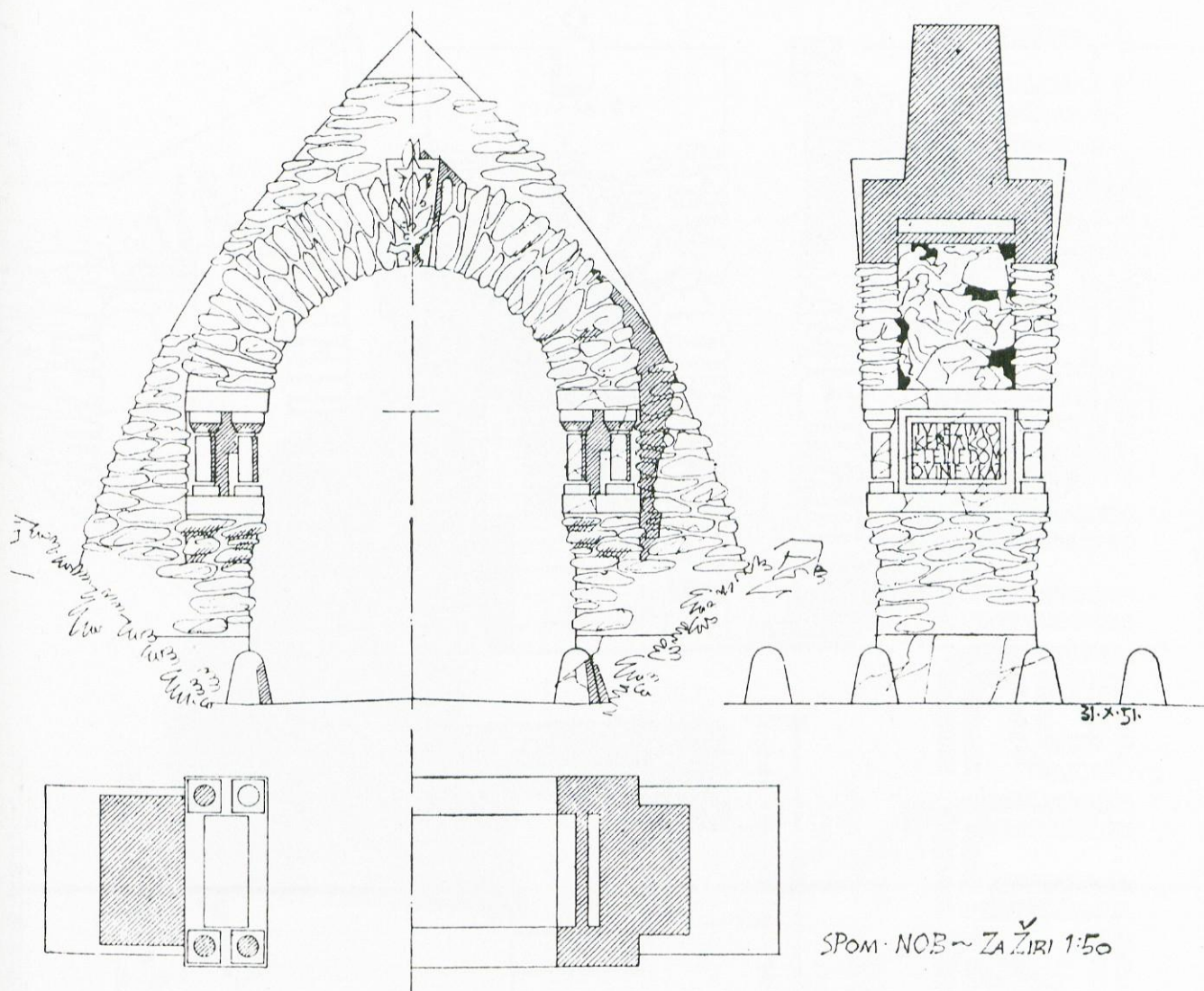
Taboriščni zeleni soldati so že pred par dnevi pobrali šila in kopita, češ da se selijo v varnejše kraje. A varnejših krajev za njih ni bilo več nikjer. V taborišču smo ostali le bolniki in tisti, ki res nismo mogli na pot. Imeli smo srečo, da se na našem odseku Nemci niso upirali zavezniškimi vojakom. Ob enih popoldne sem zadnjič videl zelene vojake. Bilo jih je šest. Razpetih oblačil in zanemarjenega videza, iznemogli in povešenih oči so se vlekli tam po taborišču. Puške so jim nemarno visele na ramah s cevmi uprtimi v tla. Gledal sem jih in gledal in nisem se mogel nagledati, kako so izginjali v daljavi in še danes mi je prizor živo pred očmi. Škoda, da nisem slikar, iz tega prizora bi umetnik ustvaril umetnino, ki bi segla do srca.

Ni minila ura in spet se je bližal ropot tankov. A to ni bil ropot, ki naznanja suženjstvo, bil je kot visoka pesem svobodi. Na tankih so se pripeljali nasmejani vojaki v kaki uniformah. Kdor je le mogel, jim je hitel nasproti v pozdrav. Prijelo me je v grlo, da nisem mogel spregovoriti besede. Odšel sem v barako na svoje ležišče, ne vedoč kaj naj počnem in kako naj kar najbolj svečano proslavim to prvo uro svobode.

Pripis uredništva

V tej številki ŽO začnemo z objavljanjem avtobiografskih spominskih prispevkov izpod peresa doktorja Karla Bernika, ki je bil vsa leta po drugi svetovni vojni vodilni zdravnik na Žirovskem.

Iskreno upamo, da bo s pisanjem nadaljeval, saj smo prepričani, da to ni le želja uredništva, temveč vseh, ki ga poznajo in jim je kdaj pomagal - predvsem pa zaradi trajne leposlovne in zgodovinske vrednosti tovrstne literature.

Idejni osnutek načrta za spomenik NOB v Žireh, izdelal ga je leta 1951 Jožef Plečnik (1872-1957), vodilni slovenski arhitekt iz prve polovice XX. stoletja. Skice so vzete iz Steletove knjige Napori (Lj. 1955, str. 30 in LVIII). Kje je izvirnik, ni znano.

Spomenik naj bi stal na Selu, na kraju sedanjega skromnega pomnika. Zamišljen je kot slavolok, skozenj vodi nekakšen tunnel, ki simbolizira legendarni preboj Prešernove brigade iz obroča na Žirovskem vrhu, avgusta 1943. Notranje stene naj bi poslikal akademski slikar Maksim Sedej. Zakaj ni prišlo do udejanjenja te zamisli, ni znano.

Domozinasto

LOŠKO GOSPOSTVO LETA 1630
dr. Franc Kos

ŽIROVSKI NARAVNI BISERI - III. RAJNIK Z OKOLICO
Matevž Pečelin

LOŠKO GOSPOSTVO LETA 1630

dr. Franc Kos

Pred seboj imam urbar loškega gospostva, kateri se od drugih loči po obsegu in vsebini. Ker se mu je zgubila prva stran, manjka tudi letnica, katera bi nam naznanjala, kdaj je bil ta urbar spisan. Iz mnogih podatkov, kateri se nahajajo na raznih mestih rečenega urbarja, je razvidno, da je bil vsaj večinoma sestavljen leta 1630. Tako čitamo na 15. listu, da je zahtevalo gološko gospostvo "letos", t.j. leta 1630. ("Disz 1630 iste Jahr"), od podložnikov po Hlevnem Vrhu pet tovornih konj. A tudi, če vzamemo, da je bil del urbarja spisan še-le leta 1631 ali pa 1632, moramo vendar pristaviti, da so nastali že leta 1630 marsikateri spisi in zapisniki, iz katerih je urbar sestavljen. Na 16. listu je omenjeno, da je leta 1630 dne 31. avgusta posebna komisija pregledala in popisala mejo med loškim in logaškim gospostvom. Na 70. listu bremo, da so objezdili in popisali osliško županijo 1630. leta in sicer dne 4., 5. in 6. julija. Nekaj jedakega se nahaja na 275. listu, kjer je povedano, da so objezdili in popisali davško županijo leta 1630. dne 1., 2. in 3. julija.

Urbur obsega 411 listov in fol. Nekoliko listev, posebno pa 2., 3. in 4., je jako poškodovanih. Opisane so v urbarju vse nekdanje županije loškega gospostva razun gadmarske, bitenske in godeške.

V urbarju se nahaja mnogo zanimivih notic za lokalno zgodovino raznih krajev loškega gospostva. V njem čitamo imena vasij in tamošnjih posestnikov. Dalje vidimo, kako velike davke je moral vsak plačevati, koliko je ta ali uni posejal na leto žita, koliko je imel živine v hlevu, v kakem stanju je bilo njegovo zemljišče, poslopje i. t. d. Kar je važnejšega v urbarju, hočem tu navesti.

I. Županija Hlevni vrh

DOLE

V Doleh je deset kmetov in sicer:

1. Štefan Majnhart. Ako bi ne bila dotična stran preveč poškodovana, bilo bi razvidno, koliko je plačeval omenjeni posestnik na leto urbarščine ("Vrbarszünsz"), davkov (Steuer), nove doklade ("Neue anlag") in novcev za tintnik ("Calamargelt"). Zadnji so bili nekak upravniški dohodek ("Pflehsaccidental"). Tudi bi vedeli, koliko je dajal županu v račun ("dem Suppan in die Raittung"). Loškemu gospostvu je plačal vsako leto po 1 goldinar hišnega davka ("Hauszgulden") in županu še posebej po 16 kr. Zadnjo svoto, katero je moral dajati županu, imenovali so ro-

botnino ("Robeitgelt"). Hlevnovrški župan je pobiral to robotnino po vsi županiji od vsakega kmeta, rovtarja in kajžarja. Od nabrane svote je moral že od nekdaj vsako leto dajati karnskemu županu po 12 gld. - Štefan Majnhart je plačeval vsega skupaj nad 6 gld. davščin. Kmetijo je podedoval po svojih stariših. V urbarju je navedeno, koliko je posejal vsako leto pšenice, ječmena, ajde, ovsa, lanenega semena, boba, prosa i. t. d. Tudi je omenjeno, koliko je imel čez zimo v hlevu goveje živine, ovac, koz in konj. -

2. Maruša Pivek. Koliko je morala plačevati in koliko premoženja je imela, ni mogoče navesti, ker je list na dotičnem mestu poškodovan.

3. Boštijan, sin Jakoba Lužnika ali Bezovljaka. Na leto plačuje po 6 gld. 29 kr. in 2 p. -

4. Ivan Blažič. Vsega davka plačuje po 6 gld. 37 kr. in 2 p.

5. Ivan Kalčič. Od svoje kmetije, katero je podedoval, mora plačevati po 6 gld., 29 kr. in 2 p.

6. Marjeta, hči Andreja Trevna. Ta plačuje po 6 gld. 29 kr. in 2 p. davka.

7. Ivan, sin Mihaela Trevna. Od svoje kmetije plačuje čez 6 gld. davkov. Županu daje za karnsko županijo še jedenkrat toliko robotnine, kakor drugi.

8. Primož Petrič. Davščina od njegove kmetije, katero je priženil, znaša 6 gld. 55 kr. in 1 p.

9. Mihael Kamenšek. Ta daje županu 12 kr. več v račun, kakor drugi, namreč 34 kr. Tudi robotnine za karnsko županijo daje 6 kr. več, kakor drugi, namreč 22 kr. Ves njegov davek znaša 6 gld. 31 kr. in 1 p.

10. Primož Mravljšek, sedaj njegov sin Jakob. Tik njegovega posestva se stikajo meje loškega, idrijskega in logaškega gospostva.

ZAVRAZ ("SOURAEZI")

V tej vasi je pet kmetov in jeden kajžar ("vndersasz"), tu je tudi mlin in žaga. Dalje je tu podružnica, ki je posvečena sv. Ulriku. Na dan sv. Marka se praznuje cerkveno blagoslovljenje. Vsak posestnik ima svoj les in svojo pašo. Županu v račun daje vsakdo po 52 kr. in 1 črni penez, in kar se tiče robotnine, to je doklade za karnsko županijo, plačuje vsak po 31 kr. in 2 črna peneza.

1. Jakob Kalčič. Ta plačuje po 40 kr. krčmarine ("Taferngelt") ter od jednega mlina po 12 kr.

2. Andrej Žonta ("Zuntta"). Od njegove kmetije je treba plačati na leto po 7 gld. in 17 kr.

3. Ivan Semarin. On plačuje vsega davka 7 gld. 6 kr. in 1 p.

4. Neža, hči Jakoba Bezovljaka.

5. Lukež Treven. Vsega davka ima 7 gld. in 10 kr. Kmetijo je kupil od Primoža Jereba za 6000 ogerskih cekinov. Na leto poseje 5 polovic pšenice, 2 polovici ječmena, 5 polovic ajde, 6 starov ovsa in ječmena skupaj, 3 polovice lanenega semena, 1 polovico boba in malo prosa. Čez zimo ima 16 goved, 10 ovac, 7 koz in 1 konja.

IŽGORJE ("YSZGARY")

V tej vasi so četirje kmetije in jeden kajžar, ki spadajo pod sosesko sv. Katarine "na Spechnu". Vsak ima svoj les in svoje pašnike. Županu v njegov račun daje vsakrteri toliko, kolikor po Zavracu; ravno tako je tudi z doklado za karnsko županijo. Kakor drugi (namreč Zavračanje), daje tudi vsak Ižgorec župniku, cerkovniku in selskemu sodniku ("Landt Richter") po jedno kokoš in na dan cerkvenega blagoslovljenja župniku tudi po jeden hleb kruha.

1. Ivan Bogataj. Njegov davek znaša 7 gld. in 11 kr. Svojo kmetijo je dobil, kakor kaže dotično menjalno pismo, po zameni.

2. Barbara Albreht. Ona plačuje 7 gld. in 11 kr. davka.

3. Andrej Trček. Od svoje kmetije, katero je kupil za 505 gld., kakor kaže kupno pismo, plačuje 6 gld. 24 kr. in 2 p.

4. Mihael Strnad. Od njegove kmetije je treba plačevati po 6 gld. 50 kr. in 1 p.

GORENJE IŽGORJE ("GORENJ YSZGARY")

Tu sta dva kmeta, ki spadata pod sosesko sv. Katarine. Vsak ima svojo pašo in svoj les. Kar se tiče županovega računa in robotnine za karnsko županijo, plačujeta tako, kakor Zavračanje in Ižgorci. Kakor ti, dajeta tudi ona dva župniku, cerkovniku in selskemu sodniku.

1. Jakob Hleviščar ("Hliuischer"). Njegov davek znaša 6 gld. 57 kr. Volfu Jakobu pl. Sigerszdorff-u mora dajati po 2 snopa desetine. Kmetijo je dobil pred mnogimi leti po zameni.

2. Lovrenc Reven. Od svoje kmetije plačuje po 6 gld. in 38. kr. K hiši se je priženil.

RAČEVA ("RADISCHOUIM")

V tej vasi so četirje kmetije. Nad vasjo je cerkev Sv. Treh Kraljev. Cerkevno blagoslovljenje se praznuje na dan Marijinega rojstva. Vsak kmet ima svoj les in svojo pašo. Matija Miklavec in Marjeta Bohinjec dajeta županu v račun po 32 kr. in 1 p., za karnsko doklado pa po 22 kr.;

druga dva kmeta Andrej Dolinar in Lovre Hainricher pa plačujeta za županov račun po 52 kr. in 1 p., za karnsko doklado pa po 16 kr.

1. Matija Miklavac. Od svoje kmetije plačuje 6 gld. in 25 kr.
2. Andrej Dolinar. Svojo kmetijo, od katere je treba 6 gld. 38 kr. in 2 p. davka plačevati, prodal je Ivanu Žakelj-nu za 270 ogerskih cekinov. Kar se tiče desetine, dobiva po 2 snopa Volf Jakob pl. Sigerszdorf.
3. Marjeta Bohinjec ali Petrič. Dobila je svojo kmetijo po zamenji.
4. Lovre Hainricher. Od svoje kmetije plačuje po 5 gld. 55 kr. in 1 p.

SV. TRIJE KRALJI ("STANOMMER HRIBU")

V tej vasi so trije kmetje, ki spadajo pod sososko Sv. Treh Kraljev. Les in pašo ima vsak sam.

1. Jurij Feguš ("Jurij Wegusch"). Za županov račun daje 46 kr. in 1 p., doklada za karnsko županijo znaša 16 kr., vsega davka pa plačuje 6 gld., 10 kr. in 1 p.
2. Andrej Jereb. Plačuje za županov račun 52 kr. in 1 p., robotnega denarja ali doklade za karnsko županijo pa daje 31 kr. Ves njegov davek znaša 6 gld. in 37 kr.
3. Lukež Jereb. Njegova kmetija, katero je pred mnogimi leti kupil za 100 cekinov v denarjih, je majhna. Županov račun od nje znaša 52 kr. in 1 p., doklada za karnsko županijo 16 kr., ves davek pa 4 gld., 57 kr. in 1 p.

HLEVNI VRH ("CLENBURG")

V tej vasi so četirje kmetje. Tudi je tu cerkev sv. Nikolaja. Cerkveno blagoslovljenje se praznuje na dan sv. Jurija. Kmetje nimajo svojega lesa in zato morajo kupovati drva. Pašo imajo skupno. Vsak daje županu v njegov račun po 52 kr. in 1 p., robotnina ali doklada za karnsko županijo pa znaša za vsakega kmeta 31 kr.

1. Andrej Šust. Njegovega davka je 6 gld., 22 kr. in 2 p.
2. Lovre Šust. Vsega davka ima 6 gld. in 40 kr. Kmetijo je priženil.
3. Jurij Hainricher. Ta plačuje 50 kr. krčmarine. Davek od njegove kmetije znaša 9 gld., 2 kr. in 1 p.
4. Ivan Hainricher. Kmetijo je kupil od Lemarta Martinška za 350 cekinov. Ta kmet ima tudi hišni mlin ter plačuje vsega davka 7 gld., 4 kr. in 2 p.

HLEVIŠČE ("HLEVISCHI")

V tej vasi so četirje kmetje, ki ne plačujejo vsi jednako županu v njegov račun. Tu je tudi cerkev sv. Katarine in cerkveno blagoslovljenje se praznuje v nedeljo pred Kristusovim vnebohodom. Vsak ima svoj les in svojo pašo.

1. Matija Rudolf. Kmetijo je podedoval. V županov račun plačuje 52 kr. in 1 p., robotnine ali doklade za karnsko županijo daje 31 kr., vsega davka pa 6 gld. in 55 kr.
2. Lovre Poženil. Ta je dobil kmetijo v svojo last na ta način, da je dal za njo neke rovtje in pa še 200 cekinov v denarjih. Županov račun in pa robotnina od njegove kmetije znašata ravno toliko, kolikor od kmetije Matije Rudolfa. Vsega davka ima 7 gld. in 21 kr.
3. Ivan Prenčič. Svojo kmetijo je kupil pred 11. leti od Ivana Papita za 1000 gld. Županu v njegov račun daje po 2 gld., robotnine za karnsko županijo pa po 22 kr. Njegov davek znaša 8 gld. in 55 kr.
4. Jakob Trpin. Županu plačuje v njegov račun 1 gld. in 55 kr., doklada za karnsko županijo pa znaša 22 kr. Ves njegov davek od kmetije, kakor tudi od hišnega mlina in žage, znaša 9 gld., 50 kr. in 1 penez. Kmetijo je kupil od gospoda Mihaela Paplerja, kateremu je bila zastavljena, in pa od Ivana Hleviščarja za 800 cekinov v novcih.
5. Alenka Trpin. Njeno posestvo ni kmetija, temuč so le rovti, od katerih plačuje na leto 1 gld. in 27 kr. davka. V županov račun daje po 12 kr. Zaradi desetine se je pogodila z žirovskim županom v imenu loškega gospostva, da plačuje namesto nje po 1 gld. in 20 kr.

STARI ROVTARJI PO HLEVNOVRŠKI ŽUPANIJI

O vsakem rovtarju je povedano, koliko ima posestve, koliko glav živine je v hlevu, koliko znaša njegov davek in njegova desetina, za koliko naj bi se mu povečala davščina, bodisi v novcih, bodisi v žitu i. t. d.

1. Jakob Martinšek. Njegovo zemljišče, od katerega plačuje 3 gld., 38 kr. in 2 p., veliko je za dobre pol kmetije. Namesto desetine daje žirovskemu županu v imenu loškega gospostva po 4 stare in 2 polovici raznovrstnega žita. Ima svoj les in svojo pašo.
2. Andrej, sin Matevža Trčka. Zemljišče, h kateremu spada tudi hišni mlin, dobil je po zamenji. Davka ima 6 gld. in 6 kr. Zastran desetine se je pogodil z županom, da mu plačuje na leto 10 gld. in 40 kr. Njegovo zemljišče je obširno, kakor kaka kmetija, a leži na nekem mrzlem

kraju visoko na Žirovski Gori.

3. Blaž Jesenko. Njegovo zemljišče se lahko smatra za pol kmetije. Davka plačuje po 4 gld. in 10 kr., namesto desetine pa daje po 8 gld.
4. Mihael Mlinar. Ta nima zemljišča, temuč samo kajžo, katero je kupil od Matije Revna za 77 gld. Njegov davek znaša 54 kr. in 2 peneza.
5. Primož Justinič. Ta ima rovte in mlin ter plačuje 2 gld., 12 kr. in 2 p. davka, 1 gld. pa namesto desetine.
6. Gregor Osredkar. Njegovega zemljišča je za dobre pol kmetije ali pa za srednjo celo kmetijo. Davka daje 2 gld. in 34 kr., namesto desetine pa 5 gld. županu.
7. Urša ("Vrscha") Štefančič. Njeno zemljišče se ceni za četrto kmetije. Davka daje 2 gld. in 34 kr., namesto desetine pa županu po 3 gld.
8. Matevž Jereb. Ta ima 1 gld., 35 kr. in 2 p. davka, namesto desetine daje županu po 1 gld.
9. Blaž Trpin. Njegov davek znaša 1 gld. in 16 kr., namesto desetine pa plačuje po 3 gld.
10. Ivan Fervezerček. Njegovega davka je 1 gld. 35 kr. in 2 p., namesto desetine pa plačuje županu po 4 gld., 13 kr. in 1 penez.
11. Ivan Trček. Zemljišče, od katerega je treba dajati po 1 gld., 35 kr. in 2 p. davkov, kupil je od Lenarta Žakeljna za 160 cekinov v novcih.
12. Jakob Trček. Njegov davek znaša 1 gld., 35 kr. in 2 p. Rovte je kupil od Jerneja Hainricherja za 250 cekinov v novcih. Namesto desetine plačuje županu po 4 gld.
13. Jakob Reven. Davka ima 1 gld. 35 kr. in 2 p., namesto desetine pa daje vsako leto 1 gld. Žita poseje po 7 polovic in v hlevu ima 3 krave.
14. Mihael Trček. Na leto plačuje po 2 gld. in 34. kr. davka ter 6 gld. županu namesto desetine.
15. Jernej Jereb ("Jernj Jerčb"). Od zemljišča, katero je kupil za 127 gld., odšteva po 1 gld. 35 kr. in 2 p. davka. Namesto desetine daje županu po 1 gld. in 4 kr.
16. Primož Petrič. Ta plačuje od svoje kajže (zemljišča nima skoraj nič) po 1 gld. in 4 kr.

NOVINARJI ("NEUGEREUTLER") PO HLEVNOVRŠKI ŽUPANIJI

1. Jurij Tratnik. Njegov davek znaša 1 gld. in 51 kr. Namesto desetine plačuje županu po 3 gld. Zemljišče je kupil od Matije Homolca za 112 cekinov v novcih.
2. Ivan Homolec. Davka ima 1 gld. in 51 kr., namesto desetine pa daje po 2 gld. Zemljišče

mu je prodal Matija Homolec za 150 cekinov v novcih.

3. Matija Trček. Davka odšteva od svojega zemljišča, katero je kupil od Štefana Cankarja za 110 cekinov v novcih, po 1 gld. in 31 kr. Namesto desetine daje županu po 1 gld. in 40 kr.
 4. Lenart Martinšek. Njegov davek znaša 1 gld. 50 kr. in 2 p. Rovte je dobil po milosti za časa pl. Eggenberga (okoli l. 1515) od loškega gospostva. Namesto desetine daje županu po 3 stare vsakovrstnega žita, največ ovsa.
 5. Matija Strnad. Njegovi rovti, od katerih plačuje po 1 gld. in 3 kr. davka, so jako slabi.
 6. Lukež Kunčar. Ko je ta umrl, kupil je njegovo zemljišče od vdove Jakob Feguš. Davek znaša 1 gld. in 7 kr.
 7. Andrej Feguš. Njegovega davka je 1 gld. in 7 kr.
 8. Primož Reven. Davka daje 1 gld. in 31 kr.
 9. Andrej Lunger. Davka plačuje po 1 gld. in 9 kr. Loško gospostvo mu je pred nekaterimi leti dovolilo, da lahko obdeluje tamošnjo zemljo.
 10. Jakob Martinšek. Njegov svet je le nekaj pašnik ter plačuje od njega po 30 kr. davka.
 11. Ivan Hleviščar. Loško gospostvo mu je še le pred nekaterimi leti dovolilo napraviti rovte. Njegov davek znaša 1 gld., 34 kr. in 2 p. Namesto desetine plačuje po 2 gld. - Jakob Kavčič. Ta si je še-le pred kratkim časom postavil novo hišo, kar naj bi se zabeležilo v prihodnjih urbarjih. Tudi naj se mu naloži primeren davek.
- Kakor je bilo že omenjeno, navedeno je v urbarju pri vsakem rovtarju in novinarju, za koliko naj bi se mu povečala njegova davščina. Po nasvetu takratnega loškega oskrbnika naj bi se pomnožila robotnina hlevnovrškim rovtarjem in novinarjem za 20 gld. in 36 kr. v novcih ter za 7 mutov in 2 merici ovsa.

ŽUPANOV RAČUN IN KARNSKA DOKLADA

Vsak hlevnovrški župan mora plačati loškemu gospostvu na leto 28 gld. 56 kr., 3 peneze in 1 vinar. Ako seštejemo to, kar morajo kmetje dajati županu v njegov račun, dobimo, da je župan prejel od njih le 28 gld. in 22 kr., torej 35 kr. premalo.

Drug davek, katerega morajo plačevati kmetje in rovtarji, je doklada za karnsko županijo. Podložniki po hlevnovrški županiji dajo v ta namen 18 gld. in 51 kr. Ta davek imenujejo robotnino. Vendar ta doklada ni nikakoršna robotnina, ker iz salske knjige je razvidno, da plačujejo Hlevnovršanje dotični znesek karnski županiji za neko lesovje. Od rečene svote plačuje

župan karnski županiji le 12 gld., ostaja mu torej nad 6 gl. v žepu.

ROBOTA

Ko so bili podložniki po hlevnovrški županiji poprašani, kako roboto opravljajo loškemu gospostvu, niso mogli dati nobenega pravega odgovora. Rekli so, da izvršujejo to, kar so delali že njih predniki. Ako je treba dogotoviti kako delo pri gradu (loškem), ali pa, ako je treba postaviti kak nov mlin, morajo hoditi na roboto. Kadar se mora prevažati vino, bodi si za potrebo loškega gospostva, bodi si za freisinškega škofa, pošljejo vsakokrat na pomoč po 2 ali 3 tovrne konje. Vendar izvršujejo, kakor sami mislijo, to delo svojevoljno, ne pa vsled kake dolžnosti. Ko je zahtevalo loško gospostvo letos ("Disz 1630 iste Jahr"), da naj bi dajali po 5 tovrnih konj, niso bili zadovoljni ter so se pritožili pri deželni gosposki.

DESETINA

Kor se tiče desetine, ima loško gospostvo pravico pobirati pri vseh kmetih hlevnovrške županije desetino tretjega snopa ("Den dritten Garm Zechent"). V tem času (1630) je dalo gospostvo to desetino, in pa desetino v Breznici v Žirovski županiji, za tri leta v zakup Andreju Bogataju za 136 gld., 1 cekin v zlatu in 2 koži plemenite kune. Omeniti je treba, da so se podložniki branili dajati desetino od prosa in boba; od ajde pa so dajali le neko "vrečno" desetino ("Sakh Zechent"), namreč 1 star od cele kmetije, 2 polovici od pol kmetije in 1 polovico od četrti kmetije ne glede na to, je li ajda dobro obrodila ali ne. Zoper nje se je pritožil rajni Jurič Lukančič, ki je imel pravico, da je pobiral pri njih desetino dveh snopov ("Zweien Garm Zechent"). Nato je loško gospostvo razsodilo dne 8. novembra leta 1623., da so zatoženci dolžni dajati desetino, kar je tudi zapisano v salski knjigi (Saalbuech). Izvzeti bi bili le v tem slučaju, ako bi mogli pokazati kak privilegij. Zoper to razsodbo so napravili podložniki priziv do deželne gosposke. Kar se tiče rovtarske desetine, ima pravico do nje samo loško gospostvo.

BIRA

Vsak kmet po hlevnovrški županiji je dajal Žirovskemu župniku po tri mere ("Masz") žita in sicer 1 mero pšenice, 1 mero rži in 1 mero ovsa. Nekateri so dajali namesto pšenice le ajdo. Tri mere so bile jedna polovica. Tudi so odda-

jali po jeden sir in od jedne ovce volno.

Prifarskemu cerkovniku so dajali po tri skledje žita in od jedne ovce volno.

Podružniškemu cerkovniku so dajali kmetje po nekaterih soseskah vsak po 1 polovico pšenice ali pa tudi le mešanega žita, 2 hleba kruha, 1 sir in od jedne ovce volno.

Tudi od rovtarjev so dobivali župnik in oba cerkovnika biro, vendar nekaj manj, kakor od kmetov.

SODNIJSKA MEJA

Vzhodna, južna in zahodna meja hlevnovrške županije je bila ob enem tudi meja med loškim gospostvom na jedni strani in med polhograškim, logaškim in idrijskim gospostvom na drugi strani. Dne 31. avgusta leta 1630 je posebna komisija, obstoječa iz četirih mož, natančneje pogledala in popisala mejo med loškim in logaškim gospostvom, kar se je zgodilo brez prepira. Člani te komisije so bili:

1. Ottavio Paniczoll baron v Starem Gradu (Altenburg), deželni vicedom kranjski itd.,
2. Henrik baron Paradeiszer, oba kot komisarja Ivana Ulrika kneza Eggenberga in vojvode "zu Cromaw",
3. Ivan Jakob pl. Wangnerökh von Gerstorff auf Buechrain, knezofreisinški svetovalec ter oskrbnik loškega gospostva in mesta,
4. Korbinijan Fürnppfeil, protipisar loškega gospostva. Po njih popisu se je vlekla meja leta 1630. med loškim in logaškim gospostvom nekako takole:

Od cerkve sv. Jošta je šla meja proti Žirovskemu Vrhju ("na Sherauski Verch") in potem proti ravnini navzdol do znamenja ("Püldt"), katero je postavljeno tako, da je obrnjen jeden ogel proti cerkvi sv. Jošta, drugi proti ravnini "pod Smrekho", katera spada še pod Logatec, tretji proti Žirovskemu Vrhju, ki je lastnina polhograškega gospostva, in četrti pa proti loškemu gospostvu. Od tega znamenja se vleče meja po ravnini "pod Smrekho", odtod pa po poti in ob potoku, ki teče med Praprotnim Brdom in Hlevnim Vrhom ("po potu inu po potoku me praprotnomu berdu inu me Hleuim verchu"), odtod na Sopot ("na Sapot na shaga Plachoua"), potem poleg potoka Jakopnika do lepe jablane ("na Jacobloue potokh, inu na lepa Jablano"), katera stoji nekoliko nad veliko hišo na Vharših ("Vöchershi"). Pri tej jablani se stikajo meje logaške, idrijske in loške sodnije. Do tu sem sega zemljišče Primoža Mravljčka, ki je že loški podložnik.

DAVEK OD SVINJSKE PAŠE

Podložniki hlevnovrške županije so imeli ravno tako pravico, kakor prebivalci po karnski županiji, da so smeli po gozdih pasti svinje (Sauadt). To pravico so zvali v nemškem jeziku "Aaszrecht". Večkrat pa, kadar je bilo mnogo žira in želoda, izročali so jim podložniki tujih gospostev svoje prašiče, da so jih Hlevnovršanje pasli po gozdih. Vendar so morali ti prej prositi dovoljenja pri loškem gospodstvu, da so smeli vzeti v pašo tuje prašiče. Gospodstvo jim je to navadno dopustilo, a zahtevalo je od njih, da so morali plačevati od vsakega mladega praseta po 6 kr. in od vsakega starega po 8 kr. To je bil davek od svinjske paše.

II. Županija Žiri

V prvem delu tega odstavka je navedeno, koliko je moral vsak kmet plačati na leto gotovine, in sicer urbarščine, davka, hišnega goldinarja, nove doklade, županovega računa in novcev za tintnik. Kar je pa še moral vsak posebej dajati na leto župniku, cerkovnikom, selskim sodnikom, županu in logarju, zapisano je na koncu. Tudi je treba vedeti, da je plačeval vsak kmet po žirovski, hotaveljski, poljanski in javorski županiji po 10 kr. za oves ("Habergelt"), in sicer tako, da so prišli v enem letu kmetje jedne županije na vrsto, v drugem letu kmetje druge županije itd. Ta davščina je bila nekak upravniški dohodek. Kmetje po ostalih treh županijah so pa morali takrat, ko jim ni bilo treba dajati novcev za oves, šteti županu vsak po 10 kr. več v županov račun. Zadnjo davščino so zvali ljudje že od nekdaj poklon ("Poklan").

RAČEVA ("RADISCHOUIM")

1. Primož Raznožnik. Ta plačuje (l. 1630) vsega davka 7 gl., 43 kr. in 2 p., in sicer urbarščine 1 gl., 14 kr. in 2 p., davka 3 gl. in 20 kr., hišnega goldinarja 1 gl., nove doklade 45 kr., v županov račun 1 gl. in 12 kr. ter novcev za tintnik 12 kr. - Njegova kmetija spada pod sosese sv. Ane v Ledinici. Kar se tiče desetine, pobira tu po dva snopa gospod Perko z Vrhniške, tretji snop pa poljanski župnik. Namesto robote mora Raznožnik dajati logarju po 1 funt masla; vendar ni oproščen, kadar je treba pomagati tovoriti. Pred leti je varoval gozd, kjer so bili ptiči za lov, katere so imenovali "tičarje" ("darin sich die Federspill erzigtet, so man Tizher genant"). Pašo in les ima skupaj s svojimi sosedi v Stari Vasi in Žireh.

LEDINICA

V tej vasi so trije kmetje in jeden kajžar. Tu je tudi cerkev sv. Ane, kjer se praznuje cerkveno blagoslovljenje v nedeljo pred vsemi svetimi. Takrat dobi župan od vsakega teh treh kmetov po jedno kosilo ("ein Richt"). V to sosese spadajo trije kmetje v Stari Vasi, dva kmeta na Selu, prej opisani Primož Raznožnik in okoli 20 rovtarjev in kajžarjev. Kar se tiče desetine od kmetij po Ledinici, imajo pravico do dveh snopov Fankl-ovi dediči, do jednega pa loško gospodstvo. Ravno to velja o desetini tamšnjega kajžarja. V Suhem Potoku ("v Suchim Patokhi") imajo svoj les, zaradi katerega se večkrat med seboj prepirajo. Pašnike imajo skupno, senožeti pa vsak posebej.

1. Martin Ščinkovec. V županov račun daje 2 gl. drugega davka pa plačuje 7 gl., 34 kr. in 1 p. Namesto desetine daje po 5 starov žita..
2. Mihael Kalčič. Njegov davek znaša 7 gl. in 16 kr. V županov račun daje 1 gl. in 12 kr., namesto desetine pa plačuje 7 gl.
3. Mihael Seljak. Njegovega davka je 6 gl., 45 kr. in 2 p. Županov račun znaša 54 kr. Namesto desetine daje po 3 stare in 1 polovico žita.

SELO ("NA SELI")

V tej vasi sta dva kmeta in trije kajžarji. Kar zadeva desetino, imajo Fanklovi dediči pravico do dveh snopov, do jednega pa poljanski župnik. Lesovje in pašnike imajo skupno, senožeti pa vsak za-se.

1. Boštijan Seljak. Davka ima 7 gl. in 54 kr., v županov račun pa daje 40 kr.
2. Jurij Zelenec. Njegov davek znaša 7 gl. in 29 kr., v županov račun plačuje 40 kr.

DOBRAČEVA ("DOBRATSCH")

V tej vasi je devet kmetov in deset kajžarjev. Kar se tiče desetine, pobirajo pri petih kmetih Fanklovi dediči po dva snopa, po jednega pa poljanski župnik. Pri ostalih štirih kmetih pa ima pravico do dveh snopov Ivan Perko, do jednega pa tudi poljanski župnik. V tej vasi je podružnica sv. Lenarta. Cerkveno blagoslovljenje se praznuje drugo nedeljo po sv. Mihaelu. Takrat da vsak kmet županu jedno kosilo. Po les morajo hoditi sedaj na Žirovski Vrh, ker so jim rovtarji skoraj popolnoma posekali in opustošili gozde v njih bližini. Pašnike imajo v svoji okolici. V županov račun plačuje vsak kmet, razun treh, po 45 kr.

1. Boštijan Kalčič. Njegov davek znaša 7 gl. 10 kr. Ta Kalčič je umrl ter zapustil več dolgov, kakor je bila kmetija vredna. Ivan Strelec

- Jo je potem kupil za 420 cekinov.
2. Gregor Reven. Vsega davka ima 6 gl., 45 kr. in 2 p. Kmetijo je kupil za 440 gld.
 3. Andrej Naglič. Njegovega davka je 10 gl., 8 kr. in 2 p. Plačuje tudi 2 gl. krčmarine. Ker je bil jako zadolžen, prepustil je kmetijo svoji hčeri Majdi ("Meida"). Ako plačuje kak kmet krčmarino, ni mu treba hoditi robotat.
 4. Primož Strelec, daje po 7 gl., 25 kr. in 2 p. davka.
 5. Peter Hainricher. Ta ima planinsko kmetijo ali sirnico ("Schweig - oder Kßsz Hueben, aut Crainerisch Sirnza genant"). Od plačine plačuje 1 marko in 40 šilingov, krčmarine po 2 gl., 9 kr. in 2 p. v županov račun 7 petakov ("Petaken"), za tintnik 12 kr itd. Ves njegov davek znaša 10 gl. 40 kr.
 6. Marko Obriven. Njegovega davka je 7 gl., 25 kr. in 2 p.
 7. Majda Ultrin. Njena kmetija je planinska kmetija ali sirnica. V županov račun daje le 7 petakov. Tu je tudi hišni mlin. Vsega davka je 8 gl., 42 kr. in 2 p. Majda je umrla, njen sin in dedič se zove Jernej ("Jerni"). Sedanji gospodar je Lenart Kalčič.
 8. Matija Trepal. V županov račun plačuje 2 gl. Ves davek znaša 7 gl. in 35 kr. Roboto včasih sam opravlja, včasih se pa zastran nje pogodi.
 9. Jakob Pivek. Davka ima 7 gl. in 3 kr. Kmetijo je podedoval. Pšenice poseje 2 polovici, rži 6 ali 8 polovic, ječmena 2 polovici, ajde 2 stara, ovsa 2 ali 3 stare in lanenega semena 2 polovici. Čez zimo ima 10 glav goveje živine in 2 konja.

STARA VAS ("STARI VASSY")

- V tej vasi so trije kmetje. Kar se tiče desetine, ima pravico do dveh snopov gospod Ivan Perko z Vrhniške, do tretjega pa poljanski župnik; le pri kmetu Ivanu Jančiču pobira po dva snopa. Luka Naglič, tretji snop pa poljanski župnik. Lesovje tukajšnjih kmetov je slabo. Svojo pašo imajo "v Jefera" in "Radifhova". V županov račun daje vsakter po 1 gl. in 10 kr.
1. Gregor Peluhan. Njegovega davka je 7 gl. in 56 kr. To kmetijo je moral zaradi dolgov prevzeti Martin Bogataj, žirovski župan.
 2. Ivan Jančič. Ta ima tudi hišni mlin in žago. Ves njegov davek znaša 7 gl. in 41 kr.
 3. Matija Špeh. Od njegove kmetije je treba plačevati po 7 gld. in 57 kr. davka.

GOROPEKE ("GORENI PEZHI")

- V tej vasi so četirje kmetje in jeden kajžar. Tu je tudi podružnica, posvečena sv. Ivanu

Krsniku. Na dan tega svetnika se praznuje tu cerkveno blagoslovljenje. Kar se tiče desetine od kmetije Petra Ščinkovca, pobira po dva snopa Volf Jakob pl. Šigerszdořff, tretjega pa loško gospostvo; pri ostalih treh kmetih pa pobirajo Lukančičevi dediči po dva snopa, tretjega pa gospostvo. Les in pašo imajo skupno. V županov račun daje vsakter po 1 gld. in 10 kr.

1. Peter Ščinkovec. Njegov davek znaša 6 gld., 42 kr. in 1 p.
2. Štefan Raznožnik. Ta plačuje toliko davka, kolikor prej omenjeni Ščinkovec.
3. Ambrož Filipič. Njegovega davka je 7 gld. in 3 kr. Kmetijo je kupil od Štefana Filipiča za 211 cekinov v novcih.
4. Matevž Ščinkovec. Od svoje kmetije daje po 7 gld. in 3 kr. davka. Razun kmetije ima tudi kajžo.

LOG ("NA LOGU")

V tej vasi sta dva kmeta, ki spadata pod sosesko sv. Ivana v Goropekah ("v Goro Pezho"). Kar zadeva desetino, pobirajo po dva snopa Lukančičevi dediči, po jednega pa loško gospostvo. Les in pašo imajo skupno. Razun druge bire daje vsak kmet župniku voz drv, katera je treba pripeljati do farovža. Vsak plačuje županu v njegov račun po 1 gld. in 12 kr.

1. Matija Mrvec. Njegovega davka je 7 gld. in 25 kr.
2. Matija Buh ("Wuch"). Ta plačuje 7 gld., 37 kr. in 1 p. davka.

MARTINJI VRH ("MARTINI VERCH")

V tej vasi sta dva kmeta, ki spadata pod sosesko sv. Katarine "na spechu". Kar se tiče desetine, pobirajo po dva snopa Lukančičevi dediči, po jednega pa loško gospostvo. Les in pašo ima vsak sam. V županov račun daje vsak po 1 gld. in 8 kr.

1. Maruša Raznožnik. Davka plačuje po 7 gld., 36 kr. in 2 v. V županov račun jej nij treba dajati ničesar tako dolgo, dokler ostane njen mož tičar ("Tizer"), to je čuvaj lovskih ptičev. Gospostvo sme postaviti za tičarja kogar hoče.
2. Štefan Justinič. Njegov davek znaša 7 gld., 36 kr. in 2 p. Razun drugega žita poseje na leto tudi po 1 polovico soršice ("sorzeza").

SOVRA ("SOURY")

V tej vasi so trije kmetje, ki spadajo pod sosesko sv. Ivana v Goropekah ("v garo Pekih"). Kar zadeva desetino, pobira Andrej Šimončič

po dva snopa, poljanski župnik pa po jednega. Les in pašo imajo kmetje skupaj. Razun navadne bire daje župniku vsak po jeden voz drv.

1. Štefan Pivek. Njegovega davka je 7 gld. in 19 kr. Namesto robote daje po 1 polovico žita.
2. Štefan Albreht. Ta ima planinsko kmetijo, od katere daje v županov račun samo 7 petakov, to je 9 kr. in 1 p. (kranjske veljave). Njegov davek znaša 8 gld. in 6 kr. Robotat ne hodi, ker je čuvaj lovskih ptičev.
3. Anton Brničar (Werniczer). Njegov davek znaša 8 gld. in 4 kr. Kmetija je jako zadolžena. Namesto robote daje pol polovice žita.

BREKOVICE ("WREKHOUICZI")

V tej vasi so tri kmetije, katere spadajo pod sos(es)ko sv. Ivana v Goropekah. Kar zadeva desetino, ima pravico od dveh snopov Andrej Hainricher, do tretjega pa poljanski župnik. Les in pašo imajo kmetje skupaj.

1. Andrej Hainricher. V županov račun daje po 1 gld. Ves njegov davek znaša 7 gld. in 47 kr.
2. Andrej Strnad. Ta ima planinsko kmetijo ter daje v županov račun po 7 petakov. Davka je 7 gld. in 46 kr.
3. Andrej Hainricher. V županov račun prilaga po 1 gld., vsega davka pa ima 7 gld, 39 kr. in 2 p.

RAVNE ("RAUNACH")

V tej vasi je pet kmetov, ki spadajo pod sos(es)ko sv. Ivana v Goropekah. Kar se tiče desetine, pobirajo po dva snopa dediči rajnega Jurija Lukančiča, po jednega pa loško gospostvo. Les in pašo imajo skupaj, senožeti pa vsak posebej.

1. Matevž Petrič. Ta daje v županov račun po 1 gld. in 12 kr. Ves davek znaša 6 gld., 57 kr. in 1 p.
2. Matija Filipič. V županov račun daje po 52 kr. Davka ima 6 gld., 17 kr. in 1 p. Kmetijo je kupil za 300 ogerskih cekinov v novcih.
3. Jakob Štefančič. V županov račun plačuje po 1 gld., 10 kr. Njegov davek znaša 6 gld., 35 kr. in 1 p.
4. Jakob Štefančič. V županov račun prilaga po 1 gld. Davka ima 7 gld. in 29 kr.
5. Margareta Bohinjec. V županov račun daje po 1 gld. in 10 kr. Vsega davka je 6 gld. in 12 kr. Ker ne hodi robotat, donaša po 1 polovico žita.

NA LOŽEH ("NA LOSSY") (ŽIROVNICA)

Tu je samo jeden kmet, Gregor Mlinar, imenovan.

V županov račun daje po 2 gld., ker ima največ užitka od pašnikov v Žirovnici ("Sherounizi"). Sicer pa mora, kakor tudi nekateri drugi, dajati od teh pašnikov še posebej po 7 kr. Ves njegov davek znaša 7 gld. in 25 kr. Kar se tiče desetine, pobirajo po dva snopa od polovice te kmetije Lukančičevi dediči, od druge polovice pa Matija Wallaweriz. Pravico do tretjega snopa po vsej kmetiji ima loško gospostvo.

DOLENJI VRSNIK ("DOLENI WRESZNIKH")

V tej vasi je pet kmetov, ki spadajo pod sv. Tomaža v Gorenjem Vrsniku. Kar zadeva desetino, imajo pravico do dveh snopov Jenkovi od Save ("den Jenkhischen von der Saw"), do tretjega pa gospostvo. Les in pašo imajo skupaj, senožeti pa vsak posebej.

1. Primož Kalčič ("Kaltschitsch"). V županov račun prilaga po 1 gld. Vsega davka ima 7 gld. in 34 kr.
2. Jernej ("Jerni") Albreht. V županov račun daje po 1 gld. in 10 kr. Ves njegov davek znaša 7 gld. in 50 kr.
3. Urša ("Vrscha"), hči Matije Kalčiča. V urbarju je navedeno, da je tik te kmetije še druga pusta kmetija. Ko je bil ogled po teh krajih, videlo se je, da je sedaj vse skupaj le jedna kmetija. Tudi ne vedo niti lastnica, niti sosede, kateri deli so spadali k jedni ali drugi kmetiji. V županov račun je treba plačevati od te kmetije po 2 gld. Vsega davka je 9 gld. in 41 kr.
4. Gregor Kalčič. V županov račun daje po 54 kr. Njegov davek znaša 7 gld., 34 kr. in 1 p. Roboto včasih sam opravlja, včasih pa da logarju za to jedno skledo žita.
5. Ahac Albreht. V županov račun daje po 1 gld. in 10 kr. Davka ima 7 gld. in 46 kr. K hiši se je priženil.

GORENJI VRSNIK ("GORENI WRESZNIKH")

V tej vasi je osem kmetov in jeden kajžar, ki plačuje cerkvi. Tu je podružnica, posvečena sv. Tomažu. V to sos(es)ko spada tudi pet kmetov iz Dolenjega Vrsnika, Gregor Mlinar na Ložeh in trije rovtarji. Cerkevno blagoslovljenje se praznuje na dan sv. Jerneja. Kar se tiče desetine, imata pravico do dveh snopov brata Mihael in Lovre Jenko pri Savi, do tretjega pa loško gospostvo. Svojo pašo imajo skupaj, in sicer na dveh krajih, v Žirovnici in proti Žirém. Kar zadeva pašnike v Žirovnici, kjer je bila menda nekdanja kmetija, ima jih večinoma Gregor Mlinar na Ložeh v svoji lasti in zato plačuje od njih v županov račun po 2 gld. Razun tega

pa morajo on in tudi drugi kmetje dajati od teh pašnikov v županov račun vsak po 7 kr. Skupaj imajo lesovje, katero je pa slabo. Senožetij imajo prav malo.

1. Jurij ("Jury") Kalčič. V županov račun daje po 54 kr., od pašnikov v Žirovnici še posebej 7 kr. in vsega davka pa 7 gld. in 5 kr.

2. Martin Filipič. Ta ima planinsko kmetijo ter plačuje v županov račun le 7 petakov. Ves njegov davek znaša 8 gld., 29 kr. in 1 p.

3. Matija Krištoflič. V županov račun oddaja po 54 kr. Ima tudi hišni mlin. Njegovega davka je 8 gld. in 4 kr.

4. Maruša ("Marusch") Kalčič. Ta ima planinsko kmetijo, od katere daje v županov račun po 7 petakov, vsega davka pa 8 gld. 34 kr. in 1 p.

5. Jakob Kalčič. Od svoje planinske kmetije plačuje v županov račun po 7 petakov. Ves njegov davek znaša 8 gld. in 27 kr.

6. Štefan Kalčič. Ima planinsko kmetijo, od katere prilaga v županov račun po 7 petakov. Davka ima 8 gld. in 29 kr. -

Lovre Prelec. Tudi ta ima planinsko kmetijo, od katere daje v županov račun po 7 petakov. Vsega davka je 8 gld. in 56 kr.

8. Matija Kalčič. V županov račun plačuje po 53 kr. in 1 p. Ves njegov davek znaša 6 gld. in 52 kr.

GOVEJEK ("GOUECZI")

Tu sta dva kmeta, ki spadata pod sosesko v Krnicah. Kar se tiče desetine, pobirajo pri teh kmetih po dva snopa Lukančičevi dediči, tretjega pa gospostvo. Vsak ima nekoliko lesa blizu svojega zemljišča. Pašo imata skupaj s kmeti iz Korit, Gorenjih Ledin in Krnic.

1. Matija Kalčič. Od svoje planinske kmetije daje v županov račun po 7 petakov. Vsega davka ima 8 gld. 28 kr. in 1 p.

2. Štefan Govekar. Tudi ta ima planinsko kmetijo, od katere plačuje po 7 petakov v županov račun. Njegov davek znaša 8 gld., 33 kr. in 1 p. Kar se tiče robote, nij mu treba drv sekati ter jih voziti v loški grad, ker ima planinsko kmetijo.

DOLENJE LEDINE ("DOLENI LEDINI")

V tej vasi so četirje kmetje. Trije spadajo pod sosesko sv. Jakoba v Gorenjih Ledinah, četrti pa, namreč Jakob Jurijevčič, pod Krnice. Kar zadeva desetino, pobirajo po dva snopa Lukančičevi dediči, tretjega pa gospostvo. Les imajo skupaj na Ideršku ("Iderski"); tu imajo tudi jeden pašnik. Svoje najboljše pašnike imajo na

idrijski zemlji. Od zadnjih pašnikov niso dajali v prejšnjem času nikakoršnega davka. Še-le v pretečenem letu jih je prisilil sedanji idrijski oskrbnik Boštijan Seyfrydt, da morajo na leto plačevati 1 gld. 20 kr. urbarščine. Tudi so mu morali dati še poseben dar, ker drugače bi bil ukazal napraviti iz pašnikov rovt. Vsak daje županu v njegov račun po 52 kr.

1. Ivan Breg. Od svoje kmetije, katera je pa jako zadolžena, plačuje po 7 gld., 11 kr. in 2 1/2 p. davka.

2. Matija, sin Andrejev. Davka je treba dajati od te kmetije po 6 gld. in 11 kr. Kmetijo je dobil po zamenj Matija Simončič, ki je dal zanjeno jedno kajžo in pa 330 gld.

3. Urša Troha. Ta plačuje 6 gld., 38 kr. in 2 p. davka. Sedaj ima Andrej Jež njeno kmetijo, katero je dobil po zamenj za neko drugo zemljišče na idrijskem svetu.

4. Jakob Jurijevčič. Ta plačuje po 6 gld. in 18 kr. davka. Jedno kmetijo ima tudi v Gorenjih Ledinah.

GORENJE LEDINE ("GORENI LEDINI")

V tej vasi je šest kmetij, med njimi pet sirnic, od katerih plačuje vsak kmet v županov račun le po 7 petakov. Tu je podružnica, posvečena sv. Jakobu. Kar se tiče desetine, pobirajo po dva snopa Fanklovi dediči, po jednega pa loško gospostvo. Kmetje trdijo, da imajo le slabe pašnike in malovredno lesovje. Vsak pase živino po svojem zemljišču. Samo v Srednjih Ledinah ("Srednich Ledinah") imajo skupne pašnike. Cerkevno blagoslovljenje se praznuje v nedeljo po sv. Jerneju.

1. Simon Žakelj. Od njegove planinske kmetije je treba dajati po 8 gld., 3 kr. in 1 p. davka. - Kmetijo je kupil za 400 ogerskih cekinov v novcih.

2. Jakob Šimončič. Na tej kmetiji, od katere se mora po 8 gld. in 35 kr. davka plačevati, je nad 700 ogerskih cekinov dolga.

3. Vrban, sin Jurija Modrijana. V županov račun daje po 1 gld. in 10 kr. Vsega davka je 7 gld., 49 kr. in 1 p. Imenovani Vrban je umrl preteklo spomlad. Njegov najmlajši sin se zove Jakob. Kmetija je vsa zadolžena.

4. Jakob, sin Primoža Jurijevčiča. Od svoje planinske kmetije plačuje po 8 gld., 58 kr. in 1 p. davka.

5. Marko Modrijan. Ker je ta že umrl, gospodari sedaj njegov sin Jakob. Njegova kmetija je sirnica (planinska kmetija), od katere je treba dajati na leto po 8 gld., 35 kr. in 1 p. davka.

6. Matija Trepal. Plačuje od svoje planinske kmetije po 8 gld. in 41 kr. davka.

KRNICE ("KARNICZACH")

V tej vasi so trije kmetje. Tu je tudi cerkev sv. Ahaca, kateri plačujejo že od nekdaj trije kajžarji. Cerkveni sejem je v nedeljo po sv. Jerneju. Od prvih dveh kmetij pobirajo po dva snopa Lukančičevi dediči, od tretje pa, to je od kmetije Andreja Jurijevčiča, jemlje po dva snopa Volf Jakob pl. Sigerszдорff. Pravico do tretjega snopa pri vseh treh kmetijah ima loško gospodstvo. Njih lesovje je slabo in jako oddaljeno, pašniki tudi niso dobri. Vsak daje v županov račun po 1 gld. in 10 kr.

1. Gregor Jurijevčič. Njegov davek znaša 7 gld. in 39 kr. Kmetijo je kupil za 530 ogerških cekinov v novcih. Da mu nij treba hodi ti robotat, daje logarju 1 polovico žita. Vendar mora pomagati tovoriti vino, kadar treba.
2. Matija Albreht. Njegovega davka je 7 gld. 1 kr. in 2 p. Glede robote ima iste dolžnosti, kakor prej omenjeni Gregor Jurijevčič.
3. Andrej Jurijevčič. Vsega davka ima 7 gld., 44 kr. in 2 1/2 p.

SRNJAK ("SERNACZI")

V tej vasi sta dve kmetiji, kateri spadata pod sosesko sv. Ahaca v Krnicah. Kar se tiče desetine, pobira po dva snopa pri kmetu Matiji Mlinarju Volf Jakob pl. Sigerszдорff, pri drugem kmetu pa jemljejo po dva snopa Lukančičevi dediči. Tretji snop pri obeh kmetih dobiva loško gospodstvo. Vsak ima svoj les in svoje senožeti, pašnike pa imata skupaj. Vsak daje županu v račun po 1 gld. in 10 kr.

1. Matija Mlinar. Davek znaša 7 gld. in 56 kr. Ker ne hodi robotat, daje logarju pol polovice žita.
2. Lenart Kalčič. Vsega davka ima 7 gld., 21 kr. in 2 p.

KORITA ("KORITHU")

V Koritih so četirje kmetje, ki spadajo pod sosesko sv. Kocijana v Breznici. Kar zadeva desetino, imajo pravico do dveh snopov Lukančičevi dediči, do tretjega pa gospodstvo. Les in pašo imajo skupaj, senožeti pa ne. Vsak plačuje v županov račun po 1 gld. in 10 kr.

1. Jakob Mohorič. Davka ima 6 gld. in 43. kr.
2. Jakob Petrič. Plačuje toliko, kolikor prvi.
3. Ivan Strel. Tudi ta ima isti davek. Ker

ne hodi robotat, daje logarju neke malenkosti.

4. Lenart Tratnik. Njegovega davka je 6 gld. in 23. kr. Roboto je opravil.

BREZNICA ("WRESZNICZI")

V tej vasi je šest kmetov. Tu stoji tudi podružnica posvečena sv. Kancijanu. Dva tedna pred vsemi sveti je cerkveni sejem. Kar se tiče desetine, pobirajo tu po dva snopa Fanklovi dediči, tretjega pa gospodstvo. Les imajo skupaj v gozdu Suhi potok ("Suchi Patokh") imenovanem. Tudi ima vsak svoj gozdič nad svojo senožetjo ("senashett"). Pašnike imajo doli proti Žirem, Žirovci pa gori proti njim, tako da ni nobene meje med njimi. Četirje kmetje dajajo v županov račun le po 52 kr., tretji in šesti pa po 1 gld. in 10 kr.

1. Ivan Tratnik. Davek znaša 6 gld. in 5 kr. Roboto je opravil.
2. Mihael Gregorač. Tudi ta ima 6 gld. in 5 kr. davka.
3. Matija, sin Valentinov. Od njegove kmetije treba po 6 gld. in 52 kr. davka plačevati.
4. Neža ("Nescha") Peluhan. Ta daje po 6 gld. 17 kr. in 1 p. davka.
5. Matija Golič. Njegovega davka je 6 gld. in 5 kr.
6. Jernej ("Jerni") Strel. Njegov davek znaša 6 gld. in 29 kr.

ŽIRI ("SEYRACH")

V tej vasi je z Vidmarjem, Matija Naglič imenovanim, ki je v urbarju zaznamovan kot cerkveni podložnik, osem kmetov in 25 kajžarjev. Med zadnjimi je 13 takih, ki so pripisani cerkvi in tudi njej plačujejo urbarščino, vendar ima sodno oblast čez nje loško gospodstvo. Tu stojita farna cerkev sv. Martina in farovž. Cerkveno blagoslovljenje se praznuje na dan sv. Marjete in na belo nedeljo. Tamošnji kmetje še niso do sedaj dajali županu kosila na dan cerkvenega sejma, kakor delajo kmetje pri podružnicah. Kar se tiče desetine, pobira Lukež Naglič po dva snopa od sedmih kmetov; od osmega kmeta, Martina Nagliča, pa jemlje po dva snopa Ivan Perko z Vrhlike. Pravico do tretjega snopa od vseh osmih kmetov ima poljanski župnik. Kmetje imajo svoje pašnike skupno, in sicer proti Breznici, proti Goropekam ("Goreni Petshi") in okoli Žirov. Senožeti ima vsak posebej. Njih les, ki se nahaja v Osojnicah ("Oussounizi"), je slab. Kdor ima nad svojo senožetjo ("senashetten") ali pa njivo kak gozdič, varuje ga skrbno. Razun Matevža Marol-

ta daje vsak kmet v županov račun po 1 gld. in 10 kr.

1. Lukež Naglič. Njegovega davka je 7 gld. in 49 kr. Robotat je šel, kadar so mu ukazali. Svojo kmetijo, katero je podedoval, obdeluje že 40 let.

2. Martin Naglič. Od krčme plačuje po 2 gld. in 20 kr. Vsega davka ima 10 gld. in 24. kr. Kmetija je popolnoma zadolžena. Ako bi spravil pod streho vse svoje seno, imel bi lahko čez zimo po 20 glav živine. Od svojega hišnega mliha daje cerkvi po 1 funt olja ali pa po 1 libro denarja.

3. Matija Demšar. Ta je umrl, in sedaj gospodari njegov sin Lukež, ki plačuje po 7 gld. in 24 kr. davka. Kmetija je jako zadolžena.

4. Matevž Marolt. V županov račun daje le po 54 kr. krčmarine plačuje po 2 gld. in 20 kr., vsega davka pa 10 gld. in 10 kr. Kmetijo je kupil za 600 ogerskih cekinov v novcih ("im münch")

5. Martin Naglič. Ta plačuje 7 gld. in 35 kr. od svoje druge kmetije, katero je kupil za 660 ogerskih cekinov v novcih.

6. Andrej Kramar ali Bogataj. Njegov davek znaša 10 gld. in 36 kr. Ima tudi krčmo.

7. Primož Guntar. Njegova kmetija je nekoliko nad vasjo. Davka plačuje na leto po 7 gld. in 19 kr.

STARI, V URBAR SPREJETI ROVTARJI IN KAJŽARJI RAČEVA ("RADISCHOUIM")

1. Primož Dobenec. Ako vštejemo hišni goldinar, novo doklado in denar za tintnik, znaša njegov davek 2 gld. Rovte je dobil po zamenj. Namesto desetine daje po 15 polovic raznega žita. Roboto je opravil. Njegovo zemljišče se ceni za srednjo kmetijo.

2. Jakob Verwaser. Njegov davek znaša 1 gld. in 45 kr. Namesto desetine daje županu kot zakupniku loškega gospostva po 11 polovic ovsa. Njegovo zemljišče, katero je dobil po zamenj, se šteje za malo kmetijo.

3. Andrej, sin Jerneja ("Jernej") Križca. Plačuje davka po 1 gld. in 49 kr.

V RUPAH PRI SELU ("RUPPIGARC NA SELLI")

1. Lukež Luštrek. V županov račun plačuje po 16 kr. vsega davka pa 5 gld. in 19 kr. Tudi ima hišni mlin. Pravico do desetine ima gospostvo. Pri njegovih rovtah so lepi gozdi in dobri pašniki. Zemljišče je veliko za jedno kmetijo.

2. Jakob Kristan. Davka je 1 gld. in 29 kr. Namesto desetine plačuje po 16 ali 17 liber.

3. Ivan Lah. Njegov davek znaša 2 gld. in 9 kr.

Namesto desetine oddaje po 4 gld.

4. Boštijan Zelenec. Njegovega davka je 1 gld. in 34 kr.

5. Lenka ("Alenca"), hči Jerneja Buha. Davek znaša 2 gld., 32 kr. in 1 p. Namesto desetine plačuje po 4 gld. in namesto robote pa daje po 1 polovico ajde.

MRZLI VRH ("MERSZLIM VERCHU")

1. Jelar Bartel. Njegovega davka je 1 gld., 28 kr. in 2 p.

2. Jurij Podobnik. Davka plačuje po 1 gld. in 9 kr.

3. Andrej Martinšek. Njegov davek znaša 1 gld. 23 kr. in 2 p. Zaradi dolgov je dal Andrej Bogataj prodati njegove rovte, katere je kupil Jelar Krek za 200 renskih goldinarjev. Namesto desetine se plačuje po 7 liber.

JAVORJEV DOL ("JAUORIM DOLU")

1. Jurij Sedej. Davka plačuje po 1 gld., 58 kr. in 1 p. Namesto desetine daje po 6 gld. in 40 kr., namesto robote pa pol polovice žita.

2. Jurij Strelec. Od tega je kupil zemljišče Matija Likar za 260 ogerskih cekinov v novcih. Namesto desetine treba dajati po 4 gld., namesto robote pa po 1 polovico ovsa.

3. Tomaž Prevodigoj. Davka ima 2 gld. in 48 kr. Zemljišče je kupil pred 40 leti za 110 ogerskih cekinov. Namesto desetine donaša po 6 palic ("stab") platna, namesto robote pa daje logarju pol polovice žita.

4. Katarina Buh. Njenega davka je 1 gld. in 32 kr. Namesto desetine daje po 8 ali 9 palic hodničnega platna ("rupfen"). Roboto je opravila.

5. Adam Kobal. Njegov davek znaša 1 gld. in 29 kr. Rovte je dobil po zamenj. Namesto robote pa daje logarju po pol polovice žita.

6. Štefan Kristan. Davka je 1 gld. in 27 kr. Rovte je kupil na dražbi za 370 ogerskih cekinov. Namesto desetine daje po 30 polovic ("halbe") masla, namesto robote pa logarju po pol polovice žita.

7. Maruša Prelec. Njen davek znaša 1 gld. in 26 kr. Namesto desetine je dala preteklo leto 8 palic platna, letos pa 3 stare žita. Roboto včasih sama izvršuje, včasih pa da logarju zato pol polovice žita.

8. Marko Platiša. Davka ima 1 gld. in 26 kr. Namesto desetine odrajuje po 4 gld. Roboto je opravil.

9. Andrej Sedej. Njegovega davka je 2 gld. in 53 kr. Namesto desetine daje po 5 gld. Ima svoj les in svojo pašo.

10. Primož Likar. Loškemu gospostvu plačuje po 2 gld. in 36 kr. Njegovo zemljišče je lepo in se ceni za dobro kmetijo. Deloma leži na zemlji loške, deloma na zemlji idrijske sodnije. Na njegovem zemljišču gre meja med loškim in idrijskim gospostvom. Vendar ima stanovanje in pa večino obdelane zemlje pod loško sodnijo, pod idrijsko pa večinoma pašnike. Pred leti je plačeval v Idriji le po 1 tolar, sedaj pa mora dajati po 14 liber. Na loški strani poseje po 3 polovice pšenice, po 3 polovice rži, po 2 polovici ječmena, po 1 star ajde, po 4 stare ovsa in po 2 polovici lanenega semena. Žirovske-mu županu, kot zakupniku loškega gospostva, da-je namesto desetine po 6 starov raznega žita. Lesovje ima na loški strani. Namesto robote daje logarju po 1 polovico ovsa.
11. Gregor Sluga. Njegovega davka je 2 gld. in 8 kr. Rovte je kupil od Jurija Tavčarja za 300 gld. Namesto desetine daje po 2 cekina v novcih, namesto robote pa logarju 1 polovico ovsa.
12. Jernej ("Jerni") Puc. Davka plačuje 1 gld. in 34. kr. Namesto desetine polaga po 4 gld. Roboto je opravil.
13. Peter Albreht. Od svojega zemljišča plačuje po 2 gld. in 33 kr. ter še posebej 18 kr. od neke senožeti ("senaschett"). Namesto desetine daje po 11 1/2 polovice vsakovrstnega žita, namesto robote pa logarju po pol polovice ovsa.
14. Lenka ("Alenca") Jančič. Davka ima 1 gld. in 26 kr. Namesto desetine daje po 4 gld. in 30 kr., namesto robote pa logarju po 1 polovi-co ovsa.
15. Lenart Špeh. Ta plačuje 1 gld. in 33 kr. dav-ka.
16. Jurij Obriven. Njegov davek znaša 2 gld. in 34 kr. Namesto desetine odmeri po 9 polovic žita.
17. Ivan Troha. Stanuje na idrijskem svetu ter ima na zemlji loškega gospostva neko posestvo, od katerega plačuje po 1 gld. in 2 kr. Dotično posestvo leži nad zemljiščem Primoža Likarja.
18. Jurij Demšar. Od svoje kajže, katero je ku-pil za 100 gld., plačuje po 1 gld. in 4 kr. dav-ka.
19. Andrej Markovič. Davek znaša 1 gld. in 29 kr. Namesto desetine daje po 10 polovic žita. Roboto je opravil,
20. Jakob Jančič. Njegova hiša, ki je na sredi vasi Žirov, je nekaka podrtija, kakoršno imenu-jejo v slovenskem jeziku škofijo ("so man auf Crainerisch Scoffia nennent").
21. Anica ("Anicza") Homolec. Od svoje kajže, katero je kupila za 100 cekinov v novcih, pla-

čuje po 1 gld. in 11 kr. davka.

22. Andrej Guntar. Ta nima hiše, temuč samo mlin z dvema kamenoma zunaj Žirov. Od mlina daje po 2 gld., 33 kr. in 1 p. davka.

23. Boštijan Seljak. Kajžo je kupil za 200 gld. renskih ter plačuje od nje po 1 gld. in 11 kr. Krčmarine daje po 48 kr.

24. Matija Razvozda. Njegova davka je 1 gld. in 26 kr. Namesto desetine daje po 8 palic hodničnega platna.

25. Matija Raznožnik. Davka ima 1 gld. in 29 kr. Namesto desetine daje žita po 2 stara. Roboto je opravil.

KAJŽARJI

1. Ivan Govekar. Davka plačuje po 58 kr. Na leto poseje 1 1/3 polovice žita.
2. Gregor, sin Lovrenca Schmidt-a.
3. Gregor Filipič. Kupil je kajžo za 100 ce-kinov v novcih.
4. Jernej ("Jerni") Cimperman.
5. Lucija Jurkovec. Njeno kajžo je kupil Ja-kob Pivek za 93 cekinov v novcih. Desetino po-birajo tu Fanklovi dediči in poljanski župnik.
6. Gregor Šust. Kupil je kajžo za 100 cekinov v novcih.
7. Jakob Mrvec. Ta poseje po 1 star žita.
8. Marjeta Obriven.
9. Maruša ("Marusch") Zelenec. Desetino pobi-rajo tu Fanklovi dediči in poljanski župnik. Posetve ima za 6 polovic.
10. Maruša Streit. Posetve ima za 3 polovice.
11. Jurij Maček. Poseje po 3 polovice žita.
12. Martin Hauman. Posetve ima za 1 star žita.
13. Ivan Pivek. Poseje po 1 polovico žita.
14. Lenart Pivek.
15. Adam Pivek. Posetve ima za 4 polovice žita. Desetino pobirata pri njem Perko in Simončič.
16. Andrej Strnad. Prodal je kajžo Jerneju Hleviščarju za 150 gld. Posetve je za 5 polovic žita.
17. Jurij Luštrek.
18. Primož Narigoj. Pravico do desetine ima tu gospostvo.
19. Barbara, hči Peluhan-ova.
20. Matija Simončič. Njegovo kajžo je dobil po zamenj Andrej Žigon.
21. Jurij Ovsenek. Posetve ima za 3 ali 4 po-lovice žita.
22. Barbara Pivek. Poseje po 10 polovic žita.
23. Jakob Mlinar.
24. Marko Demšar.
25. Jernej Klemenčič v Račevi. Zemljišče je ku-pil od Jerneja Konca za 90 cenikov v novcih.
26. Mihael Raznožnik. Posetve ima za 5 polovic.

27. Štefan Reven.
28. Pavel Šenčur. Ta poseje na leto po 6 polovic. Desetino pobirajo pri njem loško gospodstvo, Perko in poljanski župnik.
29. Primož Mure.
30. Andrej Blažič. Posetve ima na leto za 7 polovic žita. Namesto desetine daje po 7 palic hodničnega platna.
31. Urša ("Vrscha") Maček. Poseje po 3 polovice žita.
32. Katarina Luznar.
33. Jera ("Gera") Novinšek.
34. Maruša Mlinarčič.
35. Ivan Ostanek. Ta plačuje od mlina z dvema kamnoma, od vrta in od kajže po 1 gld. in 50 kr. davka.
36. Jakob Pavlin v Stari Vasi. Posetve ima za 7 polovic. Desetino pobira loško gospodstvo.
37. Maruša Petrič.
38. Jurij Vončina. Davka plačuje po 1 gld. in 46 kr. ter poseje na leto nad 16 polovic žita. Namesto desetine daje županu po 2 stara žita.
39. Mihael Raznožnik. Ta ima samo jedno njivo.
40. Andrej Filipič. Poseje po 3 polovice žita.
41. Marko Pivek. Od svoje kajže plačuje po 57 kr. davka.
42. Matija Likar. Njegovi rovti leže bolj na tolminskem, kakor na loškem svetu. Njegova hiša stoji na tolminski, hlev in skedenj pa na loški zemlji. Loškemu gospodstvu plačuje na leto po 1 gld. in 9 kr., tolminskemu pa po 1 gld. in 24 kr. Tudi mora dajati tolminskemu županu po 1 gld. Njegovo zemljišče je vzel v najem Ivan Frvinja.
43. Jakob Buh. Ta poseje po 3 polovice. Namesto desetine daje po 2 palici (pražnjega) platna ("Leinwath") ali pa po 3 palice hodničnega platna ("Rupsen").
44. Ivan Treven. Posetve ima za 13 polovic žita. Namesto desetine daje po 2 gld. in 40 kr.
45. Andrej Hleviščar. Njegov davek znaša 1 gld. 44 kr. in 2 p. Zemljišče je kupil od Jurija Mrveca za 200 gld. Žita poseje nad 20 polovic. Namesto desetine daje po 2 stara raznega žita. Roboto je opravil.
46. Štefan Reven. Od svoje kajže plačuje po 57 kr. davka.
47. Maruša Strelec. Žita poseje na leto po 14 polovic. Namesto desetine odrajuje po 3 stare raznovrstnega žita.
48. Ilj ("Ylle") Petrič. Davka plačuje po 1 gld. in 17 kr. Namesto desetine daje po 6 palic platna, namesto robote pa po 1 polovico žita.
49. Magdalena, hči Janež-eva. Njen sin in de-

dič se zove Blaž. Od zemljišča in mlina je treba po 2 gld. in 56 kr. davka plačevati. Namesto desetine dobiva župan po 4 stare in 2 polovici žita ter po 2 funta masla. Zemljišče, na katerem je mnogo sadnega drevja, ceni se za jedno kmetijo.

50. Andrej, sin Jakoba Križca. Poseje na leto po 7 polovic žita.
51. Jernej Kalčič ("Jernej Kaltschitsch"). Kajžo je kupil za 150 cekinov. Na leto poseje po 10 polovic žita.
52. Gregor Pivek. Davka ima 57 kr. na leto. Kajžo je kupil za 100 gld.
53. Lukež Jančič. Njegov davek znaša 1 gld. in 3 kr. Žita poseje čez 12 polovic. Namesto desetine daje po 6 palic platna, namesto robote pa po 1 polovico ovsa.
54. Pavel Homolec. Rovte je sam napravil. Davka plačuje po 1 gld. in 20 kr. Ravno toliko daje tudi namesto desetine. Roboto je vsaki-krat opravil.
55. Uršula Krivec. Njeni davek znaša 1 gld. in 17 kr. Namesto desetine daje po 3 gld.
56. Marko Strelec. Od dveh hišnih mlinov plačuje na leto po 1 gld. 47 kr. in 1 p. Vsak mlin ima le po jeden kamen. Vsled pomanjkanja vode dostikrat ne more mleti.
57. Jakob Klemenec. Davka plačuje po 1 gld. in 17 kr., namesto desetine pa daje po 3 gld. Ima svoj les in svojo pašo.
58. Štefan Semarin. Njegova kajža, katero je kupil na dražbi za 200 gld., je slaba.
59. Jurij Zelenec. Okrog berači. Na leto poseje po 3 polovice žita.
60. Ivan Jazbec. Njegov davek znaša 1 gld. in 5 kr. Sedaj je žirovski logar.
61. Štefan Bajt ("Weith"). Njegovo posestvo je kupil Jurij Sedej za 200 cekinov v novcih. Davka treba plačevati po 1 gld. in 5 kr. Namesto desetine plačuje po 3 celine v novcih, namesto robote pa daje logarju po pol polovice žita.
62. Kocijan Florijančič. Dolg ima pri županu.
63. Tomaž Pšeničar. Njegova kajža je slaba.
64. Lovrenc Strel. Kupil je kajžo od svojega brata Martina.
65. Lovrenc Strel. Njegovi rovti so precej dobri.
66. Ivan Klemenčič. Davek znaša 1 gld. 28 kr. in 2 p. Na leto poseje po 12 polovic.

NOVINARJI ("NEUGEREUTLER") PO ŽIROVSKI OBČINI

Tu našeteti novinarji niso navedeni v urbarjih, temuč v tako imenovanem novinarskem zapisniku ("Neugereutler Register").

1. Martin Bogataj je žirovski župan. Pred mnogimi leti je naredil na vrtu svojega očeta hišo in skedenj. Oče je plačeval od tega cerkvi po 30 kr. Pri pojezdih se je pa določilo, da je treba dajati tudi gospostvu na leto po 8 kr. Martin daje tudi od brda v Lazeh ("V Lasech"), katero je premenil v njivo, par kapunov na leto.
2. Tomaž Albreht. Davka ima 1 gld. in 59. kr., namesto desetine nameri po 5 polovic žita, namesto robote pa pol polovice ovsa.
3. Andrej Blažič. Svoje posestvo je kupil od Ivana Kalčiča za 60 cekinov v novcih. Njegov davek znaša 1 gld. in 29. kr. Namesto desetine plačuje po 4 gld.
4. Gregor Modrijan. Davka je 1 gld. in 19 kr. Namesto desetine daje po 4 palice hodničnega platna.
5. Adam Kobal. S tremi drugimi vred ima neki pašnik, od katerega treba plačevati po 1 gld. in 32 kg.
6. Jernej Miklaveč v Koprivnici ("v Koprivnici"). Njegov davek znaša 1 gld., 32 kr. in 1 p.
7. Matevž Albreht. Plačuje po 1 gld. in 19 kr. davka, namesto desetine pa daje po 5 polovic žita.
8. Gregor Gruden. Davka ima 1 gld. in 3 kr. Namesto desetine daje po 2 gld. in 40 kr. Robotat ni prišel.
9. Jurij Prevec. Ima samo za jeden star posetve.
10. Andrej Albreht. Davka je 1 gld. in 52 kr.
11. Urban Pšeničar. Njegov davek znaša 1 gld. in 52 kr. Namesto desetine daje po 6 palic platna ali pa po 15 liber. Ker ne hodi robotat, dobiva logar od njega po pol polovice ovsa.
12. Jurij, sin Gregorja Luštreka. Davka plačuje po 1 gld. in 4 kr., namesto desetine pa po 7 liber ali po 2 gld.
13. Jakob Lemba. Davka ima 1 gld. in 19 kr. Njegovo zemljišče je kupil Jurij Sedej za 200 cekinov. Namesto desetine daje po 15 liber.
14. Andrej, sin Gašparja Petriča. Davek znaša 1 gld. in 39 kr. Čez zimo ima v hlevu po 7 glav goveje živine in po 4 ovce.
15. Štefan Prelec. Od svoje podrte kajže, katera je okoli 50 gld. vredna, odšteva po 1 gld. 9 kr. davka.
16. Eva Canker. Davka plačuje po 1 gld. in 39. kr. Njeno kajžo je dobil po zameni Gregor Reven. Namesto desetine mu treba dajati po dva stara žita.
17. Lukež Simončič. Davek znaša 1 gld. in 39 kr. Namesto desetine daje zakupniku loškega gospostva po 3 gld, namesto robote pa logarju po 1 polovico ovsa.
18. Pavel Ščinkovec. Rovte, od katerih plačuje po 59 kr. davka, začel je trebiti in obdelovati njegov oče. Namesto desetine daje po 2 stara žita.
19. Jurij Peluhan. Ima davka 1 gld. in 39. kr. Namesto desetine daje po 9 palic hodnika ("9 stab rupsen")
20. Andrej Strel. Davka je 1 gld. in 52 kr. Rovte je začel trebiti njegov oče. Namesto desetine daje po 10 palic hodnika.
21. Lenart Jančič. Davek znaša 1 gld. in 52 kr. Namesto desetine daje po 6 palic platna.
22. Maruša Mlinar. Davka plačuje po 1 gld., 32 kt., in 1 p.
23. Matija Medved ("Metuedt"). Od kajže, katero je kupil za 135 cekinov v novcih, plačuje po 59 kr. davka.
24. Štefan Simončič. Njegov odavek znaša 1 gld. in 39 kr.
25. Ivan Žakelj. Davka daje na leto po 1 gld. in 3 kr., namesto desetine pa po 4 palice hodnika.
26. Lukež Ščinkovec. Od svojega zemljišča katero je kupil za 300 gld., daje po 1 gld. in 19 kr. davka. Namesto desetine pa plačuje po 4 gld. zakupniku loškega gospostva.
27. Jakop Gregorač. Njegov davek znaša 1 gld. in 3 kr. Zemljišče je kupil za 150 ogerskih cekinov. Namesto desetine daje po 1 star žita. Včasih izvršuje roboto, včasih pa daje namesto tega logarju polno skledo žita.
28. Jurij Mrvec. Od svojega zemljišča, katero je sam pričel trebiti in obdelovati, plačuje po 1 gld. in 23 kr. davka. Namesto desetine odšteva po 3 gld. in 30 kr.
29. Martin Bogataj. Njegovega davka je 1 gld. in 39 kr. Namesto desetine daje po 2 ali 3 stare žita. Roboto je opravil.
30. Urša Trpin. Davek znaša 1 gld., 32 kr. in 9 p. Čez zimo ima po 3 govedi in 3 ovce.
31. Ivan Streit. Davka plačuje po 1 gld., 5 kr. in 1 p., namesto desetine pa 1 gld. in 12 kr.
32. Filip Konsort. Davka daje po 1 gld. in 19 kr.
33. Andrej Leben. Od svojih rovtov, katere je začel sam trebiti, plačuje po 1 gld. 19 kr. Namesto desetine daje po 2 gld. in 40 kr.
34. Tomaž Šorn. Od svoje slabe kajžice daje po 54 kr. davka.
35. Lenart Kučič. Nekdaj je plačeval okoli 25 kr. davka, sedaj pa je nekam izginil.
36. Martin Fortuna. Od rovtov, katere je kupil za 130 cekinov v novcih, odrajuje po 1 gld. in 3 kr. davka.

37. Primož Kristan. Njegov davek znaša 1 gld. in 19 kr.
38. Martin Strel. Zemljišče je kupil za 100 cekinov v novcih. Davka ima 1 gld. in 19 kr.
39. Andrej Mlinar. Davka je 59 kr. Kajžo je kupil za 120 cekinov v novcih.
40. Mihael Reven. Njegov davek znaša 59 kr. Zemljišče je dobil po zameni.
41. Jernej Raznožnik. Davka daje po 1 gld. in 19 kr., namesto desetine pa odšteje včasi po 3, včasi po 2 gld.
42. Ivan Mlinar. Od svojega zemljišča, katero je kupil za 120 cekinov v novcih, daje po 1 gld. in 3 kr. davka. Namesto desetine plačuje županu po 3 gld. Roboto je opravil.
43. Matija Reven. Cerkvi plačuje po 30 kr. Leta 1622 so ga zapisali v urbar ter mu naložili po 1 gld. in 19 kr. davka. Namesto desetine oddaje po 15 liber. Robotat ne hodi, a zato mora vzdrževati in popravljati neko pot.
44. Ivan Križe. Zemljišče, od katerega plačuje po 1 gld., 58 kr. in 2 p. davka, je kupil za 200 gld. Namesto desetine daje po 6 palic platna.
45. Jurij Miklaveč. Ima pašnik, od katerega treba dajati po 30 kr. davka.
46. Jernej Petrač. Ni imel drugega, kakor hišico, katero je prodal Ivanu Zornu za 60 gld. in 1 državni tolar. Plačevati se mora od nje po 59 kr.
47. Lukež Golečič. Od svoje kajže, katero je kupil za 50 gld., daje po 1 gld. in 9 kr. davka.
48. Jera Prevec. Od svojega pašnika plačuje po 20 kr. davka. Hišo, katero je dala pred kratkim napraviti na rečenem pašniku, treba še obdavčiti.
49. Primož Prebelec. Njegov davek znaša 1 gld. in 9 kr.
50. Gasper Trpin. Od svojega imetja, katero je kupil za 100 gld., plačuje po 1 gld. in 9 kr. davka. Namesto desetine daje po 7 liber.
51. Andrej Sedej. Od svoje kajže, katero je kupil za 70 gld., plačuje po 55 kr. davka.
52. Matija Bajt. Od svojega zemljišča, katero je začel sam prvi obdelovati, plačuje po 59 kr. davka.
53. Ivan Luštrek. Njegov davek znaša 59 kr.
54. Marjeta Puc. Davka ima 59 kr. Čez zimo re-di po 8 glav živine.
55. Jurij Tratnik. Svoje imetje je kupil pred 15. leti za 50 gld. Davka plačuje po 59 kr. Namesto desetine daje po 7 liber in po polovico masla ("ein nalbe schmalz").
56. Ivan Trček. Njegov davek znaša 59 kr.
57. Matija Kosmač. Davka ima 1 gld. in 19 kr.

Namesto desetine odšteva po 3 gld.

58. Ivan Strelec. Zemljo, od katere plačuje po 1 gld. in 19 kr. davka, začel je sam trebiti. Namesto desetine daje po 6 cekinov v novcih.
- Od Jurija Mrveca je kupil za 10 cekinov v novcih mlin in hišico, od katerih odrajuje po 38 kr. in 1 p. davka.
59. Jurij Platiša. Davek znaša 59 kr. Namesto desetine daje po 2 palici platna. Poseje po 1 star žita. Kupil je zemljo za 24 gld.
60. Mihael, sin Primoža Raznožnika. Obdavčen je z 59 kr.
61. Gregor Reven. Njegove rovtje je dobila po zameni Eva Camker. (Gl. št. 16). Davka je treba dajati po 1 gld. in 19 kr. Namesto desetine nameri po 10 palic platna.

NASLEDNJA ROVTARJA JE LETA 1621. (FREISINŠKI) STOLNI DEKAN POMILOSTIL, VSPREJEL IN OBDAVČIL

1. Matija Albreht. Njegov davek znaša 1 gld. in 5 kr. in sicer: urbarščina 8 kr., robotni-na 18 kr., hišni goldinar in nova doklada 39 kr. Namesto desetine daje po 2 palici platna.
2. Jakob Trček. Davka ima: urbarščine 6 kr., in 4 merice ("mšszl") ovsa, robotnine 26 kr., plačuje tudi hišni goldinar, novo doklado in kot donesek za tintnik 58 kr. in 2 p.

NASLEDNJI ROVTARJI SO BILI VSPREJETI LETA 1625

1. Gregor Raznožnik. Davka plačuje po 1 gld. in 9 kr.
2. Lenart Sava. Njegov davek znaša 59 kr. Namesto desetine daje po 4 palice hodnika.
3. Primož Tratnik. Njegovega davka je 1 gld. in 9 kr.
4. Blaž Raznožnik. Obdavčen je z 1 gld. in 9 kr.
5. Matija Kosmač. Davek znaša 1 gld. in 9 kr. Desetine ne daje, a namesto nje plačuje po 3 gld.
6. Marko Strelec. Davek znaša 1 gld. in 9 kr. Namesto desetine daje po 2 1/2 palice platna.
7. Andrej Miklaveč. Njegovega davka je 1 gld. in 9 kr. in za desetino 2 gld.
8. Peter Tisovec. Davek znaša 1 gld. in 9 kr. Desetine nima, a namesto nje daje včasi po 1 star, včasi pa le po 3 polovice žita.
9. Filip Aloja. Plačuje ravno toliko, kolikor Peter Tisovec.
10. Janez Petelin. Davka plačuje po 1 gld. in 9 kr. Namesto desetine daje po 4, včasi tudi po 5 polovic žita.
11. Jakob Zorn. Davek znaša 1 gld., 38 kr in 2 p. Vsprejel ga je še le leta 1627. komisar Morhart. Namesto desetine daje po 2 stara vsakovrstnega žita.

12. Lovrenc Zorn. Davka plačuje po 1 gld., 38 kr. in 1 p. Tudi njega je vsprejel leta 1627. komisar Morhart. Namesto desetine daje po 2 cekina v novcih.
 13. Matiya Canker. Od svojega zemljišča, katero je kupil od nekega ogljarja, plačuje po 59 kr. davka. Namesto desetine daje po 2 gld.
 14. Andrej Hainricher. Posestvo je kupil za 110 cekinov od Marka Grbeca. Davka ima 59 kr. Namesto desetine daje po 5 polovic raznovrstnega žita.
 15. Andrej Strnad. Vpisal ga je leta 1627. komisar Morhart ter mu naložil 1 gld. in 3 kr. davka.
 16. Maruša Raznožnik. Njeni davek znaša 1 gld. in 35 kr. Rovte je prodala svojemu zetu Matiji Jerebu za 270 ogerskih cekinov v novcih. Za desetino od teh rovt se prepirata loško gospostvo in pa dediči rajnega Jurija Lukančiča.
 17. Adam Ovsenek. Od svoje kajže plačuje po 1 gld. in 3 kr. davka.
 18. Lovrenc Peluhan. Vpisan in obdavčen je bil leta 1627. Njegov davek znaša 1 gld., 46 kr. in 2 p. Tudi mora že od nekdanj dajati farni cerkvi sv. Martina v Žireh vsako leto po 2 gld. in 40 kr.
 19. Andrej Jesenko. Davka plačuje na leto 1 gld. in 9 kr.
- Po nasvetu takratnega loškega oskrbnika naj bi se pomnožila robotnina žirovskim rovtarjem in kajžarjem za 108 gld. in 12 kr. ter za 41 mutov ovsa in 5 meric rži.
- V žirovski županiji je še nekoliko rovtarjev, kateri so se oglašili in prosili, da bi bili vpisani, tako n.pr. Florijan Špeh, Jurij Tratnik, Jakob Jelenec, Matiya Martinšek, Lukež Gašparec itd. Nekateri so že nekaj plačali na račun vpisnine. Vsled ukaza rimskega cesarja zastran železnikarjev, kateri so se pritožili zoper tiste ljudi, ki delajo po gozdih rovt in laze, ni bil v zadnjem času nobeden vsprejet. Za sedaj treba nekoliko počakati, a s časom in pri priložnosti naj se iznova prične vpisovanje.

BIRA ŽUPNIKU IN CERKOVNIKOM

Hlenovrška in žirovska županija spadata pod žirovski vikarjat, v katerem je 12 cerkva, a le 11 sosesk. Farni vikar ima že iz starih časov sem neko mero, katera je trikrat manjša, kot ljubljanska ("Laibacher masz"). Vsak kmet daje župniku po jedno tako mero pšenice, po jedno mero rži in po jedno mero ovsa. Ubožnejši kmetje namerijo ajdo namesto pšenice. Tudi dajejo po jeden sir in volno od jedne ovce.

Mera prifarskega cerkovnika je (velika) skleda,

iz kakoršne je po navadi družina. Cerkovnik dobiva po 3 skled takega žita, kakoršno smo prej omenili.

Vsak kmet po ravnini daje župniku po pol voza sena in po jeden voz drv. V nekaterih soseskah je navada, da pokloni vsak kmet župniku na dan cerkvenega blagoslovljenja precej velik hleb pšeničnega kruha.

Kar se tiče rovtarjev, dajo nekateri župniku po 2 meri črnomešanega žita, po jedno mero ovsa in po jeden sir, prifarskemu cerkovniku pa po toliko skled žita. Nekateri pa dajo župniku le po dve meri, in sicer po jedno mero črnomešanega žita, jedno pa ovsa; ravno tako tudi cerkovniku po dve skledi.

Cerkovníki pri podružnicah dobivajo po nekaterih soseskah od vsakega kmeta po jedno polovico pšenice, po jedno polovico mešanega žita, po dva hleba pšeničnega kruha, po jeden sir in volno od jedne ovce. Nekateri kmetje dajejo namesto pšenice kako drugo žito. Nekaj kmetov je, ki odmerjajo le po jedno polovico žita, potem pa kruh, sir in volno. Rovtarji dajejo nekoliko manj, kakor kmetje.

PRAVICE ŽUPANA, LOGARJA IN SELSKIH SODNIKOV

Na dan cerkvenega blagoslovljenja daje vsak kmet županu po jedno kosilo ("Richt") ter vsako leto po jedno kokoš. Četirje kmetje so se pogodili z županom zastran robote. Od tistih kmetov, kateri ne dajejo več v županov račun, kakor 54 kr., in takih je okoli 22, dobiva vsako sedmo leto v veliki noči po jedno ovco od vsakega. V postu mora vsak kmet oddati po pet jajec; jeden del teh jajec dobi župan. V županov račun plačujejo kmetje po žirovski županiji okoli 81 gld. Od tega denarja daje župan loškemu gospostvu vsako leto le po 60 gld., 41 kr. in 1 p.; ostane mu torej v žepu okoli 20 gld. na leto.

Selskim sodnikom daje vsak kmet po pol polovice ovsa in po jedno povese prediva ("Puschl Haar").

Logar nima drugih pravic, kakor to, da se je pogodil z nekaterimi kmeti in rovtarji zastran robote.

ROBOTA

Najvažnejša robota za podložnike po žirovski županiji je ta, da morajo donašati sladka in druga vina, katera so namenjena freisinškemu škofu ali pa prebivalcem loškega gradu.

Drva, katera potrebuje loško gospostvo, morajo sekati v lesovju, "Bresnim Berdu" imenovanem,

ŽIROVSKI NARAVNI BISERI (IV) RAJNIK Z OKOLICO Matevž Pečelin

Le malo je ljudi na Žirovskem, ki bi vedeli povedati, kaj je sploh Rajnik in kje se nahaja. Še manj pa je tistih, ki so že prehodili to, za naše razmere res čudovito grapo. Kdor ima oči na pravem mestu, naj si jo le ogleda, ne bo mu žal. Obujmo torej kvedrovce in se spustimo na kratek potep v rajniško grapo.

Rajnik se nahaja v osrčju Brebovnice, doline, ki se vijuga tam za Žirovskim vrhom. Prične se pri zaselku Todraž nad Gorenjo vasjo. Tu se široko polje, ki sega proti Dobravi, nenadoma zoži v ozko dolino, katera poteka vzporedno z Žirovskim vrhom v severovzhodni smeri. Po dolini je speljana dokaj dobra cesta. Na desni nas spremlja živahen potok, ki se med skalami prebija navzdol. Igriv je in čist kot jutranja rosa. Njegovi bregovi so opasani z grmovjem, katero ga varuje pred radovednimi pogledi s ceste. Takoj za potokom kipijo kvišku strmi obronki Žirovskega vrha, gosto poraščeni z jelovim gozdom. Tudi nad cesto visijo bregovi Polhograjskih Dolomitov.

Že smo na križišču, kjer se odcepi cesta na Žirovski vrh. Tu si ogledamo razvaline nekdanje vodne žage. Del jezu še stoji, vidijo se sledovi rak ali "roj", kakor pravijo vodnim žlebovom po teh krajih. Ko opazujemo s ceste klavrne sledove nekdanjih mogočnih naprav, se nehote zamislimo v preteklost. Kako so znali naši predniki porabiti moč voda! Samo pogledajmo po naši deželi: Ni je rečice, potoka, celo močnejšega studenca, kjer ne bi videli prvič, kako si je znal človek podrediti in izkoristiti silo naših voda. Ob vodnih tokovih so stali mlini, žage, kovačije, elektrarne ... Mlini so klopotali v vsaki malo močnejši grapi. Tudi na Žirovskem je vse do zadnje vojne obratovalo nešteto teh naprav in nekatere med njimi so bile za tiste čase prave male tovarnice. Spomnimo se samo "Modrjanovcove" kovačije na Selu. Po vojni je večina vodnih koles obstala. Nekaj se jih je sicer še vrtelo kako desetletje ali dve, novi čas pa je opravil tudi z njimi. Dandanes ob pomanjkanju energije že spet razmišljamo o tem, da bi izkoristili silo vodovja.

ter jih spraviti do vode. Dalje izvršujejo s svojimi rokami raznovrstno roboto pri stavbah, grajskih mlinih in drugod. Na graščinskih travnikih morajo čistiti jarke. Kadar se žge apno, robotajo po 2 ali 3 dni. Ako zapove gospostvo, spravljajo škodljive iz žirovskega gozda. Kadar pokvarijo povodnji pota in ceste, morajo jih iti popravljati. Vzdrževati jim je tri mostove, pri katerih se včasih napravi toliko škode, da jim treba nabrati kakih 40 gld. za popravilo. Razun tega je njih dolžnost, da pomagajo z novci in robotami, ako treba zidati ali pa popravljati farne cerkev, podružnice, farovž ali pa mežnarijo. Kmetje v Breznici morajo po stari navadi izorati in obdelati neko farovško njivo.

GOZDOVI PO ŽIROVSKI ŽUPANIJI

V gozdu, kateri se zove Ideršček ("Iderhhikh"), nahaja se bukov les. V gozdu, Žirovski Vrh imenovanem, je smrekovje in jelovje, a tudi bukovje, katero so pa oglarji in rovtarji večinoma posekali. Nad Dobračevo je hrastov gozdič. Kadar dozori želod in se prične svinjska paša, morajo tujci plačevati tako zvani "Aaszrecht", domačini pa dajejo (svinjska) pleča.

SODNIJSKA MEJA

Meje osliške in žirovske županije ter idrijskega gospostva se stikajo pri rovtih Primoža Likarja, čegar zemljišče leži, kakor je bilo že povedano, nekoliko na idrijskem, nekoliko na loškem svetu. Od tod se vleče meja na goro Koprivnik, s Koprivnika pa na goro Gradišče ("Gretische") pri Dolenjih Ledinah. Med Gradiščem in Iderščkom segajo gozdovi in njive kmetov iz Dolenjih Ledin do meje. Potem gre meja čez Ideršček in Žejni Vrh do cerkve sv. Marije Magdalene, katera stoji še na zemlji idrijskega gospostva. Od tod se vleče meja na Dolsko Goro ("Dolech Perg"), od tukaj pa na Vaharše k lepi Jablani ("lepa Jablan"), katera je bila omenjena pri popisu mej hlevnovrške županije. Mejo med logaškim in loškim gospostvom smo narisali, ko smo govorili o hlevnovrški županiji.

Pripis uredništva

Pričujoči sestavek je dr. Fr. Kos posnel po nekem loškem urbarju in ga objavil v "Izvestjah Muzejskega društva za Kranjsko" (IMK), leto 1897, ss. 89-96, 123-30, 159-62 in 185-204. V njem se prepletata domoznanski in dokumentarni moment; pove nam marsikaj o nekdanjem življenju ljudi na Žirovskem, t.j. v žirovski in hlevnovrški županiji loškega gospostva.

V poštev bi prišle majhne, priročne elektrarnice, ki bi dajale energijo enemu ali več gospodinjstvom, morda tudi celi vasi, odvisno pač od količine vode.

V Brebovnici so svojčas delovali na razdalji kakih petih kilometrov trije mlini in tri žage. Danes obratuje še samo "Kovačeva" žaga, do katere pridemo kmalu za križiščem. Tu se ozka dolina razširi in ob robovih skopih njivic je našlo prostora nekaj domačij. Čisto ob vodi se stikajo poslopja "Kovačeve" žage. Duh po smrekovi smoli, skladanice sveže našaganih desk, kupi hlodov in jezno sikanje žage skozi les nam povedo, da se tu delo še ni ustavilo.

Kmalu za žago se dolina zopet zoži. Na dnu je prostora komaj za razpenjeni potok, cesta se prebija naprej v bregu nad njim. Ko se dolina še enkrat malo razširi, pridemo na naslednje križišče. Glavna cesta tukaj zavija na levo in se prične po strmih bregovih vzpenjati proti Lučinam, v ovinku pa se odcepi cesta, ki se vije naprej po Brebovnici. V hladni senci kraj ceste stoji iz kamna izklesano korito, v katerem se poganja bister slapič. Kraj je kot našlašč za počitek. Če smo žejni, se napijemo hladne studenčnice, potem pa zapustimo dobro lučinsko cesto in se po slabši in ožji napotimo naprej po dolini. Že smo v prelepi kotlinici z ravnim dnom, katero obdajajo z vseh strani strmi, razdrapani in poraščeni bregovi. Nahačamo se v osrčju Brebovnice. Tu je našla prostor "Košpirjeva" domačija. Včasih je bilo tukaj živahno: Vozniki so dovažali hlode in jih valili na kup, drugi pa so nalagali na vozove pravkar našagane deske. Voda je šumela, kolesa so zamolklo ropotala, gatri pa so sikali dan in noč. Pri "Košpirju" se je takrat žagalo na debelo. Kako pa je tamkaj danes? Človeka prime, da bi se zjokal. Žaga je s kovačijo vred v razvalinah in še nekdaš ponosna hiša čepi vsa stara in betežna pod strmim hribom. Roje so zasute, od debelih vodnih cevi so le še ostanki. Vidi se še globoka obzidana jama, kjer so se nekdaš vrtele turbine. Od jezov više gori ob potoku še sledov ni več. Le potok ob cesti žubori še zmeraj enako in pripoveduje o nekdanjih časih.

Mimo porušene žage žubori potok, ki priteče z leve strani kotline in se na drugi strani zlije v Brebovščico. Zapustimo cesto in sledimo njegovemu toku. Bregovi so zaraščeni z grmovjem in lapuhom. Ko se tako prebijamo skozi goščavo ob vodi navzgor, nenadoma obstanemo na bregu malega tolmana. Nad tolmunom se dviga skalna stena, v kateri zija ozka razpoka. Iz

razpoke se potok poganja v lepem slapu na dno tolmana. S palico pobrskamo med kamenjem in preplašimo nekaj lepih rakov, ki se zadenjsko umikajo pred vsiljivo leskovko pod skale. Pred leti je imel Rajnik rakov na pretek, danes pa nanje naletimo le tu in tam. Prav takšno stanje je v vseh potokih na Žirovskem. Koliko je bilo rakov pred dvema desetletjema v Osojnici, Rakulku, Zabrežniku! Danes bi jih v teh potokih zaman iskali z lučjo pri belem dnevu. Nekateri pravijo, da jih je pobrala nekakšna račja kuga, bolj verjetno pa je za to kriva kuga današnjega časa, ki se imenuje vsesplošno onesnaževanje in zastrupljanje našega naravnega okolja.

Ob pogledu na slap nas premaga radovednost, kaj se skriva za tisto zajedo v steni. Mimo tolmana splezamo po skali navzgor, izginemo za robom in že smo v Rajniku. Grapa je ozka, na obeh straneh obdana s strmimi bregovi in previsnimi stenami. Po dnu hiti potoček in dela na svoji poti nešteto slapov in tolmunov. Poganja se čez zlizane in z mahom obraščene skale. Ob bolj sušnih obdobjih je potoček tih in pohleven, njegovo žuborenje nas pomirja. Kadar pa je vode dovolj, takrat se pritajeno žuborenje sprevrže v bučanje. Potok oživi. Vodni curki se zaganjajo v bregove in si iščejo poti med razdrapanim skalovjem. Pravo doživetje pa je videti Rajnik ob deževju. V grapi bobni in šumi, da nas obhaja groza. Naraslo vodovje hrumi navzdol, kot bi se podiral svet. Ob bregovih pobira kose lesa in hlode ter jih kot vžigalice nosi s seboj. Ob takih prilikah ne moremo v grapo, razbesneli Rajnik opazujemo s skalnih bregov visoko nad potokom.

Mi pa se pri običajnem vodostaju prebijamo po dnu grape navzgor. Občudujemo slapiče, tolmuhe. Nekajkrat nam pot zapre skalna ožina in ne moremo naprej. Splezamo iz grape v strmo potbočje in se na drugi strani ovire zopet spustimo vanjo. Naletimo na votlino, katero je voda v tisočletjih izlizala v živo skalo. Tu in tam se izogibamo podrti smreki, katero je vihar treščil ob tla. Tu bo strohnela. Pridemo do lepega kotla, izdolbenega v skalo, kot da bi bil delo človeških rok. Domačin mi je pripovedoval, da so v njegovih mladih letih speljali strugo Rajnika mimo tega kotla. Voda, ki je ostala ujeta v kotlu, se je na soncu ogrela in mladina je tako dobila kopališče. Kmalu pa se grapa umiri in pridemo na lepši svet. Plezanje po Rajniku je kar prehitro končano. Vendar nas čaka še eno presenečenje. Hodimo po

ravnem dnu, obraščenem z lapuhom. Kmalu nam pot zapre visoka skalna pregraja, s katere se poganja slap kakih dvanajst metrov v globino. Pod slapom je dokajšen tolmun. Domačini pravijo temu slapu "Perilnik". Zares je lep, le škoda, da ob sušnih dobah presahne. Nad tolmunom se pod skalno lusko nahaja velika votlina. V njej ponavadi gnezdi sove. Zanimiva pa je votlina, ki se nahaja pod slapom. Tu je v živo skalo izjedena nekaj metrov dolga votlina. V skrajnem kotu te votline brizga iz luknje živ studenec, ki se po kratkem teku skozi votlino zlije v tolmun.

O Rajniku še danes kroži med starejšim prebivalstvom neka legenda. Pisatelj Lojze Zupanc jo je zapisal in izdal v svoji knjigi "Zlato pod Blegošem" ter jo tako iztrgal pozabi. Legenda pripoveduje nekako takole:

V starih časih je živel v votlini pod slapom škrt Belobrad. Podnevi ga ni bilo na spregled, ponoči pa je koval zlatnike. Nakoval si jih je že polno kad. V Bregovnici pa je živel kmet skopuh, ki je imel pastirčka. Ta je nekoga dne v Rajniku pasel drobnico. Ena ovca se mu je izgubila. Do večera je ni mogel poiskati, potem ga je postalo strah in vrnil se je domov brez ovce. Kmet skopuh pa ga je nagnal nazaj v Rajnik in mu zagrozil, da naj se mu brez ovce ne prikaže več pred oči. Pastirček je ponoči blodil po Rajniku, dokler ni v daljavi zagledal luč. Ko se je približal, je v votlini zagledal Belobrada, kako čuva svoje zlato. Pastirček mu razloži svoje težave. Škrat seže v kad, mu v klobuk natrosi zlatnikov in ga pošlje domov. Ko je kmet skopuh zvedel, kaj se mu je pripetilo, se je polakomnil škratovega zlata. Drugo noč se je še sam odpravil v Rajnik in tudi on naletel na Belobrada. Skoporitnik mu je na silo hotel odvzeti cekine. Tedaj je zagrmelo, kad z zlatniki se je pogreznila v zemljo, na tistem mestu pa je pričel izvirati studenec. Škrata pa nihče ni več videl.

Nad "Perilnikom" Rajnik ni več zanimiv. Grapa se razširi, pobočja se položijo in kmalu pridemo v široko, lepo obdelano dolino, kjer imajo svoje posesti lučinski kmetje. Dolina se pod Lučinami počasi dviga proti Suhemu dolu, kjer se konča. Mi pa se vrnimo nazaj v Brebovnico.

Od "Kašpirja" nas vodi pot mimo lepih trat po dolini navzgor. Na levem bregu potoka opazimo podrtijo, vso zaraslo z grmovjem. Tu je nekdaž stala hiša. Srečamo še nekaj domačij in že smo na kraju naše poti. Tu stojita v že kar ozki

dolini dva mlina. Prvi je zpuščen; da se je tukaj nakdaj mlelo, priča le nekaj mlinskih kamnov, prislonjenih ob steno. Zadnji, Bolkov mlin, je še naseljen, melje se pa tudi tukaj že zdavnaj ne več. Bolkova domačija je zadnja v Brebovnici. Takoj za hišo se dolina zoži v grapo, ki se vije med gozdovi navzgor in se izgubi nekje pod Golim vrhom.

Vsa ta okolica je močno zaraščena z gozdovi. Po svojih res odličnih gozdovih pa je najbolj znana Zala. Zala je hribovita gmota, ki se dviga nad Brebovnico in zaselkom Mavrniki. V resnici je to le odrastek Žirovskega vrha. Domala cela Zala je pokrita z mogočnimi smrekovimi in jelkovimi gozdovi. Tu sta nekdaž strašila volk in medved. Na obrobju Zale in v Mavrniki je precej kostanjevih gozdov. Tja hodijo nabirat kostanj tudi Žirovci. O Zali je pisal tudi Ivan Tavčar. S svojim mojstrskim peresom nam je prikazal življenje hribovcev še v Trubarjevih luteranskih časih. Njegova povest naj bi se odvijala na današnji Mrakovi kmetiji.

V Todražu, zaselku ob vhodu v Brebovnico, sta še pred leti stali dve veliki kmetiji, o katerih danes ni več sledu. Na tem mestu rastejo tovarniške zgradbe in naprave. Polje seka široka asfaltna cesta, v okolici so delavske barake. Nekdaž idiličen in miren kotiček je postal hrupno delovišče. Na obronkih Žirovskega vrha so namreč odkrili dragoceno uranovo rudo in sedaj se pripravljajo na njeno izkoriščanje. Takle rudnik je za te hribovite kraje res velika pridobitev, s seboj pa prinese tudi veliko težav. Zaledje za delovno silo ni dovolj veliko, zato jo bo treba pripeljati od drugod. Množica novih delavcev pa terja stanovanja, trgovine, prometne povezave, komunalno ureditev, kulturne in rekreacijske objekte ... Tu je še vprašanje onesnaževanja okolja z radioaktivnimi žarki, težave z odlaganjem jalovine ...

Brebovnica je znana tudi po nekem dogodku iz vojne. Ko je bila Prešernova brigada obkoljena na Žirovskem vrhu, se je odločila, da se prebije v Polhograjske Dolomite. Približala se je cesti v Brebovnici. To je bilo v bližini Kovačeve žage. Skoraj polovica brigade je prebredla potok, se vzpela na cesto, jo prekoračila in pod okriljem noči izginila v Dolomitih. Kuhinja je bila na vrsti za prehod. Po nerodnosti so zaropotali kotli. Čisto v bližini je bil nemški zaporni položaj. Nemci so zaslišali ropotanje kotlov in vžgali iz vseh cevi. Prerezali so brigado na dvoje in drugi del se je moral umakniti nazaj v obroč.

Tudi pri Kašpirju so se večkrat zadrževali partizani, ker je bil tam mimo prehod iz Žirovskega vrha v Dolomite. Drugače pa so se partizani teh krajev rajši izogibali, ker so bili prebivalci zaradi silne propagande duhovščine bolj naklonjeni belim.

V bližini križišča s koritom stoji na lepi trati ob potoku počitniška hišica, predelana iz starega mlina. Prav pri tem mlinu so bili posneti zaključni prizori našega filma "Dolina miru". Ker je tako zahtevala snemalna knjiga, je bil mlin zaminiran, kasneje pa preurejen v počitniško hišico. Tako je nehote ostal del nekdanje prvobitne Brobovnice ohranjen na filmskem traku.

Lepa je Brebovnica. Danes še lahko nosi ime "Dolina miru". Kako dolgo še? Nad njo se že zbirajo črni oblaki v podobi uranovega rudnika. Držimo pesti, da bi ji bilo prizanešeno!

Dokument

SUŽENJSTVO NA ŽIROVSKEM

MLEKARSKA ZADRUGA V ŽIREH (1936-49)

Ivan Potočnik, Marija Stanonik

PRVI KOMANDIR IN PRVI POLITKOMISAR ŽIROVSKE ČETE

Janko Mrovlje

IZBRANI DOKUMENTI O NARODNOOSVOBODILNEM BOJU IN

NASTAJANJU LJUDSKE OBLASTI NA ŽIROVSKEM

(JANUAR - MAJ 1944)

SLIKOVNE PRILoge

SUŽENJSTVO NA ŽIROVSKEM

Žirovsko predstavlja vsakemu poznavalcu "mile", krasne slovenske domovine" par vasi, ki so nad Idrijo, oziroma, ki se razprostirajo na planjavi med Idrijo in Škofjo Loko. Žirovci so kmetje, ali precejšen del prebivalstva v teh krajih peča se tudi izključno s čevljarstvom. Izdeluje se namreč na Žirovskem vse vrste obutev, ki se prodaja potem na semnjih po Kranjskem, Štajerskem, Koroškem, Primorskem, Hrvaškem itd. Da si bode častiti čitatelj mogel napraviti pojem razsežnosti čevljarske obrti, bodi navedeno statistično sledeče:

	mojstrov	pomočn.	učenci
v Žireh je	5	8	4
na Dobračevem	10	28	9
Nova vas	4	5	6
Stara vas	4	4	5
Skupaj:	23	45	24

Torej: 92 moških, ki izdelujejo obutev. Na male slovenske razmere je to število delavcev vsekakor znatnega pomena.

Zakaj navajamo to? Ali morebiti vsled tega, da opozorimo slovensko javnost na Žirovce, oziroma na "cvetečo" čevljarsko obrt v Žireh, kot dokaz razvoja in procvita slovenske industrije"? .. Ah, ne, ne.

Naša naloga je druga, in naš namen je povsem drugačen. Pokazati hočemo javnosti, predvsem pa kompetentnim činiteljem, da je v "lepem žirovskem kraju" doma suženjstvo in da v tem kraju ječe delavci - siromaki, ki pa so se v zadnjem času vendar začeli dramiti in vzbujevati. Naš namen je povod, kjerkoli pišemo o obrti, pregledati v prvi vrsti, kako se godi delavstvu, pod kakšnimi pogoji dela, koliko zasluži, kako se z njimi ravna itd.

Prvi predpogoj vsakega izučenega obrtnega delavca je, da ima učno izpričevalo. Na podlagi tega gre v svet dela iskat, kajti slednji mojster mora že v svojem interesu delavca povprašati po učnem izkazu. Na temelju učnega izpričevala in dokaza večletnega dela kot pomočnik more obrtniški delavec dobiti dovolitev samostojnega izvrševanja obrti.

Vsak učenec mora po dovršeni učni dobi dobiti učno izpričevalo, ki je zanj, kakor rečeno, življenjske važnosti. Kako pa je pri žirovskih mojstrih? Med vsemi pomočniki ni skoro nobenega, ki bi imel učno izpričevalo!

Učenca se po navadi niti ne naznani, ne občini, ne bolniški blagajni. Ako pa orožniki po nalogu c. kr. okrajnega glavarstva preiskujejo javne nedostatke spodi mojster učence pod streho, kjer morajo čepeti, dokler jih g. moj-

ster ne odpokliče. Navadni učni čas je tri leta. Mojster se zaveže, da bo učenca "preživel", dajal mu "stanovanje" in skrbel za bolniško blagajno. Ako je pa učni čas dve leti, tedaj pa morajo stariši učenca plačevati bolniško blagajno in pa dati mojstvu 30 gld.

Učenje je zelo pomanjkljivo. Mnogo učencev dela prvi čas - gospodinjska dela, otroke pestuje, ziblje, pomiva, pometa itd. O kakšni strokovni izobrazbi seve niti govoriti ne smemo.

Po triletnem učenju se postane pomočnik. Izpričevala ne dobi; fant, ker ni dosti, oziroma nič, poučen o potrebi učnega izpričevala, največkrat po njem niti ne vpraša. Dela v Žireh. Mojstri in delavci se med seboj poznajo. Če gre od enega mojstra k drugemu, drugi ne povpraša po izpričevalu, ker ga pozna, ve, da je tam delal. To seve ima pa še drug vzrok, o katerem pozneje.

Kako se godi pomočnikom na Žirovskem?

Delavni čas njihov je po leti: od 1/2 5. ure zjutraj pa do tedaj, dokler se vidi; po zimi pa: od 5. ure zjutraj do 10. oziroma 11. ure zvečer, če je potreba tudi do dveh, seve brez sleherne nagrade za ta čas. Kakšnih prestavkov (pavz) med delom sploh ni. Kadar se je, je prestavka le toliko časa, da se nameče jed v želodec, potem pa se sede zopet na stol in dela dalje!

Reči se more, da je na Žirovskem razmerni delavni čas - sedemnajsturni. In to za pomočnike in učence.

Kakšen pa je zaslužek?

Pomočniki so vsi pri mojstru na hrani in stanovanju. Povrh tega pa dobivajo tedensko plačo, nekateri celo letno. V naših rokah je izkaz malone vseh plač žirovskih čevljarskih pomočnikov. Največ zaslužita dva, ki imata na teden po 6 kron 60 vin., nekaj jih ima po 6 kron, nekoliko po 5 kron. Dva sta plačana mesečno, in sicer imata 17 kron za cel mesec. Eden dobi 100 kron na leto, in še povrh "ene meksikajnske škornje". Nekaj pomočnikov, ki so se šele letos izučili, dobiva po 15 krajcarjev na dan, nekateri pa po 20 krajcarjev. Ako pregledamo vse denarna plačila, dobimo kot povprečno dnevno plačo žirovskega čevljarskega pomočnika 29 krajcarjev. Prosim 29 krajcarjev za 17 urno delo!

Hrana je slaba. Zjutraj: kofe, v katerem je malo dobrega; opoldne: kisló zelje brez krompirja; zvečer: cel krompir. Za malico dobe nekateri malo vina, drugi pa večinoma kisló mleko. Meso, oziroma juha je le v nedeljah in največjih praznikih.

Stanovanje za pomočnika je "za stražo" pod streho, v senu, v hlevu, ali pa, kjer so posebno "nobel", v kaki fajtni kamri.

Razmerje med mojstri in delavci je precej divje. Ako je mojster močnejši, je gorje delavcu, kajti oklufutan je velikokrat. Mojstri zmerjajo svoje pomočnike in učence kakor se sploh to dela tam, kjer so delavci sužnji, a ne polnopravni ljudje.

Delavskega varstva ni. Delavec, kamor naj se le zateče, pomoči iskat, je odbit. Mojstri se mu posmehujejo, pri občini ni zaslombe - drugam pa že poti ne zna ubogi pomočnik. O orožnikih ne govorimo. Da pa bi pomočnik zapustil Žirovsko in šel ven v daljni, široki svet, o tem ni misliti, kajti kdo pa ga bo vzel za čevljarskega pomočnika, ko se ne more z ničim izkazati. V tem, da skoro noben pomočnik ne dobi učnega izpričevala, tiči rafinovana izkoriščevalna politika žirovskih mojstrov.

Ako bi pa kdo sploh hotel iti, pa bukvic ne dobi. Pritožbe so danes zaman!

Najlepše je seveda z bolniško blagajno. Žirovci spadajo pod okrajno bolniško blagajno v Logatcu. Logatec je precej daleč od Žirov, in to ne-le po kilometrih, ampak tudi v vsakem drugem oziru. Delavci ne vedo najmanjše stvari o kakšni svoji pravici. Ako je pomočnik bolan, ne dobi nikake bolniške podpore, mojstru mora potem še doplačevati hrano!

Čemu o vem tem pišemo?

Na Žirovskem se pomočniki vzdigajo. Na par sestankih, kamor so prišli referenti iz Idrije, se je sklenilo upravit delovni čas, in pa plačilno razmerje. Za sedaj je glavna zahteva delavcev: 12 urni delavnik, in sicer od 6.-12. in od 1.-7. ure. Dopoldne in popoldne polurna pavza. Hrana človeka dostojna. Učna izpričevala. - Mojstrom so se zahteve že oddale.

Nočemo predpovedovati razvitek. Pričakujemo pa, akoprem niso žirovski čevljarski pomočniki sploh organizovani - do nedavna v obče vedeli niso, kaj je organizacija in kaj se pravi organiziran biti - da njihova skozi in skozi pravična stvar zmaga. Upamo, da se bodo za nje zavzeli tudi vsi odločujoči krogi.

Pomočnikom pa svetujemo, naj bodo solidarni, naj se drže drug drugega, kajti sloga jači, nesloga tlači. Terorizma mojstrov se ni treba bati. Pritisk žandarmerije naj se takoj nazna ni c.kr. okrajnemu glavarstvu, ki bo že pre-skrbelo, da bo vse v redu.

Naprej do zmage! In pa vsi v organizacijo. Suženjstva mora biti konec.

Pripis uredništva

Gornji sestavek s čudnim, a povsem upravičenim naslovom je bil najden v dolgotrajnem procesu iskanja in zbiranja gradiva o Valentinu Poljanšku. Objavljen je bil v časopisu Napreji!

(leto II, št.13 z dne 4/7-1904, str.2-4), ki ga je izdajala Idrijska okrajna organizacija Jugoslovanske socialno-demokratske stranke (JSDS), urejeval pa Anton Kristan. Avtor ni podpisan; mogoče ga je napisal V. Poljanšek, vendar je, sodeč po stilu in času nastanka, avtor verjetno kar urednik sam.

Članek je gotovo izrednega pomena za raziskovanje razvoja delavstva in za socialno zgodovino našega kraja nasploh.

MLEKARSKA ZADRUGA V ŽIREH (1936-49)

Ivan Potočnik
Marija Stanonik

Prispevek je sestavljen iz dveh delov. Prvi del sestoji iz zapisa¹ Ivana Potočnika (1901-1977) z Dobračeve. Bolezen in nato smrt sta ga prehiteli, da ga ni mogel pripeljati do objave, kar je bil njegov namen, saj je v zvezi s tem svoje pisanje zaključil z naslednjim: "Zelo pa si želim, da bi se delovanje te res prave zadruge ohranilo zapisano. Morda še v zvezi s hotaveljsko in sovodniško."² Da ne bi posegali³ v sklenjeno in malce osebno obarvano pripoved, vsa dopolnila dodajamo v opombah, ki ustvarjajo drugi bistveni del pričujoče obravnave.

"V hudi gospodarski krizi v zadnjem desetletju pred vojno⁴ je bilo žirovsko kmetijstvo silno prizadeto. Ravno živinoreja in gozd, tu glavna vira dohodkov, sta popolnoma odpovedala. Začuda pa pri tem cena mleka in mlečnih izdelkov ni sorazmerno padla. Pa kaj ko za mleko ni bilo pravega odkupa. Še odkup na konto se je močno skrčil. Z odkupom, posebno surovega masla, se je jelo ukvarjati več prekupčevalcev, ki pa so mogli le slabo plačevati, če so hoteli sami kaj zaslužiti.

Misel na zadrugo je bila bolj redko izrečena. Če kje, je ravno v Žireh imel rek 'da v zadrugi še pes kreplje 'polno veljavo. Že leta 1895 je bila v Žireh ustanovljena konzumna zadruga⁵ in leta 1898 v okviru konzuma tudi mlekarna.⁶ Ta je že po šestih ali sedmih letih prenehala delovati. Konzum je po prvi svetovni vojni propadel z veliko izgubo, ki so jo člani z jamstvom izplačevali še tja do 1.1928.⁷

Okrog leta 1909 je začela poslovati tudi mlekarska zadruga na Dobračevi v seriji številnih podjetij, ki jih je organiziral sto let prezgodaj rojeni posestnik in tudi poslanec Tine Poljanšek. Tudi ta mlekarna kot tudi druga podjetja so večinoma zašla v težave. Krona vseh neuspešnih podvigov pa je bila fužinska elektrarna, ki so jo pomagale uničiti izredne vremenske katastrofe.⁸

Za še večji odpor do zadrug so skrbeli tudi žirovski čevljarji, ki so uporabljali zadrugo no firmo le za varno zavetje.⁹

Kaj tedaj storiti? Podpisani, kot absolvent zadrugne šole^{9a} sem šel po nasvet v Zadrugno

zvezo v Ljubljano. Dvakrat sem bil pri ravnateljstvu Mlekarske šole v Puštalu. Povsod je bil enak odgovor: 'Bodite previdni, trg je prenasičen. S takimi zadrugami pa polno slabih izkušenj.'

Toda nekateri v dolini, na Hotavljah in na Sovodnju pa se le niso ustrašili. Začeli so čisto sami kmetje, složni pod pritiskom sile in šlo je. Gotovo ti niso imeli takih slabih zgledov, kot so bili naši.

Spodbudili so tudi nas in kljub vsem pomislekom smo le pričeli tudi mi pripravljati teren. Povabljeni so se odzvali na pripravljalni sestanek, na katerem se je izrazila močna volja za začetek. Posebno smo si bili enotni v tem, da mora mlekarska zadruga biti strogo nestrankska.

Vzorčna pravila smo dobili na Hotavljah in jih našim razmeram ustrezno dopolnili.¹⁰ Poslali smo jih na okrajno glavarstvo v Logatcu v potrdilo in po prejemu sklicali ustanovni občni zbor.¹¹ Udeležba je bila dobra, vendar se je takoj vpisalo le sedemnajst članov¹² s trideset do petintrideset kravami.

Edina podlaga za začetek so bili deleži in vpisnine prvih članov. Vpisnina 10.- din, delež 50.- din na kravo. Prostor, ki je moral biti v središču in poceni, smo še hitro dobili.

Imeli smo dve ponudbi: od J.Vrabca prostorno klet, ki pa ni imela možnosti za odtok. Odločili smo se za ponudbo F.Kunstelj,¹³ ki je imel drvarnico z enim zidanim delom. Cena ugodna. Vodo smo z majhnimi stroški napeljali od blizu in imeli dober odtok. Vzidati je bilo treba le kotel in prostor prebeliti. En član je takoj ponudil svoj posnemalnik, ki je bil sicer premajhen, vendar je zaenkrat kar ustrezal. Klepar nam je naredil centrifugo na starem ogrodju. Tudi za pinjo smo dobili rabljeno ogrodje in dali sodarju napraviti nov sod.¹⁴ Kangle za mleko in smetano so nam tudi napravili domači kleparji. Treba je bilo dobiti še mlekarja. A ga tudi ni bilo treba iskati. Viktor Eniko je bil hitro odločen za to delo. Na Hotavljah je šel šest tednov v prakso in si lahko pridobil potrebno znanje. Z oktobrom smo začeli s poslovanjem.¹⁵

Prvi dan je bilo le šest l mleka.¹⁶ Mesečni zaključek pa 4627 l.¹⁷ Nič ni bilo narobe, da je bil začetek majhen. Še s tem se je bilo, kot so nas že prej svarili, težko pririniti na trg. Mlekarski zadrugi Hotavljah in Sovodnji sta bili pri odjemalcih kar uveljavljeni. Mi smo se morali zadovoljiti z nižjo ceno in z odjemalci,

ki niso mogli redno plačevati. Maslo smo dajali vedno sveže na avtobus, ki je vozil direktno v Ljubljano. V Ljubljani pa je imel naš rojak Vinko Tušek že vpeljano službo - dostavljanje naročil in raznašanje pošiljk na avtobusni postaji. Z redno dobavo nas je tudi takoj obveščal o pripombah in željah odjemalcev. Tako so se vzporedno - s pristopanjem novih članov¹⁸ in večanjem produkcije mleka¹⁹ in masla večala tudi naročila. Samo dva od prvih članov sva imela nad pet krav za molžo, drugi večinoma le po eno do dve. Takoj smo pričeli tudi z dobavami blaga članom, in sicer smo nudili vsa krmila, koruzo, moko, pšenico in od umetnih gnojil predvsem žlindro in kostno moko. Naročali smo, kjer je bilo pač ugodneje; veliko s pomočjo hotavljanske zadruge, ki je tako lahko naročala v večjih količinah.²⁰ Ker prvo leto nismo imeli niti skladišča, sem dal v ta namen na razpolago svojo vežo. Tudi računovodja nam je bil takoj potreben. Zato smo honorarno za nekaj ur dnevno najeli računovodja P.Žakelj iz čevljarske zadruge.

Da smo lahko dobili čim več novih članov, smo morali mleko razmeroma dobro plačevati. Tudi za dobavljeno blago ni bilo veliko marže. Tako smo npr. plačevali tropine po 2,05 din za kg, člani pa so jih dobili po 2,20 din za kg. S tem smo se sicer zamerili trgovcem,²¹ a člane smo le pridobivali. So pa nekateri več kot leto čakali, da jih je premaknilo,²² dobava blaga še posebno. Večinoma so člani vzeli toliko robe, da je ostalo za izplačilo. Vendar to vse še ni zadoščalo.

Odločili smo se razširiti zadrugo na celo področje občine. Po dva in dva odbornika sta šla do sleherne hiše po Račevi, Goropekah, Jarčji dolini in drugod. V Račevi in Goropekah smo zaradi oddaljenosti organizirali skupno posnemanje in dobavo same smetane. Dovažanje je bilo vsaj skromno plačano največ z dovažanjem v zadrugi ali tudi drugod kupljenega blaga.

Po letu dni je količina mleka dosegla že 400-500 l. dnevno. Mogoče je bilo kupiti nove posnemalnike, za mlekarno 750-litrskega Westfalia,²³ manjšega za krajevno posnemanje.²⁴ Izvoljeno načelstvo je tudi sicer dobro opravilo dobljeno zaupanje. Seje in sestanki so bili skoraj vsako nedeljo. Časovno so se pokrivali sprejemanjem mleka.

Po potrebi je šel vedno kdo od načelstva k odjemalcem, včasih tudi s terjatvijo. Kakšnih posebnih izgub nismo imeli, čeprav smo se včasih že bali. Eden naših največjih odjemalcev, Mlekarna "Drama" v Ljubljani, je zahteval

Levins,
poten
—
fory
stron
De cro
fanc

varno posojilnice, ki jo si polaj volji; nato ji biva vrstoma
hina vlekarstva zadržuje. Medtem ji biva pri
zadržanju, spominjajo se ho so nonti zadržuje, in vseh ji
moral poteni quati posrednosti. Ne vna prav ali fi
ta zadržuje, vzhajajo, o zadržuje svetovne razjete ali fi

zase posebno znamko. Rekel je, da izdelku korigirani, če dobi malo bolj zvoneče ime.

Že od začetka smo plačevali mleko po maščobi, za kakšnih petnajst par dražje kot prej prekupčevalci. Z dvigom produkcije in boljšim odkupom je bilo mogoče tudi ceno za mleko zvišati do blizu en dinar za liter. V mlekarni smo tudi zrlili v prihodnost. Potrebni so bili boljši prostori, toda komaj si je bilo misliti, kje tak prostor dobiti. Hkrati je vzbujala skrb na obzorju bližajoča se vojna.

Ravno smo se tiste aprilske nedelje 1941 razhajali od seje, ko je eksplozija vrgla v zrak most na Račevi. Vsi hkrati smo vedeli. Vojna je.

Nekaj časa je bila mlekarna zaprta. Po prihodu Nemcev pa so ti kmalu zahtevali nadaljevanje obrata.²⁵ Prvi njihov ukrep je bil popis vrednosti inventarja in zaloga. Člana G.Vrabca, ki je dobro govoril nemško, so imenovali za komisarja.²⁶ Določili so, da se odslej uporablja utežno merilo tudi za mleko. Mlekarni so poverili prodajo na karte, in sicer surovega masla, sira in jajc, kar so dobavljali prek prehrabnega urada. Takoj so tudi določili nove plače mlekarnju in računovodji: prvemu zvišali, drugemu znižali. Donašanje mleka je bilo obvezno. Vse posnemalnice v dolini pa je bilo treba oddati na občino (kjer so pozneje zgoreli). Kdor ni oddajal mleka, je moral imeti od občine potrdilo, da ima pač krave v stanju brez mleka, prav tako, kjer je bil posnemalnik dovoljen zaradi masla. Čudno, da se ni prišlo na sled le prepogostim takim potrdilom, ker je mleko dobilo v gozdu druge odjemalce. Seveda se je ta položaj že naslednje leto močno skrhal in ko so l.1943 partizani izgnali Nemce iz kraja, je bilo konec rednega obratovanja, kajti oblast nad dolino se je pogosto menjavala.

Po končani vojski je nova ljudska oblast ukrepala, da se je delo mlekarnice v novih razmerah nadaljevalo. Začelo se je z odvozom mleka v Loko in razdeljevanje domačim strankam. Dne 10. 2.1946 pa je bila ustanovljena na osnovi dosedanje zadruge zadruga, ki je imela naziv Živinorejska zadruga. Dne 28.4.1946 pa se je opravila izročitev inventarja in blagajne. Že med bojem sta prišla člana odbora OF k predsedniku oz. komisarju T.Pečelinu in zahtevala izročitev denarja zadruge, ki ga je imenovani hranil."

Tu se Potočnikov zapis konča.²⁷ V Zadrurnem registru okrožnega sodišča v Ljubljani²⁸ je Živinorejska zadruga z omejenim jamstvom v Žireh vpisana 24.5.1946. Kot člani upravnega odbora

so imenovani: Strel Justin, posestnik, Breznica; Luznar Ivan, posestniški sin, Dobračeva; Gruden Franc, posestnik, Žiri; Rupert Franc, posestnik, Nova vas; Novak Janez, posestnik, Račeva; Jurca Matija, posestnik, Brekovce; Pivk Franc, posestnik, Žirovski vrh; Novak Blaž, posestnik, Stara vas;

Na skupščini dne 7.4.1946 so bila sprejeta nova pravila. "Naloga zadruge je, da komisijsko izbira za pleme primerno živino svojih zadrurnikov ter vodi o teh živalih kontrolo, da vodi rodovnik in molzno kontrolo, da nabavlja plemensko živino, zlasti plemensko in živinorejske potrebščine za svoje zadrurnike, da prevzema od članov mleko, ga predeluje ter to mleko in mlečne izdelke vnovčuje".²⁸

Zadrurni delež je znašal 200.- din. Vsak zadrurnik je jamčil še s petkratnim zneskom vpisnih deležev.

Vabilo na skupščino pošlje zadruga vsem Oblo, v območju katerih zadruga posluje in vsem članom, slednjim najmanj osem dni pred skupščino. - To je nekaj najpomembnejših določil, ki so bila vpisana v omenjeni zadrurni register.

5. julija so prvič peljali mleko v Škofjo Loko in sicer 129 l.²⁹

9. avgusta 1949 je takratni Službeni list, številka 24 objavil vest, da je Živinorejska zadruga z omejenim jamstvom v Žireh izbrisana iz zadrurnega registra zaradi spojitve s Kmetijsko zadrugo z omejenim jamstvom Žiri.³⁰

Opombe

1. Ivan Potočnik je svoje zapis o Mlekarski zadrugi v Žireh in dokumentacijo v zvezi z njo - kolikor je je verjetno hranil sam - spravil v kuverto, ki jo je naslovil na moje ime. V priloženem pismu z dne 11.XI.1976 mi razlaga, zakaj je storil tako.

2. Navedeni citat je iz omenjenega pisma. - V zadoščenje mi je, da njegovo željo danes izpolnujem, saj mi je bil vedno pripravljen odgovarjati na vprašanja, ko sem zbirala gradivo za prispevek o etnološkem vidiku kmetijstva v Žireh. Prav zato, ker sem sprva nameravala temo žirovske Mlekarske zadruge zajeti v ta okvir, se je objava zavlekla. Da sem se odločila drugače, je precej pripomogla možnost, da morem prispevek objaviti v Žirovskem občasniku, ki ga berejo predvsem Žirovci, saj me ob njem vseskozi spremlja vtis, da predvidena objava zgodovine Mlekarske zadruge v Žireh ni imela namena gledati le nazaj, ampak predvsem naprej: to je, da bi bilo za žirovsko kmetijstvo tudi

danes koristno in donosno organizirano odkupovanje mleka. Za to mi priča tudi zadnji Potočnikov objavljeni prispevek Težave z mlekom v Žirovski dolini, v katerem pravi: "Najbrž se vsi ne zavedajo, v kako podrejenem položaju pri prodaji mleka smo kmetje iz Žirovske doline v primerjavi z drugimi sosednjimi kraji, kajti v dolini ni organiziranega odkupa mleka. Znajdemo se, kakor vemo in znamo. Malo izjemen položaj imajo le manjši kmetje med strnjenim okolišem, ki so obenem zaposleni. Tem je pač reja nekaj krav le stranski vir dohodkov, zato večinoma prednosti, da nimajo težav z odkupom, tudi ne izrabijo dovolj. Sklep: Živinorejci, zganite se! Zadruga Vam bo gotovo rada pomagala, če bo videla interes. Jaz sam sem trenutno v nemoči. Najbolj ugodno bi bilo, da se navežemo na vrhniško mlekarno, ki na področju naše zadruge v Rovtahn mleko že prevzema. Svojo zbiralno turu naj bi podaljšala do Žirov, od koder bi nazaj grede zajela še področje Brekovec in bližnjih hribov, kjer je še največ samostojnih kmetij. Če bi bilo to zaenkrat preveč tvegano, pa naj bi za začetek segla le do svojega zadnjega dobavitelja, vulgo "Anžona" v Račevi, kar bi podaljšalo progo le za dobrih 5 km. Do tu pa imamo ravno in asfaltirano cesto. Zaenkrat bi bila to le zasilna rešitev. ... Za vasi, kot Dobračeva in okolica Sela, bi bilo še bolj ugodno, da bi segla do Žirov loška odkupna mreža, ki je bila že pred vojno in pozneje tudi vpeljana. Toda Loka očitno ne kaže posebnega zanimanja. Prim. Kmečki glas, 26.jan.1977, št.4., str. 19.

3. Nekaterje jezikovne spremembe in nove formulacije so bile vendarle potrebne.

4. Mišljena je druga svetovna vojna.

5. Teško je reči, ali je treba ustanovitev te zadruge navezovati na takšna prizadevanja bratov Vošnjak ali Janeza E.Kreka, ki je od l.1894 dalje organiziral kmetijske, strojne, živinorejske, mlekarske, nabavno-prodajne zadruge. Prim. Zgodovina Slovencev, CZ, 1979, 564, 686.

6. L.1898 je bila ustanovljena zadružna mlekarna tudi v Škofji Loki, ki je prodajala mleko tudi v Trstu in na Reko. Prim. P.Simonič, Kmetijstvo v Loškem okolišu nekdanj in danes, Loški razgledi IX, 1962, 168. Ponuja se vprašanje, ali je ista letnica ustanovitve v Škofji Loki in Žireh zgolj naključna ali je imela kakšno medsebojno(organizacijsko)zvezo.

7. Izkušnje z vodno elektrarno na Fužinah torej niso bile niti prve niti edine.

8. Prim. o tem: M.Stanonik, Žirovska tragedija, Loški razgledi, 27, 1980, 151-171.

9. Tudi tu se kaže prislovična previdnost kmetov do vseh nepreizkušenih novosti.

9a. I. Potočnik je končal kmetijsko šolo na Grmu pri Novem mestu in zadružno šolo v Ljubljani. O tej šoli v Zgodovini Slovencev, CZ, 1979, 564 piše: "Za vzgojo zadružnih delavcev so na Krekovo pobudo ustanovili v Ljubljani zadružno šolo, eno prvih v Evropi."

10. Na občnem zboru 12. marca 1939 so bila sprejeta nova pravila. Prim. Zadružni register okrožnega sodišča v Ljubljani. Zvez. I, 109 str. 482. Zgodovinski arhiv Ljubljana.

Ohranil se je prepis pravil, na katerih je na zadnji strani dostavljeno: Potrjuje se, da se ta prepis dobesedno strinja z izvirnikom. Žiri, dne 30. marca 1939. Poleg okroglega žiga zadruge sta podpisana Kopač Albin in Pečelin Tomaž. Pod tem sledi še potrdilo: Prepis se ujema z originalom. V Ljubljani, dne 12. maja 1939. Podpis pri podolgovatem žigu Zadružne zveze v Ljubljani, r.z. z o.z. je nečitljiv. Vendar pa to priča, da so zadruge kot take imele svojo organizacijsko povezavo, o čemer nekaj zvemo tudi iz že omenjene Zgodovine Slovencev, 564 sl.

Pravila na desetih straneh formata 21x33,5 cm obsegajo triinštirideset členov, in sicer: 1. Ime in sedež zadruge, 2. Namen zadruge, 3. Članstvo, 4., 5. Prenehanje članstva, 6., 7. Pravice in dolžnosti članov, 8. Jamstvo članov, 9. Sredstva zadruge, 10. Zadružni deleži, 11. Zadružna izposojila, 12. Rezervni zaklad, 13. Pristopnina, 14., 15. Poslovanje zadruge, 16., 17., 18. Knjigovodstvo in računi, 19. Dobiček in izguba, 20. Poraba dobička ali kritje izgube, 21. Razglasi zadruge, 22. Uprava in vodstvo zadruge, 23., 24., 25., 26., 27., 28., 29. Načelstvo, 30., 31., 32. Nadzorstvo, 33., 34., 35., 36., 37., 38., 39. Občini zbor, 40. Razsodišče, 41. Razdružba zadruge, 42. Revizija in denarna sredstva, 43. Prehodna določila.

V tej zvezi je značilno sklicevanje na okvirne določbe zadružnega poslovanja iz leta 1873 (!), kar priča o moči zadružnega gibanja na Slovenskem: "Na pobudo dr. J.Vošnjaka so od l. 1872 začele nastajati zadružne hranilnice, po češkem zgledu. Toda šele zadružni zakon iz l. 1873 je dal pravno osnovo za njihovo nadaljnje množenje." Zgodovina Slovencev, ... 487. - Na ta zakon iz l.1873 se v naših Pravilih sklicujeta členu 24 in 41.

Za ilustracijo sledijo navedbe nekaterih členov, iz katerih se vidijo konkretne naloge Mlekarske zadruga v Žireh in njena demokratična podlaga, saj višina deleža ni vplivala na pravico do odločanja, kot kaže člen 36.

Člen 1: Ime zadruga je: Mlekarska zadruga v Žireh, registrovana zadruga z omejeno zavezo (r. z. z o. z.). Sedež zadruga je v Stari vasi, obč. Žiri.

Člen 2: Zadruga ima namen pospeševati gospodarsko in npravno povzdigo svojih članov, zato:

1. sprejema od svojih članov mleko in ga predeluje v sir, maslo in druge mlečne izdelke,
2. vnovčuje mleko in mlečne izdelke svojih članov,
3. nabavlja in vzdržuje v dosego svojih namenov potrebne stavbe, orodje in druge naprave,
4. posreduje nakup kmetijskih in živiljenjskih potrebščin in prodajo kmetijskih izdelkov svojih članov,
5. prireja za svoje člane strokovna predavanja o umni živinoreji, mlekarstvu in zadružništvu,
6. po možnosti naj vrši zadruga tudi funkcije živinorejskih zadrug.

Člen 14: Poslovanje se mora vršiti po modernih gospodarskih in zadružnih načelih.

Člani morajo dobavljati mleko ob času, ki ga določa načelstvo. Mleko mora biti čisto sveže in zdravo. Izven določenih ur dobavljeno mleko ali staro, kislo, nesnažno, bolno in pokvarjeno mleko se ne sme sprejemati, marveč zavrniti. Mleko bolnih krav ali krav, ki so manj kot 6 tednov pred porodom ali manj kot 8 dni po porodu, se ne sme dobavljati zadrugi.

Člen 15: Mlekar je dolžan vse mleko pregledati in se pri tem držati določil čl. 14 teh pravil. Njegova dolžnost je izdelovati samo najboljše izdelke in je za kakovost istih odgovoren. Ako se zdi načelstvu potrebno, mora položiti kavcijo.

Člen 16: Pri sprejemanju mleka morata biti vsak teden dvakrat navzoča po dva člana odbora, ki vse delo nadzorujeta in sprejemata na znane pritožbe članov in mlekarja. Te pritožbe in druge opazke morata sporočiti načelniku, da ta o njih poroča na seji načelstva, ki o tem sklepa.

Člen 36: na občnem zboru ima vsak član en glas ne glede na število vplačanih deležev.

Člane, ki se ne morejo osebno udeležiti občnega zbora, smejo zastopati drugi člani, ki jim

morajo dati pravilna zakonita pismena pooblastila. Vsak član sme zastopati samo enega drugega člana.

11. Natančnega datuma ustanovnega občnega zbora ni bilo mogoče ugotoviti, vendar je glede na to, da je zadruga začela poslovati oktobra 1936, to bilo verjetno poleti istega leta.

12. Kaže, da je v Slovenskem Mlekarskem listu, glasilu Zveze mlekarskih zadrug v Ljubljani 1938, št. 4, str. 54 napaka, saj je tam govor o sedemindvajsetih ustanovnih članih. Število sedemnajst potrjuje Izplačilna knjižica Mlekarske zadruga za čas od okt. 1936 - febr. 1937.

Leto		1936	
Meseci	štev.	Litri	Din
Oktober	17	4627	3495.-
November	19	5203,50	4160,84
December	25	5795,50	4535,93

Leto		1937	
Meseci	štev.	Litri	Din
Januar	32	8396,50	6357,82
Februar	38	9027	6930,83
Marec	46	12279	9213,53
April	48	14441	10868,49
Maj	51	14844	11131,39
Junij	53	14424,50	10813.-
Julij	51	13481	10135,76
Avgust	51	12954	9834.-
September	49	12950,50	9835.-
Oktober	45	11539	8861.-
November	46	9334,50	7449,87
December	42	9342	8343,31

Leto		1938	
Meseci	štev.	Litri	Din
Januar	42	9897,50	8851,22
Februar	44	9446,50	8350,69
Marec	45	11752	10179,59
April	Podatki		
Maj	niso		
Junij	znani		
Julij	65	15635	13968,71
Avgust	63	16543,50	15156,65
September	Podatki		
Oktober	pomankljivi		
November	56	12721	11877,92
December	55	11954,50	11488,41

Leto	1939		
Meseci	štev.	Litri	Din
Januar	58	13285,50	12468,18
Februar	64	13468	12746.-
Marec	70	14864	14543,15
April	66	15311,50	14813,50
Maj	74	19237	18105,76

Prve mesece je bila povprečna cena mleka 0,75 za liter, odvisno od količine maščobe v njem. (opomba 19)

13. To je bilo v hiši (danes hišna številka 8), ki stoji za sedanjo postajo milice, poleg vulgo "Petriča"; v njej je stanovanje.

14. Te priprave so seveda rabile za izdelovanje surovega masla.

15. Zadruga je bila vpisana v register 29/9.1936 Prim.Zadružni register okrožnega sodišča v Lj. Zvez. I, 109-str.482. Zgodovinski arhiv, Ljubljana. Poslovati je začela 6.10.1936, otvoritev je bila dan prej 5.10.1936. - Zadnji podatek je posredoval T.Eniko iz Kronike pri Žnidrčkovih na Dobračevi. Pismo z dne 8.2.1982.

16. V omenjenem pismu je rečeno, da je bilo prvič 72 l. mleka. Verjetno je tu mišljena količina odpeljanega mleka v Ljubljano.

17. Podatek je iz že omenjene Izplačilne knjižice Mlekarske zadruga za čas od okt. 1936 - februarja 1937 za mesec oktober.

18. Glej dviganje ali tudi nihanje števila oddajalcev mleka po mesecih v preglednici pri naslednji opombi. Po tamkajšnjih podatkih število ni nikdar doseglo 83, kot ga navaja poročilo v Mlekarskem listu. Prim.Slov.Mlekarski list, 1938, št.4, str. 54. - Razložki v številu oddajalcev mleka prav gotovo grejo na račun tega, da marsikateri član ni mogel stalno oddajati mleka, zaradi brejosti krav, če je imela večina le po eno ali dve kravi.

19. Preglednica števila oddajalcev mleka, količine oddanega mleka in prisluženega denarja po mesecih od okt. 1.1936 do maja 1.1939., narejena na podlagi Izplačilnih knjižic.

20. O tem pričajo podatki iz Nakupno-prodajne knjige za čas od maja do novembra, toda ni mogoče ugotoviti, za katero leto gre. Ti kažejo, da je bila trgovina prek Mlekarske zadruga kar živahna. Meseca maja je bilo blago izdano dvaindevetdesetkrat, dobav pa devet in to največ s posredovanjem Mlekarske zadruga Hotavlje pa tudi od drugih.

Enota mere za kupljeno blago so vreče. Največ-

krat gre za eno vrečo moke, koruze, pšenice, tropin, žlindre ipd.

21. Kako je lahko šlo tako poslovanje trgovcem v nos, priča prispevek Pol milijona za uničenje ene zadruga, Slovenski Mlekarski list, 1938, št.2, str.18-20. I.Potočnik je spodaj pripisal, da gre za Mlekarsko zadrugo v bližini, v Gorenji vasi. Tudi trgovca, ki je izjavil, da rad žrtvuje "pol milijona samo za to, da to zadrugo uniči", je poimenoval. Treba je dodati, da članek sicer preprosto, a nazorno razkriva motive, ki trgovca vodijo pri tem in s tem razkriva zakonitosti kapitalističnega gospodarstva na vasi. V njem je z namenom pridobivanja tudi zapisano: "Ponovno smo že poudarjali, bodisi na naših zborovanjih, bodisi v našem listu, kaj smatramo za dejanski in končni cilj našega vnovčevalnega združništva: Doseči gospodarsko neodvisnost našega kmečkega podeželja. Za to pa ni dovolj, da je kmet gospodar svoje zemlje! Biti mora tudi gospodar tega, kar na tej zemlji pridel, to bo pa šele takrat, ko bo pri vnovčevanju svojih pridelkov neodvisen od velikih in malih kapitalistov, ko bo vnovčeval potom svoje, tj. združne organizacije."(str.19).

22. Slovenski Mlekarski list, 1938, št.4., str.54 piše: Prvi redni občni zbor omenjene zadruga je bil v nedeljo, dne 13.marca 1.1938. Občni zbor je pokazal, da je zadruga že preostala glavne začetniške težkoče in da so tudi sicer dani vsi pogoji za njen razvoj. V priznane članom - ustanoviteljem, 27 (glej op.12 v tem prispevku - Op.M.S.) po številu, moramo omeniti, da so vztrajali skoraj pol leta, medtem ko so drugi čakali, če bo "šlo". Šele, ko so videli, da je vodstvo zadruga res v pravih rokah, so pričeli pristopati in šteje zadruga sedaj že 83 članov. Upamo, da bo zavednost sedanjih članov pritegnila tudi one posestnike, ki sedaj še stojijo ob strani in dajejo mleko (oz. maslo) krošnjarjem."

23. Videz in opis delovanja teh posnemalnikov lepo ilustrira reklama na ovitku Slovenskega Mlekarskega lista iz 1.1938, št.4.

24. Gre za posnemanje v bolj oddaljenih krajih Račeva, Goropeke, o čemer je I.Potočnik govoril malo prej.

25. Verjetno je v zvezi s tem v že večkrat omenjenem Zadružnem registru tudi vpis 19/4-1941 in nato še 21/4-1941, vendar brez kakršnega koli dodatnega pojasnila.

26. Tudi ta sprememba je v Registru zaznamovana, in sicer z naslednjim: Vpišeta se člana UO:

Vrabec Josip, posestnik v Žireh 17, Erznožnik Leopold v Podklancu 2, Izbris: Kopač Viljem, Kavčič Tomaž.

27. Pomembnega Potočnikovega deleža pri nastanku Mlekarske zadruga v Žireh se je spomnil tudi avtor I. Potočniku namenjenega nekrologa, v katerem med drugim pravi: "V kriznem obdobju pred drugo svetovno vojno je bil pobudnik in ustanovitelj Mlekarske zadruga v Žireh, ki je reševala v veliki meri tedanje probleme kmetijstva". "Polje, kdo bo tebe ljubil?", Kmečki glas 15. junija, 1977, št. 24.

28. Zgodovinski arhiv, Ljubljana, Zvez. I, 109, str. 482.

29. Pismo T. Enika z dne 8.2.1982.

30. Podatek je iz omenjenega Zadrúžnega registra.

PRVI KOMANDIR IN PRVI POLITKOMISAR ŽIROVSKE ČETE

Janko Mrovlje

V tem letu bo minilo devetintrideset let, odkar je bila ustanovljena Žirovska četa. Ob tej pomembni obletnici bi predstavil prvega komandirja in prvega politkomisarja Žirovske čete.

Prvi zametki Žirovske čete segajo v januar 1942, ko se je komunist in vodnik Vinko Oblak, Primcov iz Nove vasi pri Žireh, vrnil s skupino borcev iz Dražgoš na območje Stare Oselice, Koprivnika in Žirovskega vrha. Prav ti prekaljeni dražgoški veterani so se v zgodnji pomladi 1942 vključili v Poljansko četo Poljanskega bataljona (drugega) 1. grupe odredov. V zgodnji jeseni 1942 se je v Žirovskem vrhu zadrževal vod Poljanske čete, ki ga je vodil Pavel Inglič-Bar. Vod je tu preživel zimo. V začetku januarja 1943 se je vanj vključilo 18 regrutov iz območja Žirov. Februarja 1943, ko je bil Bar imenovan za komandanta Poljanskega bataljona, je prevzel vod Poljanske čete v Žirovskem vrhu vodnik Adolf Kalan-Muki.

V drugi polovici marca 1943 se je z delitvijo Poljanske čete ustanovila Žirovska četa (četrtá) v Poljanskem bataljonu (tretjem) Gorenjskega odreda. Za prvega komandirja čete je bil imenovan Adolf Kalan-Muki, za politkomisarja pa Branislav Žigon-Sokol.

Komandir in politkomisar čete sta bila v času najtežjih dni nemške okupacije na čelu enote,

ki je bodrila in dajala moralno oporo trpečemu in neukrotljivemu prebivalstvu žirovske kotline.

Prvi komandir Žirovske čete je bil:

Adolf Kalan-Muki, rojen 30. januarja 1915 v Ljubljanski bolnišnici. Izhaja iz znane partizanske družine, Savančarjeve, iz Žabje vasi pri Poljanah.

V delavski družini, v kateri je bilo 11 otrok, se ni bilo lahko preživljati. Prav socialne krivice bivšega jugoslovanskega režima so družini leta 1941 pokazale pot v vrste Osvobodilne fronte.

Njegov brat Ciril je že 22. januarja 1942 padel v poljanskih hribih, ko se je vračal iz dražgoške bitke.

Adolf Kalan še ni dorasel, ko se je moral zaposliti kot sezonski delavec v Kranju. Že kot mladenič je v letu 1934/1935 v Kranju sodeloval pri stavki sezonskih delavcev. Leta 1936 je služil redni vojaški rok v Ljubljani. Bil je stražar v garnizijskih zaporih vojašnice. Tu se je povezal z napredno mislečim poročnikom Marteličem. Ko je bil ta aretiran, mu je iz zapore posredoval zvezo z mestom. Pozneje mu je, kot stražar, omogočil pobeg iz zapore in pobegnil z njim v inozemstvo. Leta 1939 se je Kalan vrnil v domovino. Postavili so ga pred sodišče in obtožili dezerterstva iz vojske. Po šestmesečnem zaporu se je ponovno zaposlil kot sezonski delavec.

Leta 1941, v času nemške okupacije, je delal kot cestni delavec pri gradnji mostov v Poljanski dolini. Takoj se je povezal z OF, avgusta 1941 ga je zasledoval gestapo. O tem ga je obvestil orožnik Šuc v Kranju. Pred gestapom se je umaknil v Ljubljano, v ilegalo. Kot ilegalec je deloval v borbenih trojkah v Ljubljani. Jeseni 1941 je odšel v partizane v Polhograjske Dolomite. Priključil se je enoti v Samotorici, kjer je bil imenovan za namestnika komandirja enote. Pozneje je bil na položaju vodnika v 2. četi Šercerjevega bataljona v krinskih gozdovih. V tem času je bil v enoti tesno povezan s poznejšim narodnim herojem Stanetom Semičem - Daki-jem.

Maja 1942 je prišel prostovoljno na Gorenjsko. Dodeljen je bil v Poljansko četo 2. bataljona 1. grupe odredov. V četi je prevzel mesto vodnika. Meseca junija 1942 je Poljanska četa pripravljala zaloge hrane za prihod 2. grupe odredov na Gorenjsko. V akciji čete, ko so junija 1942 izpraznili trgovino v Hotavljah, je bil Muki, kot namestnik komandirja, težje ranjen - prestreljena noga nad kolonom. Le srečno na-

ključje je hotelo, da ni prišel v roke Nemcem, temveč dobremu bolničarju Gregorju Rupniku-Groggi, pri katerem se je zdravil dalj časa v bolnici (zemljanki-bunkerju), ki je bila v gozdu ob Dobenski grapi nad Sredjo vasjo v Poljanski dolini.

Po vrnitvi iz bolnice je takoj prevzel vod čete. V januarju 1943 se zadržuje (s politkomisarjem čete in borci) v okolici Žabje vasi in v hribih na desni strani reke Sore. Februarja 1943 je z vodom Poljanske čete krenil v Žirovski vrh. Izvajal je vojaške akcije in v enoto sprejemal nove prostovoljce iz območja Žirov. S tem se je vod številčno krepil in enota je prerasla v drugi polovici marca 1943 v novo ustanovljeno Žirovsko četo 3. bataljona Gorenjskega odreda. Na tem položaju je ostal do 12. junija 1943, ko je bil imenovan za obveščevalca VOS v rajonu Poljane. Junija 1944 je bil imenovan za komandirja narodne zaščite v istem rajonu in pozneje za komandirja zaščitne čete komande mesta Škofja Loka, kjer ga je zatekla osvoboditev.

Po vojni je ostal v JLA. Upokojen je bil kot kapetan prvega razreda. Pokoj je preživel v Celju ter tu leta 1972 umrl. Dobil je več vojaških odlikovanj. Bil je nosilec spominskega znaka 1941.

V enoti je bil Muki vzoren poveljnik, redkobe-seden, a kljub temu zelo duhovit. V času, ko se je zdravil v Grogovi bolnici, je s svojo vedrostjo zabaval bolnike. Dresiral je namišljeno bolho, imenoval jo je Muki. Bolnikom je prikazoval, kako mu bolha skače z ramena na dlan roke. Ko je nastavil dlan, je pozval bolho s klicom: "Hopa, Muki". Ker je to pogosto ponavljal, so ga odslej borci imenovali s psevdonimom Muki, ki ga je spremljal vse do njegove pre-zgodnje smrti.

Podatke sem povzel iz njegovih biografij, ki mi jih je dala na ogled njegova žena Angelca Kalan, ki stanuje v Celju na Malgajevi ulici 6; po Zborniku NOV VI/5, leto 1960, dokument št. 95, na strani 247, in iz pripovedovanj njegovih soborcev.

Prvi politkomisar Žirovske čete:

Branislav Žigon-Sokol, je bil rojen 6. junija 1915 v Sežani v delavski družini.

Mladost je preživel v Borovnici, kjer je končal osnovno šolo, meščansko šolo pa v Ljubljani. Po končani šoli je odšel v vojsko - mornarico, kjer je imel čin podoficirja. Vojsko je zapustil, ker se ni dobro počutil. Vrnil se je v Ljubljano in se zaposlil kot gradbeni delavec.

Že leta 1941 se je v Ljubljani povezal z OF in organizirano deloval v ilegalnem gibanju. Maja 1942 je odšel v partizane v Polhograjske Dolomite in od tu dalje s skupino 33 borcev na Gorenjsko. V drugi polovici maja 1942 je bil s skupino Ljubljancev dodeljen v Poljansko četo 2. bataljona 1. grupe odredov. V četi je bil kmalu imenovan za politdelegata in v drugi polovici oktobra 1942 za politkomisarja Poljanske čete. Ta položaj je obdržal do ustanovitve Žirovske čete. Ob ustanovitvi je bil imenovan za prvega politkomisarja Žirovske čete. Na tem položaju je ostal do maja 1943, ko je bil imenovan za politkomisarja Škofjeloškega bataljona v Gorenjskem odredu. 12. julija 1943 se je z 55 borci tega bataljona vključil v Gorenjsko brigado, ki je bila pozneje preimenovana v Prešernovo. V brigadi je bil imenovan za pomočnika politkomisarja 2. bataljona brigade. Z brigado je odšel na Dolenjsko, sodeloval v bojih in razoroževanju Italijanov ob razpadu Italije. V bitki na Turjaku septembra 1943 je bil lažje ranjen v roko. Po okrevanju je bil radiotelegrafist. Dodeljen je bil v štab 14. divizije in pozimi 1943/1944 krenil z njo na Štajersko.

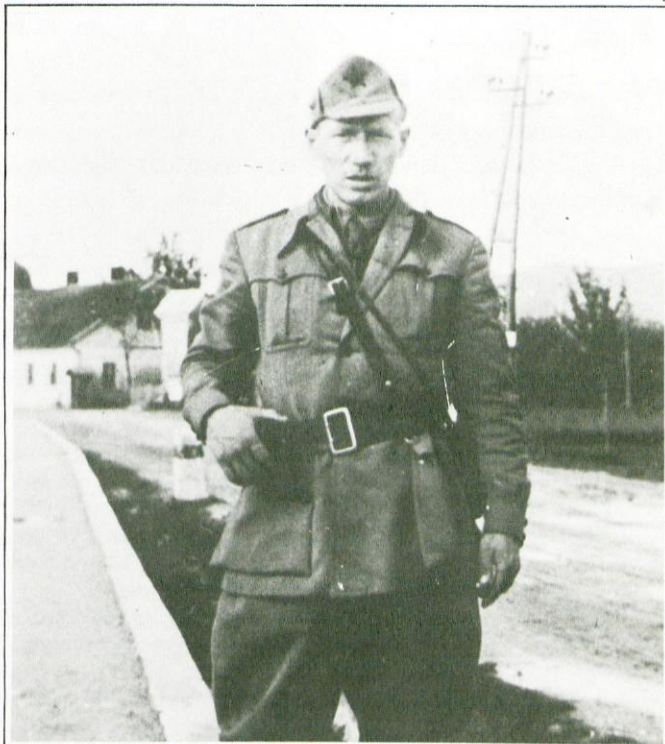
Po vojni je ostal v JLA, se izobraževal ter dosegel čin višjega oficirja. Danes živi v Ljubljani, je upokojeni polkovnik JLA. Biografske podatke sem povzel iz razgovora, ki sem ga imel s tovarišem Žigonom 12. junija 1978.

Te podatke sem zbral zato, ker menim, da sta Adolf Kalan - Muki in Branislav Žigon - Sokol veliko prispevala v boju z okupatorjem in k zgodovini narodnoosvobodilne vojne na območju Žirov.

1

2

3

1 Adolf Kalan - Muki, prvi komandir Žirovske čete, fotografiran leta 1945.

2 Branislav Žigon - Sokol, prvi politkomisar Žirovske čete, fotografiran jeseni 1943 na Dolenjskem.

3 Del Žirovske čete, fotografiran 24. aprila 1943 na gozdni parceli "v Kamnju", v Zabrežniku na Žirovskem vrhu.

Fotografija je nastala na ravnici, ca. 100 metrov nad studencem, ki izvira na tej parceli. V četi je bilo tedaj okrog 50 borcev. Fotografiral je fotoamater Janko Jurca, Pivkov iz Kladja. (Politkomisar Branislav Žigon - Sokol je v drugi vrsti tretji z leve, komandir Adolf Kalan - Muki pa četrti.)

RK.KPS. št 5.

Na položaju dne 1/III. 1944.

Okrožni tehniki Šk.Loka

tov. Miroslav.

Radi bi nekaj opisali in objasnili Vam o početju in govorjenju belogardistov iz Rovt, kako je bilo z ponesrečenimi padalci, o govoru ki je bil v Rovtah in o drugih grozodejstvih.

1. Dne 24/II je bila zračna ofenziva na tuk. teritoriju. V okolici Logatca se je ponesrečil ameriški bombnik in strmoglavil na tla, iz njega se je spustila petorica z padali, 5 pa je bilo ponesrečenih in so bili mrtvi. Rovtarski belogardisti so šli takoj na raziskovanje, prva puščena pomoč je bila ropanje mrličev od katerih so imeli nekateri zlate zobe in zlate prstane. Seveda beli fantje se bore za svobodo in vero, izgleda pa da se še bolj za zlato, ker so umrlim padalcem sekali prste in zbijali zobe iz ust, samo da so prišli do zatega nakitja. En padalec pa je padel v bližini nekega mostu na Juž. železnici med Logatcem in Borovnico, ta je obvisel na nekem drevesu, kmalu ga je dobil en belogardist, padalec ga je zagledal in vprašal v nemškem jeziku kdo je, on se odzove "domobranec", ker pa padalec ni razumel kaj bi bilo to, ga je vprašal dali je četnik in on se še ponovno odzove da je domobranec. Kljub temu ni mogel ameriški avijatičar priti do zaključka in je pokimal z glavo v znak da ne ve kaj je to. Iz tega je bilo razvidno, da za to oboroženo silo svet le malo ve in so znani po bližnjih krajih le radi svojih nemoralnih početij napram svojemu narodu.
2. V soboto dne 26/II so prišli belogardisti iz Št. Jošta zopet v Žir. vrh in so ponovno pretepali fanta od katerega sem prejšnji teden poročal. Ta fant je božjasten in jako slaboten star okrog 17 let. Zadnjič so hoteli, da bi jim kaj povedal o partizanih, fant se jih je zbal in ga je napadla božjast, seveda z tem je bilo zasliševanje fanta prekrižano. Nezvestnega so takrat vlekli v vodno korito češ, da se bo osvestil, ali vse ni nič pomagalo, so ga pa vlekli na štalo in v mrazu pustili vsega mokrega usodi na razpolago. Sedaj 26/II so prišli ponovno in so ga začeli mrcvariti na vse načine, obetali so mu da ga bodo ustrelili in jim je dejal da se raje ee sam kakor da ga bi oni. Tu se ljudstvo kar zgraža češ bolni božjastni ljudje in nimajo miru.
3. V nedeljo 27/II je prišlo iz Ljubljane v Rovte nekaj govornikov, med njimi zastopnik SS., zastopnik Rupnika in nek drugi govornik, kateri so zopet podkovali v duhu naše sosedne bele Rovtarje. Za sprejem teh govornikov so bile po vasi razobešene zastave v vseh hišah, seveda na ukaz. Frispeli so v notranjost njihovega varnostnega pasu in tam nastopili. Pozdrav je bil "Živeli Domobranci" odziv pa, "Bog daj" Sicer vsebine v vsem ne vemo, vendar pa na kratko sporočamo kar nam je znano. Potrdiliso najhuje z največjo odločnostjo to: "Mi se borimo za nas kmetem, mi bomo zmagali in gospodarili! Nikdar pa ne Angleži in Amerikanci! Mi se bomo borili do zadnjega in uničili vse do poslednjega komunista. Ker vseh podrobnosti ne vemo zaključujem te zadeve.

Smrt fašizmu----Svoboda narodu!

Sekretar: Marko.

IZBRANI DOKUMENTI O NARODNOOSVOBO- DILNEM BOJU IN NASTAJANJU LJUDSKE OBLASTI NA ŽIROV- SKEM LETA 1944 (JANUAR - MAJ)

Zbral in izbral
Miha Naglič

Dokument št. 11

NA POLOŽAJU, 5.1.44.

RK KPS ŽIRI

Izredno poročilo

OK KPS

Škofja Loka

Včera, dne 4.1.44. je bila izvedena zopet vojaška akcija Nemcev s pomočjo Belogardistov iz Rovt in St. Jošta ob 11. uri dopoldan, na Žiri, očitno z namenom, da obkoli brigado Vojka Premrla, ki je imela obkoljene postojanke belogardistov v Rovtah in Sv. Treh kraljih. Štab Vojkove brigade je bil v Žireh v novem župnišču; žrtev med našimi je bilo 10, in to 8 v Žireh in 2 v Žirovskem vrhu. Radi tega sporočam sledeče: do žrtev sploh ne bi prišlo, če bi imela brigada postavljene stalne zasede in patrole v smeri proti Idriji, odkoder je bil napaden štab Vojkove brigade in so prišle nemške močne patrole, bilo jih je ca. 120. Že na ca. 150 m do štaba brigade, ne da bi jih opazili in začeli kositi iz strojnic, da so se iz štaba komaj še umaknili, toda na begu so jih 8 pokosile nemške strojnice. V Žirovskem vrhu sta padla 2 tov. pri kopanju, ker so baje mislili, da so naši in ni bilo straže.

Brigada, kakor tudi štab divizije Triglavske, so bili že en dan prej obveščeni po naši obveščevalni službi, da se je opazilo premikanje Nemcev in belogardistov.

Prosim, da se razčisti, zakaj se ni komanda brigade pobrigala in postavila redne patrole in zasede proti kraju, kjer se je opazilo premikanje Nemcev in ki je najbolj važna strateška točka, tako da so prišli v Žiri do štaba popolnoma neopazno.

Na vprašanje, zakaj se niso postavile straže,

mi je odgovoril namestnik komisarja, da je imel nalog za pošiljanje patrol in zased 3. bataljona, kar pa isti ni izvršil. S tem postopkom brigade, in glede na žrtve med partizani, je bilo med prebivalstvom silno razburjenje, ker so ljudje sami videli, da ko bi bilo od strani brigade malo več pozornosti, ne bi bilo žrtev, in tudi morala med prebivalstvom ne bi tako padla, kakor je. Prosim, da se stvar razčisti na merodajnem mestu.

Smrt Fašizmu!

Svoboda narodu!

RK KPS Žiri

Sekretar:

Milan Novljan

(Izvirnik hrani arhiv Inštituta za zgodovino delavskega gibanja (IZDG) v Ljubljani, fascikel 681/III. Prva objava).

Dokument št. 12

POROČILO PROPAGANDNEGA ODSEKA VOJKOVE BRIGADE
Z DNE 7. JANUARJA 1944 PROPAGANDNEMU ODSEKU
XXXI. DIVIZIJE NOV IN PO JUGOSLAVIJE O BOJIH
PRI SV. TREH KRALJIH IN GOROPEKAH¹

ŠTAB XVI. SNOB

"JANKA PREMRLA VOJKA"

Položaj, 7. januarja 1944

Propagandni odsek

Št. 2

PROPAGANDNEMU ODSEKU

XXXI. DIVIZIJE

Vojno poročilo za dne 4., 5. in 6. januarja 1944
...

Dne 4. t. m. je bil napaden od belogardistov 2. bat. naše brigade in se dobro izkazal. Zavzel je najugodnejše položaje in takoj napadel belogardistične izdajalce. Bilo jih je okoli 60. Po enournem ognju so se morali umakniti. Nato pa so začeli streljati na nas s topom in minometom iz Sv. Treh kraljev. Imeli so 4 do 5 ranjenih. Do noči je bil cel bataljon na položajih, hranil je vhod od Sv. Treh kraljev in iz Račeve. Imel je tudi vso noč zasedbo pri Sv. Treh kraljih. Izgubili so tovariša Borisa Pogoma,³ ki je odšel s patroljo proti Žirem (skupaj z dvema tovarišema). - Sreče ni imel; Švabi so ga ranili in ga nato tako ranjenega barbarsko ustrelili.

Dne 5.1.44 ob 9.00 uri sta 2. in 4. bataljon napadla okrog 500 belogardistov. Položaj proti Sv. Trem kraljem je držal 4. bataljon in ena naša četa. Med 12. in 13. uro pa so zaradi slabega nadzorstva belogardisti vdrli v položaje 4. bataljona, ki se je moral umakniti proti Goropekam. Prvi vod 2. čete, ki je stražil desno krilo, se ni umaknil, pač pa odprl nanje hud ogenj iz težke in lahke "Brede". Ogenj iz naših strojnic jih je ustavil, nakar je še 4. bataljon iz Goropek začel streljati nanje. Ogenj je trajal na obeh straneh do 16.00 ure, nakar so se izdajalci umaknili nazaj proti Sv. Trem kraljem. V tej borbi se je dobro izkazal 1. vod čete z mitraljezcem Maksom Podobnikom. Ostale edinice pa so zasedle položaje proti Račevi, Novi vasi in Žirem. Izgub nismo imeli. Belogardistični izdajalci so od jeze, ker niso mogli s 500 možmi prodreti v naše položaje, oropali v bližnjih vaseh, kar jim je prišlo pod roko in uničili, kar ni bilo zanje.

Dne 4.1.44 ob 9.00 uri je bila na cesti Žirovski vrh-Lučine napadena patrulja 1. bataljona. Ob pol 9.00 uri smo med ogledovanjem terena, kjer naj bi si izkopali položaje, zagledali na desnem hribu kolono belogardistov in Nemcev. Polovico jih je šlo peš, drugi so bili na smučeh. Nismo mogli ugotoviti, koliko jih je in v katero smer se pomikajo. Ko smo jih že imeli za hrbtom, smo naleteli na moža v italijanski uniformi s šlemom in z rdečo ruto okoli vratu. Vsi smo začudeno gledali, saj je bila razdalja že prav kratka. Med tem pa je eden od naših tovarišev ustrelil in ga zadel.

Nato smo se hitro umaknili za nekaj metrov in zasedli z bataljonom položaje. Sovražnik je imel zasede na drugi strani žice ter nas je med tem časom tudi sam opazil. Zavpili so: "Živio, boljševiki, roke v vis!" in takoj užgali po nas. Na to izzivanje smo odgovorili z močnim mitraljeskim ognjem, nakar se je sovražnik panično razbežal.

Dne 5.1.44 je 1. bat. vso noč pošiljal patrulje na vse strani. Zjutraj ob 8.00 uri je odšla močna patrulja na Žirovski vrh z namenom, da prekontrolira teren. Okoli 11.00 ure je opazila sovražnikovo kolono, ki se je pomikala proti Goropekam. Takoj zatem se je udarila z našim 2. in 4. bataljonom. Tudi naš bataljon je postavil zasede in čakal na sovražnika. Okoli 15.00 ure smo opazili, da se sovražnik pomika proti Sv. Trem kraljem. Okoli 22.00 ure smo imeli pogreb tovarišev, ki so padli v borbi.

Dne 6.1.44 ob 7.00 uri smo prispeli v novo nastanišče v Novi Oselici. Postavili smo takoj

straže in poslali patrulje. Sovražnikovih premikov niso opazile.

Ob 19.00 uri zvečer smo priredili v Sovodnjem miting, ki je dobro uspel. Udeležilo se ga je razmeroma zadovoljivo število prebivalstva. Morala civilnega prebivalstva ni bila na zadovoljivi višini.

Dne 6.1.44 se je 3. bataljon premaknil iz Brezovice na položaj pri posestniku Slabetu. Premik je bil izvršen v popolnem redu.

Morala tovarišev v brigadi je v splošnem dobra in se stalno izboljšuje.

Smrt fašizmu-svobodo narodu!

Vodja odseka
Jaroš⁴

V.d.vojnega poročevalca:
Jože Šraj-Jože

Opombe

- 1 Izvirnik je v arhivu IZDG v Ljubljani
- 2 Izpuščamo zaradi nepomembnosti
- 3 Napačno. Biti mora: Pagona
- 4 Jaroslav Cihak.

(Vzeto iz: Zbornik dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni jugoslovanskih narodov, VI.del, 10.knjiga, str.73-74).

Dokument št. 13

ODREDBA ŠTABA XXXI.DIVIZIJE NOV IN PO JUGOSLAVIJE Z DNE 12.JANUARJA 1944 ŠTABU PREŠERNOVE BRIGADE ZA OBRAMBO KRAJA ŽIRI¹

ŠTAB
XXXI.DIVIZIJE IX.KORPUSA
NOV IN POJ
Na položaju, dne 12.1.1944
Štev.307

ŠTABU VII.UB "FRANCETA PREŠERNA"

Najbližje sovražne postojanke so: Gorenja vas - 240 Nemcev, Lučine - 150 Nemcev, Sv.Trije kralji - 250 "be-ga", Rovte 250-300 "be-ga", Idrija - 750 Nemcev in Mongolov, Sp.Idrija - 65 Nemcev.

Da bi se prepreči sovražniku eventuelen vdor v Žiri,

odrejšamo:

I.-VII.SNOUB "Franceta Prešerna" se v noči od 12.-13.t.m. z dvema bataljonom (s prvim in četrtrim) premakne z dosedanjih položajev na sektor Žirovski vrh-Vrsnik in sicer:

a) en bataljon se nastani na Žirovskem vrhu z

nalogo, da kontrolira in prepreči sovražniku vdor v Žiri. Ta bataljon naj s pošiljanjem bojnih patrolj tik do sovražnih postojank Gorenja vas, Lučine in Sv.Trije kralji kontrolira vsak izpad sovražnika proti Žirem;² b) en bataljon se nastani v Zgornjem Vrsniku z nalogo kontroliranja in preprečevanja sovražnikovega prodiranja iz Idrije.

Bataljoni morajo biti stalno v medsebojni zvezi.

Štab brigade naj izda štabom bataljonov podrobne odredbe za zavarovanje novih položajev. Paziti je treba na premikanje civilnega prebivalstva, da ne bi prišlo do kakega izdajstva.

V primeru sovražnikovega prodiranja se je treba izmikati frontalni borbi ter z manevriranjem in uporabljanjem partizanske taktike napadati in uničevati sovražnika.

Štab brigade mora ostati pri enem izmed bataljonov, z drugim bataljonom in z našim štabom pa vzdrževati redno zvezo.

II.-Vaš 2.bataljon, ki ste ga poslali na akcijo, naj izvede zaupano mu nalogo, izdajte pa hkrati nalogo, naj vrši demonstrativne napade na sovražne postojanke na sektorju, na katerem se zadržuje.³

3. bataljon pa ostane do nadaljnjega pri našem štabu.⁴

Premik vašega 1. in 4.bataljona izvedite tako, da bosta oba v zgodnjih jutranjih urah na novo odrejenih položajih.

Pred premikom bataljonov je treba poslati naprej izvidniške patrolje, da ugotove, kakšno je stanje na novem sektorju.

Premik je treba izvršiti čim bolj konspirativno! Predvsem je treba razviti dobro obveščevalno službo, tako da bodo vaš štab in štabi bataljonov o vseh premikih in namerah sovražnika na novem sektorju pravočasno obveščeni.

Posebno pažnjo posvetite zavarovanju edinic v krajih, kjer bodo nastanjene, da ne bi prišlo do kakega presenečenja.

Brž ko prispejo edince na nove položaje, je treba takoj izkopati dobro pokrite bunkerje, ki bodo zavarovali borce tudi pred minami.

Smrt fašizmu - svoboda narodu!

Politkomisar:

Komandant:

Keržič Ciril-Metod

maj. Stane Potočar⁵
odsoten

gade istega dne izdal štabu I.in IV.bataljona naslednjo odredbo:

"Tako po prejemu te naredbe sestavite naslednje patrolje: I.bataljon: 20 mož s kompletno oborožitvijo (dva puškomitraljeza), s četnim komandirjem in komisarjem ter z namestnikom komandanta bataljona; IV.bataljon: isto tako 20 mož z dvema puškomitraljezoma, s četnim komandnim sestavom in namestnikom komandanta bataljona.

Tako sestavljeni bojni patrolji potrebujemo za posebne naloge: oba namestnika komandanta bataljona bosta dobila vse zadevne direktive od štaba brigade.

Vsi navedeni tovariši naj vzamejo vso opremo s seboj.

Patrolja IV.bataljona naj gre po prejemu te naredbetakoj na pot in se ustavi pri I.bataljonu. I.bataljon pa naj med tem še pripravi tudi svojo bojno patroljo, in ko bo moštvo nared, naj se javita pri štabu brigade oba namestnika komandantov bataljona.

Tako po prejemu naredbe naj se javi pri štabu brigade tudi komandant 1.bataljona tov.Janez (Janez Malovrh - op.ured.).

Naredbo smatrajte za zelo nujno in izvedite takoj vse potrebno."(Izvirnik je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.)

³ Glej dok.št.34,op.2.

⁴ Štab Prešernove brigade je 13.januarja 1944 poslal štabu III.bataljona naslednjo odredbo: "Po nalogu štaba divizije ostanite še nadalje na svojem mestu. Zvezo z nami vzdržujte s kurirji.

Ta ukaz je izdan v zvezi z odrejeno spremembo položajev naših enot."

(Izvirnik je v arhivu IZDG v Ljubljani.)

⁵ Glavni štab NOV in PO Slovenije je konec leta 1943 imenoval novi štab XXXI.divizije. Za komandanta je določil Staneta Potočarja, za namestnika komandanta Dušana Švaro, za politkomisarja Cirila Keržiča in za namestnika politkomisarja Branka Karapandžo. (Sporočilo štaba IX.korpusa z dne 5. januarja 1944 v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.)

(Zbornik VI/10,str.121-23)

Opombe

¹ Izvirnik je v arhivu IZDG v Ljubljani.

² Na osnovi te odredbe je štab Prešernove bri-

Dokument št. 14

POROČILO PROPAGANDNEGA ODSEKA IX. KORPUSA Z DNE 13. JANUARJA 1944 INFORMATIVNEMU ODSEKU GLAVNEGA ŠTABA NOV IN PO SLOVENIJE O AKCIJAH OD 1. DO 13. JANUARJA 1944¹

ŠTAB
IX. KORPUSA NOV IN POJ
PROPAGANDNI ODSEK

Položaj, 13.1.1944

GL. ŠTABU NOV IN POS, INFORMACIJSKI ODSEK

Vojno poročilo IX. korpusa NOV in POJ z dne 13.1.1944

V prvi tretjini januarja so naše edinice napadle sovražnikova komunikacijska sredstva, zavzele in razorožile več sovražnikovih postojank in odbile večji sovražnikov napad na Žiri.

Edinice Južnoprimorskega odreda neprestano rušijo električne in telefonske vode med Trstom-Ljubljano in Trstom-Gorico; uničile so med drugim 14 stolpov daljnovoda visoke napetosti. Iste edinice so dne 8.1.1944 porušile oba tira med Opčinami in Sežano.

Oddelek Gorenjskega odreda je na cesti Radovljica-Kamna gorica zažgal poštni avto in zaplenil vso pošto.

Razne edinice IX. korpusa so izvršile iznenadne napade na sovražne postojanke Ajdovščino, Košano na Krasu ter Poljane, Kamno gorico in belogardistično postojanko pri Sv. Treh kraljih na Gorenjskem.

Oddelek 19. SNOB "S. Kosovela" je v naskoku zavzel sovražno postojansko na železnici med Ležečami in Divačo. Naši borci so ujeli 7 sovražnikov in zaplenili lahko stojnico, 12 pušk in drugo. Zaseda 3. bataljona te brigade je 30. XII. 1943 zavrnila nemško kolono, ki je nameravala v Col.

16. SNOB "J. P. Vojka" je 4. in 5.1.1944 vodila težke boje z nadmočnim sovražnikom, ki si je prizadeval zavzeti Žiri. Z junaško vztrajnostjo so naši borci ob neznatnih lastnih izgubah zavrnil nad 1000 mož močnega sovražnika, da je opustil svojo namero in se umaknil. V teh bojih so imeli Nemci nad 40 mrtvih. Sipala sta oženja na sovražnika in se pri tem posebno odlikovala operativni oficir brigade major Milan Hojan in kurir Janez.

Partizanske straže so porušile in zažgale most med Podmelcem in Humom, ki ga je sovražnik nedavno popravil.

Edinice XXXII. divizije so v noči med 11. in 12.1.1944 izvršile smel napad na glavno komunikacijsko žilo med Gorico in Sv. Lucijo. Med nočnimi borbami so naši borci pognali v zrak 4 močove in razrušili 500 m telefonskega voda ter 6 stolpov daljnovoda visoke napetosti. Tako so povzročili zastoj v vsej industriji v dolini Soče med Gorico in Sv. Lucijo. Zavzeli so sovražno postojanko pri Avčah, ujeli 10 sovražnikov in zaplenili: 1 težki minomet, 2 mitraljeza "Šarca", 2 brzostrelki, 12 zabojev municije, 10 pušk tipa "Mauser" in znatno množino druge opreme. Po nepopolnih podatkih je imel sovražnik okrog 50 mrtvih. V teh bojih se je odlikoval 5. četa 3. bataljona 18. SNOB "Soške". Dne 12.1.1944 je naša četa z naskokom pregnala sovražnikovo kolono, ki se je bližala Tolminskemu Lomu. Izenadeni sovražnik je imel 5 mrtvih. Četa je zaplenila 1 mitraljez "Šarec" in drugo opremo.

Izrekamo pohvalo borcem, komandirjem, politkomisarjem in štabu 19. SNOB "S. Kosovela" za uspešne napadalne podvige, iniciativnost pri mobilizaciji in vzorne odnose do terena. Smrt fašizmu - Svobodo narodu!

Nam. politkomisarja:	Komandant, poročnik:
Branko Babič-Vlado	Vlado Ambrožič-Novljan
Vlado	

Vodja odseka:
ing. Marjan Tepina
Marjan Tepina

Opomba:

Izvirnik je v arhivu IZDG.
(Zbornik VI/10, str. 129-30)

Dokument št. 15

POVELJE ŠTABA PREŠERNOVE BRIGADE Z DNE 13. JANUARJA 1944 ŠTABOMA I. IN IV. BATALJONA ZA POHOD V SMERI LESKOVICA-KOPAČNICA-SOVODENJ-ŽIRI¹

ŠTAB VII. SNOUB
"FRANCETA PREŠERNA"

Na položaju, 13.1.1944
Štev. 65

Predmet: Novi položaji

ŠTABU 1. IN 4. BATALJONA TER POVELJSTVU ŠTABNE PATRULJE

Zaradi divizijskih akcij, ki se vrše v teh dneh², odredimo premik na nove položaje in to:

1. bataljon krene danes ob 17.00 uri na Žirovski vrh in se ustavi pri kmetu SELAKU;
4. bataljon in štabna patrulja kreneta ob istem času v Gorenji Vrsnik.

1. bataljon naj kontrolira teren proti Gorenji vasi, Lučinam, smer proti Sv.Trem kraljem in proti Rovtam.

4. bataljon naj kontrolira smer proti Lučinam, Spodnji Idriji in Idriji sami ter smer proti Sv.Trem kraljem in cesto proti Rovtam.

Bojne patrulje morajo preprečiti vsak eventualen vdor sovražnika v Žiri.

Patrulje, ki so bile poslone sinoči na ogled terena, se bodo priključile posameznim edincem na licu mesta.³

Štabi bataljonov so dolžni preskrbeti si pravočasno potrebne vodnike.

Smer kretanja: Leskovica-Kopačnica-Sovodenj-Žiri. Tu se potem razdelimo, nakar potuje 1.bataljon na Žirovski vrh, 4.bat. in štabna patrulja pa na Gorenji Vrsnik.

1.bataljon je dolžan takoj vzpostaviti zvezo s štabom brigade, štabna patrulja pa mora postaviti v Slugovi dolini⁴ zvezo z 2.bataljonom.⁵

Smrt fašizmu - svobodo narodu!

Politkomisar: V.d.komandanta:

Petelinšek Ludvik (Črt) Jereb Slavko

Črt Jereb

Opomba:

¹ Izvirnik je v arhivu IZDG v Ljubljani.

(Zbornik VI/10, str.140-41).

Dokument št. 16

RK KPS ŽIRI

Na položaju, 28.1.44

IV. sestanek RK-ja Žiri.

Dnevni red:

1. Politična situacija
2. Sklepi prejšnjega sestanka
3. Nove celice
4. Novi člani in kandidatje
5. Delo v OF in razdelitev dela
6. Mobilizacija
7. Mladina
8. Žene
9. Kritika in samokritika
10. Slučajnosti, sklep.

1. Politična situacija: Tov.Jože poda na podla-

gi radio poročil, z dne 27.1.44 politično situacijo o zunanjem in notranjem, političnem in vojaškem položaju.

2. Sklepi prejšnjega sestanka: Izvršili so se vsi drugi sklepi v polni meri, razen zadnjega, t.j. določitev kraja za RK tehniko, ki se ni izvršil radi nepredvidenih zaprek.

3. Nove celice: Organizirana je celica Nova vas, Preosnovana je tudi celica Dobračeva.

4. Novi člani in kandidatje: Za nove člane se sprejmejo: Jakob Bogataj, Ivan Blažič, Majnik Maks, Bevk Anton, Vinko Bačnar, Kavčič Anžon, Žakelj Ana; kandidati: Pivk Miha, Burnik Ferdinand, Tomaž Treven, Podobnik Janez, Rudolf Bačnar, Ivanka Novak, Mrovlje Feliks.

5. Delo v OF in razdelitev dela: Do drugega sestanka RK-ja se mora brezpogojno preosnovati odbor na Trebiji, Dobračevi in Novi vasi, Selo, in Jarčja dolina.

6. Mobilizacija: Mobilizacija se izvaja naprej, je pa zelo otežkočena vsled neprestanih političnih in vojaških dogajanj v rajonu.

7. Mladina: Odbori ZSM in aktivni ZKM vršijo svoje delo v redu in imajo tudi večinoma redne sestanke. Do drugega sestanka RK-ja se mora osnovati in začeti z delom SKOJ v naši ilegalni kurirski stanici "Metod".

8. Žene: Vaški odbor v Žirovskem vrhu je bil že osnovan, se je pa radi zadnjih večkratnih prihodov BG razbil, vendar se mora po možnosti do drugega sestanka RK-ja nazaj osnovati in delati naprej. Na vse odbore smo dali apel za nabiralno akcijo ob obletnici Rdeče armade.

9. Kritika in samokritika: Tov.Jurček kritizira tov.Jožeta, da se med sestankom bavi z drugimi stvarmi, in tov.Markota, da preveč javno govori o partijcih. Tov.Novljan kritizira tov.Jožeta, da je organiziral v Žireh vaški polit. in kulturni večer, ni pa dal podrejenim organizacijam OF nobenih direktivov glede programa, niti določil točnega kraja in časa.

Ko smo prišli v Žiri, nismo vedeli, kje bo in kdaj, in da bo namesto ob 6. uri šele ob 8.uri zvečer, in niso bili ljudje sploh obveščeni o tem.

Tov.Jože pa kritizira vse člane razen tov.Majde, da niso hoteli sodelovati in vprašati, kako se bo miting vršil. Tov.Novljan odgovarja tov.Jožetu, da mu je povedal za miting šele prejšnji večer; zakaj je potem tov. Jože prišel na določen kraj šele čez 2 uri, čeravno se potem ni vršil, ker ni bilo ljudi. Tov. Majda kritizira vse tovariše, da včasih pri sestankih vse drugo govorijo, kar ne spada v sestanek.

10. Slučajnosti: RO OF mora izdati na GK okrožni-

co glede pravilne razdelitve važnih življenskih potrebščin, ki se še nahajajo v tukajšnjih trgovinah. Sklene se, da se bo organiziralo čimveč polit.kult.večerov.
Delu čast in oblast!

Sekretar:

Milan Novljan

(IZDG, f.681/III)

Dokument št. 17

RK KPS ŽIRI

Na položaju, 31.1.44.

Politično poročilo

Na položaju, 31.1.44.

Okrožni komite KPS Škofja Loka

Politično in moralno stanje v rajonu v preteklem tednu je bilo sledeče: V preteklem tednu so napravili Nemci in Belogardisti več vznemirjevalnih akcij v okolici Žirov, kjer so odvedli nekaj starejših moških in pobrali tudi nekaj živine in hrane. Pri prebivalstvu se je opazilo zmerom ob takih prilikah, da so belogardistični elementi zelo delavni, kadar začutijo v bližini Nemce in Belogardiste; kar je naših ljudi, jih imajo tačas stalno pod kontrolo in zasledujejo vsak njihov korak. Napravili smo sedaj po vaseh več politično kulturnih večerov, na katerih obravnavamo v prvi vrsti pomen današnje borbe, politični in gospodarski razvoj v Sovjetski zvezi, rešitev našega narodnega vprašanja, in kako se bo uredil naš socijalni položaj po vojni. V nekaterih naših vaseh se ljudje kljub vsemu terorju in večnim grožnjam od strani Bele garde ne premaknejo od svojega dela, in ga tudi v času, ko so pristoni, pridno vršijo, neglede na nevarnost. Sredina se pa še vedno boji njihovega terorja in groženj, in smo ravno takim ljudem posvetili največ pažnje, jim dokazujemo pomen današnje borbe in smo tudi že imeli pri takih precej uspeha. Je pa tukaj ena stvar, katera daje ljudem strah, t.j. večno vežbanje bele garde, tako da imajo samo ob nedeljah prosto.

Sedanje stanje bele garde v okolici rajona je sledeče: v Rovtah je moštva ca. 380, imajo 18 bunkerjev, v 12-ih bunkerjih imajo po en težek in en lahek mitraljez, vseh mitraljezov imajo okoli 60, poleg tega imajo še dva topova kal.75 mm in en protitakovski top. V Št.Joštu ca. 150 mož, 2 težka bunkerja, poleg tega še v hišah; so izmed vseh postojank najbolj oboroženi, imajo okoli 50 mitraljezov in 6 bacačev.

Pri Sv.Treh kraljih ca.120 mož, 3 bunkerji, 2 težka bacača, 6 težkih mitraljezov in 12 lahkih.

Nemcev je v Idriji od 600 do 1000 po številu, ki pa se stalno menjava.

Smrt fašizmu!

Svoboda narodu!

RK KPS Žiri

Sekretar:

Milan Novljan

(IZDG, f.681/III)

Dokument št. 18

RK KPS ŽIRI

Na položaju, 4.II.44.

MESEČNO POROČILO NA OKROŽNICO ŠTEV.36/44

Rajonski komitet se je sestel v januarju 5 krat, zadnjič se je sestel 2.II.44.

Dnevni red:

I. Politična situacija

II. Sklepi prejšnjega sestanka

III. Novi člani in kandidatje

IV. Nove celice

V. Delo v OF, razdelitev dela in nove direktive

VI. Mobilizacija

VII. Mladina

VIII. Žene

IX. Kritika in samokritika

X. Slučajnosti

XI. Sklep

Zapisnik se vodi strogo konspirativno in je bil redno pošiljan na OK. Naloge članov RK-ja: tovarišica Bogataj Ančka (Vislava), odgovorna članica za SPŽZ; tov.Košir Jože (Boštjan), odgovorni član za OF-odbore in nje organizacijo; tov.Mrovlje Jože (Jurček), odgovoren član za ZKM ZSM, SKOJ, nadzirati njih delo, za zvezo med SKOJ-em na terenu in SKOJ-em v vojski, prisotvovati njihovim sestankom; tov.Oblak Maks (Marko), odgovoren član za kadre, mora kontrolirati delo celic in članov; tov.Gantar Janez za nadzor OF odborov v Oselici, Sovodnju, Fužini in okolici; tov.Milan Loštrk (Novljan), odgovorni član za partijo na terenu, nje organizacijo, dajati mora potrebne direktive, kontrolirati delo celic in članov, skrbi za zvezo med partijo na terenu in partijo v vojski. Za nadzor nad pravilnim kroženjem literature so odgovorni vsi člani.

Člani izvajajo dobljene naloge še kar dobro in se držijo dobljenih direktiv; sklepi sestanka so se izvršili v večini vsi točno, le dva se nista vsled nastalih nepredvidenih terenskih neprilik.

II. V mesecu januarju smo prejeli sledeče okrožnice od OK-ja: števil. 36/44 od 27.1.44, števil. 41/44 od 28.1.44 in števil. 42/44 od 28.1.44; od PK-ja pa okrožnico od 8.1.44 in okrožnico števil. 49/44 od 22.1.44. Vse dobljene okrožnice in dopise smo natančno preštudirali na sestankih PK-ja, določili njih taktično izvedbo ter dali vsem političnim delavcem in odborom potrebna navodila, da se izvršijo.

III. Ilegalnega kadra imamo 6 tovarišev, njihove funkcije so: Tov. Milan Loštrk (Novljan), sekretar RK-ja in član RO OF; Mrovlje Jože (Jurček), član RK-ja in sekretar RK ZKM; Jože Košir (Boštjan), član RK-ja in sekretar RO OF; Oblak Maks (Marko), član RK-ja (kadrovski); Kavčič Viljem, sekretar terenske celice, intendant terenski, obenem vrši tudi stražo pri RK-ju; Vinko Bačnar, rajonski propagandist in Oblak Jernej, vrši službo rajonskega kurirja RK-ja in stražarsko službo. Za svoje delo so v prvi vrsti odgovorni RK-ju, odnosno OK-ju. Pooblastilo za njih kontrolo je imel preje tov. Žirovnik kot član OK-ja, sedaj pa član OK-ja za Poljansko dolino.

IV. Partijskih celic imamo 10 - Birojevki nič - Partijcev je po spolu 11 žensk in 37 moških, v števil. 5. tov. v varnostni grupi in 5 tov. v rajonskem poverjeništvu VOSA; v celicah so vsi povezani in vršijo v večini redne tedenske sestanke, zapisnikov ne spošiljajo vsi, v večini vršijo vsi organizacijske in študijske sestanke, kjer predelavajo v prvi vrsti VKP(b), temelje Leninizma, Tri razdobja v razvoju delavskega gibanja; za nadzor za kroženje literature je določen poseben član, poleg tega pa vsi skrbijo, da literatura pravilno kroži. Vodi jo stalno kontrolo nad Belo gardo in nad vsemi dogajanji na njihovih področjih.

V. Kurirsko karavlo imamo eno, v kateri obstoja SKOJ, ker so samo mladinci, t.j. naša ilegalna kurirska stanica "Metod", odgovorni član za SKOJ v nji je tov. Mrovlje Jože (Jurček), član RK-ja. Odgovarjajoči član za partijo v VOS-u je tov. Milan Loštrk (Novljan), sekretar RK-ja. Partija na terenu in partija v vojski sta povezani in se tudi prisostvuje sestankom partijskih birojev po odgovornem članu tov. Novljanu, članu RK-aja; kontrolo nad tem vodi sedaj RK oziroma pride kontrolirat član RK-ja.

VI. Celic je legalnih 7, partijcev je legalcev po spolu 11 žensk in 20 moških, imajo potrebne direktive, vršijo povečini redne sestanke, priredili smo tudi poučne sestanke. Obiskujejo jih člani RK-ja, posebno pa odgovorni tovariši za partijo na terenu. V večini so vsi discipli-

nirani, oportunistično stališče zastopajo večsledeči tov.: Poljanšek Valentin, Dolenc Milan in Bevk Anton. Članarina ne plačujejo vsi člani redno kljub večkratnim opominom. Aktivov ZKM je 14, članov 73.

VII. RK ZKM obstoja in deluje v redu. RO OF obstoja, ima 7 članov in 11 članic, vaških terenskih odborov je 13, NOO nič, RO-SPŽZ obstoja in deluje, ima 6 članic, posameznih odborov je 12.

RO ZSM obstoja, ima 5 članov-ic, odborov je 8, članov-ic je 55. RGFK obstoja, ima 6 članov in deluje. SNP ima v vsakem odboru OF po enega člana, ki odgovarja za SNP. Narod simpatizira z OF ca. 60%, ca. 20% je še zmerom sredine in ca. 20% je izrazitih belogardistov; sredina ni pod vplivom Bele garde.

Propaganda vršijo na način, da pravijo ljudem, da se bodo pred koncem vojne združili Rusi in Nemci in da je danes vseeno, kje si, in podobno. Ljudstvo jih v večini sovraži, po drugi strani jih pa pomiljujejo radi njihove zaslepljenosti in zmot, v katerih živijo, in pravijo, da danes že vsak otrok ve, kdo bo zmagal. Plavo-gardistične družine so v našem rajonu posebno izrazite...^X

in še nekaj ostalih, ki so manj pomembne.

VIII. Odbori vseh organizacij so v večini aktivni in se še redno sestajajo, sklepajo v prvi vrsti ukrepe za pobijanje bele garde, gospodarske ukrepe in organizacijo, v preteklem mesecu so imeli 53 sestankov. Za našo NOV je bilo nabrano mnogo parov nogavic, zimskega perila, čevljev, več tisoč cigaret, pisarniškega materiala, denarja smo jim izdali samo 150 RM. Sabotažnih akcij nič. Mitingov smo priredili 5 in dva poučna gospodarska večera o razvoju kmečkega vprašanja v SSSR. Mobilizirali smo 73 tovarišev od katerih jih je pobegnilo dosedaj 11, pobegnili so iz strahu in svoje narodne nezavednosti, nekaj se jih nahaja v Kranju na delu, 3 so pri beli gardi v Kovtah, za ostale še ne vemo kje se nahajajo.

IX. Odbori OF dobivajo vse okrožnice od predpostavljenih forumov. Dobljene direktive so se po večini spravile v prakso, vsa navodila se zato niso točno in dokončno izvedla, ker je bilo nekaj terenskih delavcev odpeljanih radi izdajstva po beli gardi in Nemcih. Odgovorni član RK-ja je tov. Košir Jože (Boštjan).

X. Za agit. in prop. je odgovoren tov. Novljan, član RK-ja, vršilec nje je pa tov. Vinko Bačnar; literaturo dobivamo, Poročevalca sedaj 100 komadov, ostale literature pa od 20 do 30 komadov, to literaturo čita okoli 70%.

Morala med prebivalstvom se stalno menjava, te-

mu je krivo tudi nekoliko to, da kadar pride naša vojska, se premalo osigurajo in so potem nepotrebne žrtve med njimi, kar na prebivalstvo zelo slabo vpliva; v drugi vrsti pa stalno prihajanje Belogardistov in Nemcev, ki pridejo čisto nepričakovano in vselej iz druge smeri; v tretji vrsti pa tudi pomanjkanje hrane med revnim prebivalstvom, čeravno smo ukrenili vse, kar je v naši moči, da se njim pomaga.

XI. Po rajonu imamo organizirane veze potom naših terenskih delavcev, enako med sosednjimi rajoni, ki jih tudi sami obiščemo; z okrožjem imamo stalne veze potom naše ilegalne kurirske stanice "Metod", legalne veze imamo samo po potrebi in je zanjo odgovoren tov. Novljan, član RK-ja.

XII. Podpore se delijo vsem potrebnim družinam redno vsak mesec, in to ca. 110-im družinam, v denarju in živežu; za to je odgovoren član RK-ja tov. Košir Jože.

XIV. Za pravilno linijo partije in OF odgovarjajo poleg partijcev še člani RK-ja, sabotažne akcije se tukaj ne delajo, ker ni nobene take stvari, ki bi služila okupatorju, napravljene so bile pa parkrat zasede. Mobilizacija se izvaja in bo popolnoma izvedena v 2-3 dneh. Partija v varnostni grupi se kontrolira potom odgovornega člana RK-ja, in da imajo redne tedenske sestanke in politične ure.

XV. Tukaj nam manjka še posebno literature samo za belogardistične kraje, ker bi se dalo s tem precej popraviti.

Kar se tiče ustanovitve rajonske tehnike, je nam zaenkrat popolnoma nemogoče, da bi jo imeli, dokler se ne nehajo ti večni pohodi Nemcev in bele garde.

Smrt fašizmu!

Svoboda narodu!

Za RK MPS Žiri

sekretar:

Milan Nobljan

Izostanek je točka XIII. Gospodarska komisija oziroma rajonski intendat ima stalen stik z vojaškimi edinicami glede prehrane in drugačnega materiala.

Opomba:

(...X) Izpuščeno (s strani uredništva).

(Izvirnik je v arhivu IZDG, fasc. 681/III. Prva objava).

Dokument št. 19

POROČILO ŠTABA VOJKOVE BRIGADE Z DNE 6. FEBRUARJA 1944 ŠTABU XXXI. DIVIZIJE NOV IN PO JUGOSLAVIJE O AKTIVNOSTI OD 30. JANUARJA DO 6. FEBRUARJA 1944¹

ŠTAB XVI. SNOB

"JANKA PREMRLA-VOJKA"

Na polož. 6.2.1944

ŠTABU XXXI. DIVIZIJE IX. KORPUSA NOV IN POJ NA POLOŽAJU

Na naših položajih ni bilo danes opaziti nobene sovražnikovega premikanja. Patrulja 1. bataljona je javila, da gre sovražnikova patrulja iz Idrije po oni strani Idrije proti Jagrščam. Poslali smo patruljo 12 mož s komandirjem in z dvema puškomitraljezoma, da jih ob njihovem povratku po cesti preko Želina proti Idriji napade.

Četa 3. bataljona, ki smo jo poslali dne 26.1.1944 s komandirjem Marjanom na neke sabotažne akcije proti Št. Vidu, se je vrnila. V tem času je izvršila naslednje akcije:

Dne 30.1.1944 zvečer ob 21. uri so demonstrativno napadli nemško postojanko na Preski (šteje 120 mož). Napad je trajal približno pol ure. Stražar, ki je bil pred postojanko, je gotovo mrtev. Koliko je bilo mrtvih in ranjenih v postojanki, ni bilo mogoče ugotoviti.

Dne 1.2.1944. Skupno z minerskim vodom "Grinovec" so pognali v zrak železniški most med Medvodami in Mednim. Ta četa naše brigade je bila v zasedi za zavarovanje minercev. Promet je bil ustavljen za 14 ur.

Dne 2.2.1944 so opolnoči pognali v zrak železniško postajo Medno, drugo postajo od Ljubljane. Zaplenili so en telefon. Isto noč so pri Mednem v bližini postojanke razstrelili železniško proggo. To so izvršili z nagaznimi minami. Promet je bil ustavljen za 8 ur.

Dne 4.2.1944 so pri Škofji Loki napadli Nemce pri vajah. Boj je trajal približno eno uro. Nemcev je bilo gotovo nekaj mrtvih in ranjenih, ker so bili silno iznenadeni.

Danes, dne 6.2.1944 se je četa vrnila.

Število mrtvih in ranjenih ni bilo moči natančno ugotoviti zaradi tega, ker je bila po vsaki akciji stroga blokada in se civilisti sploh niso mogli gibati.

3. bataljon naše brigade je po naredbi štaba XXXI. divizije v noči od 5. na 6.2.1944 uničil in požgal vsa javna poslopja v Žireh, razen občine, kjer je bila nastanjena ena družina. To

bomo uničili naslednjo noč. Poleg tega bomo uničili tudi kasarne v Osojnici.² Zažgali smo dve župnišči, šolo, prosvetni dom in sokolski dom. Pri tem smo zaplenili nekaj materiala manjše vrednosti in v sokolskem domu kinoaparat. Bataljon se je vrnil danes ob 9.uri zjutraj.

Dne 5.2.1944 je bila poslana ena četa 1.bataljona s komandantom bataljona ter s težkim minometom iz divizijske pratežne tečete v zavarovanje akcije na rudniku in v Idriji. Po izjavi divizijskega obveščevalca tov. Pemca³ se je ta četa prehitro umaknila. V sestav bataljona se še ni vrnila in vam zato o tem ne moremo točneje poročati.

Moralno stanje moštva je še precej dobro, zdravstveno stanje srednje.

Smrt fašizmu - svobodo narodu!

Politkomisar: Komandant-kapetan:
Kuk Jože Avsec Jože

Opombe:

¹ Izvirna kopija dokumenta je v arhivu IZDG v Ljubljani

² Zaselek pri Žireh

³ Evgen Matejka.

(Zbornik VI/11, str.86-87).

Dokument št. 20

RK KPS ŽIRI

Na položaju, 13.II.44.

Poročilo po okrožnici, štev.67/44, z dne 8.II.44.

I.Politična situacija je v rajonu zelo različna, v treh vaseh, ki ležijo popolnoma v belogardističnem območju je politična situacija zelo slaba, in ni mogoče postaviti nobene organizacije OF, ker so prav vsi moški pri beli gardi v Rovtah, Sv.Treh kraljih ali v Št. Joštu, poleg tega je pa še več njihovih družin odšlo za njimi, pod zaščito v belogardistične postojanke, kamor so odpeljali tudi vso živino in živež, tako da v teh vaseh ni niti enega človeka, ki bi ga lahko porabili za svoje delo, in imajo v njih postavljene podnevi in ponoči močne zasede. Imamo pa postavljene naše ljudi, ki spravljajo vso došlo literaturo v vasi, ki ležijo v belogardističnem območju, tako da jo podtak-

nejo po hišah; nekaterim smo jo poslali po pošti, kar je povzročilo veliko razburjenost med njimi, tako da jo je prejela celo belogardistična komanda v Rovtah, ki je obsodila svoje ljudi, da so jo jim podvalili. V ostalih vaseh v rajonu je politična situacija precej dobra, kjer je v OF organizacijah zajetih ca.55% prebivalstva, v nekaterih vaseh pa tudi 70%.

Moralno stanje v rajonu se stalno izpreminja, kar je v zvezi s stalnimi prihodi Nemcev in belogardistov, ki se poslužujejo vselej druge taktike in smeri; prej so zmerom prihajali po cestah in drugih poteh, sedaj pa že prihajajo po vseh grapah in gozdovih, tako da prebivalstvo nikoli ne ve, od kje se bodo pojavili, oziroma kakšno taktiko bodo uporabili; tudi taktiko svojega terorja stalno izpreminjajo, enkrat vse preiščejo in pokradejo ter grozijo prebivalstvu, da bodo jim vse požgali, sedaj ko so pa zadnjič prišli, so sicer ustrelili enega partizana zgolj po neprevidnosti, prišli so tudi do našega centra, niso pa delali sploh nobenega terorja nad prebivalstvom, niti niso delali kakšnih preiskav, temveč so samo spraševali, če bi jim dali kaj za jesti, vsaj kruha, da so lačni. Prebivalstvo v nekaterih vaseh se jih boji, ali največ radi njihove kraje in požrtljivosti, in se ponekod vsi poskrijejo, ker se tudi bojijo, da bi jih odpeljali s seboj. Mnogo hujši od Nemcev so pa njihovi podrepaniki belogardisti, ki pokradejo vse, kar jim pride pod roko, tudi umazane otroške plenice so pokradli. V nekaterih drugih vaseh se pa sploh ne zmenijo zanje, ko pridejo, ker so ljudje že bolj prekovani in njihova prisotnost nanje sploh ne upliva.

V času, ko ni okupatorja in belogardistov, je morala v večini povsod dobra in se naši terenski delavci takoj razživijo in gredo na delo. Morala pri prebivalstvu tudi večkrat pade radi tega, ker kadar so v rajonu voj.edinice, ne posvete dovolj pažnje za svojo varnost, in jih večkrat presenetijo Nemci; je po navadi nekaj žrtev, ki so po ljudskem mišljenju nepotrebne, ker našim ljudem se zdi bolj škoda enega partizana kakor vseh Nemcev in belogardistov.

II. Partijskih celic imamo 10, od teh 7 legalnih (vaških) in 3 ilegalne, ilegalne imamo: 1 terenska, 1 v varnostni grupi VOS-a in 1 v rajonskem poverjeništvu VOS-a. Partijcev imamo skupno 53, v števisi 5 tov.v varnostni grupi VOS-a in 6 tov.v Raj.pov.VOS-a. Ločeno po spolu je 15 žensk in 38 moških. Ilegalcev je v rajonu 16, v števisi varnostne grupe in raj.pov.VOS-a, vsi partijci so povezani v 10 obstoječih celicah, katere vršijo v večini redne sestanke; celice

se kontrolira in daje potrebna pojasnila in direktive. (Karakteristika članov komiteta je podana na posebnih formularjih).

III. OF organizacija zavzema med prebivalstvom ca 60% ljudi, oz. 20% je sredine in ca 20% je pa izrazitih Belogardistov.

RO OF je sestavljen iz 9 članov(-ic), vsi so delavci in mali kmetje, po spolu je 6 tovarišev in 3 tovarišice, med njimi 6 partijcev, poleg tega so 3 še člani RK-ja. Karakteristika članov RO OF odbora priložena. Vaških OF odborov je 11. Tovarišice v OF odborih so zajete z 80% večine; razen v 1 odboru so povsod v odborih zastopane partijke(jci), vse so iz delavskega in kmečkega sloja.

IV. ZKM aktivov je v rajonu 13 in en aktiv SKOJ-a v naši ilegalni kurirski stanici "Metod", članov ZKM je 73. V ZSM organizacijah so vsi sekretarji obodborov ZKM-ovci, v nekaterih ZSM odborih so povezani tudi SKO-jevci, samo da imajo ti 1 uro prej svoj sestanek in potem šele sestanek ZSM odbora. Organizacija ZSM je vodena neposredno po aktivih ZKM in se jih tudi kontrolira in daje navodila po članih RK ZKM.

V. ZSM odborov je v rajonu 10, članov-ic je 64, odbori so v večini zelo aktivni in pridno posegajo s propagando proti okupatorju in belo plavi gardi. (Naj omenim en slučaj, ko so prišli pred kratkim v Žiri belogardisti in nabili na oglasno desko pri cerkvi Slovence in Slovenski dom; in še niso bili oddaljeni 30 korakov od oglasne deske, že so se pojavili mladinci in takoj potrgali časopise z deske in izginili kakor kafa, vrše tudi trosilne in napisne akcije po vsem rajonu). Procentualno je mladina zajeta v ZSM približno z 45 procenti.

VI. Število vaških odborov SPŽZ je v rajonu 12, v SPŽZ odborih je organizirano cirka 25% žena; žene so v večini vse delavne in so pripravljene delati vse, samo da niso organizirane, kar se je pa v zadnjem času močno popravilo in vsaka pravi "saj bi delala, ko pa nimam časa, ko nimam moža doma". RO SPŽZ že obstoji in deluje v redu, obstoji iz 6 članic, izmed teh je 5 partijk, vršijo redne sestanke. Ob prihodu vojaških edinic se organizira pranje perila, šivanje itd.

VII. Rajonsko gosp.kom. se sestoji iz 4 članov. (Karakteristika: predsednik gosp.kom. je po poklicu trgovec, intendant po poklicu obrtnik, kot člana sta oba tovariša delavca. V rajonu je 10 vaških gosp.odborov, katerih člani so vsi delavci in mali kmetje (že sami starejši). Na sestanke Raj.Gosp.komisije se pokliče zmerom po en član vaških gosp.odborov, tako da so vsi odbori hkrati obveščeni o vsem nadaljnjem delu. Zve-

za z vojaškimi edinicami funkcionira sedaj dobro in se vojska v vsem obrača na Raj.gospo.kom., katera jim je dostavila do sedaj še vsa zahtevana živila.

VIII. Odpade.

IX.VOS. Grupa je v rajonu 1. - Zveza med varnostno grupo in terenom je med celico v grupi in RK-jem, odnosno terensko celico, nad partijo v VOS-u vrši kontrolo poseben odgovoren član RK-ja, kateri jim daje tudi potrebne direktive za delo partije v VOS-u. V splošnem so odnosi med VOS-om in terenom dobri. Varnostna grupa pri zasledovanju beloplave garde ne more pokazati pravega uspeha, ker je premajhna (ima samo 6 tovarišev); morala bi imeti več avtomatičnega orožja in bolj jasne direktive za svojo službo, ker se morajo splošne direktive, ki jih izda OK VOS prilagoditi krajevnim razmeram, ki so pri nas popolnoma drugačne kakor na Gorenjskem ali že v Gor.vasi. V varnostni grupi obstoja partijska celica, ima 5 članov in enega kandidata, sekretar celice je politkomisar grupe, vršijo redne tedenske sestanke. Obstoja tudi Raj.pov.VOS-a, ki se sestoji iz 7 tovarišev, imajo svojo partijsko celico, kjer je 6 partijcev in en kandidat, imajo redne tedenske sestanke, za njih delo in dajanje direktivov odgovarja član RK-ja.

X.Odpade.

XI. Mobilizacija se je popolnoma izvedla, mobiliziralo se je 76 tov. Mobilizirali smo prav vse, tudi nekaj terencev; najprvo smo izvedli mobilizacijo v krajih, ki leže v belogardističnem območju, potem v ostalih vaseh rajona. 60% vseh mobilizirancev je bilo prisilno mobiliziranih, večino jih je prevzela brigada "Janka Premrla Vojka", nekateri so se celo upirali; ostali so sedaj samo še 4 zabunkanci, ki jih bomo v kratkem izsledili. Za politično delo smo pridržali samo 2 tovariša, enega mesto odgovornega člana za ZKM pri RK-ju, ki je odšel na novo službeno mesto, in enega mesto našega kurirja in propagandista, ki je bil poslan k varnostni grupi, za terenske kurirske veze nič. K raj.pov. VOS-a smo poslali enega tov. Trije tovariši, ki bi imeli biti mobilizirani, so pobegnili k beli gardi v Rovte.

XII. Beloplava garda zavzema cirka 20% prebivalstva, ki pa je v večini strnjeno vse okoli belogardističnih postojank Rovte-Sv.Trije kralji-Št.Još, v ostalem delu rajona so bolj redki. Razvijati se je začela že leta 1941 posebno v Rovtah in Sv.Treh kraljih, ki so bili že prej v Jugoslaviji popolnoma podvrženi klerikalnemu vplivu in njihovi politiki, zato se je tu tudi takoj v letu 41, ko se je ustanovila Osv.

fronta Slov.naroda, pojavila zelo močna reakcija proti osv.pokretu ravno v omenjenih krajih, kjer so se tudi ustanovile prve belogardistične postojanke, in so ljudje po njihovi takratni propagandi videli v partizanih oz. komunizmu največje svetovno zlo, ki jih bo pripravilo ob vero in premoženje; v drugi vrsti pa radi nemških uspehov v Rusiji leta 1941-42, ko so v svoji zaslepljenosti videli v okupatorju edinega rešitelja. V našem rajonu niso posebno aktivni in tudi v svojem območju nimajo posebnih uspehov, posebno po zadnjih dogodkih so začeli živeti v dvomu, prav posebno pa jih je spravilo iz tira radi sedanjih Ruskih uspehov in splošnega svetovno političnega položaja. V taktiki svoje organizacije in propagande se poslužujejo raznih metod, npr. enkrat pravijo da bodo Rusi in Nemci kmalu stopili skupaj ter udarili na Angleže in Amerikance, da je potem takem vseeno ali si pri beli gardi ali pri partizanih, drugič zopet, da bodo šli Angleži in Nemci skupaj proti Rusom in razne slične bajke.

Ljudstvo v splošnem zelo sovraži in obsoja jih radi sodelovanja z okupatorjem, in pravijo, da bi oni po vojni vse pobili, kar je danes v Rovtah in Sv.Treh kraljih. Pravijo: kaj se borijo, ko že vsak otrok ve, da jih bo v najkrajšem času vrag vzel. (Naj navedem en slučaj: en zelo veren in pošten možiček je njim samim zabrusil v obraz, ko so mu rekli, da bi šel k njim v Rovte: "Kadar boste prišli po račevski dolini v Žiri z rožnim vencem v roki, mesto s puško na rami pa bom šel z vami in verjel, da se za vero boriš". Srednji in mali kmetje v večini vsi simpatizirajo z OF, intelektualcev tukaj ni, kulaki so pa bolj podvrženi njihovi popropagandi, in samo po sili razmer simpatizirajo z OF.) V belogardističnem območju so v večini sami veliki kmetje in so vsi pri beloplavi gardi v Rovtah in Sv.Treh kraljih.

XIII. Ilegalnih političnih delavcev je v rajonu 5 tov., njihova oborožitev je 4 puške, ena lahka breča z 20 šaržerji municije in 3 pištole. Lahki mitraljez imamo pripravljen za center RK-ja.

Smrt fašizmu - Svoboda narodu!

RK KPS Žiri

Sekretar:

Milan Novljan.

(Izvirnik hrani arhiv IZDG, fasc.681/III. Prva objava).

Dokument št. 21

RK KPS ŽIRI

Izredno poročilo

Na položaju, 14.II.44.

Okrožni komite KPS Škofja Loka
tov.Dolinski

Dne 11.II.44. so Nemci in belogardisti zopet napravili vojaško akcijo v nadi, da bo jim uspelo dobiti naš center, oziroma ujeti kakšnega polit. terenskega delavca. Prišli so v Žiri točno ob 12. uri v dveh kolonah, iz Rovt in Sv.Treh kraljev, po številu 220, v večini sami Nemci; takoj je ena skupina zasedla vas Žiri, druga skupina okoli 70, je odšla na Fužine, kjer so napravili zasedo, malo preiskali po hišah, nato so jo pa v divjem begu odkurili nazaj proti Žirem, da jih nebi vrag dotekel; tretja skupina, po številu nekaj čez dvajset, se je pa kar v jurišu zapodila v hrib proti vasi Koprivniku, kjer smo imeli mi svoj center, bili smo pa že obveščeni tako pravočasno, da smo se umaknili malo v stran in smo jih opazovali, kam bodo šli. Obkolili so samo dve hiši; pregledovali niso skoro nič, ker njihov glavni namen je bil le napolniti prazne želodce; povsod so najprvo vprašali za jesti, magari samo kruh, in pravili, kako so lačni, obiskali so po nekaterih hišah tudi kašče, kjer je viselo meso, toda se niso dotaknili niti koščka.

Zanimivo je bilo po izjavah ljudi, ki so videli, kako so Nemci pri eni hiši, kjer jim niso nič dali jesti, ukradli tri kokoši, jih dali spečiti, potem pa, ko so začeli jesti, so pa belogardiste napodili iz hiše, da so ostali lačni in so jih potem preklinjali v veži. Ob tej priliki je bil tudi ustreljen en tov., malo po svoji neprevidnosti, malo pa radi strahopetnosti ene hiše, kjer so bili Nemci v hiši in so ga videli, da gre po cesti pa ga niso na kakšen način obvestili. Morala prebivalstva je bila zelo različna, nekateri so jo odkurili v gozd, drugi so se pa zopet obnašali čisto hladnokrvno, kakor da ni nič; zvečer ob 5.uri so se zbrali v vasi Dobračeva in Žiri, kjer so zaposedli nekatere hiše, postavili močne zasede in prenočili; drugi dan zjutraj so se še enkrat pošteno najedli, nakar so odšli v dveh kolonah nazaj v smeri proti Idriji, nocoj ponoči so pa zelo močno obsvetljevali proti Žirem. (Ogledali so tudi vse požgane stavbe, ki so jih naši požgali in zmajevali z glavo; ljudstvo sedaj, ko je bilo obveščeno, zakaj se

je požig izvršil, kar odobrava to delo, nekateri pravijo: "Kaj so Žiri proti Berlinu, itd."

Smr Fašizmu! - Svoboda Narodu!

RK KPS Žiri

Sekretar:

Milan Novljan

(Izvirnik hrani arhiv IZDG. Prva objava)

Dokument št. 22

RK KPS št.5

Na položaju, dne 25.2.44

OKROŽNI KOMITET KPS

Škofja Loka

Na izrednem sestanku RO OF Žiri smo razpravljali samo lokalne razmere o družinah, katerih člani so pri Beli gardi pri Sv.Treh kraljih in drugod. Sklenili smo, da bi bilo dobro z njimi strožje postopati in sicer tako:

Izselili bi nekaj družin in sicer one, v katerih je malo otrok in one, kjer ni otrok, torej v prvi vrsti žene mož, kateri so v beli gardi. Pred to izvršitvijo bi jim poslali lep privlačen dopis/vsakemu posebej/ in določili bi rok, do kdaj naj se imenovani vrnejo nazaj domov in javijo naši oblasti. Omenili bi tudi v dopisu, da kdor ni omadeževan z grehi in krvjo naših tovarišev, ima svoboden dostop v naše vrste in bo nam enakovreden in enakovreden tovariš.

Ako se pa osebe pozivom ne bi odzvale, pa bi se istim družinam naredila totalna rekvizicija, družine bi se pognale za belogardijcem in naj živijo tam, ker tudi njim služijo ter uničujejo naš trpeči narod.

Nadamo se, da bi ta sistem na te ljudi vplival in prosimo tozadevnega odgovora in pojasnil. Domnevamo, da na ta način bi se ta sodrga več ne množila, ker tako pa si mislijo, saj je vse v redu, ker naših družin ne vznemirjajo; sicer so imeli priliko čitati poročila radia, ali so le preveč zapeljani in bi bili potrebni še malo strahu. Prejeli smo tudi propagandne liste za belogardistične struje, katere bomo čimprej spravili v promet med potrebno ljudstvo. Glasijo se: "Vsem vojakom, podoficirjem in oficirjem domobranskih posadk v Rovtah, Sv.Treh kraljih in Št.Joštu..."

Smrt fašizmu - Svoboda narodu!

Sekretar: Max Oblak l.r.

P.s.

Original poslali PK-ju.

(Izvirnik hrani arhiv IZDG, fasc.681/V.

Prva objava).

Dokument št. 23

RK KPS št.5

Na položaju, dne 4.III.1944

Tov.Dolinski

OKROŽNI KOMITET ŠKOFJA LOKA

Prejeli smo Vaš dopis in odgovarjamo, da bomo stranke takoj obvestili, nato pa sporočili, koliko bo uspeha s temi zadnjimi opomini.

Skrajno pokvarjenim pozivov ne bomo poslali.

Literatura, katero smo prejeli v mesecu februarju, je sledeča:

Delavska enotnost-2 krat.

Slovenski poročevalec 1/II, 23/II ter 25/II.

Partizanski dnevnik po 10 kom dnevno od OK/KPS tov.Rajko.

Radio poročila-4 krat dnevno po 60 do 100 kom od OK Tehnika Škofja Loka.

Knjige:

Sklepi drugega zasedanja AVNOJ-a

Titov govor mladim oficirjem NOV in POJ

Odloki drugega zasedanja AVNOJ-a

Partijska šola št.2.

Dne 1.III.44 smo prejeli sledečo literaturo: 38 okrožnic o konspiraciji.

2 vprašanja-direktivi RO OF

2 " RK KPS

14 " celicam Partije

15 " OF odborom.

Dne 2.III.44 pa je bila prejeta sledeča literatura:

14 kom vpr.direktivi za partijske celice

14 kom " OF odbore

2 kom "" RK KPS

2 kom " RO OF.

14 začasna navodila za delo part.celic,

3 " RK partije,

3 " RO OF,

1 partizanski dnevnik

V mesecu februarju smo prejeli iz prvega po 100 kom radio poročil, sedaj pa le od 80 nazaj in zadnje dni je že prišlo le na 60 kom.

Ker pa ima naše prebivalstvo veliko zanimanje za radio poročila, je naša iskrena želja, ako bi bilo mogoče oddajati še po 100 kom. Tov.

Loštrk Mirko (brat Novljana) je v težkočah, ker ima poročila lepo usmerjena in kar dobro prehajajo iz rok v roke. Vendar pa je to število pre-

majhno, ker imamo jako velik rajon in razstresene hiše, posebno v hribih, pa tam so radio poročil najbolj potrebni.

Ljudstvo se jako interesira za brošure, katere bi prinesle vsebino o gospodarskih razmerah in življenju ruskega delavca in o kolhozih. Ako imate kako literaturo, bi nam prišla jako prav, ker tu imamo le še mnogo ljudi, kateri se neka-ko ustrašijo ko slišijo besedo "Komunist".

Smrt fašizmu - Svoboda narodu!

Sekretar: Maks Oblak (Marko)

(Izvirnik hrani arhiv IZDG, fasc. 681/V.

Prva objava).

Dokument št. 24

Na položaju, dne 14.IV.44.

IZREDNO POROČILO OK KPS, št.5.

Ker se je v času od 11/IV pa do všteto 14/IV odigralo mnogo obtežilnih dejstev za našo vojsko, na vajam, kolikor mi je znano, o nje težkočah in morebitnih napakah v nekaterih ozirih.

I. V večeru od ponedeljka na torek se ja napotila Soška brigada na rekvizicijo iz našega okraja v vas Zadobje nekje med Lučnami in Poljanskimi hribi. Iz edinice do tam je bilo ca. 5 ur. V našem kraju so mobilizirali 10 parov konj in voznike, kateri so vozili skozi po omenjeni poti. Šli so preko Žirovskega vrha in rekvizicija se je dobro obnesla, ker so napolnili vse vozove.

Ob povratku so bili napadeni v Todražu v bližini žage, tam so še malo zašli, ker je bila jako temna noč. Bataljoni so potovali naprej, za njimi pa vozovi, tam je čakala močna zaseda bele garde, katera je pustila vojsko naprej, navalila pa je na vozove in konje. Nastala je grozna panika, konji so se plašili, prevrnili so se vozovi, nekaj voznikov je držalo konje, nekaj pa jih je takoj pobegnilo. Kljub temu, da so streljali z bacači in mitraljezi, ni bilo pri nas čuti o padlih ali bilo je tudi zgodaj zjutraj, da se še ni storil dan, tako da le niso imeli tega uspeha v pogledu zadetkov, kakor bi lahko bil. Bela garda je ujela 3 naše voznike, ostali so vsi pobegnili, eden je pobegnil celo z vozom in vse rešil. 9 parov konj je prišlo belim v roke, prav tako tudi živež. Torej, to je velik občutek za naš kraj, ker bo primanjkovalo živine za obdelavo zemlje.

Sicer je ta vojska borbena, sestoji se iz Rusov, Hrvatov in Slovencev, vendar pa, ako je

potovala vsa masa pred vozovi, niso prav vodili, ker na vsak način bi brigada morala imeti pobočne patrole, kakor tudi zaščitnico. V torek zjutraj okrog osme ure so prispeli nazaj v Novo vas pri Žireh in niso bili preveč razbiti, torej sliši se, da se je predalo okupatorju le malo število ljudi, vendar pa brez nič ni bilo. Sicer je to tako, da ta pot je bila precej drzna, ker ropot 10 vozov se je močno čul (ob prehodu preko Žirovskega vrha) v Lučne, tako da se je bela garda lahko dobro pripravila in dobila tudi pomoč, ako je bilo potrebno, ker so imeli dovolj časa za pripravo, predno je naša vojska prišla nazaj iz Zadobja s tovorom do Todraža.

II. V času, ko se je vrnila prej omenjena vojska iz rekvizicije v Novo vas pri Žireh, so dospeli belogardisti in Nemci preko Sovre v vas Žiri, tako da, ako bi ne bila naša vojska o tem do časa obveščena, bi se udarili sredi občine. Nemci in BG so prišli do gostilne Ovsenk (Pri Tinetu), od tam so se hitro povlekli nazaj v Osojnico, druge mase Nemcev pa so prispele iz Idrije, v smeri proti Ledinam, menda številčno zelo močne mase. Ledinska vojska se je takoj uprla ali pogrešali so brigade, katera je bila ponoči na rekviziciji. Le malo so se umikali, boj je bil izredno hud in je trajal od 7. jutraj do približno 5. ure popoldne. Brigada, katera je bila na težki poti in v nočnem napadu v Todražu, je ob prihodu nazaj v Novo vas obrnila smer v Koprivnik, kjer se je delno oddahnila, popoldne pa je šla na položaje na Mrzli vrh, do kamor se je naša vojska morala poprej umakniti, okrog 4. do 5. ure pa začne izreden ropot v ruskih in hrvatskih in slovenskih borcev in kmalu so jo Nemci na hitro ucvrli. Vsa težkoča je bila na tem, da te brigade ni bilo do časa, ker je bila na potovanju, tako da so morali poprej narediti umik. Na Vrsniku-Krnce je bilo požganih nekaj kmečkih posestev, številčno 7. Naših žrtev je bilo 21, ujetih je bilo 16, od katerih so menda par slekli in žive pognali v pogorišče; koliko je na tem resnice, še ne vem, ker dotični prostor še tudi včeraj ni bil dostopen vsled okupatorja. Ob času, ko so se Nemci in BG umikali, se je kmalu nato umaknila tudi naša vojska, ker je najbrž čutila le preveč hud pritisk. Na Vrsniku je okupator ustrelil tudi par civilnih oseb, vendar v tem še tudi ni pozitivnosti.

III. Naslednje jutro, v sredo 12.IV., so zopet navalili v Žiri belogardisti, kateri so dospeli iz Gor. vasi, Lučen, Št. Jošta, Sv. treh kraljev in Rovt. Približno istočasno so vsi vdrli

v ravnino Žirov in sicer na Selu med Martinom, Kopačem in Moretom, na Dobračevi po Rakolku, v Novo vas iz dveh strani, v Staro vas iz Goropek, v Žiri iz Sovre. Torej, umik je bil samo v smeri proti Ledinci in Koprivniku. Povsod so održali zasede, v dolino Žirov jih je dospelo ca. 300 po številu, nekaj od njih je bilo Nemcev, večina komandanti. Po vaseh so preiskovali in dobili 6 oseb, od katerih so jih do danes že 4 izpustili. V materijalu so dobili velik plen, največ v usnju. Obrali so usnjarno in v njej je bilo le blago, katero je delu pa tudi napol strojene izdelke so naložili, katerih je bilo 2 voza. Na Dobračevi je bilo spravljeno 1 voz izdelanega usnja, v večini podplati, katerega so tudi dobili. V omenjeni usnjarni stanuje delavec, kateri ima 3 otroke, njega so pa popolnoma izropali, vzeli so vso posodo, posteljnino in živež, še celo nekaj živeža so zmešali z žebli in drugim, tako da je bilo popolnoma vničeno.

Slično so naredili tudi v delavnici tov. Ignaca Nagliča, njemu so tudi vse razmetali in pokradli, kar je kaj vrednega. V neki hiši so se pojavili, videli so da visijo na steni tablice v spomin na sv. obhajilo, eden od navzočih je dejal, da naj te table vržejo s sten; prav tako so videli tudi dve sliki na steni od padlih tovarišev eden je bil sin, drugi pa svak, hoteli so tudi, da bi te slike vrgla mati s sten; vprašali so jo, kaj da sta in ona jim je enostavno povedala, da so jih oni ubili; hoteli so, da vrže s stene spominske table na sv. obhajilo kakor tudi slike padlih tovarišev, ona pa je odklonila in dejala, da ako to zahtevajo, naj jih vržejo sami. Vrgli jih pa vseeno niso in so ostale na steni.

Omenjeni gospodinji so dejali, da vedo, da je njen mož terenec in ako pove, kje se nahaja, ga ne bodo ubili, kar pa bi bilo, ako ga dobe sami. Vendar pa niso nič izvedeli in brez vsakega uspeha odšli iz hiše. Nastopali so ponekod zelo brezobzirno, ponekod pa manj. V splošnem so bili Nemci boljši od belih, kar se prav lepo sliši. Na večer so se vrnili v svoja gnezda s tremi vozmi robe, 4 motornimi kolesi in z nekaj živeža in perila; v neki trgovini so dobili tudi živež, katerega je imel zazidanega.

IV. Dne 13. IV., v četrtek zjutraj okrog pete ure, so zopet dospeli v Žiri belogardisti pod vodstvom Nemcev, prišli so skozi Žirovnico in ne vem odkod. Zjutraj so v Žireh takoj aretirali 4 moške, povedli so jih beli do komandanta (Nemca), on jih vpraša, dali so bili v banditih, oni so odgovorili, da so domači delavci, in jih je nato izpustil. Istega dne dopol-

dne smo tudi videli, kako je potovala nemška kolona iz smeri Javorjev dol proti Mrzlem vrhu. Takrat so imeli namen ponovno obkoliti našo vojsko od vseh strani, ker smo slišali, da so dospeli tudi na Vrsnik. Ker pa se je naša vojska že prejšnji večer, takoj po umiku Nemcev, tudi ona umaknila, je ostala izven obkolitve, vsled česar so se slišali le redki streli, in sicer vsled napadov dotičnikov, ki so se prejšnji dan razhajkali. O predajanju naše vojske okupatorju je bilo le malo čuti, vendar se tudi to še malenkostno pojavlja, kar se je slišalo iz Gorenje vasi. Splošno izgleda, da okupatorjev prihod ni izzval nikake privlačnosti na svojo stran oz. na stran belih. Na stvari je tako, da so se pri nas sedaj izrazito pokazali; najbolj s tem, ker naši pripadniki so ob vdoru belih v Žiri bežali na vse strani in se poskrili, pripadniki belih pa so kar naprej delali na njivah, četudi so švigale kroglice po dolini, češ, na nas to ne leti.

Iz ledinske strani pa se slišijo pritožbe naših ljudi, ker so dobili naši vojaki velikonočna darila, katera so čakala dva dni, katera je bila prilika razdati takoj, sedaj pa so prišla v roke Nemcem.

Najbolj pa se zgražajo nad dejstvom, da so Nemci v Ledinah sežgali 2 živa vojaka, kar je čedalje bolj potrjeno; dogodilo se je to pod Bremcom, tam so do nagega slekli 2 tov., eden je bil politkomisar, zložili so na en kup več opreme, vrgli ona dva na kup, oblili z bencinom in zažgali; ljudstvo ne more pozabit in ima na to dosmrten spomin.

Smrt fašizmu - svobodo narodu!

Sekretar Marko.

(Izvirnik hrani arhiv IZDG, fasc. 681/V. Prva objava).

Dokument št. 25

ZAPISNIK IZREDNEGA SESTANKA OK KPS ŽIRI, dne 25. IV. 1944.

Sestanek se je pričel ob 10. uri.

Navzoči člani: sekretar OK KPS Škofja Loka tov. Milan in 5 drugih članov.

Predlagan je bil sledeči dnevni red:

1. Čitanje zapisnika.
2. Politična situacija zunanja.
3. Politična situacija v okraju.
4. SKOJ.

5. Pregled OF organizacij.
6. Sklepi.
7. Kritika in samokritika.
8. Slučajnosti.

1. Zapisnik se je prečital. Sklepi so bili le deloma izvršeni.

2. Politični položaj objasni tov.Milan. Vsakdo mora vedeti, zakaj se pri vsakem sestanku obravnava politična situacija. Danes se sploh ne sme več kritizirati Anglo-amerikancev, nasprotno, morajo danes vsi politični delavci prikazovati ljudstvu pomoč, katero nam vsak dan bolj nudi jo, to pa radi tega, ker zavezniki v resnici vsak dan bolj pomagajo kakor tudi radi nasprotne propagande belo-plavih izdajalcev, kateri še vedno lažjejo ljudstvu, da se nameravajo združiti z Angleži. Da zavezniki vsak dan bolj pomagajo, je zasluga delavnega ljudstva v Angliji in Ameriki, treba je povsod povdarjati AVNOJ in NKOJ pri vseh sestankih. Anglo-amerikanci so praktično že priznali našo vlado, dasiravno je formalno še niso. Pojasnjevati je ljudstvu, kako bodo potekale bodoče volitve, kakor je treba ljudstvu pojasnjevati, da bodo volili poštene ljudi.

3. Tovariš Milan podaja politični položaj v okraju. Razpravlja se o tem, koliko ljudi v okraju je že organiziranih, Ugotavlja se, da so gotove vasi večji del organizirane, gotove vasi da pa sploh niso. Opažajo se napake, da politični delavci ne gredo po vseh hišah, pač se pa držijo le enih in istih; tako ostanejo gotove hiše, ki sploh nimajo nikakih stikov z političnimi delavci in tako sploh niso poučeni o političnem položaju. Pojasnjuje se, da mora vsak član komiteta dobiti po en izvod sklepov ter tam delati in kontrolirati vse organizacije v okraju. Člani morajo svoj delokrog menjavati, tako da se bodo vsi vpeljali po vseh vseh oz. sektorjih. Vsi člani komiteta se morajo stalno kretati, na sedežu sme ostati le eden do 2 člana, da opravljata pisarniška dela. Važno je, kako bomo gospodarili, ker to močno vpliva tudi na politični položaj. Zadnje čase je ljudstvo v okraju radi vdora okupatorjev in belo plave garde zelo oplašeno, toda moralo mu še dviga junaško napredovanje Rdeče armade in vera v drugo fronto. Opaža se pri ljudstvu, da si silno želi konca vojne, kar je pa treba pojasnjevati, da čim večje bo sodelovanje v partizanih, tem preje bo konec. Bela garda pa da dela samo podaljšek vojne. Pri sprejemanju v Partijo je treba strogo paziti, katere ljudi se sprejme.

4. Tov.Milan opozarja tov.Natašo, da se mora vdeležiti po možnosti vseh organizacij celic in vseh organizacij OF, kar velja tudi za ostale člane komiteta. Kdor še ne zna voditi sestankov, se mora temu priučiti. Nadalje se podajajo vsa navodila, kako so organizacije med seboj povezane in kako je treba prenašati delo na posamezne organizacije. Pregledajo se vsi člani celic in se ugotovi, katere se postavi kot kandidate in katere je sprejeti kot člane. Vseh celičnih članov je 70, od teh je 29 žensk.

5. Izvrši se pregled SKOJ-a. Ima 18 grup, članov 78.

Izvrši se pregled OK OF organizacije. Tov. Vislava poroča: Okraj Žiri ima 11 članov, izstopita tov.Gašper in Dorče, tov.Dorče je premeščen za člana Ok.G.K. S tem je Ok.OF odbor zmanjšan na 9 članov. Vaških odborov OF je 11 in delajo pohvalno, samo je treba povdariti, da delajo v prvi vrsti na političnem polju in šele potem na gospodarskem.

Pregled SPŽZ organizacije: Ima 12 vaških terenskih odborov, delavnost dobra, udeležujejo se na političnem in na gospodarskem polju. Večjim delom so zastopane žene.

Pregled ZSM: Ima 12 odborov, delajo precej dobro, sestanki se vrše redno, pač pa niso redna poročila.

Pregled Ok.G.K.: Ima 6 članov in 11 vaških gospodarskih komisij. Dela sicer dobro, napake so, da ne sklicujejo pravilno sestankov.

6. I. Utrjevati trdnost Anglo-ameriško-sovjetskega bloka, razlagati pomen zavezništva, ne podcenjevati. II. Utrjevati in politično graditi naše ljudstvo. Utrjevati našo oblast-AVNOJ, NKOJ in SNOS. III. Na vsak teror okupatorja in belo-plave garde je treba takoj reagirati. Obiskati je treba vse celice, ako dopušča čas, tudi druge podrejene organizacije. Ok.OF odbor je treba spraviti v življenje, da bodo šli na delo kolektivno. Urediti tudi finančno vprašanje v OF odborih, naj se položi mnogo pažnje za praznovanje prvega maja kot so za to prišle okrožnice, en član ostane v centru, vsi ostali morajo na delo po okraju, in sicer: Gašper in Iko gresta v vasi I, II in III. Nataša gre na št.V, VII, IV in VIII. Vislava ostane na centru in rešava dopise in potrebno. Tov. Marko gre na št.IX-1, IX-2 in VII-2.

7. Kritika in samokritika. Tov.Vislava kritizira sama sebe, da se ne mora odučiti vikati.

8. Slučajnosti. Slučajnosti ni bilo.

Sestanek se je zaključil ob pol tretji uri.

Smrt fašizmu - svoboda narodu! Sekretar: Marko (Izvirnik hrani arhiv IZDG, fasc. 681/V. Prva objava).

Drobtina

"KAKO ČEZ GRIČ?" -

PABERKI IZ NEKDANJIH ČASOPISOV

KAKO ČEZ GRIČ?

Paberki iz nekdanjih časopisov

CESTA DOLENJI LOGATEC - ŽIRI

26. in 27. prejšnjega meseca je prišlo na prošnjo zainteresiranih in po intervenciji gospoda deželnega glavarja grofa Thurna do obhoda ceste, ki naj bi se zgradila v logaškem okraju med Dolenjim Logatcem in Žirmi. Povezava obeh krajev z ustrezno cesto je v vitalnem interesu tamošnjega prebivalstva, ki je moralo doslej premagovati neizrekljive težave pri uporabi propadlih občinskih poti za prevažanje lesa in siceršnjih izdelkov do najbližje železniške postaje v Logatcu. Pomembna pokrajina med Račevo in Soro potrebuje neizogibno porabno prometno sredstvo, pri čemer je pričakovati, da bi se njeno blagostanje povečalo. Dva načrta sta za realizacijo te cestne povezave; po enem bi se speljala dotična cesta ob Sori, po drugem ob Račevi. Z ozirom na okoliške kraje ter lažjo in cenejšo izdelavo bi imela prednost slednja. V vsakem primeru je načrtovana prometna žila tem krajem nujno potrebna. Zainteresirane občine pripravljajo visokemu deželnemu zboru poslanico, v kateri se bodo zavzele za kategorizacijo obstoječe občinske poti od Dolenjega Logatca do Rovt v okrajno cesto ter za dovoljenje in subvencijo za novo cesto, ki naj bi se zgradila do Žirov.

V Gorenjem in Dolenjem Logatcu, Rovtah in Žireh je bil gospod deželni glavar nadvse slovesno sprejet. Potem ko si je ogledal še v gradnjo zajeto ter strateško in komercialno pomembno cesto Idrija-Veharše, je prispel gospod grof Thurn pozno zvečer v Idrijo, kjer so ga pozdravili občinski zastop, člani cestnega odbora, odposlanci zveze veteranov, rudniška godba pa mu je v mimohodu zaigrala serenado. Tamošnje prebivalstvo je živo izkazalo, kako zelo mu je do tega, da se končno izpolni njega utemeljeno prizadevanje za cesto, ki bi bila prometu primerna.

Fripis uredništva

Ker je vprašanje "kako čez grič" za nas še vedno ključno, želimo s to in z naslednjimi drobtinami opozoriti na tozadevna prizadevanja naših prednikov, kakor so bila publicistično dokumentirana že pred 100 leti.

Kako daleč smo v tem prišli, presodite sami.

Vsaka podobnost z nekdanjimi razmerami je zgolj slučajna.

Članek je bil objavljen v Laibacher Zeitung, št. 148 z dne 1/7-1882. Prêvedel Miha Naglič.

O ŽELEZNICI

se je razpravljalo 25.m.m.na shodu v občinski posvetovalnici. Žalostno je poročati, kajti sestanek, ki naj bi naredil korak naprej, odbril je molče dosedanje stanje. Župan Hribar je stal na svojem znanem napačnem stališču, da se mora vrhniška železnica podaljšati do Idrije ter je na dolgo in široko razpravljajal o tretji železniški zvezi Zelltweg-Vrhnika-Hotedršica in Studeno. Ta zveza je nemogoča, kakor ona iz Furlanije. Župan Hribar je krvavo prepričan, da še niso Avstriji odzvonili časi, ko so še železnice gradili radi strateških potreb. On je prepričan, da Idrija ne dobi železnice, ako jo ne privoli generalni štab. Mi bi samo vprašali g.Hribarja: zakaj se je gradila železnica v Kamnik? Menda zato, ker je Kamnik strateško važen! Zakaj se je gradila železnica v Kočevje? I, najbrže zato, ker je Kočevje strateško važen kraj! Bežite no s takim stališčem! Naš na-zor je, če bode Idrija odobraval stališče g. župana Hribarja, železnice v dvajsetih letih ne dobimo. 6 let obstoji konsorcij, g.župan Hribar je na dolgo in široko pripovedoval, kaj je vse delal. Prav! In rezultat? Ali imamo najmanjšo nit, ki bi nam mogla potrditi misel na kako železniško zvezo. Župan Hribar je sam jasno prebral pismo železniškega ministrstva glede proge Vrhnika-Idrija, v katerem se pravi, da je ta zveza radi ogromnih težkoč nemogoča. Župan Hribar je jako spreten mož. Dobro, Idrijčani, si misli, ako ne pojde železnica Vrhnika-Idrija, podje Vrhnika-Sv.Lucija. Pojdimo v boj zato z vsemi silami z vsemi močmi. - Po shodu je. Ako se vprašamo: kaj sedaj moramo se smejati. Povdarjalo se je marsikaj - a ukrepi, kje so. Konsorcij nam ni dal niti najmanjše nade na realizacijo svojega projekta. O izvršitvi proge Vrhnika-Idrija v desetih letih ni misliti. Konsorcij, kateremu načel-uje g.I.Hribar, noče slišati o kaki poprejšnji možnosti zveze Sv.Lucija-Idrija. Vprašanje je, ali bo goriški dež.zbor, oziroma odbor forsiral zadostno zapričeto akcijo z zvezo.Sv.Lucije in kranjske meje. Vprašanje je tu: kdo potrebuje najbolj železnico v Idrijo? Po naših mislih edino Idrija in Idrijčani! Vrhnika nima nič opravka z Idrijo, kvečjemu bi nesrečna vrhniška železnica dobila malo več prometa, ako bi bila sploh sposobna na večje vlake, o čemur pa se v dobro poučenih krogih dvomi! Goriška tudi veliko ni

interesirana pri vsem tem - ergo: kaj bo? Št. Janž se zveže z železnico, Idrija bo pa zvezana kot doslej le po nerodni, ozki cesti na škodo svojemu razvoju. Toliko za danes. Prihodnjič se bomo s tem vprašanjem obširneje bavili.

STRATEGIČNI OZIRI

Gosp.župan Hribar je mnenja, da Idrija ne dobi železnice radi svojega prometa, ampak radi strateških ozirnov! Žirovcem pa je zagotavljal železnico, menda tudi iz strateških ozirnov (le "strateških" v smislu strankarsko-političnih). Ko je župan Kopač omenjal promet v Žireh, ki bi se še vzdignil, če bi prišla železnica v Žiri, je g.Hribar pokazal na karti en kraj, rekoč: "no, odtod bi se speljala, bomo videli, bomo delali." In g.župan Hribar bi moral vendar reči: "iz strateških ozirnov je železnica v Žiri mogoča, drugače ne - kadar pojde Lah na Žirovsko, takrat dobite železnico." (Naprej 4/2-1907)

ŽELEZNICA V ŽIRI

Klerikalci sleparijo po Žireh z železnico iz Št. Vida pri Ljubljani, skozi Polhovgradec na Žiri! Ni treba omenjati, da je to navaden klerikalen švindel radi volitev. Upamo, da s tem švindlom tudi v Žireh pripravijo ljudi do tega, da jih bodo pognali kot prave sleparje! Iz Polhovega gradca v Žiri! Eh, gnjusi se nam taka farbarija, gnjusi! (Naprej, 18/3-1907)

IZ ŽIROV

Nedelja, dne 14.aprila, je bila prav zažalosten dan za liberalce! Odgovor za neumno pisanje "Slov.Naroda" z 13.aprila so dobili liberalci 14.aprila. Na ta dan so sklicali liberalci v Žiri dva shoda, enega dopoldne ob 11.uri k "Petronu", drugega ob treh h "Katri". Prvega je otvoril notar Pegan iz Idrije; bilo je na njem okrog 50 volilcev; kapetan Perko je pripeljal kakih 50 šolskih otrok in deklet poleg par hribovskih kmetov. Notar Pegan je hvalil Grudna na vse pretege. Ljudje pa so vpili: kje pa je Gruden. Pegan je ob splošnem šundru zaključil s svojim govorom cel liberalni shod; glasovati o Grudnu sploh ni dal. - Ko je Pegan končal, je pa kapelan Perko otvoril nov volilni shod, na katerem je začel udrihati po nasprotnikih in hvaliti Gostilničarja, ki bo dosegel za Žirovce železnico iz Polhovega gradca v Žiri. Za kapelanom se oglasi sodrug Josip Kogej iz Idrije, da naj se voli sodr.J.Kopača v državni zbor, kar bo za delavca in kmeta še najbolj-

še! Dalje je govoril še sodr. Ivan Stravs iz Idrije, ki se je neusmiljeno norčeval iz kapelana in njegove železnice iz Polhovega gradca. Kapelan odgovarja, da ima S.L.S. v svoji sredi prijatelje ministrov, ki bodo naredili to železnico. Sodr.Stravs ga pobija. Kaže, da se kmetom in delavcem ni združiti z graščaki, ki stojijo na čelu Stranke Ljudskih sleparjev. Z živio-klici na kandidata J.Kopača se je zaključil po kapelanu ad hoc tvorjen shod. Popoldne ob treh pa je ljubljanski župan Hribar pri Katri otvoril železniški shod! Hribar je dal Žirovcem železnico iz Godoviča. Srečni Žirovci! Notar Pegan je predsedoval, Hribar pa govoril po stari navadi; poln koš obljub! Mastni medklici pa so ga prepričali, da ljudje že ne verjamejo več praznim frazam! Po Hribarjevem govoru je še gosp.Drag. Hribar povedal, da je - neodvisen kmet, da bo v Ljubljani prodal tiskarno ter kupil kmetijo - ker kmetje morajo voliti kmeta za poslanca! Kmetje so se mu smejali, češ: ob volitvah je vse za kmeta - po volitvah ga pa nobeden ne pozna. Nato je notar Pegan kar zaključil shod, ne da bi še komu dal besedo! - Zato je sodr.Ivan Stravs iz Idrije takoj otvoril nov volilni shod, na katerem je ostro bičal te vedne obljube ob volilnem času. Shod radi železnice - ali bil je le shod radi volitev. Žirovci pa bodo volili sodruga Josipa Kopača, ker vedo, da je delavska politika za kmeta, ker ima naš mali in srednji kmet enake interese z delavcem! Viharno so odobraval Žirovci govornika. Živel, J.Kopač, doneli so klici! Dva shoda sta bila sklicana, vršili so se pa štirje! Znamenito! Notar je ponujal kmetom - neodvisnega kmeta; župan Hribar iz Ljubljane in tovarnar Dragotin Hribar sta mu sekundirala. Žirovci pa so se "izjavili za sodruga J.Kopača." Revšetu iz Idrije, ki piše neumnosti v "Slov. Narodu" - bode 14.maj mogoče le pomagal le k pameti! Upati saj je! (Naprej, 4/5-1907)

IZ ŽIROVSKE DOLINE

V ponedeljek, 3.t.m. iobiskali so našo dolino člani klerikalnega železniškega konzorcija, derkan Arko, horjulski Stanonik in župan Rihar iz Polhovega Gradca; povabili so k posvetovanju ali bolje rečeno k farbanju naših volilcev za prihodnje dopolnilne deželnozborske volitve nekaj mož, katerim je Arko po stari jezuitski navadi vezal otrobe, o železnici, bi bode že pred volitvami tekla po Žirovski dolini. Navajal je, kako je nujno potrebna zveza od Ljubljane v Žiri in Sp.Idrijo vsled vojaških

stvari, še bolje pa, ker je tako težko ob času volitev priti kandidatu v to s hribi obdano dolino. Vezal je Mihec iste otrobe kakor pri zadnjih državnozborskih volitvah naš kaplan na shodu pri Petronu; verjel mu ni živ krst, kakor tudi danes ne verjamemo, da bi dobili sedaj zvezo z istimi programi, ki si jih ob času volitev klerikalna ali liberalna gospoda domišlja. Nimamo nič proti temu, ako vozijo klerikalci železnico tudi skozi svoje možgane, ali povemo pa, da farba se lahko v zakotnem posvetovanju par ljudi, ako pa boste prišli na javni shod pred nas z takimi bedarijami, bomo govorili mi. Zasledovali pa bomo Vašo umazano politiko vedno, to Vam že danes povemo.

(Naprej, 18/8-1908)

KLERIKALNI PROTEST

V nedeljo, dne 8.t.m. so sklicali naši klerikalci vso čukarijo iz idrijske okolice na svoj društveni shod somišljenikov v Idrijo, da protestirajo proti idrijskim občinskim razmeram, ki klerikalcem ne ugajajo. Shod se je vršil v dvorani Didičevega hotela. Navzočih je bilo nič manj kot 105, reci sto pet ljudi, in sicer je bilo 25 rudarjev, 7 paznikov, 23 provizionistov, to je bilo vse, kar je bilo iz Idrije. Nekaj ovčic je pripeljal župnik Buda celo iz Otaležev na Primorskem, da protestirajo proti kranjskim razmeram. Vse drugo pa je bilo iz naše okolice in žirovske doline, torej kakor rečeno udeležba kot nalašč za protest. Govorniki so govorili tako revolucionarno, da se je bilo bati, da ne spravijo bližajoči se komet s svojega tira.

Zlasti so se v protestnih predmetih odlikovali gg.Janez Pivk, Jakob Kavčič, Jože Modrijan in Janez Kavčič. Ignacij Modrijan pa je po deputaciji poslal pismeni protest na shod, češ, za pečjo sem ali protestiram in strinjam se z vsem, kar bo sklenila S.L.S. Za tako navdušenimi govorniki ni čuda, da so komaj prišli do besede gg.Oswald, Arko in Buda. Predmet prvega je bil oseba Gangl, Novak in občinski obdorniki, ki so že enkrat kazen plačali in jo bodo tudi sedaj, ker je on. Oswald zato. Drugi pa je razpravljajal o društvu otroškega varstva, češ, da to društvo ni politično, ne smeli bi biti pri njem politiki kot je dr. Lončar, ki ne pusti prirejati koncerta v Didičevi dvorani, kjer se zbiramo mi, ki nam je povsod politika prva stvar. Tretji govornik pa je na vse pretege delal ceste po Cerkljanskem in Žirovskem čez Rovte in Logatec, kjer je nujno potreba, da bi promet z regovtom, ki se vrši že leta in leta iz otaležkih hribov, v koji ne bi bil tako ovi-

ran. Ko je še stoinpet glav z enim tonom skupno zahtevalo, da se kapelica sv.Janeza mora tekom osmih dni njim izročiti, je bil shod zaključen. Druge nesreče se ni zgodilo.

(Naprej, 18/5-1910)

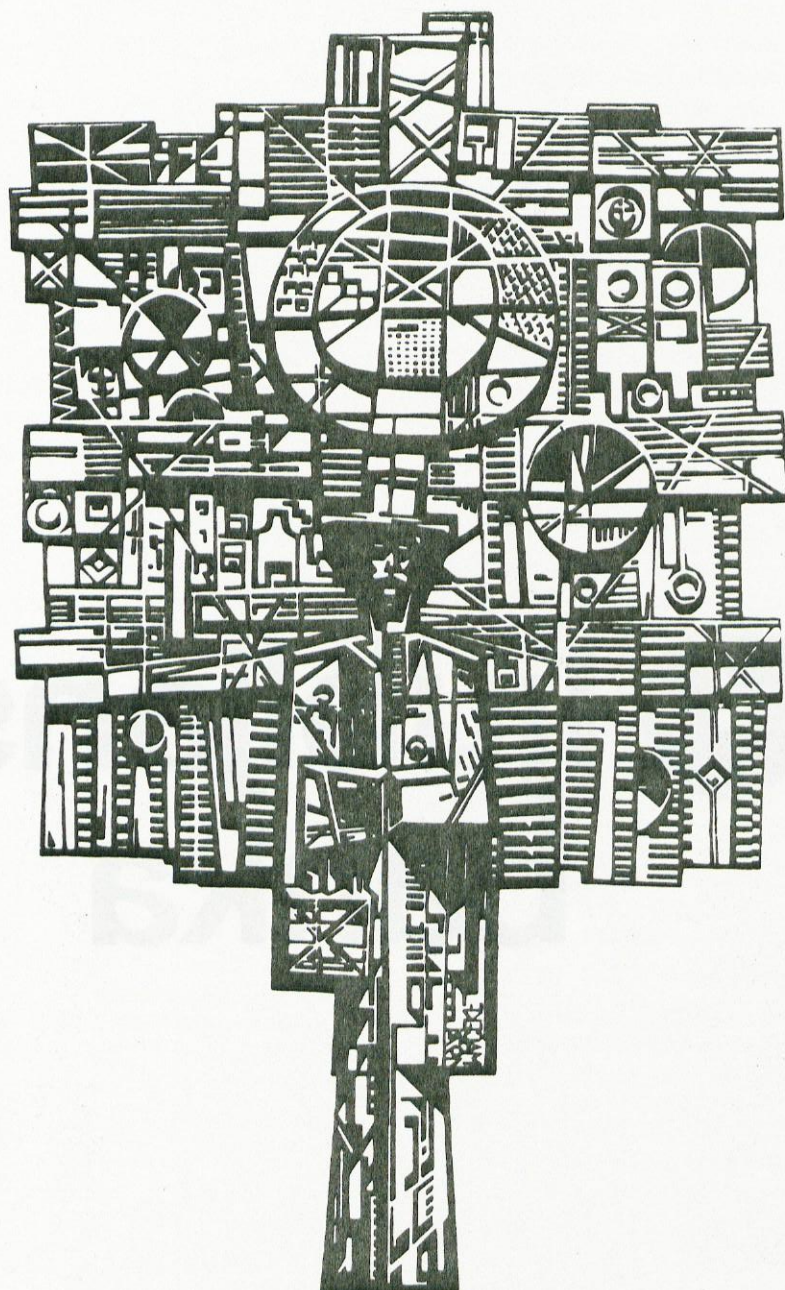
Zadnji uredniški pripis

Tako pričujoči paberki kakor tudi vsi drugi ponatisi že objavljenih besedil v tej številki niso lektorirani in so zato ponekod malo čudni; ne le zaradi gramatičnih in stilističnih sprememb, do katerih je prišlo v slovenskem jeziku, ampak tudi zaradi tiskovnih napak v prvem natisu.

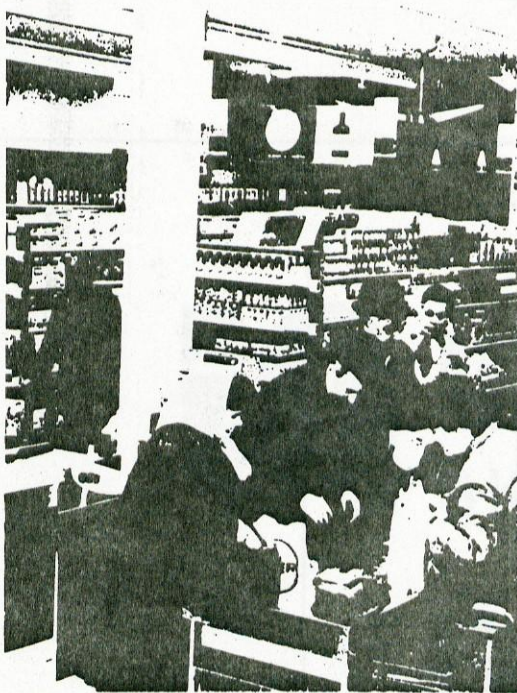
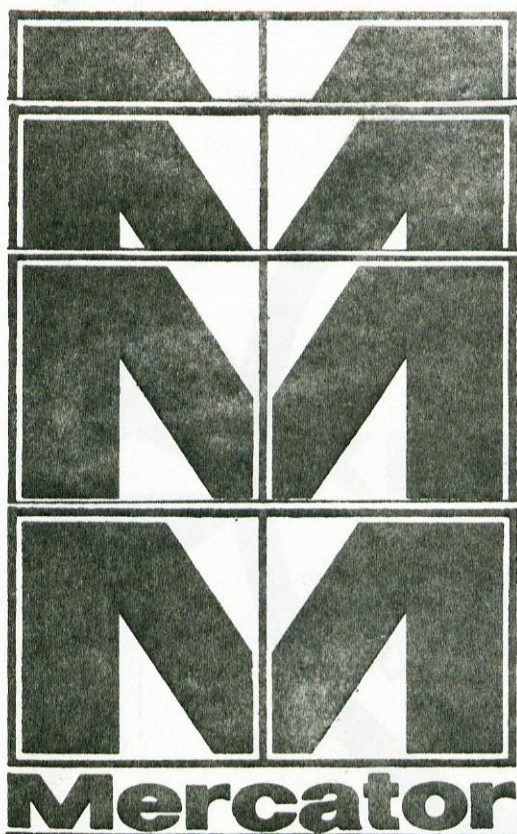
Sploh se je napakam v naši tehniki razmnoževanega tipkopisa veliko težje izogniti, kakor bi to bilo pri fotostavku. Prehod k slednjemu ostaja naš sen.

Ljubljanska banka

SLOVENIJALES

Sestavljena organizacija združenega
dela za dejavnost kmetijstva, industrije,
trgovine, gostinstva in storitev, n. sub. o.
61000 Ljubljana, Aškerčeva 3

kmetijsko gozdarska zadruga
Mercator-Sora
žiri

LJUBLJANA

**MIZARSKO
PODJETJE
ŽIRI**

Za prijetno počutje v vašem domu

velana zaves

Ugoden nakup zaves vam nudi
Velanina industrijska prodajalna
na Šmartinski 52 v Ljubljani.

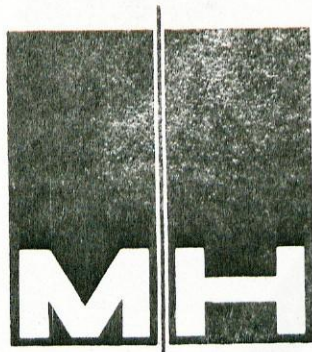
KLADIVAR ŽIRI

TOVARNA ELEMENTOV ZA
AVTOMATIZACIJO

inštalacije
ŠKOFJA LOKA

REMONT GRADNJE ŽIRI

Industrija naravnega kamna

MARMOR HOTAVLJE

TR SGP TEHNIK **ŠKOFJA LOKA STARA CESTA 2**

GRADI OBJEKTE VISOKIH, NIZKIH in VODNIH GRADENJ, IZDELUJE PROJEKTE
VISOKIH GRADENJ IN OPRAVLJA VSE VRSTE KOMUNALNIH STORITEV

tovarna izolacijskega materiala

izolirka

n. sol. o.

61000 LJUBLJANA, Ob železnici 18

Tel. 43-096, 42-402

Zastopstva:

REX ROTARY Danska - ofsetni,
kopirni in razmnoževalni stroji
GUHL + SCHEIBLER Švica - stroji za
tiskanje etiket in etiketiranje

zunanja in notranja trgovina, n.sol.o.
Ljubljana, Titova 66

Telefon: (061) 348-761

Telegram: Contal — Ljubljana

Telex: 31 175

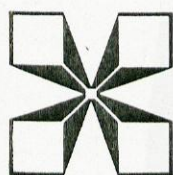
Poštni predal: 95, 61109 Ljubljana

Bančni račun: 50100-601-10493

Gorenjska območna skupnost Kranj

Sklepamo vse vrste premoženjskih
in osebnih zavarovanj.

poliks
žiri

kovinarstvo tel. 69 320

skupne službe tel. 63 312

lahka obutev tel. 69 223

mladinska knjiga Ljubljana

Brezplačno pomoč obrtnikov vam zagotavlja priročnik
POPRAVI SAM

Knjiga je že izšla.

Deslej najpopolnejši in najsodobnejši priročnik za
vsa popravila in izboljšave v hiši, v stanovanju,
na vrtu, v delavnici in na dopustu.

POPRAVI SAM

Ilustrirana knjiga navodil za koristna dela in
ustvarjalno preživljanje prostega časa

POPRAVI SAM POMAGA VAM IN VSEJ DRUŽINI

568 strani nasvetov in navodil pri vašem delu
7500 ilustracij, ki vam nazorno kažejo vse delov-
ne postopke in prijeme

50 strokovnjakov, ki so sestavili to knjigo, vam
bo pomagalo s svojimi nazornimi nasveti

Knjigo lahko naročite v vseh knjigarnah, pri
naših založniških poverjenikih ali neposredno na
naslov:

MLADINSKA KNJIGA

TOZD ZALOŽBA

61000 Ljubljana

Titova 3

Prodaja po pošti

Cena:

1.320,00 din

3 obroki

mladinska knjiga Ljubljana

vam nudi v svojih

- knjigarnah

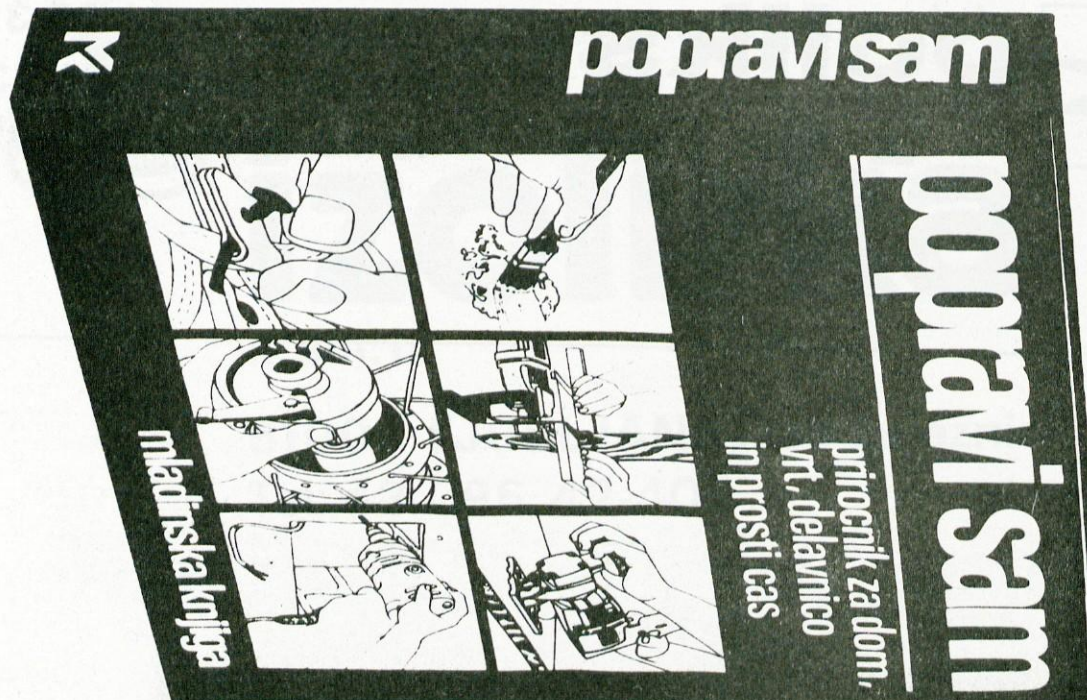
- . otroško in mladinsko literaturo
- . leposlovje
- . strokovne in šolske knjige
- . periodični tisk
- . inozemsko literaturo
- . plošče s klasično in narodno zabavno glasbo
- . kasete za učenje tujih jezikov

- galerijah

- . umetniške slike in plastike
- . likovni inženiring
- . umetniški material
- . antikvitete

- papirnicah

- . pisarniški material
- . papir in papirno konfekcijo
- . pisalni in risalni pribor
- . šolske potrebščine
- . galanterijsko blago
- . izdelke iz domače in umetne obrti
- . tehnično blago
- . igrače, spominke in darila

etiketa

proizvodnja etiket
in tiskarske storitve p. o.
64226 žiri
dobračeva 212
telefon (064) 69260,
69270, 69285
telegram Etiketa Žiri
telex 34610 YU ETIKET

**samolepilne etikete in
emblemi**

etipres termolepne etikete

**etikete na traku, tekstilu
in papirju**

kartonske etikete v rolah

tiskovine

štartne številke, zastavice

Kranj
D ZGODOVINA

ČB 293

revije

ŽIROVSKI občasnik 1982

008(497.12)

128909543

COBISS ©

Cena: 100 din

